

**ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ
ΣΤΗΝ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΣΕ ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ
ΓΑΜΟΥ Η΄ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ.**

Μετέγουσα Σπουδάστρια

Κιαπόκα Άννα

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός

Γεωργίου Κωνσταντίνα

Πτυχιακή Εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από
το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και
Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ Σεπτέμβριος 2000

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

3369

Η Τριμελής Επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

Την πτυχιακή αυτή την
αφιερώνω στη μητέρα μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	V
------------	---

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	VI
------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΤΟ ΘΕΜΑ	1
ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	7
ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΣΧΕΣΕΙΣ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ	14
ΓΑΜΟΣ	14
ΣΥΜΒΙΩΣΗ	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΓΕΝΙΚΑ	18
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	18
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	21
ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	28
ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	28
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	29
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΕΝΔΟΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	37
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	37
I. ΤΟ ΦΥΛΟ	37
II. Η ΗΛΙΚΙΑ	42
III. ΤΟ ΑΓΧΟΣ	45
IV. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ	47
V. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ	55
VI. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ	58
VII. ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

A. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	67
II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ, ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	71
III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	76
IV. ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	84
α. ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ	84
β. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ	91
γ. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	94
δ. Η ΗΘΙΚΗ	96
ε. ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ	102
στ. ΚΡΑΤΟΣ	107
V. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	115
VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	118

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	125
II. Η ΥΠΟΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ	131
III. ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	142
I. ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ – ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ	142
A. ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ	142
B. ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	148
II. ΤΑ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ	152
III. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ	164
IV. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ	169
V. ΠΟΤΕ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑΛΗΓΕΙ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ;	177

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ	179
--	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IX

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	185
I. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	185
II. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ	187
α. ΔΕΙΓΜΑ	187
β. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	187
γ. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	188
δ. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	190
III. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ	193
IV. ΕΥΡΗΜΑΤΑ	194
V. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	199

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	<u>215</u>
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	<u>224</u>

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πατρών για τη λήψη του πτυχίου. Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου κα Κωνσταντίνα Γεωργίου, χωρίς την συμβολή της οποίας δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το προσωπικό της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου Αθηναίων και ιδιαίτερα την ψυχολόγο κα Γιάννα Γιωτοπούλου και κυρίως, την Κοινωνική Λειτουργό κα Γεωργία Μπούρη του Γραφείου Ισότητας και του Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών, οι οποίες στάθηκαν το έναυσμα για τη διενέργεια αυτής της μελέτης, χωρίς την πολύτιμη βοήθεια των οποίων, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο, δεν θα ήταν δυνατή η διεξαγωγή της. Επίσης, τις κακοποιημένες γυναίκες που δέχτηκαν να καταθέσουν την τόσο επώδυνη εμπειρία τους. Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκείνους που στάθηκαν δάσκαλοι ζωής και συνέβαλαν στη διεύρυνση των διανοητικών μου οριζόντων, ανάμεσα στους οποίους είναι ο δάσκαλος μου κος Αντώνης Νικολής και η καθηγήτρια μου κα Κωνσταντίνα Γεωργίου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον ψυχίατρο, κο Ιωάννη Μαμούνα, τόσο για την ηθική συμπαράστασή του, όσο και για τη συμβολή του, στην διενέργεια αυτής της μελέτης, καθώς και την οικογένειά μου, που με στήριξε ηθικά και οικονομικά και τους φίλους μου, για τη βοήθεια και συμπαράστασή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η κακοποίηση των γυναικών από τον σύντροφό ή σύζυγό τους αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα. Για πολλούς αιώνες, θεωρούνταν θέμα – ταμπού ή σκοτεινή οικογενειακή υπόθεση. Χρειάστηκε να περάσουν αρκετά χρόνια, για να έρθει στην επιφάνεια η ένταση και η έκταση του κοινωνικού αυτού φαινομένου, χάρις στην πίεση του φεμινιστικού κινήματος και των αντίστοιχων γυναικείων οργανώσεων.

Η επιρροή του φεμινιστικού κινήματος, όπως διαπιστώθηκε, μέσα από την εμπειρία μας, κατά τη διεξαγωγή αυτής της μελέτης, είναι ιδιαίτερα έντονη, τόσο στο θεωρητικό επίπεδο, όσο και στον τρόπο θεραπευτικής αντιμετώπισης των κακοποιημένων γυναικών.

Αν και η συμβολή της φεμινιστικής θεώρησης είναι, αδιαμφισβήτητα, μεγάλη, θεωρούμε ότι δεν επαρκεί, αφεαυτής, για να ερμηνεύσει ένα τόσο σύνθετο και πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο, όπως είναι η γυναικεία – συντροφική κακοποίηση.

Αναγνωρίζοντας, λοιπόν, την πολυπλοκότητα του φαινομένου αυτού, καταλήξαμε στο ότι για την επαρκή διερεύνηση και ερμηνεία του φαινομένου χρειάζεται ένα πολυπαραγοντικό μοντέλο, το οποίο θα απαρτιώνει, όσο το δυνατόν περισσότερες θεωρητικές προσεγγίσεις και σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα.

Στόχος μας, λοιπόν, είναι, μέσα από τη μελέτη αυτή, να διερευνήσουμε τους παράγοντες, που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης από τον σύντροφό της, τόσο σε ατομικό, όσο και σε κοινωνικό και ψυχολογικό

επίπεδο, μέσα από ένα σφαιρικό, πολυδιάστατο, συνθετικό πρίσμα, που σκοπό έχει την, κατά το δυνατόν, αντικειμενική και επιστημονική εξέταση του φαινομένου αυτού.

Λόγω του ότι η κακοποίηση της γυναίκας είναι, ιδιαίτερα, εκτεταμένο φαινόμενο, όχι μόνο στα παντρεμένα ζευγάρια, αλλά και σε ζευγάρια που συμβιώνουν, χωρίς να έχει τελεστεί γάμος, καθώς και λόγω της αυξημένης συχνότητας των συμβιωτικών σχέσεων, κρίναμε σκόπιμο να συμπεριλάβουμε και αυτή την κατηγορία ζευγαριών, στη μελέτη μας.

Έτσι, στο πρώτο μέρος της μελέτης μας, γίνεται μία σύντομη αναφορά στους όρους *γάμος* και *συμβίωση*.

Στη συνέχεια, εξετάζουμε το φαινόμενο της κακοποίησης, γενικά και ειδικότερα, της σωματικής κακοποίησης, καθώς και την έκταση του.

Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στις σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις και θεωρητικά μοντέλα, σχετικά με τους αιτιολογικούς παράγοντες της κακοποίησης.

Στο κεφάλαιο V, εξετάζονται, διεξοδικά, οι ατομικοί παράγοντες, στο κεφάλαιο VI, οι κοινωνικοπολιτισμικοί, οι οποίοι διακρίνονται σε κοινωνικοδομικούς και κοινωνικοπολιτισμικούς και στο κεφάλαιο VII, οι κοινωνικοψυχολογικοί.

Ακολουθεί ένα κεφάλαιο, για τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού και τέλος, παρατίθενται, αναλυτικά, η μεθοδολογία της έρευνας, τα ευρήματα, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων, τα συμπεράσματα και οι προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ

Από αρχαιοτάτων χρόνων, η σωματική κακοποίηση των γυναικών από τον σύζυγο ή σύντροφό τους είναι ένα υπαρκτό και ευρύτατα διαδεδομένο φαινόμενο. Ωστόσο, χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια, για να φτάσει να αναγνωριστεί ως ένα μείζων κοινωνικό πρόβλημα και να απασχολήσει συνειδητά, τόσο την επιστημονική κοινότητα, όσο και την κοινωνία, εν γένει.

Έως τη δεκαετία του 1960 – 1970 και για αρκετούς αιώνες πριν, σε όλες, σχεδόν, τις ανθρώπινες κοινωνίες, η γυναίκα βρισκόταν κάτω από τον ζυγό του άντρα, που, μέσα από το θεσμό του γάμου, μπορούσε και είχε το αναμφισβήτητο δικαίωμα να διαπράξει κάθε είδους βιαιότητα, εις βάρος της, χωρίς να διατρέχει οιονδήποτε κίνδυνο να κατηγορηθεί ή να διωχθεί νομικά και ποινικά.

Ενδεικτικό του τρόπου αντιμετώπισης της γυναικείας κακοποίησης, από την κοινωνία είναι ότι, το 1824 περίπου, το ανώτατο δικαστήριο του Μισισιπί εκχωρούσε στον άνδρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη σύζυγό του, υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Στο Αγγλικό δίκαιο της ίδιας περιόδου περιλαμβάνεται ο «νόμος του αντίχειρα», ο οποίος προέβλεπε ότι ο άνδρας μπορεί να κακοποιεί

τη σύζυγό του, αρκεί η βέργα του ξυλοδαρμού να μην ξεπερνάει, σε διάμετρο, τον αντίχειρα του.

Αλλά και εκατό χρόνια αργότερα, το 1975, ο δικαστής, σε κάποια Πολιτεία της Αμερικής, εκδικάζοντας μια υπόθεση γυναικείας κακοποίησης, απεφάνθη ότι το ζήτημα αυτό είναι οικογενειακή υπόθεση και είναι λυπηρό να «δείξουμε τα βρώμικα σεντόνια μας, προς τα έξω» (Walker, 1989, σελ. 9).

Το 1976, οργανώθηκε, στις Βρυξέλλες, το πρώτο συνέδριο, με θέμα “Εγκλήματα κατά των γυναικών”, όπου, για πρώτη φορά, καταγγέλθηκε, επίσημα, η ανδρική βία.

Για να φτάσουμε στη δεκαετία του '90, όπου σημειώνεται μια πραγματική μεταστροφή, τόσο σε επίπεδο διεθνών επίσημων φορέων, όσο και από την πλευρά της επιστημονικής κοινότητας. Αναφέρονται ενδεικτικά: Το 1992, τα Ηνωμένα Έθνη συμπεριλαμβάνουν τη βία στον ορισμό τους της διάκρισης, λόγω φύλου. Το 1993, η παγκόσμια διάσκεψη για τα ανθρώπινα δικαιώματα επιβεβαιώνει τα δικαιώματα των γυναικών ως θεμελιώδη δικαιώματα. Το 1997, το Ευρωπαϊκό Γυναικείο Λόμπι δημιουργεί το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πολιτικής και Δράσης για την Κακοποίηση των Γυναικών και το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριό του για την Κακοποίηση των Γυναικών. Τον Ιανουάριο του 1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκινά την ευρωπαϊκή εκστρατεία, κατά της κακοποίησης, μέσα στην οικογένεια, προϋπολογισμού 4, περίπου, εκατομμυρίων ευρώ.

Παράλληλα, στον χώρο της έρευνας του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης, συντελείται μία πραγματική επανάσταση, σε διεθνές επίπεδο. Πληθώρα ερευνών έρχονται στο φως της δημοσιότητας,

θεωρητικές σχολές στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο θέμα της κακοποίησης και η συντροφική κακοποίηση από ιδιωτική υπόθεση γίνεται μείζων κοινωνικό πρόβλημα και υπόθεση όλων.

Η μεταστροφή αυτή τόσο της επιστημονικής κοινότητας, όσο και των διεθνών επίσημων φορέων δεν μπορεί να αποδοθεί στην αύξηση της συχνότητας του φαινομένου. Αντίθετα, μάλιστα, σύμφωνα με έγκυρες Αμερικανικές έρευνες (Jasinski & Williams, 1998), τα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης έχουν μειωθεί. Οι παράγοντες, οι οποίοι φαίνονται να ευθύνονται, μάλλον, για την αλλαγή αυτή, θα μπορούσαν να συνοψιστούν στους ακόλουθους:

- Στην αλλαγή της δομής της οικογένειας, από την παραδοσιακή, στην πυρηνική μορφή της, καθώς και στις ραγδαίες αλλαγές των ευρύτερων κοινωνικών δομών
- Στον κοινωνικό ακτιβισμό των τελευταίων χρόνων, που επέβαλε την διερεύνηση και αντιμετώπιση των φαινομένων βίας, ανάμεσα στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης
- Στο γυναικείο φεμινιστικό κίνημα, χάρη στην πίεση του οποίου, το φαινόμενο της κακοποίησης άρχισε να απασχολεί σοβαρά τους επίσημους διεθνείς φορείς και χάρη στη συμβολή του οποίου, δημιουργήθηκαν νέες κοινωνικές και υποστηρικτικές δομές, όπως το Κέντρο και οι Ξενώνες Κακοποιημένων Γυναικών
- Στην ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών, που, παραδοσιακά, επικεντρώνονται στην βαθιά και ουσιαστική διερεύνηση των κοινωνικών δομών, με σκοπό την βελτίωση τους. Μέσα σε

αυτές τις δομές περιλαμβάνεται και η οικογένεια, με την ευρεία έννοια της

- Στην θεαματική αύξηση των γυναικών, που έκαναν την παρουσία τους, ιδιαίτερα, αισθητή, τόσο στην αγορά εργασίας, όσο και στην ακαδημαϊκή ζωή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διεκδικήσουν, με άλλους όρους, πια, τα δικαιώματά τους, άρα και να δοθεί περισσότερη προσοχή στους ρόλους των φύλων και στη μελέτη του φαινομένου της βίας, που σαν σκοπό είχε τη διατήρηση της αντρικής εξουσίας.

Η συστηματικότερη διερεύνηση του φαινομένου αυτού έφερε στην επιφάνεια και την πολυπλοκότητα του, κυρίως, την αδυναμία απόδοσης –αν θέλουμε να διερευνήσουμε το θέμα, σε, πραγματικά, επιστημονική βάση– της αιτιοπαθογένειας της σωματικής κακοποίησης των γυναικών, από τους συντρόφους τους, σε έναν, μόνο, παράγοντα. Αντίθετα, τα ερευνητικά δεδομένα συντείνουν στο ότι, τόσο ψυχολογικοί, όσο κοινωνικοί, βιολογικοί και περιστασιακοί παράγοντες αλληλεπιδρούν, συμβάλλοντας, έτσι, στην γένεση και συντήρησή του.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι η μη συστηματική διερεύνηση του φαινομένου και η απόδοση του σε έναν, μόνο, παράγοντα ή σε μία, μόνο, κατηγορία παραγόντων, από τους προαναφερθέντες, καθιστά μία μελέτη υποκειμενική. Και όλα αυτά, όταν εξετάζουμε ένα φαινόμενο, τόσο συναισθηματικά και πολιτικά –ακόμα και σήμερα, εξακολουθεί να είναι, τουλάχιστον, στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες, άρρηκτα συνδεδεμένο με το κίνημα του φεμινισμού– φορτισμένο, που, πολύ εύκολα, μπορεί να μας οδηγήσει σε μονόπλευρες και εσφαλμένες ερμηνευτικές προσεγγίσεις.

Ο κοινωνικός λειτουργός, ερχόμενος αντιμέτωπος με ένα τόσο δύσκολο και σύνθετο φαινόμενο, όπως είναι η κακοποίηση, για να μπορέσει να ανταποκριθεί, αποτελεσματικά, στο ρόλο του και να προσφέρει όλες τις απαιτούμενες υπηρεσίες, είναι απαραίτητο να το διερευνήσει, πολύπλευρα και σε βάθος. Για το λόγο αυτό, κρίναμε απαραίτητο να συμπεριλάβουμε στη μελέτη μας και παράγοντες, που δεν εμπίπτουν στο άμεσο επιστημονικό ενδιαφέρον του κοινωνικού λειτουργού, όπως είναι οι οργανικές διαταραχές, θεωρούμε, ωστόσο, ότι η συνολική γνώση των παραγόντων βοηθούν τον κοινωνικό λειτουργό να αναπτύξει μία ολοκληρωμένη προσέγγιση αντιμετώπισης του φαινομένου, να οριοθετήσει, καλύτερα τον ρόλο του και να συντελέσει, ουσιαστικά, στην επίλυση του.

Κατά τη διενέργεια της μελέτης μας, με θλίψη, διαπιστώσαμε την αδυναμία της ελληνικής βιβλιογραφίας, στην προσέγγιση του φαινομένου αυτού, καθώς και την παντελή έλλειψη ερευνών, τόσο για την έκταση του φαινομένου, όσο και για τους αιτιολογικούς παράγοντες, που συμβάλλουν στην εκδήλωσή του. Αν και τα άρθρα, που συγκεντρώσαμε, από την ελληνική βιβλιογραφία, ήταν αρκετά, τα περισσότερα κατέληγαν στο ίδιο συμπέρασμα: αιτία της κακοποίησης είναι «η αντρική εξουσία και η πατριαρχική δομή της κοινωνίας». Χωρίς να αμφισβητούμε τη συμβολή των παραγόντων αυτών, μας φαίνεται αδιανόητο η σωματική κακοποίηση των γυναικών από τον σύντροφό τους να οφείλεται, αποκλειστικά και μόνο στον παράγοντα αυτό.

Όσον αφορά τα ερευνητικά στοιχεία, από όλους τους επίσημους κρατικούς φορείς, στους οποίους απευθυνθήκαμε, ακόμα και στις, καθ'

ολοκλήρου, αρμόδιες υπηρεσίες, πήραμε την ίδια απάντηση: δεν έχει διεξαχθεί καμία έρευνα, κατά τη δεκαετία του '90.

Έτσι, καταφύγαμε στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία και σε διεθνείς έρευνες, όπου, με έκπληξη διαπιστώσαμε, ότι υπάρχει πληθώρα θεωρητικών και ερευνητικών στοιχείων, που μελετούν το θέμα, σε βάθος, σε διεθνές επίπεδο.

Πέραν των πηγών, που προαναφέρθηκαν, πολύτιμη ήταν η εμπειρία μας και τα στοιχεία, που συγκεντρώσαμε, στη διάρκεια της εξαμηνιαίας πρακτικής μας άσκησης, στο Γραφείο Ισότητας και στον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών του Δήμου Αθηναίων, καθώς επίσης και η συμμετοχή μας σε συνέδρια, σχετικά με το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης.

Η εμπειρία μου από τη μελέτη αυτή με έκανε να κατανοήσω, καλύτερα και να εμβαθύνω στα αίτια που συμβάλλουν στην δημιουργία και διαίωνηση του φαινομένου αυτού, τόσο από την πλευρά του θύματος, όσο και του θύτη. Ευελπιστώ τα στοιχεία, που αντλήθηκαν και επεξεργάστηκαν, στη μελέτη αυτή, να διευρύνουν το πεδίο των γνώσεων μας, πάνω στο φαινόμενο αυτό και να συντελέσουν στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του.

ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Κατά την διάρκεια της φοίτησης μου στη σχολή της Κοινωνικής Εργασίας των Τ.Ε.Ι. Πατρών, οι γνώσεις που είχα πάρει, γύρω από το θέμα της σωματικής κακοποίησης των γυναικών, ήταν ελάχιστες και προέρχονταν, κυρίως, από το μάθημα των «Γυναικείων Ζητημάτων». Όταν ήρθε η ώρα να επιλέξω το πλαίσιο της εξαμηνιαίας πρακτικής μου άσκησης, μετά και από παρότρυνση της καθηγήτριάς μου, κας Γεωργίου, αποφάσισα να την ασκήσω στο Γραφείο Ισότητας και τον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών του Δήμου Αθηναίων.

Η επιλογή μου αυτή στάθηκε καθοριστική. Ερχόμενη στο Γραφείο Ισότητας, όπως προελέχθη, γνώριζα ελάχιστα πράγματα, για το φαινόμενο της κακοποίησης. Με την βοήθεια της επόπτριάς μου, κας Μπούρη, μπόρεσα να αποκτήσω ένα ευρύ θεωρητικό πεδίο και να ασκηθώ στην θεραπευτική αντιμετώπιση των κακοποιημένων γυναικών.

Ωστόσο, παράλληλα, διαπίστωσα, τα βαθιά ελλείμματα, τόσο, όσον αφορά το θεωρητικό και ερευνητικό υπόβαθρο, όσο και τις πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου της κακοποίησης, αλλά και τις θεραπευτικές μεθόδους αντιμετώπισης.

Η αδιαμβισβήτητα μεγάλη επιρροή του φεμινιστικού κινήματος, χωρίς την πίεση, ωστόσο, του οποίου δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε, σήμερα, για το φαινόμενο της κακοποίησης, ούτε θα είχαν θεσμοθετηθεί όλα αυτά τα σημαντικά νομοθετικά μέτρα, για την προστασία των θυμάτων κακοποίησης και ούτε καν θα υπήρχαν υπηρεσίες, όπως ο Ξενώνας Κακοποιημένων Γυναικών, είναι διάχυτη παντού, τόσο στη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου, όσο και στις

πολιτικές πρακτικές αντιμετώπισης του. Ωστόσο, η φεμινιστική θεώρηση, αναγάγοντας το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης, σε, κατ' αρχήν, γυναικείο, πολιτικό ζήτημα, που έχει τη βάση του στις ανδρικές καταπιεστικές, κοινωνικές δομές, παραβλέπει άλλες σημαντικές διαστάσεις του και οδηγείται σε μια μονοδιάστατη και υποκειμενική θεώρηση, που σαν αποτέλεσμα έχει την περιχαράκωση του, με ανυπολόγιστες συνέπειες, για τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και την κοινωνία, εν γένει.

Θα πρέπει, ωστόσο, να τονίσουμε, ότι, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια αναδίπλωση των φεμινιστικών οργανώσεων και μια ωριμότερη και λιγότερο «φανατισμένη» προσέγγιση του φαινομένου, χωρίς, όμως, αυτό να χαρακτηρίζει το σύνολο των γυναικείων οργανώσεων.

Σε αντίθεση με το πάθος και τον ζήλο, που επιδεικνύουν οι ανεξάρτητες, μη κυβερνητικές, γυναικείες οργανώσεις, χαρακτηριστική είναι η ολιγωρία των κρατικών φορέων. Απευθυνθήκαμε στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ), στο Κέντρο Κακοποιημένων Γυναικών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (ΓΓΙ) και στο Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων, για να ζητήσουμε πρόσφατες έρευνες, που να καταγράφουν την έκταση του φαινομένου στην ελληνική κοινωνία και να διερευνούν τους αιτιολογικούς παράγοντες του. Η απάντηση που πήραμε από όλους τους παραπάνω φορείς ήταν η ίδια: δεν υπάρχουν έρευνες, που να καταγράφουν την έκτασή του προβλήματος και τους αιτιολογικούς παράγοντες του και το κράτος δεν εγκρίνει κονδύλια, για τη διεξαγωγή τέτοιων ερευνών.

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την έλλειψη ελληνικών, συστηματικών μελετών, που να διερευνούν σε βάθος και μέσα από μία σφαιρική προσέγγιση, τους παράγοντες, που συμβάλλουν στην εκδήλωση και συντήρηση του φαινομένου αυτού, στάθηκαν το έναυσμα, για τη διενέργεια αυτής της μελέτης. Σκοπός της μελέτης μας, λοιπόν, είναι η, κατά το δυνατόν, αντικειμενική, επιστημονική και σε βάθος, διερεύνηση των παραγόντων, που συμβάλλουν στην εκδήλωση και συντήρηση του φαινομένου της σωματικής κακοποίησης των γυναικών, από το σύντροφό τους, μέσα σε μια σχέση γάμου ή συμβίωσης, μέσα από ένα σφαιρικό, πολυσυνθετικό πρίσμα και με τη συνδρομή διαφόρων θεωρητικών σχολών της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας και σε μικρότερο βαθμό της ψυχιατρικής και της νευρολογίας.

Οι επιμέρους στόχοι μας είναι οι εξής:

- Μελέτη του φαινομένου της σωματικής κακοποίησης των γυναικών, από τον σύντροφό τους, μέσα σε μία σχέση γάμου ή συμβίωσης
- Μελέτη της έκτασης του προβλήματος
- Καταγραφή των αιτιολογικών παραγόντων, σύμφωνα με ατομικές, κοινωνικοπολιτισμικές και κοινωνικοψυχολογικές θεωρητικές προσεγγίσεις και συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων θεωρητικών μοντέλων
- Διερεύνηση των ενδοατομικών παραγόντων
- Μελέτη των κοινωνικοδομικών και κοινωνικοπολιτισμικών παραγόντων
- Διερεύνηση των κοινωνικοψυχολογικών παραγόντων

- Μελέτη του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού, σε επίπεδο πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς πρόληψης.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε με:

- τη μελέτη, όσο το δυνατόν, πιο πρόσφατων συγγραμάτων της ελληνικής βιβλιογραφίας και των υπαρχόντων ελληνικών ερευνητικών δεδομένων (η οποία, δυστυχώς, παρουσιάζει σοβαρότατες ελλείψεις)
- τη μελέτη ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας και πρόσφατων διεθνών ερευνητικών στοιχείων
- τη συμμετοχή μου και τα πρακτικά από συνέδρια, σχετικά με τη σωματική κακοποίηση της γυναίκας και τη βία, μέσα στην οικογένεια
- την ανασκόπηση εκθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, νομικών συγγραμμάτων και έντυπου υλικού από πανελλαδικές εκστρατείες και από κυβερνητικές και μη οργανώσεις, που δραστηριοποιούνται, στον χώρο της κακοποίησης
- τη συλλογή πληροφοριών από Έλληνες και ξένους εμπειρογνώμονες και ειδικούς, που ασχολούνται, επί σειρά ετών, με το φαινόμενο της κακοποίησης
- τη συλλογή πληροφοριών από τα ίδια τα θύματα της κακοποίησης, με τη μέθοδο της συνέντευξης.

Ευελπιστούμε, μέσα από τη μελέτη μας αυτή, να δώσουμε νέα ερεθίσματα, για παραπάνω σκέψη, για ευρύτερη και αναλυτικότερη εμβάθυνση και ενασχόληση, με το τόσο σημαντικό φαινόμενο της

γυναικείας, συντροφικής κακοποίησης. Τέλος, στοχεύουμε η μελέτη αυτή να καλύψει ένα από τα υπάρχοντα κενά της ελληνικής βιβλιογραφίας και να αποτελέσει σημείο βιβλιογραφικής αναφοράς και το έναυσμα, για ουσιαστικότερη και πιο σφαιρική επιστημονική έρευνα και εκτεταμένη μελέτη του φαινομένου.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Βία: 1. Η κατάχρηση της δύναμης από τα ισχυρότερα, προς τα πιο αδύναμα μέλη της οικογένειας. 2. Σύμφωνα με τους Archer και Browne, είναι η άσκηση φυσικής πίεσης, με σκοπό την πρόκληση τραυματισμού ή η πιεστική ανάμειξη στην προσωπική ελευθερία του άλλου (Αγάθωνος, 1990).

Γάμος: 1. Η νόμιμη σύζευξη άνδρα και γυναίκας, υπό τις ευλογίες της εκκλησίας ή της πολιτικής αρχής. 2. Η κοινωνικά αναγνωρισμένη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων, που χαρακτηρίζεται από την αμοιβαία πρόθεση μακρόχρονης διατήρησης της και την συνοίκηση των συζύγων (Τσαούσης, 1993).

Κακοποίηση: 1. Κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ανθρώπου, που ασκείται, στα πλαίσια της εκμετάλλευσής του, από εκείνον που κατέχει την θέση εξουσίας. 2. Η άσκηση σωματικής, ψυχικής, οικονομικής και σεξουαλικής βίας, εναντίον κάποιου.

Κακοποίηση ανάμεσα στο ζευγάρι (spouse abuse): Περιλαμβάνει την άσκηση σωματικής ή και ψυχολογικής βίας από έναν άνδρα ή μια γυναίκα, προς τον/ την σύντροφό του/της. Το ζευγάρι μπορεί να είναι παντρεμένο ή όχι.

Παράγοντας: Αυτός που συντελεί ή συμβάλλει, που γίνεται αίτιος, που ρυθμίζει, που βοηθά στη δημιουργία μιας κατάστασης. Αυτός που παράγει, που δημιουργεί γεγονότα και καταστάσεις.

Συμβάλλω: Συντείνω, συντελώ.

Συμβίωση: Όταν ένας άνδρας και μια γυναίκα, που συνδέονται με ερωτική σχέση, συγκατοικούν, χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος.

Σύντροφος: Ο άντρας ή η γυναίκα, που συνδέονται, μεταξύ τους, με μια γενετήσια ένωση γάμου ή συμβίωσης.

Σωματική Κακοποίηση: Σύμφωνα με τη Walker (1989), είναι η φυσική βία που επιφέρει σωματικές κακώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

ΓΑΜΟΣ

Σύμφωνα με τον Τσαούση (1993), ο όρος γάμος έχει διττή σημασία. Από τη μία πλευρά, σημαίνει την ειδική εκείνη τελετή, με την οποία συνιστάται και αναγνωρίζεται μια νόμιμη γενετήσια ένωση, που θα οδηγήσει στη δημιουργία μιας οικογένειας. Αυτή η τελετουργία σηματοδοτεί το πέρασμα του ατόμου από μια κατάσταση σε μια άλλη και σφραγίζει την επίσημη θεμελίωση του οικογενειακού θεσμού.

Η δεύτερη έννοια του γάμου αναφέρεται, σύμφωνα και πάλι με τον Τσαούση (1993, σελ. 438), «όχι στη σύναψη, πια, αλλά στην ήδη συνεστημένη νόμιμη γενετήσια ένωση. Με την έννοια αυτή ο γάμος είναι ένας θεσμός και μπορεί να οριστεί ως η κοινωνικά αναγνωρισμένη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων, που χαρακτηρίζεται από: α) την αμοιβαία πρόθεση μακρόχρονης διατήρησης της, β) την, κατά κανόνα, συνοίκηση των συζύγων, γ) τη ρύθμιση των γενετήσιων σχέσεων, μεταξύ των συζύγων και των υπολοίπων προσώπων, εντός και εκτός της οικογένειας, δ) την αμοιβαία πρόθεση αναπαραγωγής, ε) την οικονομική συνεργασία των συζύγων και στ) την από κοινού ανάληψη υποχρεώσεων διατροφής, ανατροφής και αποκατάστασης των κοινών τέκνων».

Ωστόσο, οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές των τελευταίων 50 χρόνων και η μαζική αστικοποίηση, μετά τον Β' Παγκόσμιο και Εμφύλιο

πόλεμο, επέφεραν σημαντικές αλλαγές στον θεσμό του γάμου και της οικογένειας (Τομαράς και Πομίνι, 1996· Κατάκη, 1997). Συγκεκριμένα, από την παραδοσιακή, εκτεταμένη οικογένεια, όπου οι άνθρωποι παντρεύονταν, μόνο και μόνο, για να τεκνοποιήσουν, χωρίς να δίνουν ιδιαίτερη σημασία, στη, μεταξύ τους σχέση, μεταβήκαμε στην πυρηνική της μοντέρνας-βιομηχανικής εποχής, όπου το ζευγάρι δίνει μεγαλύτερη σημασία στη, μεταξύ του σχέση (Τομαράς και Πομίνι, 1996) και στην υπό διαμόρφωση επικοινωνιακή-συναλλακτική μορφή του γάμου της μεταμοντέρνας εποχής, όπου η κύρια έμφαση δίνεται στην μεταξύ του ζευγαριού σχέση και επικοινωνία (Κατάκη, 1997).

Τέλος, ανάλογα με τις θέσεις δύναμης των συζύγων και την κατανομή της εξουσίας, διακρίνονται τέσσερις τύποι γάμων (Napier, 1997):

Οι Συμμετρικοί Γάμοι, οι οποίοι στηρίζονται στην ισότητα και στους οποίους οι σύζυγοι έχουν δεσμευτεί να είναι, με κάθε έννοια, ισότιμοι.

Η Εμπόλεμος Κατάσταση στο Γάμο. Σε αυτόν τον τύπο του γάμου, οι σύζυγοι φαίνεται να είναι ισότιμοι, αλλά έχουν μια συμπεριφορά διαρκώς προκλητική και γεμάτη συγκρούσεις. Συχνά, ο καθένας φοβάται πως θα κυριαρχηθεί από τον άλλο και οι προσπάθειες τους να το αποτρέψουν, τους κάνει επιφυλακτικούς κι επιθετικούς.

Ο Γάμος με Ψευδο-Αμοιβαιότητα. Η «ψευδο-αμοιβαιότητα» είναι μια κατάσταση βεβιασμένης, ψεύτικα ευχάριστης συμπεριφοράς, όπου το κύριο κίνητρό της είναι ο φόβος για το θυμό. Αυτοί οι σύζυγοι μπορεί να είναι διαρκώς μαζί και να φαίνεται ότι συνεργάζονται

θαυμάσια, αλλά κάτω από την επιφάνεια, είναι πολύ θυμωμένοι ο ένας με τον άλλο.

Οι Ασύμμετροι Γάμοι. Σε αυτού του τύπου τους γάμους, την εξουσία κατέχει ο ένας από τους δύο συζύγους, ενώ ο άλλος υποτάσσεται σ' αυτόν. Σε αυτές τις σχέσεις, υποκρύπτεται μια βαθιά εξάρτηση του ενός από τον άλλο. Διακρίνονται σε: *Ανδροκεντρικούς*, το γνωστό παραδοσιακό είδος συμβίωσης, όπου ο άντρας κατέχει την κυριαρχική θέση, ενώ η γυναίκα βρίσκεται σε θέση υποταγής και σε *Γυναικοκεντρικούς*, όπου συμβαίνει το αντίστροφο.

Οι θέσεις δύναμης και εξουσίας, μέσα στη σχέση του ζευγαριού, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο και είναι άμεσα συνδεδεμένες με το φαινόμενο της κακοποίησης. Οι τύποι γάμου στους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί το φαινόμενο της κακοποίησης είναι οι ασύμμετροι και αυτοί της εμπόλεμης κατάστασης.

ΣΥΜΒΙΩΣΗ

Με τον όρο συμβίωση, εννοούμε μια «συναινετική», μόνιμη γενετήσια ένωση ετεροφύλων, μια ένωση, δηλαδή, που δεν έχει περιβληθεί τον τύπο του θρησκευτικού ή πολιτικού γάμου (Τσαούσης, 1993).

Μέχρι πρότινος, οι σχέσεις συμβίωσης, στην Ελλάδα, δεν ήταν συχνές και όταν υπήρχαν, θεωρούνταν κοινωνικά κατακριτέες, ιδιαίτερα, για τις γυναίκες, οι οποίες χαρακτηρίζονταν ως «σπιτωμένες», έννοια που υποδήλωνε χαλαρή ηθική.

Οι σχέσεις συμβίωσης, σήμερα, αν και δεν είναι, ακόμα, σε αντίθεση με άλλες δυτικές κοινωνίες, πλήρως, κοινωνικά αποδεκτές, είναι αρκετά διαδεδομένες, κυρίως, στα αστικά κέντρα. Στην Ελλάδα, οι σχέσεις συμβίωσης αποτελούν, συνήθως, ένα προστάδιο, για τον γάμο, ένα στάδιο δοκιμασίας της σχέσης, πριν την τέλεση του γάμου. Ωστόσο, υπάρχουν και ζευγάρια, που συμβιώνουν και τεκνοποιούν, χωρίς να τελεστεί, ποτέ, γάμος.

Η συμβίωση, όπως και ο γάμος, χαρακτηρίζεται από την αμοιβαία πρόθεση μακρόχρονης διατήρησης της και την συνοίκηση των συντρόφων, καθώς και την οικονομική συνεργασία των συντρόφων. Ωστόσο, δεν διακρίνεται από εκείνους τους κοινωνικούς και οικονομικούς δεσμούς και συνήθως, τους δεσμούς, που προκύπτουν από την ύπαρξη τέκνων του γάμου.

Τέλος, όσον αφορά την κατανομή της δύναμης και της εξουσίας, μεταξύ των συντρόφων, ισχύουν και για τις σχέσεις συμβίωσης, οι προαναφερθέντες τύποι γάμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΓΕΝΙΚΑ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το φαινόμενο της κακοποίησης της γυναίκας από τον σύντροφό της είναι μία από τις σοβαρότερες και ευρύτατα διαδεδομένες μορφές ενδοοικογενειακής βίας και ένα μείζων κοινωνικό πρόβλημα, με ανυπολόγιστες συνέπειες, για την κοινωνία, στο σύνολό της.

Σύμφωνα με Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1998), οι γυναίκες κινδυνεύουν να πέσουν θύματα βίας, περισσότερο, μέσα στο σπίτι τους, παρά οπουδήποτε αλλού.

Με τον όρο κακοποίηση χαρακτηρίζεται κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ανθρώπου, που ασκείται στα πλαίσια της εκμετάλλευσης του από εκείνον που κατέχει τη θέση εξουσίας (Walker, 1989). Ενώ, με τον συναφή όρο βία χαρακτηρίζεται κάθε τρόπος συμπεριφοράς, που πληγώνει, είτε σωματικά ή ψυχικά, το άτομο, που την υφίσταται.

Η κακοποίηση των γυναικών έχει αναγνωριστεί, επίσημα, από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, ως καταπάτηση των θεμελιωδών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Σύμφωνα με Διακήρυξη του, η βία κατά των γυναικών ορίζεται ως “κάθε πράξη βίας που συνδέεται με το φύλο και οδηγεί ή ενδέχεται να οδηγήσει σε σωματικές, σεξουαλικές ή ψυχολογικές βλάβες ή σε ταλαιπωρία της γυναίκας, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, των

καταναγκασμών και των συνοπτικών περιορισμών της ελευθερίας” (Εκθεση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 1997, σελ. 15).

Παρ’ ότι η κακοποίηση των γυναικών έχει ανυπολόγιστες συνέπειες και οδηγεί στη διάβρωση του οικογενειακού και κοινωνικού ιστού, ωστόσο, επεισόδια βίας, κατά των γυναικών, που αν συνέβαιναν έξω από το σπίτι, θα τιμωρούνταν από το νόμο και θα καταδικάζονταν, συλλήβδην, από το κοινωνικό σύνολο (ΚΕΘΙ, 2000), μένουν ατιμώρητα, ακόμα και μετά την παρέμβαση της αστυνομίας. Γεγονός που αποδεικνύει ότι το σπίτι και η οικογένεια αποτελεί, για κάποιους άντρες, το προκάλυμμα και ένα ασφαλές μέρος, για την εκδήλωση της επιθετικότητας και της βίας τους, εις βάρος των πιο ανίσχυρων μελών, των γυναικών και των παιδιών.

Αποδεικνύει, ακόμα, ότι, παρ’ ότι η γυναικεία κακοποίηση έχει, επίσημα, αναγνωριστεί ως κοινωνικό πρόβλημα, στις συνειδήσεις των περισσότερων από μας και της κοινωνίας μας, παραμένει ιδιωτική υπόθεση.

Οι μορφές βίας, που υφίστανται οι γυναίκες από τους συντρόφους τους, περιλαμβάνουν τις ακόλουθες (Walker, 1989· Αγάθωνος, 1990):

1. *Ψυχολογική Κακοποίηση*, που μπορεί να είναι:

α) *Λεκτική*: Εκφράζεται με ύβρεις, απειλές και μειωτικές και υποτιμητικές εκφράσεις.

β) *Κοινωνική*: Στοχεύει στην απομόνωση του θύματος. Ο θύτης απαγορεύει στο θύμα να έχει οποιαδήποτε σχέση με συγγενείς, φίλους ή γείτονες. Του απαγορεύει, επίσης, να εργάζεται.

γ) *Οικονομική*: Πλήρης οικονομική εξάρτηση του θύματος από τον θύτη. Ο θύτης έχει την αποκλειστική διαχείριση των χρημάτων και

δεν επιτρέπει στο θύμα να έχει δικά του χρήματα. Του παίρνει ακόμα και αυτά που κερδίζει από την εργασία του.

2. *Σωματική Κακοποίηση*: Διακρίνεται σε “ελαφριά”, που εμπεριέχει σκαμπίλια, σπρώξιμο, “ελαφρύ” ξυλοδαρμό και βαριά, που, συνήθως, αφήνει σημάδια ή σοβαρότερες κακώσεις και περιλαμβάνει κλωτσιές, δαγκωματιές, άγριο ξυλοδαρμό, απόπειρες στραγγαλισμού, μαχαιρώματος ή πυροβολισμού.
3. *Σεξουαλική Κακοποίηση*: Πρόκειται για τη λιγότερο διερευνημένη μορφή συντροφικής βίας. Περιλαμβάνει τον βιασμό και τον εξαναγκασμό σε βίαιες, κτηνώδεις και διεστραμμένες σεξουαλικές πράξεις.

Συχνά, αυτές οι μορφές βίας συμπλέκονται, ενώ, ακόμα, μορφές βίας όπως η σωματική και η ψυχολογική δεν είναι εύκολο να διαχωριστούν (Walker, 1989· Αγάθωνος, 1990).

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η σωματική κακοποίηση είναι η σοβαρότερη και πλέον διαδεδομένη μορφή βίας, που υφίστανται οι γυναίκες, από τους συντρόφους τους. Διακρίνεται στην ελαφριά ή στην χαρακτηριζόμενη, από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, ως «φυσιολογική» (Αγάθωνος, 1990), η οποία εμπεριέχει χαστούκια, ελαφρές γροθιές, σπρωξίματα και ελαφρύ ξυλοδαρμό και στην βαριά, ακραία, «τρομοκρατική» (“terroristic”) βία (Jasinski & Williams, 1998), η οποία περιλαμβάνει κλωτσιές, γροθιές, δαγκωματιές, καψίματα, οξύ ξυλοδαρμό, απόπειρες στραγγαλισμού, μαχαιρώματος ή πυροβολισμού και η οποία επιφέρει ελαφριές ή βαριές σωματικές κακώσεις (Walker, 1989).

Με τον όρο σωματική κακοποίηση αναφερόμαστε, κυρίως, στη μελέτη μας, στη φυσική βία, που επιφέρει σωματικές κακώσεις, στη βαριά μορφή, δηλαδή, κακοποίησης, η οποία είναι αντιπροσωπευτική των κακοποιημένων γυναικών, οι οποίες φιλοξενούνται σε αντίστοιχους ξενώνες και οι οποίες απευθύνονται, κυρίως, στις αρμόδιες υπηρεσίες. Η ελαφριά μορφή κακοποίησης, συνήθως, δεν αναγνωρίζεται ως κακοποίηση, από τα θύματα, που την υφίστανται και κατά συνέπεια, είναι δυσκολότερο να διαπιστωθεί η ύπαρξη και η έκταση της.

Η σωματική κακοποίηση είναι η πιο επικίνδυνη μορφή βίας, τόσο για τη σωματική και ψυχική υγεία, όσο και για την ίδια τη ζωή των θυμάτων, τα οποία την υφίστανται.

Η βία εκδηλώνεται, συνήθως, επίσημα, μετά τον γάμο ή τη συμβίωση, αλλά οι ενδείξεις, για βίαιη συμπεριφορά, υπάρχουν από την πρώτη στιγμή της γνωριμίας με τον δράστη, γεγονός που οι

γυναίκες συνειδητοποιούν, πολύ αργότερα, ανατρέχοντας, κατά τη διάρκεια της θεραπείας τους, στο ιστορικό της σχέσης τους, με τον δράστη (Σακαρέλη, 2000· Walker, 1989· Bersani & Chen, 1988).

Οι ενδείξεις αυτές περιλαμβάνουν έλεγχο της καθημερινής ζωής, απαγόρευση συγκεκριμένων σχέσεων, υπερβολική αφοσίωση στη σχέση π.χ. συχνά τηλεφωνήματα, υπερβολικά παθιασμένο έρωτα και διατυπώσεις φαλλοκρατικών πεποιθήσεων “για όλες τις γυναίκες” (Σακαρέλη, 2000). Η σωματική κακοποίηση εκδηλώνεται, στην αρχή, με “ελαφρύ ξυλοδαρμό”, π.χ. ένα χαστούκι, για να κλιμακωθεί, στη συνέχεια και να φτάσει στη βαριά σωματική κακοποίηση, η οποία μπορεί να γίνει απειλητική, για τη ζωή του θύματος.

Λόγω πολυσύνθετων παραγόντων, οι οποίοι εξετάζονται, στη συνέχεια, είναι πολύ δύσκολο, για τις κακοποιημένες γυναίκες να απεμπλακούν από τη σχέση κακοποίησης. Απευθύνονται, συνήθως, στις αρμόδιες υπηρεσίες, μετά από μακροχρόνια, ακόμα και πολυετή κακοποίηση (στην έρευνα μας υπάρχει περιστατικό, που απευθύνθηκε στο Γραφείο Ισότητας, μετά από 50 χρόνια κακοποίησης).

Οι επιπτώσεις της μακρόχρονης κακοποίησης είναι ιδιαίτερα σοβαρές, για τη σωματική και ψυχική υγεία των θυμάτων.

Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα (Jasinski & Williams, 1998), το 75% έως 80% των θυμάτων κακοποίησης εμφανίζει αντιδραστική κατάθλιψη, με συμπτώματα όπως διαταραχές του ύπνου (αϋπνία) και του φαγητού (έλλειψη όρεξης), χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτοενοχοποίηση, αισθήματα έλλειψης ελπίδας, ευσυγκινησία, καταθλιπτική διάθεση, κλινοφιλία, αναξιότητα, αδυναμία και κοινωνική απομόνωση. Συχνά, η κατάθλιψη μπορεί να εκδηλώνεται και με

σωματικά συμπτώματα, όπως ζαλάδες, ημικρανίες, κ.α. Αν δεν τους παρασχεθεί βοήθεια, μπορεί να καταφύγουν στο αλκοόλ, τα ηρεμιστικά χάπια και τα ναρκωτικά ή ακόμα και στην αυτοκτονία (Herman, 1996).

Ενώ το 60% των κακοποιημένων γυναικών (Jasinski & Williams, 1998) εμφανίζει Σύνθετη Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (PTSD), με αλλοιώσεις στη συγκινησιακή ισορροπία και στη συνειδησιακή κατάσταση, αλλοιώσεις στην εικόνα του εαυτού και του θύτη (π.χ. εξιδανίκευση), αλλοιώσεις στις σχέσεις με το περιβάλλον και στις υπαρξιακές αντιλήψεις (Herman, 1996).

Αλλά και για την κράτος, το κόστος της σωματικής κακοποίησης των γυναικών είναι ιδιαίτερα υψηλό (Jasinski & Williams, 1998· Walker, 1989· Σακαρέλη, 2000). Στον τομέα της εργασίας, η κοινωνία μας στερείται ένα μεγάλο κομμάτι της παραγωγικότητας και δημιουργικότητας του πληθυσμού της, λόγω του ότι:

- α. Οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες απουσιάζουν, συχνά, από την εργασία τους ή αλλάζουν, συχνά, χώρο εργασίας, για να μην γίνουν αντιληπτά τα προβλήματά τους
- β. Απολύονται από τους εργοδότες τους, λόγω των διαρκών ενοχλήσεων του δράστη
- γ. Συνταξιοδοτούνται, πρόωρα, λόγω της ψυχολογικής τους κατάστασης
- δ. Αισθάνονται αδύναμες να εργαστούν ξανά ή για πρώτη φορά, λόγω της παραβεβλαμμένης, από την μακρόχρονη κακοποίηση, ιδιαίτερα χαμηλής αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης τους.

Τέλος, ιδιαίτερα υψηλό είναι το κόστος των υπηρεσιών υγείας, δεδομένου ότι μια γυναίκα, στη διάρκεια μιας μακροχρόνιας σχέσης

βίας, θα βρεθεί, τουλάχιστον δέκα φορές, στο νοσοκομείο (Σακαρέλη, 2000).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, η ανάγκη ουσιαστικής αντιμετώπισης του φαινομένου της κακοποίησης των γυναικών προβάλλει επιτακτική. Ωστόσο, για την αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του φαινομένου, χρειάζεται να είμαστε γνώστες όλων των διαστάσεων του προβλήματος (κοινωνικές, πολιτισμικές, ψυχολογικές, πολιτικές) και των παραγόντων, που συμβάλλουν στην εκδήλωση και συντήρησή του, έτσι ώστε να είμαστε σε θέση να αντιμετωπίσουμε την αιτία του προβλήματος, η «θεραπεία» της οποίας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση επίλυσης του.

Οι παράγοντες αυτοί αναλύονται, διεξοδικά, στα επόμενα κεφάλαια.

ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Στην Αμερική, υπολογίζεται ότι 3 έως 4 εκατομμύρια γυναίκες κακοποιούνται, κάθε χρόνο, από τους συζύγους τους, τους πρώην συζύγους τους, τους ερωτικούς συντρόφους ή τους εραστές τους. Μια κλασική μελέτη του Straus και των συνεργατών του (1980) δείχνει ότι, κάθε χρόνο, στις Η.Π.Α., στο 16% των οικογενειών εκδηλώνεται συζυγική βία, ενώ στο 28% των γάμων αναφέρονται εμπειρίες βίας, κάποια στιγμή, στη ζωή τους (Jasinski & Williams, 1998).

Στην Ευρώπη, 1 στις 5 γυναίκες έχει υπάρξει θύμα ξυλοδαρμού, τουλάχιστον, μια φορά, από τον σύντροφό της (Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Τομέας Ενημέρωσης, 1998). Στην Μ. Βρετανία, σύμφωνα με τον Mc. Clintock (1978), τα ποσοστά των θυμάτων, για τα εγκλήματα κακοποίησης συντρόφων και γονέων, ανέρχονται στο 74%, για τις γυναίκες και το 26%, για τους άντρες (Αγάθωνος, 1990).

Βάσει των μέσων όρων ερευνών, που έχουν διεξαχθεί σε Ευρώπη και Αμερική, διαπιστώνεται, ότι το 98% των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας διαπράττονται από άντρες, συζύγους ή συντρόφους, εις βάρος των γυναικών, με τις οποίες συμβιώνουν, μέσα στα πλαίσια μιας σχέσης γάμου ή συμβίωσης (Αρτινοπούλου, 1994).

Ακόμα, υπολογίζεται, ότι ένα στα πέντε θύματα ανθρωποκτονιών είναι γυναίκα, που δολοφονήθηκε από τον σύντροφό της. Ένα στα τρία από όλα τα καταγγελλόμενα αδικήματα, κατά των γυναικών, αφορούν την ενδοοικογενειακή βία. Τα κρούσματα βίας, στις ετεροσεξουαλικές σχέσεις, ανέρχονται στο 10% έως 30% (Αρτινοπούλου, 1994).

Όσον αφορά την Ελλάδα, δυστυχώς, δεν υπάρχουν επαρκείς, επίσημες μελέτες, για την έκταση του φαινομένου της γυναικείας-συντροφικής κακοποίησης, ενώ οι πιο πρόσφατες, από τις, ήδη, υπάρχουσες χρονολογούνται, στα τέλη της δεκαετίας του '80 και στις αρχές του '90.

Μία πολύ σημαντική έρευνα είναι αυτή, που διεξήχθη, από ομάδα γιατρών διαφόρων ειδικοτήτων του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «Ερυθρός Σταυρός», κατά τη δεκαετία 1982-1992. Σύμφωνα με αυτήν, διαπιστώνεται ότι, την πενταετία 1988-1992, ο αριθμός των γυναικών, που προσέρχονταν στα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων, λόγω κακοποίησης, αυξήθηκε, κατά 70%, εν συγκρίσει με την πενταετία 1983-1988 (Δρίτσας και συν., 1982-1992).

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο, που προκύπτει από την έρευνα αυτή είναι ότι, την πενταετία 1988-1992, σχεδόν, διπλασιάστηκαν οι εισαγωγές των γυναικών, που είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση, στα νοσοκομεία, για νοσηλεία, γεγονός το οποίο, όπως επισημαίνουν οι ερευνητές, σημαίνει ότι οι τραυματισμοί των γυναικών είναι πολύ πιο σοβαροί, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, με αποτέλεσμα η νοσηλεία τους να διαρκεί περισσότερο.

Κατά το 1989-1992, η μέση ηλικία των κακοποιημένων γυναικών είναι τα 35 έτη, ενώ, κατά το 1991-1992, είναι τα 42,5 έτη.

Τα περισσότερα χτυπήματα (62,4%) είναι στο κεφάλι, ενώ οι περισσότερες κακοποιήσεις λαμβάνουν χώρα τους μήνες Μάιο και Ιούνιο (10,1% και 10,4%, αντίστοιχα). Μεγαλύτερη προσέλευση περιστατικών σημειώνεται, μεταξύ των ωρών 6 π.μ. έως 12μ.μ.

Από τις κακοποιημένες γυναίκες, το μεγαλύτερο ποσοστό (52,3%) είχε κακοποιηθεί, από τους συζύγους τους.

Τα όποια ερευνητικά δεδομένα, πάντως, θεωρούνται «συντηρητικά», σε σχέση με την πραγματική έκταση του φαινομένου. Οι περισσότερες περιπτώσεις δεν βλέπουν, ποτέ, το φως της δημοσιότητας. Αναφέρεται ότι ένα 5% έως 10%, μόνο, των συνολικών περιπτώσεων έρχεται στην επιφάνεια.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από εμπειρικά στοιχεία του Γραφείου Ισότητας και του Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών, σύμφωνα με τα οποία, ο ιδιαίτερα αυξημένος αριθμός των κακοποιημένων γυναικών, οι οποίες προσέρχονται στην υπηρεσία συνηγορεί, υπέρ του ότι η πραγματική έκταση του φαινομένου υπερβαίνει, κατά πολύ, την υπολογιζόμενη, από τις σχετικές έρευνες (Μπούρη, 1998).

Οι κακοποιημένες γυναίκες, υπολογίζεται ότι έχουν υποστεί, κατά μέσο όρο, τουλάχιστον 35 επιθέσεις, από τον σύζυγό τους, προτού ζητήσουν εξωτερική βοήθεια, προτού απευθυνθούν είτε σε νοσοκομείο, είτε σε κάποια Κοινωνική Υπηρεσία ή σε κάποιον άλλο φορέα. Το 88% των κακοποιημένων γυναικών καταγγέλλουν το γεγονός, έπειτα από την χειρότερη, την πλέον σοβαρή, για την υγεία τους, επίθεση, ενώ ένα μικρό, σχετικά, ποσοστό αναζητεί βοήθεια, έπειτα από την πρώτη φορά, που κακοποιείται. Το 97% των γυναικών, που ζήτησαν βοήθεια, έπειτα από σοβαρή επίθεση ή τραυματισμό, ήταν αποφασισμένες, τότε πια, να εγκαταλείψουν την οικογένεια τους (Αρτινοπούλου, 1994).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Τα θεωρητικά μοντέλα, σχετικά με τα αίτια της κακοποίησης, μας παρέχουν ένα πλαίσιο κατανόησης και προσέγγισης αυτού του φαινομένου. Επιπλέον, εστιάζοντας σε συγκεκριμένους παράγοντες ή μεταβλητές, μπορούν να προβλέψουν την πιθανότητα εμφάνισης βίας εις βάρος της γυναίκας, από τον σύντροφο ή σύζυγο της. Όσο πιο περιεκτικό και ολοκληρωμένο είναι το θεωρητικό μοντέλο, τόσο πιο έγκυρη είναι η πρόβλεψη.

Σε μια από τις πρώτες θεωρητικές τους μελέτες, οι Gelles και Straus (Jasinski & Williams, 1998) καταγράφουν 15 θεωρίες, σχετικά με τα αίτια της κακοποίησης, οι οποίες μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες: τις ατομικές θεωρίες, τις κοινωνικοπολιτισμικές και τις κοινωνικοψυχολογικές (Bersani & Chen, 1988 – βλέπε πίνακα I).

• ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Οι ατομικές θεωρίες δίνουν έμφαση στο ρόλο του αλκοόλ και άλλων ναρκωτικών ουσιών, καθώς και σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά, όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας. Επίσης, τονίζεται ο ρόλος βιολογικών και νευρολογικών παραγόντων, όπως η διαταραχή ελαττωματικής προσοχής – υπερκινητικότητα, κατά την παιδική ηλικία ή οι εγκεφαλικές κακώσεις, παράγοντες οι οποίοι, συχνά, δεν λαμβάνονται καθόλου υπ’

όψιν στις κοινωνιολογικές, φεμινιστικές ή ακόμα και ψυχολογικές θεωρίες και στην έρευνα της ενδοοικογενειακής βίας. Πάντως, ολοένα και περισσότεροι ερευνητές, όπως αναφέρει ο Miller (Jasinski & Williams, 1998), υποστηρίζουν ότι η προσωπικότητα, νευρολογικές ακόμα και οργανικές διαταραχές αποτελούν πολύ σημαντικούς παράγοντες και πρέπει να περιλαμβάνονται στα θεωρητικά μοντέλα, για την επιθετικότητα, στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τέλος, ολοένα και αυξάνεται το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας, για τις διακυμάνσεις στην ψυχοπαθολογία των δραστών.

• **ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ**

Οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες εστιάζονται στην επίδραση της κοινωνικής θέσης (κοινωνική τάξη, μορφωτικό επίπεδο, εισόδημα) και έχουν προσπαθήσει να ενσωματώσουν τις κοινωνικές – δομικές και οικογενειακές διεργασίες.

Οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μπορούν να διακριθούν σε δύο υποκατηγορίες: τις κοινωνικές-δομικές και τις πολιτισμικές.

α. Κοινωνικές-Δομικές Προσεγγίσεις

Οι κοινωνικές και δομικές ερμηνείες της συζυγικής βίας τονίζουν τη συμμετοχή παραγόντων, όπως η ανεργία, οι κακές συνθήκες κατοικίας, το χαμηλό επίπεδο αμοιβών, ο υψηλός βαθμός πυκνοκατοίκησης και η κοινωνική απομόνωση. Η κοινωνιολογική, όμως, αυτή άποψη έχει προχωρήσει πέρα από απλές ερμηνείες της βίας στην οικογένεια, ώστε να περιλάβει το σύνολο των συναλλαγών μεταξύ δράστη και θύματος, μέσα στην οικογενειακή δομή. Η συναλλαγή αυτή έχει περιγραφεί ως άνιση κατανομή κοινωνικών

ρόλων και σχέσεων, μέσα στην οικογένεια, που σχετίζονται με οικονομική ή εκπαιδευτική ανισότητα ή ακόμα και ανισότητα που πηγάζει από έναν περισσότερο κυριαρχικό ρόλο της συζύγου, σε θέματα λήψης αποφάσεων. Έτσι, όπως αναφέρουν οι Goldstein και Rosenbaum (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους, έχουν, συχνά, χαμηλή αυτοεκτίμηση και θεωρούν τη συμπεριφορά της συντρόφου τους ως απειλητική στην εικόνα του εαυτού τους.

β. Πολιτισμικές Προσεγγίσεις

Οι πολιτισμικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι οι πολιτισμικές αξίες, η έκθεση μας σε μοντέλα επιθετικής συμπεριφοράς, που δεν κρίνονται άξια τιμωρίας και η εύκολη πρόσβαση στην αγορά όπλων επηρεάζουν προσωπικές στάσεις, οι οποίες ευνοούν την εκδήλωση βίαιων μορφών συμπεριφοράς. Οι αξίες αυτές, με τη σειρά τους, ευνοούν την αποδοχή της επιθετικότητας ως μία μορφή συναισθηματικής έκφρασης και ως μία μέθοδο άσκησης ελέγχου στους άλλους. Η μελέτη της βίας ανάμεσα σε ανύπαντρα ζευγάρια δείχνει ότι οι διάφορες μορφές συζυγικής βίας εμφανίζονται πολύ πριν παντρευτεί ένα άτομο. Για πολλές γυναίκες, σύμφωνα με τους Roscoe και Benaske (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), μικρής ή μεγάλης ηλικίας, η σωματική κακοποίηση τους, μόνο, δεν αποτελεί ικανό λόγο διάλυσης ενός δεσμού.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, εντάσσονται και οι φεμινιστικές ερμηνείες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες ευθύνονται για τη θυματοποίηση των γυναικών.

Συγκεκριμένα, οι ιστορικά ανδροκρατούμενες κοινωνικές δομές και οι πρακτικές κοινωνικοποίησης ανδρών και γυναικών, που τους διδάσκουν καθορισμένους, βάσει του φύλου τους, ρόλους, σύμφωνα με τον Pagelow (Jasinski & Williams, 1998), ενθαρρύνουν τη συζυγική βία, εφόσον, έχοντας τις ρίζες τους στις κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες, άμεσα ή έμμεσα, υποστηρίζουν μια πατριαρχική κοινωνική οργάνωση (/τάξη) και οικογενειακή δομή, που οδηγεί στην κυριαρχία των γυναικών από τους άνδρες.

Ενώ, σύμφωνα με την άποψη της Hammer (1977), το όλο πολιτικό σύστημα, που εκπροσωπείται από άνδρες, όπως και η δομή του κράτους πρόνοιας ενισχύουν τη γυναικεία εξάρτηση.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, κατά τη φεμινιστική ανάλυση της γυναικείας κακοποίησης, όπως αναφέρει και ο Bograd (Jasinski & Williams, 1998), οι κεντρικοί αιτιολογικοί παράγοντες εντοπίζονται στη δομή των σχέσεων, μέσα σ' έναν ανδροκρατούμενο, πατριαρχικό πολιτισμό, στη δύναμη και στο φύλο.

• ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Οι κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις δίνουν έμφαση στην κοινωνική μάθηση, διαμέσου της εμπειρίας και στην έκθεση στη βία, μέσα στην οικογένεια. Μ' αυτή την προσέγγιση συγκλίνει και ο Giles-Sims (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), ο οποίος τονίζει την έκθεση του βίαιου συζύγου σε ανάλογες εμπειρίες βίας, στη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας. Η άποψη αυτή, που υποστηρίζεται και από τη σχολή του Bandura (O'Leary, 1988), επιβεβαιώνεται από μελέτη του Roy (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), ο οποίος, μελετώντας δείγμα

4.000 βίαιων ανδρών, βρήκε ότι, σύμφωνα με την περιγραφή των συζύγων τους, οι 4 στους 5 είτε παρακολουθούσαν, επί χρόνια, τους πατέρες τους να ασκούν βία στις μητέρες τους, είτε είχαν κακοποιηθεί οι ίδιοι, στην παιδική τους ηλικία. Η αναλογία αυτή υπερβαίνει, σημαντικά, εκείνη των γυναικών, εφόσον μόνο το 1/3 των κακοποιημένων γυναικών είχαν ανάλογες εμπειρίες.

Η διαγενεακή κληρονομικότητα της βίας επιβεβαιώνεται και στη μελέτη της συζυγικής βίας, καθώς παρατηρείται σημαντική ομοιότητα ανάμεσα στη συζυγική σχέση βίαιων ζευγαριών και εκείνης των γονέων τους. Πολλά άτομα με ανάλογες εμπειρίες στερούνται εκείνων των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, που οδηγούν σε υγιείς σχέσεις.

Μία άλλη θεωρία είναι αυτή της Walker (1989), για την κυκλική μορφή της βίας, μέσα στη συζυγική σχέση. Το μοντέλο αυτό περιγράφει 4 στάδια: 1. Παρουσία μιας κατάστασης στρες 2. Εκτίμηση ότι η κατάσταση αυτή είναι απειλητική (που δεν είναι πάντα η πραγματικότητα) 3. Θυμός και συναισθηματική φόρτιση, ως αντίδραση σ' αυτή την κατάσταση και 4. Έλλειψη αναστολών, για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς.

Τέλος, μία από τις πιο σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις είναι το μοντέλο κοινωνικής μάθησης του O' Leary (1988), το οποίο αναφέρεται σε πέντε θεμελιώδεις αιτιολογικούς παράγοντες σωματικής κακοποίησης: α. Βία στην οικογένεια καταγωγής β. Επιθετικού τύπου προσωπικότητα γ. Άγχος δ. Χρήση και κατάχρηση αλκοόλ και ε. Δυσαρέσκεια, μέσα στο γάμο.

Θεωρητικές Προσεγγίσεις	Αιτιολογικοί Παράγοντες
Ατομικές	Παράγοντες που σχετίζονται με το άτομο: π.χ. εκτεταμένη χρήση αλκοόλ, διαταραχές προσωπικότητας, κτλ.
Κοινωνικοπολιτισμικές	Έμφαση στην κοινωνική θέση: κοινωνική τάξη, μορφωτικό επίπεδο, εισόδημα, επαγγελματική θέση. Κοινωνικοδομικές και οικογενειακές διεργασίες: παραδοσιακοί, βάσει του φύλου, ρόλοι στην οικογένεια.
Κοινωνικοψυχολογικές	Κοινωνική μάθηση: έκθεση στη βία, στην οικογένεια καταγωγής.

Πίνακας I. Τρεις γενικές κατηγορίες θεωριών για τη συζυγική βία και οι βασικοί αιτιολογικοί παράγοντες, σύμφωνα μ' αυτές.

Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι η αιτιολογία της συζυγικής / συντροφικής κακοποίησης δεν μπορεί να εξηγηθεί, στα πλαίσια, μόνο, ατομικών, κοινωνικών, ψυχολογικών ή πολιτισμικών ερμηνειών, αλλά χρειάζεται η συμβολή ενός πολυπαραγοντικού μοντέλου.

Το μοντέλο ενδοοικογενειακής βίας του Gelles (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), αν και χρονολογείται το 1974, παραμένει, πάντα, κλασικό και επίκαιρο (βλέπε πίνακα II.). Περιλαμβάνει ένα σύνολο παραγόντων, η αλληλεπίδραση των οποίων δημιουργεί προδιαθεσικούς παράγοντες, για την έκλυση βίας στην οικογένεια. Οι παράγοντες αυτοί περιγράφονται ως:

1. Θεσμοί που επιτρέπουν και κατοχυρώνουν τη βία.
2. Δομικές ρίζες της βίας: χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, ανεργία κτλ.
3. Ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων.
4. Κοινωνικοψυχολογικοί παράγοντες: α. Κυκλική μορφή της βίας, που βασίζεται στη μάθηση, μέσω της κοινωνικοποίησης των παιδιών β. Ο ιδιωτικός χώρος της οικογένειας αυξάνει τις πιθανότητες για βία.

Ωστόσο, το κλασικό μοντέλο του Gelles, αν και αναφέρεται στην οικογενειακή δομή, αγνοεί τη δύναμη της συναλλαγής των σχέσεων, μέσα στην οικογένεια, όπου, σύμφωνα με τον Browne: «Μια σχέση που προσφέρει ασφάλεια στα μέλη της οικογένειας, μπορεί να αναστείλει τις επιδράσεις του στρες και να ευνοήσει την ανάπτυξη μηχανισμών αντιμετώπισης του. Αντίθετα, ανασφαλείς και αγχώδεις σχέσεις δεν θα προστατεύσουν την οικογένεια από το στρες και έτσι, οποιοσδήποτε εκλυτικός παράγοντας, όπως ένας διαπληκτισμός, μπορεί να οδηγήσει σε σωματική ή ψυχολογική επίθεση» (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990, σελ. 81). Η έλλειψη προστατευτικών παραγόντων, που προσφέρει η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων, μπορεί να οδηγήσει σε επόμενα επεισόδια βίας, που, με την απουσία

παρέμβασης, οδηγούν στη μόνιμη εγκατάσταση ενός τρόπου βίαιης συναλλαγής, που ο Brown ονομάζει το «ελικοειδές της βίας».

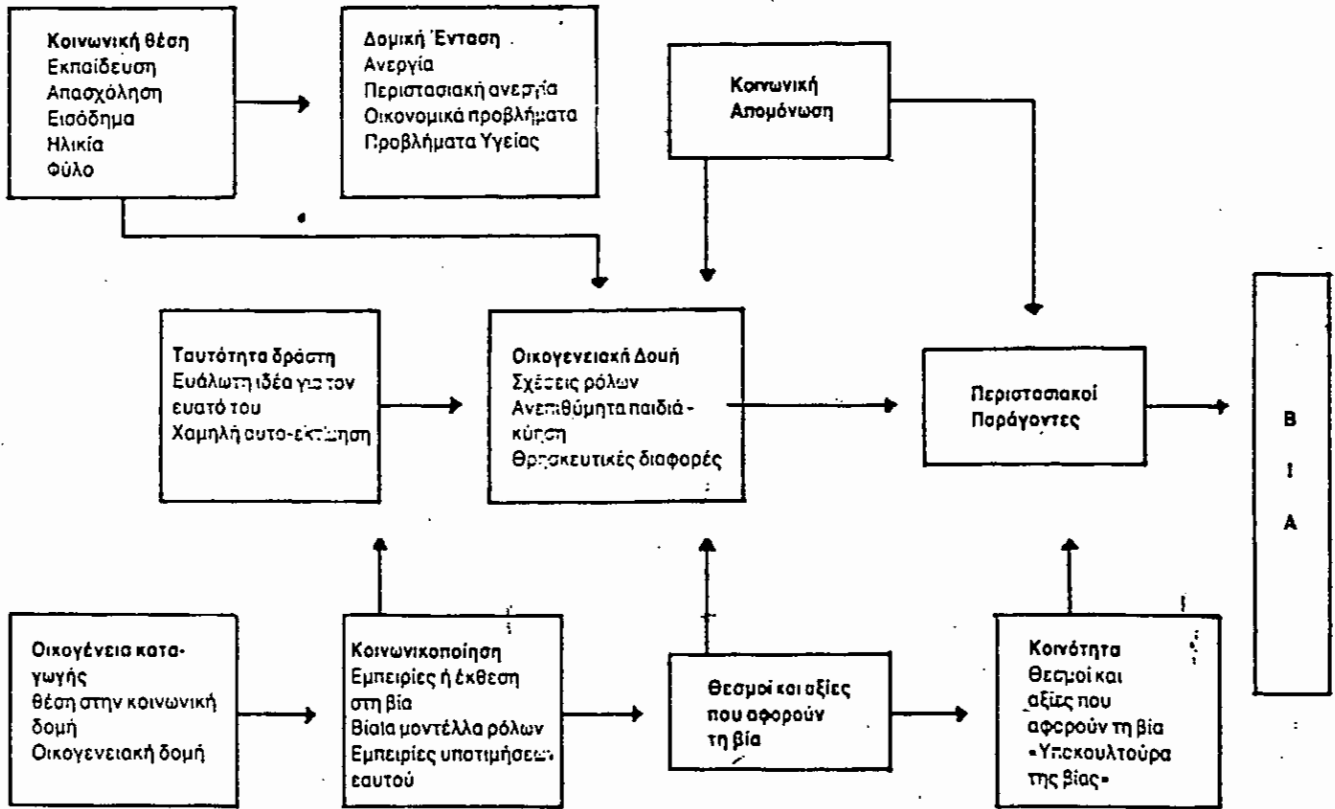
Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται και από τον Rutter (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990), σύμφωνα με τον οποίο, η επιθετικότητα αποτελεί κοινωνική συμπεριφορά κάθε ατόμου και ελέγχεται όταν το άτομο έχει υψηλή αυτοεκτίμηση, ικανοποιητικές σχέσεις και μπορεί να ελέγχει την ένταση. Η ποιότητα, όμως, των οικογενειακών σχέσεων και αντιστάσεων στο στρες βασίζεται στα χαρακτηριστικά και στην παθολογία της προσωπικότητας, όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση, οι ψυχικές διαταραχές και ο χαμηλός έλεγχος των παρορμήσεων. Όλα τα παραπάνω θεωρούνται ως αποτελέσματα κοινωνικών εμπειριών, κατά την παιδική ηλικία.

Επιπλέον, ευρύτερες πολιτισμικές αξίες, όπως και οι αξίες της κοινότητας, που ζει η οικογένεια, μπορούν να επιδράσουν στην ποιότητα και στους τρόπους, σύμφωνα με τους οποίους διαμορφώνονται οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Οι σχέσεις αυτές επηρεάζονται, αντίστοιχα, από την κοινωνική θέση των μελών της οικογένειας, δηλαδή, την ηλικία, το φύλο, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, την καταγωγή και την επαγγελματική θέση (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990).

Συμπερασματικά, τόσο οι παράγοντες στρες, όσο και η επίδραση άλλων κύριων παραγόντων μπορούν να επηρεασθούν από την ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων, μέσα στην οικογένεια.

Την επίδραση αυτών, καθώς και άλλων παραγόντων θα διερευνήσουμε και θα αναλύσουμε στα επόμενα κεφάλαια.

Η ΒΙΑΙΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πίνακας II. Το μοντέλο της βίας μέσα στην οικογένεια του Gelles

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΕΝΔΟΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Μία από τις τρεις κατηγορίες παραγόντων, που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου της συντροφικής κακοποίησης, είναι οι ενδοατομικοί παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί εστιάζουν στα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα του δράστη, αλλά και του θύματος, στη χρήση τοξικών ουσιών, με ιδιαίτερη έμφαση στο αλκοόλ, καθώς και σε νευρολογικές και οργανικές διαταραχές των δραστών.

I. ΤΟ ΦΥΛΟ

Μιλώντας για κακοποίηση των γυναικών, από τον σύντροφό τους, αυτόματα, αναδύονται κάποια ερωτήματα. Γιατί μιλάμε για συντροφική βία, κατά των γυναικών και όχι των αντρών; Τι ρόλο παίζει το φύλο στη θυματοποίηση των γυναικών;

Μελέτες δείχνουν ότι, σε μεγάλο ποσοστό και οι γυναίκες γίνονται δράστες συντροφικής κακοποίησης. Μάλιστα, στην πρώιμη φάση του γάμου, οι γυναίκες εκδηλώνουν, συχνότερα, από τους άντρες, βία, εις βάρος του συντρόφου τους, ενώ υψηλή είναι η συχνότητα αλληλοκατευθυνόμενης «συντροφικής βίας», η οποία, σύμφωνα με την κλασική μελέτη του Straus και των συνεργατών του (1980), ανέρχεται στο 1/2 των ζευγαριών, ενώ στο 1/4 δράστες είναι άντρες και στο υπόλοιπο 1/4 δράστες είναι γυναίκες (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990).

Γιατί, λοιπόν, μιλάμε για αντρική βία, κατά των γυναικών; Κατ' αρχήν, όπως αποδεικνύεται, από το σύνολο, σχεδόν, των μελετών, η βία που ασκούν οι άντρες, εις βάρος των γυναικών – συντρόφων τους, είναι πολύ πιο σοβαρή και ακραία και οι επιπτώσεις της είναι πολύ πιο επιβλαβείς και επικίνδυνες, τόσο για την σωματική, όσο και για την ψυχική υγεία των γυναικών. Ενώ, αντίθετα, η βία, που ασκούν οι γυναίκες, εις βάρος των αντρών, είναι πολύ λιγότερο τραυματική, τόσο σωματικά, όσο και ψυχολογικά, ενώ, συχνά, είναι και σε πλαίσια αυτοάμυνας (O'Leary, 1988; Jasinski & Williams, 1998).

Το γεγονός αυτό οφείλεται, τόσο σε βιολογικούς, όσο και σε κοινωνικοψυχολογικούς παράγοντες, που έχουν σχέση με το φύλο.

Οι άνδρες, δηλαδή, από τη φύση τους, έχουν αρκετά μεγαλύτερη μυϊκή μάζα, άρα, διαθέτουν και μεγαλύτερη σωματική δύναμη, από τις γυναίκες. Αυτό σημαίνει ότι, από τη μια, μπορεί να επιφέρουν πολύ πιο σοβαρά σωματικά τραύματα στο θύμα τους, απ' ό,τι οι γυναίκες, ενώ, από την άλλη, γνωρίζουν, εξ' αρχής, ότι η γυναίκα είναι ένα αδύναμο, σωματικά, θύμα και άρα, δεν μπορεί να αμυνθεί, αποτελεσματικά, στα χτυπήματα τους ή δεν κινδυνεύουν να τραυματιστούν, σοβαρά, από μια πιθανή αντεπίθεση της.

Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι οι γυναίκες ζητούν ιατρική φροντίδα, έξι φορές περισσότερο, απ' ό,τι οι άντρες, για τραύματα, τα οποία προκλήθηκαν από σωματική κακοποίηση, απ' τον σύντροφό τους (Jasinski & Williams, 1998).

Ένας άλλος λόγος είναι ότι τα υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης, στους άντρες, αυξάνουν την επιθετικότητα, ενώ, αντίθετα, τα υψηλά επίπεδα προγεστερόνης, στις γυναίκες, καθιστούν το άτομο πιο υπάκουο, πιο

ήσυχο και λιγότερο σθεναρό και επιθετικό (Elliot, 1988). Αυτό σημαίνει ότι, ακόμα και αν μία γυναίκα είναι επιθετική, με τον σύντροφό της, θα είναι πολύ λιγότερο βίαιη, απ' ό τι ένας άντρας. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από τα ερευνητικά στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία, η βία των γυναικών είναι πολύ ελαφρύτερη και λιγότερο επιζήμια, για τη σωματική υγεία των συντρόφων τους. Ενώ, αντίθετα, οι γυναίκες υπόκεινται σε σοβαρή και συχνή κακοποίηση και συστηματική τρομοκρατία, από τον σύντροφό τους.

Αλλά και κοινωνικοψυχολογικοί παράγοντες εμπλέκονται στη θυματοποίηση των γυναικών. Οι άντρες, δηλαδή, μέσα από την κοινωνικοποίηση τους, μαθαίνουν ότι ο θυμός και η επιθετικότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αντρικής τους ταυτότητας, ενώ η βία είναι ένα αποτελεσματικό μέσο κυριαρχίας και χειραγώγησης των άλλων. Η επιβολή και η κοινωνική υπεροχή είναι ένα από τα βασικά μαθήματα, στη διαπαιδαγώγηση των αντρών (Walker, 1989). Αυτό, άλλωστε, συμβολίζουν οι υψηλές προσδοκίες των γονέων από τα αγόρια, για οικονομική δύναμη και κοινωνική καταξίωση.

Η ανάγκη των αντρών, για επιβολή, αντικατοπτρίζεται, άλλωστε και στη βία τους, εις βάρος των γυναικών. Σκοπός της αντρικής βίας είναι ο περιορισμός και η καθυπόταξη των γυναικών και η εδραίωση της δικής τους κυριαρχίας. Το κίνητρο τους αυτό εκφράζεται και μέσα από τις άλλες μορφές βίας, που ασκούν, παράλληλα με τη σωματική κακοποίηση, όπως είναι η κοινωνική απομόνωση, που επιβάλλουν στις συντρόφους τους ή ότι τους απαγορεύουν να εργαστούν ή να διαχειρίζονται τα χρήματα τους (Walker, 1989).

Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, μέσα από την κοινωνικοποίηση τους, μαθαίνουν ότι είναι πιο «αδύναμες» από τους άντρες. Ακόμα, μαθαίνουν ότι δεν πρέπει να εμπλέκονται σε βίαιες συναλλαγές και δεν μαθαίνουν τρόπους, για να αποφεύγουν ή να σταματούν τη βία, εναντίον τους, πιστεύοντας ότι δεν έχουν άλλη επιλογή (Walker, 1989).

Ακόμα, λόγω της διαπαιδαγώγησης τους, οι γυναίκες μαθαίνουν να βλέπουν τον εαυτό τους, ως κομμάτι ενός συνεκτικού ιστού, με αποτέλεσμα, να απειλούνται, ιδιαίτερα, από μια πιθανή διάλυση των σχέσεων τους (Goleman, 1997). Το γεγονός αυτό κάνει τις γυναίκες να γίνονται πιο ανεκτικές και να κάνουν αρκετούς συμβιβασμούς και υποχωρήσεις, στις σχέσεις τους ή να συγχωρούν εύκολα και να δείχνουν κατανόηση στον σύντροφο τους, ακόμα και όταν προσβάλλεται ο αυτοσεβασμός και η αξιοπρέπεια τους ή όταν απειλείται η σωματική ακεραιότητα τους. Έτσι, οι γυναίκες είναι πιο ευάλωτες στη θυματοποίηση και δεν διακόπτουν, εύκολα, τις σχέσεις τους, ακόμα και αν κακοποιούνται.

Η πολιτισμική και κοινωνική ανισότητα των δύο φύλων ευθύνεται, σε μεγάλο βαθμό, για τη θυματοποίηση των γυναικών. Οι γυναίκες κοινωνικοποιούνται με την αντίληψη, ότι είναι οι αποκλειστικά υπεύθυνες, για την ποιότητα της σχέσης τους. Ενώ, οι κοινωνικές δεσμεύσεις, συμπεριλαμβανομένων της οικονομικής εξάρτησης και της ευθύνης, για τα παιδιά και τα μηνύματα της κοινωνίας, τα οποία υπαγορεύουν ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να χωρίζουν, ακόμα και αν ο γάμος τους είναι δυστυχισμένος, για το καλό των παιδιών, κάνουν ακόμη δυσκολότερη την απόφαση τους να τερματίσουν μια βίαιη

σχέση και συμβάλλουν στη συντήρηση του φαινομένου της
κακοποίησης.

II. Η ΗΛΙΚΙΑ

Σύμφωνα με έρευνες, τα υψηλότερα ποσοστά συντροφικής βίας απαντώνται, μεταξύ ατόμων, ηλικίας κάτω των 30 ετών και ιδιαίτερα, στην ηλικιακή ομάδα, μεταξύ 18 και 24 ετών (Jasinski και Williams, 1998).

Η νεότητα είναι ένας από τους ισχυρότερους παράγοντες επιθετικότητας και κατά συνέπεια και συντροφικής κακοποίησης (O'Leary, 1988).

Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι τα άτομα νεαρής ηλικίας και ιδιαίτερα, οι άντρες, συχνά, δεν έχουν φτάσει σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο ωριμότητας. Δεν έχουν αναπτύξει, ακόμη, μια ολοκληρωμένη ταυτότητα, ενώ, παράλληλα, καλούνται να αναλάβουν σοβαρές ευθύνες και έχουν να αντιμετωπίσουν καινούργια, σύνθετα προβλήματα, όσον αφορά την εργασία και την επαγγελματική τους καταξίωση. Όλες αυτές οι καταστάσεις προκαλούν ιδιαίτερο άγχος, στους νέους ανθρώπους, οι οποίοι βρίσκονται σε ένα μεταίχμιο της ζωής τους, ανάμεσα, δηλαδή, στη μετεφηβική ηλικία, με την προστατευτικότητα της οικογένειας και την ασφάλεια και σιγουριά, που εξασφαλίζει και την ώριμη ενήλικη ζωή, με τις αυξημένες ευθύνες και υποχρεώσεις.

Ακόμα, συχνά, σ' αυτή την ηλικία, τα άτομα είναι πιο εγωκεντρικά, παρορμητικά, ανυπόμονα και οξύθυμα, δεν έχουν ισχυρό αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία, δεν συμβιβάζονται και δεν υποχωρούν, εύκολα. Συχνά, επίσης, είναι πιο απαιτητικά, λιγότερο επιεική, βιώνουν, με μεγάλη ένταση και εκρηκτικότητα, τα συναισθήματα τους

και επιθυμούν να επιβάλλουν την γνώμη τους, στους άλλους (Παρασκευόπουλος, 1985).

Έως και την τρίτη δεκαετία της ζωής, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν έχουν επιλύσει, ακόμα, βασικές εσωτερικές τους συγκρούσεις και δεν έχουν την εμπειρία να αντιμετωπίζουν αγχογόνες και ματαιωτικές καταστάσεις. Η δέσμευση, μέσα σε μία σοβαρή σχέση, όπως είναι η συμβίωση ή ο γάμος, απαιτεί αυξημένες ευθύνες, αμοιβαίες υποχωρήσεις, αλληλοσεβασμό και αλληλοκατανόηση. Συχνά, οι νέοι δεσμεύονται, σοβαρά, σε μία σχέση, χωρίς να το έχουν σκεφτεί καλά, προηγουμένως και χωρίς να έχουν υπολογίσει τις μελλοντικές ευθύνες και συνέπειες. Η απόφαση τους να συμβιώσουν ή να παντρευτούν λαμβάνεται, στις περιπτώσεις αυτές, επιπόλαια και παρορμητικά, μέσα στον ενθουσιασμό τους και όχι κατόπιν ωρίμου σκέψεως. Έτσι, κατά τη διάρκεια της συμβίωσης ή του γάμου, προκύπτουν δυσκολίες και προβλήματα, τα οποία δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν.

Μην όντας, λοιπόν, αρκετά ώριμοι και χωρίς να έχει ωριμάσει, αρκετά και η ίδια η σχέση τους και να έχει δοκιμαστεί, μέσα στο χρόνο, καταλήγουν σε ατέρμονες συγκρούσεις, οι οποίες πιθανόν θα οδηγήσουν και στη βία. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από εμπειρικές μελέτες κακοποιημένων γυναικών, σύμφωνα με τις οποίες, αρκετές γυναίκες είχαν παντρευτεί τον δράστη, σε νεαρή ηλικία, μετά από μία βραχύχρονη, θυελλώδη σχέση.

Ακόμα, για την επιθετικότητα των νέων ευθύνονται και βιολογικοί παράγοντες. Τα υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης, στους νέους, σε συνδυασμό με την αργή ωρίμανση του μετωπιαίου και του κροταφικού λοβού, όσον αφορά τη συγκέντρωση μυελίνης, αυξάνουν την

επιθετικότητα, στους νέους και μειώνουν τον αυτοέλεγχο, τον υπολογισμό των συνεπειών των πράξεων, την κρίση και το αίσθημα κοινωνικής συνείδησης (Elliot, 1988).

Τέλος, ένας άλλος παράγοντας, που συμβάλλει, σημαντικά, στο φαινόμενο της κακοποίησης, είναι η μεγάλη διαφορά ηλικίας, μεταξύ των συντρόφων (Jasinski & Williams, 1988). Η μεγάλη διαφορά ηλικίας αυξάνει την ανασφάλεια των συντρόφων και δημιουργεί επιπλέον συγκρούσεις, λόγω των διαφορετικών αναγκών και της ανισότητας, που υπάρχει στη σχέση. Επίσης, σ' αυτά τα ζευγάρια είναι πιθανόν να υπάρχει μεγαλύτερη δυσαρέσκεια από τη σχέση, από τον έναν ή και τους δύο συντρόφους.

III. ΤΟ ΑΓΧΟΣ

Το άγχος, όπως υποστηρίζεται από το σύνολο, σχεδόν, των ερευνητών (αναφέρονται ενδεικτικά: O'Leary, 1988· Jasinski & Williams, 1998· Walker, 1989), συνδέεται, άμεσα, με την συντροφική κακοποίηση.

Κατά τον May, το άγχος έχει τις ιδιότητες ενός διάχυτου, αόριστου, μη ειδικού και χωρίς αντικείμενο φόβου, συνοδεύεται, δε, από αίσθημα αβοηθητότητας, μπροστά σε μια απειλή, κατά της ίδιας της προσωπικότητας του ατόμου (Παπακώστας, 1994). Εκτός της ψυχολογικής διάστασης της τάσης φόβου και τρόμου, το άγχος συνοδεύεται, επίσης, από διέγερση του συμπαθητικού συστήματος, που εκδηλώνεται με ιδρώτα, ταχυκαρδία, τρόμο, επιτάχυνση της αναπνοής και γαστρεντερική δυσφορία (Μάνος, 1988).

Τη διαδικασία επίδρασης του άγχους, πάνω στη συμπεριφορά του ατόμου, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς, εξηγεί ο Mueller, ως εξής: Πρώτον, η παρουσία περιβαλλοντικών στρεσογόνων παραγόντων, σύμφωνα με τον Mueller, λειτουργεί ως μια ώθηση, για την εκδήλωση κάποιας συμπεριφοράς. Αυτή η ώθηση υποκινεί, κυρίως, την εκδήλωση του κυρίαρχου τρόπου συμπεριφοράς του ατόμου. Αν το άτομο έχει, δηλαδή, προδιάθεση, για την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, ο στρεσογόνος παράγοντας θα κάνει την εκδήλωση της πιο πιθανή. Δεύτερον, περιβαλλοντικοί στρεσογόνοι παράγοντες μπορεί να προκαλέσουν μια «υπερφόρτωση» ερεθισμάτων, από τα οποία το άτομο νοιώθει να κατακλύζεται και

είναι ανίκανο να διεργαστεί τις πληροφορίες, αποτελεσματικά. Τρίτον, οι στρεσογόνοι παράγοντες μπορεί να παρεμβληθούν στην, ήδη, υπάρχουσα συμπεριφορά και να δημιουργήσουν συναισθήματα απώλειας ελέγχου. Τέλος, το άγχος μπορεί να κάνει το άτομο ενοχλητικό, ευερέθιστο και δυσάρεστο (O'Leary, 1988).

Το άγχος, λοιπόν, όπως υποστηρίζει και ο Straus, δεν αποτελεί, αυτό καθαυτό, αιτία συντροφικής κακοποίησης, αλλά ένα, εν δυνάμει, ισχυρό εκλυτικό παράγοντα, ο οποίος, ανάλογα με τις ικανότητες διαχείρισης του άγχους του ατόμου και σε συνδυασμό και με άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του, μπορεί να επιδράσει ή όχι στη συμπεριφορά του (O'Leary, 1988).

Η έλλειψη δεξιοτήτων, λοιπόν, διαχείρισης του άγχους των δραστών είναι αυτή που συμβάλλει και μπορεί να πυροδοτήσει ένα επεισόδιο κακοποίησης. Οι δράστες έχουν έντονες αντιδράσεις, στο στρες (Walker, 1989). Ένα ήπιο στρεσογόνο γεγονός, μπορεί να ενεργοποιήσει φόβους απώλειας ελέγχου των δραστών, τους οποίους, προκειμένου να αντισταθμίσουν, καταφεύγουν στην κατάχρηση αλκοόλ και την κακοποίηση της συντρόφου τους (Jasinski & Williams, 1998).

IV. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις, στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των δραστών, όπως διαπιστώνονταν, μέσα από τις περιγραφές των κακοποιημένων γυναικών, οδήγησαν μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας, στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει ένας, μόνο, τύπος δραστών (Jasinski & Williams, 1998).

Έτσι δημιουργήθηκαν διάφορες τυπολογίες δραστών. Μία από τις πιο σημαντικές είναι αυτή των Holtzworth-Munroe και Stuart (Jasinski & Williams, 1998), σύμφωνα με την οποία, υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι δραστών συντροφικής κακοποίησης: α) αυτοί που είναι βίαιοι, μόνο, μέσα στην οικογένεια β) οι δυσφορικοί, με οριακή διαταραχή προσωπικότητας και γ) οι γενικά βίαιοι / αντικοινωνικοί.

Αυτοί οι τύποι διαφέρουν τόσο στην συχνότητα και τη βαρύτητα της βίας, την οποία ασκούν, εις βάρος της συντρόφου τους, όσο και στην κατάσταση της ψυχικής τους υγείας και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τους.

Οι δράστες που είναι βίαιοι, μόνο, μέσα στην οικογένεια, έχουν ιστορικό έκθεσης στη βία, στην οικογένεια καταγωγής τους, φτωχές επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες και υψηλού βαθμού εξαρτητικότητα από την σύντροφό τους. Εν συγκρίσει με τους υπόλοιπους τύπους δραστών, εμφανίζουν μικρότερα ελλείμματα σε κάποιους δείκτες, συμπεριλαμβανομένων της παρορμητικότητας, της κατάχρησης ουσιών, της εγκληματικής συμπεριφοράς και της έλλειψης κοινωνικών δεξιοτήτων (Jasinski & Williams, 1998).

Ο δράστης με δυσφορική / οριακή διαταραχή προσωπικότητας έχει ιστορικό γονεϊκής απόρριψης και παιδικής κακοποίησης, θετικό ιστορικό εγκληματικότητας, πολύ υψηλή εξαρτητικότητα από τη σύντροφό του, φτωχές επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες, μία εχθρική στάση απέναντι στις γυναίκες, θετική στάση, απέναντι στη βία και δεν νοιώθει, σχεδόν, καμία ενοχή για τη βία, την οποία ασκεί (Jasinski & Williams, 1998).

Αυτός ο τύπος δράστων χαρακτηρίζεται από έντονη συναισθηματική αστάθεια και σοβαρή διαταραχή της ταυτότητας, που εκδηλώνεται, με διάφορες μορφές, όπως σύγχυση αξιών, στόχων, φύλου, εικόνας εαυτού κλπ. Οι δράστες αυτοί, στις σχέσεις τους, κινούνται στο δίπολο αγάπη – μίσος. Ταυτόχρονα, δηλαδή, νοιώθουν έντονη εξάρτηση, αλλά και μεγάλη εχθρότητα, για την σύντροφό τους. Επίσης, έχουν έντονη δυσανεξία στη μοναξιά και αντιδρούν, πολύ έντονα, στην εγκατάλειψη, είτε αυτή είναι πραγματική ή φανταστική. Η συμπεριφορά τους είναι παρορμητική, απρόβλεπτη και έντονα αυτοκαταστροφική. Χαρακτηρίζεται από απαιτητικότητα, χειραγώγηση, έντονο, απρόσφορο θυμό και συχνές εκρήξεις οργής. Συχνή, επίσης, είναι η κατάχρηση ουσιών, σ' αυτό τον τύπο δραστών (Μάνος, 1988).

Ο γενικά βίαιος / αντικοινωνικός δράστης εμφανίζει την πιο επιθετική, παρορμητική και αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι παράγοντες κινδύνου περιλαμβάνουν ιστορικό κακοποίησης, στην οικογένεια καταγωγής και εμπλοκή σε εγκληματικές πράξεις. Για τους άνδρες αυτούς, τα ελλείμματα σε όλες τις παραπάνω περιοχές, που αναφέρθηκαν, είναι βαθύτερα, απ' ότι εκείνα των υπόλοιπων τύπων δραστών (Jasinski & Williams, 1998).

Αυτού του τύπου οι άντρες είναι οι ψυχροί, αδίστακτοι και κτηνώδεις δράστες, οι οποίοι δεν έχουν κανένα αίσθημα συμπόνιας, για τους άλλους και δεν νοιώθουν καμία ενοχή, για τις πράξεις τους, εις βάρος των άλλων. Αυτοί οι δράστες διαφέρουν από όλους, σχεδόν, τους άντρες, που κακοποιούν τις συντρόφους τους, γιατί, ενώ οι υπόλοιποι δράστες, που γίνονται βίαιοι με τις συντρόφους τους, το κάνουν παρορμητικά, από θυμό, όταν νοιώσουν παραμελημένοι ή ζηλέψουν ή φοβηθούν, μήπως τους εγκαταλείψουν, αυτοί οι ψυχροί «βασανιστές» τα βάζουν με τις γυναίκες τους, φαινομενικά, χωρίς κανένα λόγο και από τη στιγμή που αρχίσουν, ό,τι και αν κάνει η γυναίκα, ακόμα και αν προσπαθήσει να φύγει, δεν φαίνεται να ελαττώνει το μένος του. Αυτοί είναι οι δράστες της πλέον επικίνδυνης και σοβαρής μορφής κακοποίησης, που μπορεί να φτάσει στη δολοφονία του θύματος (Goleman, 1998).

Οι δύο πρώτες κατηγορίες δραστών είναι συχνότερες και απαντώνται σε μεγαλύτερο μέρος του γενικού πληθυσμού, ενώ η τρίτη είναι σπανιότερη.

Πέραν της τυπολογίας των Holtzworth-Munroe και Stuart, άλλες μελέτες έχουν εντοπίσει κάποια χαρακτηριστικά προσωπικότητας, τα οποία απαντώνται, συχνά, σε άντρες, που κακοποιούν τις συντρόφους τους και τα οποία έρχονται σε συμφωνία, με τα παραπάνω προφίλ των δραστών.

Τα πιο συχνά και σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των δραστών είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η συναισθηματική εξάρτηση από την σύντροφό τους. Η ευάλωτη εικόνα, που έχουν, για τον εαυτό τους, οι δράστες, τους κάνει ευάλωτους στις ματαιώσεις και

τους προκαλεί συναισθήματα ανεπάρκειας, αδυναμίας, απελπισίας και αβοηθητικότητας, τα οποία, προκειμένου να αντισταθμίσουν, καταφεύγουν στη βία, εις βάρος της συντρόφου τους (Bersani & Chen, 1988· Κωσταβάρα, 2000· Σακαρέλη, 2000· Stark & Flitcraft, 1988).

Ενώ, η συναισθηματική εξάρτηση, η οποία, πιθανώς, οφείλεται σε κακοποίηση, κατά την παιδική ηλικία ή γονεϊκή απόρριψη και γενικότερη έλλειψη ορίων, στην οικογένεια καταγωγής, δημιουργεί έντονα συναισθήματα ανασφάλειας και φόβο εγκατάλειψης (Herman, 1996). Τα συναισθήματα αυτά προκαλούν στον δράστη ένα είδος «συναισθηματικού εκβιασμού», με αποτέλεσμα να παρερμηνεύει τις πράξεις και τα λόγια της συντρόφου του, ως απειλητικά και να αντιδράει, παρορμητικά, με τη χρήση βίας, εις βάρος της (Goleman, 1997). Το χαρακτηριστικό αυτό είναι πιο έντονο στους δράστες, με οριακή διαταραχή προσωπικότητας.

Ένα άλλο, ακόμα, πολύ κοινό χαρακτηριστικό των δραστών είναι ο χαμηλός έλεγχος των παρορμήσεων. Οι δράστες, δηλαδή, δεν μπορούν να ελέγξουν τις ενορμήσεις τους και έχουν συχνά ξεσπάσματα βίαιης ή απειλητικής συμπεριφοράς. Κάποιοι, μάλιστα, πληρούν τα κριτήρια της Διαταραχής Ελέγχου Παρορμήσεων. Οι περισσότεροι, πάντως, είναι, συχνά, ευέξαπτοι, οξύθυμοι και εριστικοί, ενώ, συχνά, επίσης, απαντώνται επιθετικοί και εχθρικοί τύποι προσωπικότητας (Jasinski & Williams, 1998).

Επίσης, οι δράστες έχουν φτωχές συναισθηματικές, κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Χαρακτηριστική είναι η ανικανότητα τους να επικοινωνήσουν τα συναισθήματα τους, στους άλλους, αλλά και η

αδυναμία τους να αναγνωρίσουν και να συναισθανθούν τα συναισθήματα των άλλων (χαμηλή ενσυναίσθηση). Δεν ξέρουν, ακόμα, να χειρίζονται δυσάρεστα συναισθήματα, όπως ο πόνος, ο θυμός και το άγχος, τα οποία, επειδή δεν μπορούν να αντέξουν, τα εκτονώνουν, με τη χρήση βίας, εις βάρος της συντρόφου τους (Bersani & Chen, 1988; Stark & Flitcraft, 1988).

Συχνά, ακόμα, δεν αναλαμβάνουν τις ευθύνες, για τις πράξεις τους, αλλά αρέσκονται να κατηγορούν άλλους, γι' αυτές. Ενώ, χαρακτηριστική είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης στη σύντροφό τους και στους ανθρώπους, εν γένει. Ο δράστης ζηλεύει, παθολογικά, τη σύντροφο του και ενώ ασκεί εκτεταμένο έλεγχο σε κάθε δραστηριότητα της, εξακολουθεί να την υποψιάζεται, για σχέσεις με άλλους άνδρες. Γενικά, είναι καχύποπτος και υπερευαίσθητος, σε κάθε αντίδραση της συντρόφου του, τις πράξεις της οποίας είναι, πάντα, έτοιμος να παρερμηνεύσει, ως εσκεμμένα μειωτικές ή απειλητικές, εις βάρος του (Walker, 1989). Είναι πιθανόν να πάσχει από Παρανοϊδή Διαταραχή της Προσωπικότητας ή ακόμα και Παραληρητική Παρανοϊκή Διαταραχή – Σύνδρομο Οθέλλου.

Οι δράστες, ακόμα, διακρίνονται για τον αυταρχισμό και τον δεσποτισμό τους. Πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των αντρών και έχουν υπερβολικά κυριαρχικές συμπεριφορές, απέναντι στη σύντροφό τους. Συχνά, είναι κοινωνικά απομονώμενοι και οι σχέσεις τους, με τους άλλους, είναι επιφανειακές και ανταγωνιστικές. Με την πάροδο του χρόνου, απομονώνουν και τη σύντροφό τους. Ακόμα, συχνά, κάνουν χρήση τοξικών ουσιών και ιδιαίτερα, αλκοόλ (Walker, 1989).

Μπορεί, ακόμα, ο δράστης να είναι σαδιστική προσωπικότητα, να κακοποιεί, δηλαδή και να βασανίζει τη γυναίκα του, επειδή από την πράξη του αυτή παίρνει ηδονή. Μπορεί, ακόμα, να κακοποιήσουν την σύντροφο τους άντρες, που πάσχουν από μανία, κατάθλιψη, ναρκισσιστική διαταραχή και σχιζοφρένεια (Μάνος, 1988).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, πάντως, των τεστ MMPI και MCMI, καθώς και άλλων ψυχολογικών τεστ, που χρησιμοποιήθηκαν σε δράστες κακοποίησης, εμφανίζονται αυξημένα ποσοστά μεταιχμιακής συμπτωματολογίας, παθητικο-επιθετικών και επιθετικών τάσεων, ναρκισσιστικών και αντικοινωνικών χαρακτηριστικών, άγχους, κατάθλιψης και σωματικών παθήσεων. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι και άντρες, στους οποίους δεν διαπιστώθηκε κανένα ασυνήθιστο εύρημα, βάσει των παραπάνω κλινικών μεθόδων μετρήσεως, μπορεί, επίσης, να κακοποιούν τη σύντροφο τους (Jasinski & Williams, 1998).

Τέλος, οι δράστες, στην μεγάλη πλειονότητα τους, όπως προαναφέρθηκε, προέρχονται από βίαιες οικογένειες, ενώ αξιοσημείωτη είναι η σχέση κάποιων δραστών με τη μητέρα τους. Αρκετών δραστών, δηλαδή, η σχέση με τη μητέρα τους είναι έντονα αμφιθυμική. Η μητέρα των δραστών φαίνεται να ασκεί ιδιαίτερη επιβολή, πάνω στη συμπεριφορά τους, παράλληλα, όμως, φαίνεται να τρέφουν εχθρικά συναισθήματα γι' αυτήν και αυτός είναι, ίσως, ο λόγος ότι, συχνά, την κακοποιούν (Walker, 1989).

Ανακεφαλαιώνοντας, λοιπόν, τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των δραστών, τα οποία αποτελούν παράγοντες κινδύνου, για την εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής (Jasinski & Williams, 1998· Σακαρέλη, 2000):

- Συναισθηματική Εξάρτηση
- Ανασφάλεια
- Χαμηλή Αυτοεκτίμηση
- Χαμηλή Ενσυναίσθηση
- Χαμηλός Έλεγχος των Παρορμήσεων
- Φτωχές Επικοινωνιακές και Κοινωνικές Δεξιότητες
- Επιθετικοί και Εχθρικοί Τύποι Προσωπικότητας
- Αντικοινωνική Προσωπικότητα
- Ναρκισσισμός
- Άγχος
- Κατάθλιψη.

Πίνακας III. Οι τρεις διαφορετικοί τύποι δραστών

Τύποι Δραστών	Χαρακτηριστικά
<p>Μόνο στην Οικογένεια</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλή εξαρτητικότητα από την σύντροφό του • Χαμηλά επίπεδα παρορμητικότητας • Φτωχές επικοινωνιακές δεξιότητες • Βία στην οικογένεια καταγωγής
<p>Δυσφορική / Οριακή Διαταραχή Προσωπικότητας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Γονεϊκή απόρριψη • Παιδική κακοποίηση (βία στην οικογένεια καταγωγής) • Υψηλή εξαρτητικότητα από την σύντροφό του • Φτωχή επικοινωνία • Φτωχές κοινωνικές δεξιότητες • Εχθρική στάση απέναντι στις γυναίκες • Αδύναμο Υπερεγώ (χαμηλή αίσθηση τύψεων, για τις πράξεις του)
<p>Γενικά Βίαιος / Αντικοινωνικός</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Βία στην οικογένεια καταγωγής • Εγκληματικότητα • Ελλείμματα στην επικοινωνία και στις κοινωνικές δεξιότητες • Η βία θεωρείται ως η καταλληλότερη αντίδραση σε κάθε πρόκληση

V. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Σε αντίθεση με την προσωπικότητα των δραστών, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των θυμάτων έχουν διερευνηθεί, ελάχιστα. Το γεγονός αυτό οφείλεται, πιθανώς, στην αντίληψη ότι η διερεύνηση της προσωπικότητας των θυμάτων ισοδυναμεί με ενοχοποίηση των θυμάτων και δικαίωση του δράστη.

Τα αποτελέσματα, πάντως, των σχετικών ερευνών είναι αντιφατικά, ενώ, συχνά, συγχέονται τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποτελούν συνέπεια της κακοποίησης, με τα χαρακτηριστικά εκείνα που προϋπάρχουν της κακοποίησης και μπορεί να συμβάλλουν στην εκδήλωση της.

Όπως αναφέρεται στους Stark και Flitcraft (1988), κατά τον Ball, σύμφωνα με παλαιότερες ψυχιατρικές αναφορές ενισχύεται η στερεότυπη άποψη, ότι οι κακοποιημένες γυναίκες προκαλούν την κακοποίηση τους, με την ανάρμοστα επιθετική, σκληρή, ψυχρή και μαζοχιστική συμπεριφορά τους. Ενώ, άλλες μελέτες, σύμφωνα με τον Feldman, όπως αναφέρεται στους ίδιους συγγραφείς, έχουν δείξει ότι οι κακοποιημένες γυναίκες είναι επιθετικές, εχθρικές, ανεξάρτητες, υπερβολικά συναισθηματικές και έχουν συγκεκριμένη σκέψη και χαμηλή αυτοεκτίμηση, καθώς και κακή επαφή με την πραγματικότητα, υπό ψυχοπιεστικές συνθήκες (στρες). Επίσης, κατά τον Contoni, ότι υπάρχει αντιστροφή ρόλων, ανάρμοστη σεξουαλική έκφραση, έλλειψη εμπιστοσύνης, συγκρούσεις λόγω εξάρτησης και είτε έλλειψη ελέγχου ή εκτεταμένος έλεγχος (Stark & Flitcraft, 1988).

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω ευρήματα δεν έχουν επαληθευθεί, από συγκριτικές μελέτες (Stark & Flitcraft, 1988). Όταν ο Graff (1980) συγκέντρωσε δείγματα κακοποιημένων και μη κακοποιημένων γυναικών, βρήκε ότι δεν υπήρχαν αξιοσημείωτες διαφορές, μεταξύ τους. Οι κακοποιημένες γυναίκες αν και ήταν πιο εχθρικές και πιο κυριαρχικές, ήταν, επίσης, πιο κοινωνικές, πιο συμπονετικές και πιο επιφυλακτικές (Stark & Flitcraft, 1988).

Μία άλλη στερεότυπη εικόνα των κακοποιημένων γυναικών είναι αυτή, η οποία υποδεικνύει ότι οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, είναι ντροπαλές, επιφυλακτικές, παθητικές, υποτάσσονται, εύκολα, σε κανόνες και πάσχουν από το σύνδρομο αβοηθητότητας (Walker, 1989), το οποίο τις οδηγεί στο να κατηγορούν τον εαυτό τους, για τη βία, την οποία υφίστανται, να αποφεύγουν εντελώς τις αρμόδιες, κοινωνικές υπηρεσίες ή να καθυστερούν τη λήψη ιατρικής φροντίδας.

Ωστόσο, ακόμα και η ίδια η Walker, αναθεώρησε, αργότερα, τις απόψεις της αυτές, όταν, μετά από σχετική έρευνα (1983), βρήκε ότι οι κακοποιημένες γυναίκες ήταν πιο δυνατές, πιο ανεξάρτητες και περισσότερο ευαίσθητες, από άλλες γυναίκες (Stark & Flitcraft, 1988).

Όπως γίνεται φανερό, λοιπόν, από τα παραπάνω, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο προφίλ προσωπικότητας των κακοποιημένων γυναικών. Έτσι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα πολλών ψυχολογικών δοκιμασιών (Stark & Flitcraft, 1988), οι κακοποιημένες γυναίκες εμφανίζονται τόσο επιθετικές, όσο και παθητικές, ανεξάρτητες και κυριαρχικές, όσο και εξαρτητικές, να έχουν δυνατό εγώ ή να έχουν ευάλωτη εικόνα εαυτού.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι ψυχολογικοί παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να ευνοήσουν τη συντήρηση της θυματοποίησης των κακοποιημένων γυναικών. Αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στους ακόλουθους (Σακαρέλη, 2000· Jasinski & Williams, 1998):

- Βία στην Οικογένεια Καταγωγής
- Μειωμένη Αίσθηση των Ορίων του Εγώ
- Χαμηλή Αυτοεκτίμηση
- Ανασφάλεια
- Συναισθηματική Εξάρτηση
- Κατάχρηση Αλκοόλ ή Άλλων Τοξικών Ουσιών
- Αμφιθυμικά Συναισθήματα, για τον δράστη
- Παθητική Στάση της Μητέρας
- Κακή ποιότητα σχέσεων με γονείς/ αδέρφια/ συγγενείς.

VI. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

Η κατάχρηση ουσιών είναι ένα σταθερό εύρημα, στο ιστορικό δραστών κακοποίησης (Walker, 1989· Leonard & Jacob, 1988· Jasinski & Williams, 1998). Οι ψυχοδραστικές ουσίες, που έχουν συνδεθεί με την επιθετικότητα, περιλαμβάνουν βαρβιτουρικά, αμφεταμίνες, οπιούχα (κυρίως, στη φάση απόσυρσης), φαινκυκλιδίνη, κοκαΐνη, καθώς και συνδυασμούς αλκοόλ - κοκαΐνης. Η ουσία, όμως, που έχει, κυρίως, συνδεθεί με τη βίαιη συμπεριφορά, όπως, χαρακτηριστικά αναφέρει ο Fagan, είναι το αλκοόλ (Jasinski & Williams, 1998).

Σύμφωνα με τα ερευνητικά στοιχεία, διαπιστώνεται άμεση συσχέτιση μεταξύ αλκοόλ και γυναικείας συντροφικής κακοποίησης (Leonard & Jacob, 1988· Walker, 1989· Jasinski & Williams, 1998). Τα ποσοστά συμμετοχής του αλκοόλ σε περιστατικά συντροφικής κακοποίησης, σύμφωνα με τους Rosenbaum και O'Leary (O'Leary, 1988), κυμαίνονται από 21% έως 95%.

Το αλκοόλ είναι μία ψυχοδραστική ουσία, με κατασταλτική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα. Οι φαρμακολογικές επιδράσεις της κατάχρησης αλκοόλ είναι ιδιαίτερα σοβαρές και περιλαμβάνουν δυσπροσαρμοστικές μεταβολές της συμπεριφοράς - έκπτωση της κρίσης, κατάργηση των αναστολών των σεξουαλικών και επιθετικών παρορμήσεων, ευμετάβλητο συναίσθημα, καθώς και αλλοιώσεις των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του ατόμου (Μάνος, 1988). Επίσης, διαταραχές της μνήμης και της αντίληψης. Ειδικότερα, η διαταραχή της αντίληψης αυξάνει την πιθανότητα παρερμηνειών και

μειώνει την ικανότητα υπολογισμού των συνεπειών της επιθετικής συμπεριφοράς.

Ενώ, η χρόνια κατάχρηση και η εξάρτηση από το αλκοόλ μπορεί να έχει ως συνέπεια σεξουαλικές δυσλειτουργίες και εκδηλώσεις παρανοϊκής ψύχωσης, το γνωστό ως σύνδρομο Οθέλλου, όπου κυριαρχεί η παραληρητική ζηλοτυπία, η οποία έχει ως συνέπεια την άσκηση βίας, εις βάρος της συντρόφου (Μάνος, 1988).

Ο κατακερματισμός της γνωστικής λειτουργίας, η μείωση της ικανότητας εξαγωγής λογικών συμπερασμάτων και η αυξημένη αίσθηση απειλής, που προκαλεί η υπερκατανάλωση αλκοόλ, αυξάνουν την πιθανότητα παρανοήσεων και δημιουργούν αρνητικό κλίμα αλληλεπίδρασης, μεταξύ των συντρόφων (Jasinski & Williams, 1998). Οι φαρμακολογικές επιδράσεις του αλκοόλ, σε συνδυασμό με τα ατομικά χαρακτηριστικά του δράστη, την ποιότητα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, μεταξύ των συντρόφων, καθώς και περιβαλλοντικούς παράγοντες ή μεταβλητές, που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη κατάσταση, μπορεί να φέρουν στην επιφάνεια θέματα, που θα αποτελέσουν αιτία σύγκρουσης και τα οποία μην μπορώντας το ζευγάρι να διαπραγματευτεί ικανοποιητικά, κάτω από την επιρροή των παραπάνω παραγόντων, θα οδηγήσουν στην, μεταξύ τους, εκδήλωση βίας (Leonard & Jacob, 1988· Jasinski & Williams, 1998).

Με άλλα λόγια, η παραβεβλαμμένη ικανότητα προσοχής και ερμηνείας ενός μεθυσμένου συζύγου, ο οποίος έχει έναν αγχογόνο και συγκρουσιακό γάμο και είναι, εξ αρχής, εχθρικά προδιαθετειμένος απέναντι στη σύζυγό του, έχει ως αποτέλεσμα να αντιλαμβάνεται τα μηνύματα, που δέχεται από τη σύζυγό του, ως εχθρικά και απειλητικά,

ανεξάρτητα από το αν αυτό συμβαίνει στην πραγματικότητα ή όχι. Για παράδειγμα, μπορεί η σύζυγος του να τον αποφεύγει, επειδή τον φοβάται, αλλά εκείνος να εκλαμβάνει την πράξη της αυτή ως τιμωρία, για το ότι έχει πει (Leonard & Jacob, 1988).

Στην αρχή, τα επεισόδια βίας λαμβάνουν χώρα, μόνον όταν ο δράστης βρίσκεται υπό την επήρεια αλκοόλ, στη συνέχεια, όμως, η βία γίνεται ένα σταθερό μοντέλο συμπεριφοράς του δράστη, ανεξάρτητα από το αν είναι μεθυσμένος ή νηφάλιος (Leonard & Jacob, 1988).

Ακόμα, ο αλκοολισμός μπορεί να οδηγήσει σε ιδιαίτερα δυσάρεστες και αγχογόνες καταστάσεις, για την οικογένεια, όπως είναι η ανεργία και τα οικονομικά προβλήματα ή την αδυναμία του αλκοολικού συζύγου να ανταποκριθεί στον συζυγικό και γονεϊκό του ρόλο. Όλα αυτά τα προβλήματα αυξάνουν τις εντάσεις και τις συγκρούσεις, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν στη βία.

Αλλά και αυτή καθεαυτή η κατάχρηση αλκοόλ μπορεί να γίνει αιτία συγκρούσεων, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν στην κακοποίηση της γυναίκας – συντρόφου (Jasinski & Williams, 1998· Leonard & Jacob, 1988).

Ενώ, σύμφωνα με τον Kaufman Kantor, άμεση είναι η σύνδεση μεταξύ του ιστορικού κατάχρησης αλκοόλ και βίας, στην οικογένεια καταγωγής και της συζυγικής κακοποίησης, σε συνδυασμό με την κατάχρηση αλκοόλ, στην παρούσα φάση (Jasinski & Williams, 1998). Για παράδειγμα, ένας αλκοολικός, πίνοντας, μπορεί να επαναφέρει στη μνήμη του την εικόνα του, επίσης, αλκοολικού πατέρα του να δέρνει τη μητέρα του, με αποτέλεσμα να επαναλάβει και ο ίδιος την ίδια

συμπεριφορά, εις βάρος της συντρόφου του (Jasinski & Williams, 1998).

Σύμφωνα με τον Kaufman Kantor, η οικογένεια αποτελεί βασικό πεδίο μάθησης επιθετικών πεποιθήσεων, σχετικά με τις επιδράσεις του αλκοόλ και τη νομιμοποίηση της επιβολής βίας, υπό την επήρεια αλκοόλ (Jasinski & Williams, 1998).

Αυτές, ακριβώς, οι πεποιθήσεις, σχετικά με την ικανότητα του αλκοόλ να προκαλεί επιθετική συμπεριφορά, όπως αποδεικνύεται από εργαστηριακές μελέτες, μπορεί να διευκολύνουν την εκδήλωση βίας (Jasinski & Williams, 1998) ή σύμφωνα με τον Gelles, όπως αναφέρουν οι Leonard και Jacob (1988), μπορεί να χρησιμοποιούνται ως μια δικαιολογία, για την άσκηση βίας, τόσο από τον δράστη, όσο και από το θύμα. Δηλαδή, ο δράστης μπορεί να βρίσκει διέξοδο από το θυμό και τις ματαιώσεις του, στην κακοποίηση της συντρόφου του, χρησιμοποιώντας τη μέθη ως δικαιολογία. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγει την ανάληψη των ευθυνών, για τις πράξεις του και αρνείται το πρόβλημα του. Την άποψη του αυτή είναι πιθανόν να συμεριζεται και η σύντροφος του (Leonard & Jacob, 1988).

Όσον αφορά τις κακοποιημένες γυναίκες, σύμφωνα με τους Kaufman Kantor και Straus, σπάνια, έχει διαπιστωθεί κατάχρηση αλκοόλ, σε έρευνες, βασισμένες σε δείγματα γενικού πληθυσμού (Jasinski & Williams, 1998). Ωστόσο, έρευνες, που στηρίχθηκαν σε κλινικά δείγματα αλκοολικών γυναικών δείχνουν ότι τέτοιου είδους γυναίκες εμφανίζουν υψηλά ποσοστά θυματοποίησης, σε πολλαπλές σχέσεις. Σε μία επισκόπηση ερευνών, για την τοξίκωση από το αλκοόλ και τη γυναικεία θυματοποίηση, οι Kaufman Kantor και

Asdigian συμπέραναν ότι αυτού του είδους η θυματοποίηση φαίνεται να αποτελεί, περισσότερο, συνάρτηση της κατανάλωσης αλκοόλ και της ροπής προς τη βίαιη συμπεριφορά του άρρενα συντρόφου (Jasinski & Williams, 1998).

Τέλος, κάτω από την κατάχρηση αλκοόλ, μπορεί να υποβόσκει ενεργός ψυχοπαθολογία, όπως κατάθλιψη ή να συνδέεται με διαταραχές της προσωπικότητας, όπως αντικοινωνική διαταραχή, μεταιχμιακή, διαταραχή ελέγχου παρορμήσεων, κλπ (Μάνος, 1988).

VII. ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

Οι κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές επιδράσεις, στο φαινόμενο της συντροφικής κακοποίησης, είναι τόσο έντονες και τόσο προφανείς, έτσι ώστε έχει, εμφανώς, υποτιμηθεί ο ρόλος βιολογικών και νευροφυσιολογικών παραγόντων, οι οποίοι, όπως είναι γνωστό, μπορούν να επηρεάσουν τη γνώση, τις αισθήσεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές (Elliot, 1988). Σύμφωνα με τους Mc Kenry, Julian και Gavazzi, ελάχιστες είναι οι μελέτες, που προσπαθούν να απαρτιώσουν ψυχολογικές, βιολογικές και κοινωνικές παραμέτρους, στη διερεύνηση της γυναικείας κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Αν και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι, σίγουρα, περιορισμένος, σε ότι αφορά, τόσο το βαθμό ενημερότητας, για τη συμμετοχή των παραγόντων αυτών, όσο και τη διάγνωση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση τους, κρίνουμε σκόπιμο να τους αναφέρουμε, στην εργασία μας, προκειμένου να έχουμε μια πιο εμπειριστατωμένη και αντικειμενική καταγραφή των παραγόντων, που συμβάλλουν στην γυναικεία κακοποίηση.

Οι κυριότεροι βιολογικοί παράγοντες, που έχουν αναφερθεί, έως σήμερα, είναι οι εξής:

α) *Διαλείπουσα Εκρηκτική Διαταραχή*: Πρόκειται για μια σπάνια μορφή Διαταραχής Ελέγχου Παρορμήσεων οργανικής αιτιολογίας, που χαρακτηρίζεται από αρκετά, ξεχωριστά επεισόδια απώλειας ελέγχου των επιθετικών παρορμήσεων, όπου ο βαθμός επιθετικότητας είναι δυσανάλογος, προς οποιονδήποτε εκλυτικό παράγοντα και που έχουν ως αποτέλεσμα σοβαρές, βίαιες πράξεις (Μάνος, 1988). Μέχρι σήμερα,

στη βιβλιογραφία, υπάρχουν πολλές μεμονωμένες αναφορές, που δείχνουν τη συμμετοχή της διαταραχής αυτής, στη γυναικεία κακοποίηση, δεν έχει, όμως, ακόμα, εκτιμηθεί το μέγεθος και η έκταση της συμμετοχής της.

β) *Ελάχιστη Εγκεφαλική Δυσλειτουργία και Διαταραχή Ελαττωματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα*: Υπολογίζεται ότι, περίπου, το 3% - 10% των παιδιών πάσχουν από τη διαταραχή αυτή, που χαρακτηρίζεται από υπερκινητικότητα, διάσπαση προσοχής, μαθησιακές δυσκολίες και παρορμητικότητα (Μάνος, 1988· Elliot, 1988· Jasinski & Williams, 1998). Αυτό το σύνδρομο επιθετικότητας, παρορμητικότητας και διαταραχής της διάθεσης συνυπάρχει με το προηγούμενο και ίσως, από αναπτυξιακής πλευράς, να αποτελεί τον προάγγελο του. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Elliot (1988), η ύπαρξη του, μεταξύ των δραστών συντροφικής κακοποίησης, ανέρχεται στο 40% των περιπτώσεων (273), που εμφάνισαν Διαλείπουσα Εκρηκτική Συμπεριφορά, μέσα στην οικογένεια.

γ) *Κροταφική Επιληψία*: Χαρακτηρίζεται από κρίσεις, οι οποίες δεν εμφανίζονται με τη γνωστή, σε όλους, μορφή της επιληπτικής κρίσης, αλλά με σύγχυση, ψευδαισθήσεις, αυτοματισμούς, ανάρμοστη, βίαιη συμπεριφορά και εκρήξεις θυμού και οργής. Και εδώ υπάρχουν ανέκδοτες αναφορές, που καταδεικνύουν τη συμμετοχή της διαταραχής αυτής, στη γυναικεία κακοποίηση και γι' αυτό το λόγο, συνίσταται ένας απλός εγκεφαλογραφικός έλεγχος, στις περιπτώσεις αυτές.

γ) *Εγκεφαλικό Τραύμα*: Πρόκειται για άτομα, που επέζησαν, μετά από κρανιοεγκεφαλική κάκωση και στη συνέχεια, εμφάνισαν διαταραχές του συναισθήματος (απάθεια, ευερεθιστότητα) και της

συμπεριφοράς (αντικοινωνική συμπεριφορά). Αξίζει να αναφερθεί, εδώ, η μελέτη του Rosenbaum και των συνεργατών του (1994), που συνέκρινε ομάδες ανδρών (53 δράστες συντροφικής κακοποίησης και 32, με δυσαρμονικό γάμο) και βρήκε ότι η ύπαρξη εγκεφαλικών τραυμάτων αύξανε σημαντικά τις πιθανότητες κακοποίησης. Συγκεκριμένα, περισσότερο από το ½ των δραστών είχε υποστεί εγκεφαλικό τραύμα, σε αντίθεση με το ¼ των υπολοίπων ανδρών (Jasinski & Williams, 1998). Ενώ, σύμφωνα με τον Roberts (1979), στο 17% των περιπτώσεων, με εγκεφαλικό τραύμα παρατηρούνται κρίσεις οργής και βίαιων επιθέσεων, εναντίον της οικογένειας.

ε) *Μεταβολικές Διαταραχές*: Δύο είναι οι μεταβολικές δυσλειτουργίες, που εμπλέκονται με την επιθετικότητα, μέσα στην οικογένεια, γενικότερα και τη γυναικεία κακοποίηση, ειδικότερα.

— *Η υπογλυκαιμία*. Ήδη, από το 1947, ο Wilder τόνισε ότι υπάρχουν πολλές αναφορές, που υποδεικνύουν τη σύνδεση της υπογλυκαιμίας με τη βίαιη συμπεριφορά (Elliot, 1988). Σύμφωνα με τον Deschner, η υπογλυκαιμία προκαλεί κατάθλιψη, θυμό, οργή και συναισθηματική ευμεταβλητότητα. Σύμφωνα με τον Shupe και τους συνεργάτες του, σε αρκετά εξειδικευμένα κέντρα αντιμετώπισης της αντρικής επιθετικότητας, έχουν ενσωματωθεί, στη θεραπεία, διατροφικές οδηγίες, για την αποτροπή της υπογλυκαιμίας και συχνά, οι θύτες μπόρεσαν να ελέγξουν την επιθετική συμπεριφορά, προς τις συντρόφους τους, αντιμετωπίζοντας, μόνο, την υπογλυκαιμία (Jasinski & Williams, 1998).

— *Η Τεστοστερόνη.* Σύμφωνα με τους Shupe και Stacey, η μία στις τέσσερις κακοποιημένες γυναίκες ανέφερε και σεξουαλική κακοποίηση από τον δράστη, υπό τη μορφή βιασμού, σεξουαλικών επιθέσεων και σεξουαλικού ακρωτηριασμού. Σύμφωνα με τους Straus, Gelles και Steinmetz, τα αυξημένα επίπεδα τεστοστερόνης, στο αίμα, ευθύνονται, τόσο για την αύξηση της βίαιης συμπεριφοράς, όσο και για τις βίαιες σεξουαλικές παρορμήσεις. Ενώ, η μείωση της τεστοστερόνης έχει ως αποτέλεσμα σεξουαλικές δυσλειτουργίες, που προκαλούν ζήλια και άλλες δυσάρεστες συναισθηματικές καταστάσεις, που είναι στη βάση της βίαιης συμπεριφοράς, προς την σύντροφο (Elliot, 1988· Jasinski & Williams, 1998).

στ) *Χρωμοσωμικές Ανωμαλίες:* Η χρωμοσωμική ανωμαλία XXY θεωρείται ότι δημιουργεί προδιάθεση, για βίαιη, εγκληματική συμπεριφορά, ενώ η δομική ανωμαλία του χρωμοσώματος X συνδέεται με εγκεφαλική βλάβη, η οποία κυμαίνεται από νοητική καθυστέρηση έως οριακή νοημοσύνη και μαθησιακές δυσκολίες και μερικές φορές, με συμπεριφορικά προβλήματα, όπως υπερκινητικότητα, βίαιες εκρήξεις και αυτιστικά συμπτώματα (Elliot, 1988).

Τέλος, άλλες οργανικές δυσλειτουργίες, που μπορεί να οδηγήσουν το άτομο, στην κακοποίηση της συντρόφου του, είναι η Γεροντική και Προγεροντική Άνοια, η Αρτηριοσκλήρυνση, η Σκλήρυνση Κατά Πλάκας, Όγκοι του Εγκεφάλου, Εγκεφαλίτιδες, Σεροτονινεργικές Δυσλειτουργίες, καθώς και Παραλήρημα, οποιασδήποτε αιτιολογίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

A. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ / ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Σύμφωνα με την θεωρία των οικονομικών πόρων (Resource Theory), εφόσον δύναμη είναι η εν δυνάμει ικανότητα ενός μέλους να επηρεάζει την συμπεριφορά κάποιου άλλου μέλους, οι οικονομικοί πόροι είναι φορέας δύναμης, καθώς το μέλος που τους κατέχει, μπορεί, με αυτούς, να συμβάλλει στην ικανοποίηση των αναγκών και την εκπλήρωση των στόχων των άλλων (Bersani & Chen, 1988).

Έτσι, λοιπόν, μέσα σε ένα οικογενειακό σύστημα, το οποίο, σύμφωνα με τον Goode, όπως και τα άλλα κοινωνικά συστήματα, είναι ένα σύστημα δύναμης, η ισορροπία δυνάμεων καθορίζεται από το μέγεθος των οικονομικών πόρων, που έχουν στη διάθεσή τους οι σύζυγοι. Η πλάστιγγα θα γείρει προς το μέρος του/ της συζύγου/ συντρόφου που συνεισφέρει τους περισσότερους οικονομικούς πόρους, άρα έχει και την μεγαλύτερη δύναμη (Bersani & Chen, 1988).

Λαμβανομένου υπ' όψιν του γεγονότος ότι η αγορά εργασίας ευνοεί τους άντρες (υψηλότεροι μισθοί, ταχύτερη ανέλιξη στην κλίμακα της ιεραρχίας, κ.τ.λ.), ο σύζυγος/ σύντροφος θα συνεισφέρει περισσότερους οικονομικούς πόρους, μέσα στον γάμο ή τη σχέση συμβίωσης, άρα θα έχει και περισσότερη δύναμη πάνω στην σύζυγο/ σύντροφο του (Levinson, 1988). Η δύναμη αυτή μπορεί να

χρησιμοποιηθεί για την άσκηση βίας εις βάρος της συντρόφου, προκειμένου να επιβεβαιώσει την δύναμη και ανωτερότητά του πάνω στην σύντροφό του, η οποία έχει παραδοσιακά κατώτερο ρόλο ή ως ύστατο μέσο αποτροπής της εκδήλωσης κάποιας συμπεριφοράς της, όταν εκείνη δεν διαθέτει άλλα βιοποριστικά μέσα, πέραν εκείνων που της παρέχει ο σύντροφός της. Η άσκηση βίας, λοιπόν, στην περίπτωση αυτή, αποτελεί έναν μηχανισμό ελέγχου και επικράτησης του συντρόφου, εις βάρος της συντρόφου του, η οποία εξαρτάται από εκείνον, οικονομικά (Bersani & Chen, 1988· Jasinski & Williams, 1998· Κωσταβάρα, 2000).

Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από σχετικές έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες η οικονομική εξάρτηση των γυναικών από τον σύζυγό τους αποτελεί πολύ ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα σωματικής κακοποίησης τους (Jasinski & Williams, 1998).

Οι γυναίκες αυτές, λόγω της οικονομικής εξάρτησης, δεν έχουν ισχύ στην λήψη των αποφάσεων, γεγονός που επιδεινώνει την ήδη ευάλωτη θέση τους. Συχνά, μάλιστα, ακόμα και οι αποφάσεις για την διαχείριση των δικών τους χρημάτων λαμβάνονται από τον δράστη (Stark & Flitcraft, 1988).

Ακόμα, σημαντικό ρόλο παίζει η οικονομική εξάρτηση στην συντήρηση του φαινομένου, εφόσον οι κακοποιημένες γυναίκες μην έχοντας άλλους οικονομικούς πόρους για να ζήσουν, πέραν εκείνων που τους παρέχει ο δράστης, διστάζουν να τερματίσουν την σχέση αυτή ή να προσφύγουν στις αρμόδιες υπηρεσίες καταγγέλλοντας το γεγονός.

Από την άλλη πλευρά, όταν η σύζυγος συνεισφέρει περισσότερους οικονομικούς πόρους, αισθανόμενος ο σύζυγος ότι απειλείται ο παραδοσιακός του ρόλος και η εικόνα του εαυτού του μπορεί να κακοποιηθεί σωματικά την σύντροφό του, προκειμένου να αντισταθμίσει την αδυναμία του να έχει εκείνος τον κυρίαρχο ρόλο στην οικονομική στήριξη της οικογένειάς του ή προκειμένου να επαναφέρει και να αποκαταστήσει την εξουσία του (Bersani & Chen, 1988).

Γενικότερα, πάντως, η έλλειψη οικονομικών πόρων αποτελεί έναν ισχυρό παράγοντα συζυγικής κακοποίησης. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από την έρευνα των Allen και Straus, η οποία έδειξε ότι στις φτωχές οικογένειες απαντώνται υψηλότερα ποσοστά οικογενειακής βίας και δη γυναικείας-συζυγικής κακοποίησης (Bersani & Chen, 1988).

Οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, αδυνατούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους, βάσει των διαθέσιμων πόρων. Η καθημερινή επιβίωση είναι ένας διαρκής αγώνας, γι' αυτούς. Τα προβλήματα αυτά τους προκαλούν άγχος, το οποίο μπορεί, στη συνέχεια, να οδηγήσει σε ματαίωση και πιθανότητα, σε επιθετικότητα και εκδήλωση βίας (Jasinski & Williams, 1998).

Από την άλλη πλευρά, η έλλειψη οικονομικών πόρων, λόγω του συναισθηματικού αντίκτυπου, μπορεί να οδηγήσει στην παραμέληση ή επιδείνωση άλλων σημαντικών προβλημάτων (Bersani & Chen, 1988). Έτσι, για παράδειγμα, όταν ένα ζευγάρι αντιμετωπίζει προβλήματα επικοινωνίας, τα προβλήματα αυτά αξιολογούνται ως δευτερεύοντα σε σχέση με τις οικονομικές δυσχέρειες, με αποτέλεσμα το πρόβλημα να

παραμελείται, το έλλειμμα επικοινωνίας να αυξάνεται και να προκαλούνται συγκρούσεις, οι οποίες ενισχύονται και από την έλλειψη οικονομικών πόρων και οι οποίες μπορούν να καταλήξουν σε συντροφική κακοποίηση. Παράλληλα, η ανεργία και/ή τα οικονομικά προβλήματα καθώς και η αδυναμία κάλυψης των οικογενειακών αναγκών μπορεί να προκαλέσουν μείωση της αυτοεκτίμησης και αισθήματα απώλειας ελέγχου στις διαπροσωπικές σχέσεις, τα οποία με την σειρά τους μπορεί να οδηγήσουν στην εκδήλωση συζυγικής κακοποίησης. Η πιθανότητα αυτή ενισχύεται όταν συνυπάρχουν και άλλοι παράγοντες, όπως το ιστορικό βίας στην οικογένεια καταγωγής (Bersani & Chen, 1988).

Μία άλλη συνέπεια της έλλειψης οικονομικών πόρων είναι η κοινωνική απομόνωση. Οι άνθρωποι, λόγω της δυσχερής οικονομικής θέσης, στην οποία έχουν περιέλθει, νοιώθουν απογοήτευση και ντροπή, με αποτέλεσμα να απομονώνονται από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Η κοινωνική απομόνωση, όμως και η έλλειψη κοινωνικού υποστηρικτικού δικτύου επιδεινώνει τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα (Goleman, 1997).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, τόσο η έλλειψη οικονομικών πόρων όσο και οι ανισότητες, μεταξύ των συντρόφων, σχετικά με το μέγεθος των οικονομικών πόρων αποτελούν ισχυρούς παράγοντες κακοποίησης της γυναίκας από τον σύντροφο/σύζυγο της. Ωστόσο, δεν φαίνεται να αποτελούν επαρκείς και αναγκαίους παράγοντες, αλλά χρειάζεται η συμβολή και άλλων παραγόντων, για την εκδήλωση του φαινομένου αυτού.

ΙΙ.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ

Σύμφωνα με τον Μαξ Βέμπερ, κοινωνική θέση είναι η στρωμάτωση μιας ομάδας με βάση τις αρχές της κατανάλωσης αγαθών, που αντιπροσωπεύονται από ιδιαίτερους τρόπους ζωής. Παράγοντες διαμόρφωσης της κοινωνικής θέσης είναι το επαγγελματικό γόητρο, το εισόδημα, οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες και το μορφωτικό επίπεδο, οι στάσεις και τα αισθήματα των ομάδων, στις οποίες ανήκει το άτομο. Όλοι οι παραπάνω παράγοντες καθορίζουν τη θέση του ατόμου στην κοινωνική ιεραρχία (Bottomore, 1993).

Έρευνες έχουν δείξει ότι η επαγγελματική τάξη και το επαγγελματικό γόητρο, που αποτελούν τους καθοριστικότερους παράγοντες διαμόρφωσης της κοινωνικής θέσης, συνδέονται άμεσα με την εκδήλωση του φαινομένου της συντροφικής κακοποίησης. Συγκεκριμένα, έχει διαπιστωθεί ότι τα ποσοστά γυναικείας-συντροφικής κακοποίησης είναι υψηλότερα στις χαμηλότερες και φτωχότερες τάξεις απ' ό,τι στις μεσαίες και ανώτερες τάξεις (Jasinski & Williams, 1998).

Ειδικότερα η ανεργία ή η μερική απασχόληση, με ελάχιστα-αν όχι ανύπαρκτα- πλεονεκτήματα είναι πολύ αγχογόνες οικονομικά για τις οικογένειες και μπορεί να αυξήσουν την πιθανότητα εκδήλωσης συντροφικής βίας, αν και τα αποτελέσματα των ερευνών, σ' αυτό το σημείο, είναι αντιφατικά (Jasinski & Williams, 1998).

Η συμβολή της κοινωνικοεπαγγελματικής θέσης θα πρέπει να ερμηνευθεί, ίσως, σε σχέση με την πρόσβαση σε υποστηρικτικές πηγές

και τη δύναμη του ατόμου. Δηλαδή, άτομα των χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων δεν έχουν ή έχουν ελάχιστη πρόσβαση σε πηγές, οι οποίες καθορίζουν τη δύναμη του ατόμου, όπως είναι το επαγγελματικό κύρος, οι κοινωνικές σχέσεις, η πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς, νομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς. Η νομική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική δύναμή τους είναι πολύ μικρή, σε σχέση με τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα και το γεγονός αυτό έχει αντίκτυπο και στη θέση τους, μέσα στην οικογένεια. Από την άλλη πλευρά, ευνοείται η πρόσβαση σε υποκουλτούρες, οι οποίες ενθαρρύνουν την χρήση βίας. Έτσι, η αίσθηση αδυναμίας και απογοήτευσης από την έλλειψη πρόσβασης σε θετικές, υποστηρικτικές πηγές σε συνδυασμό με την εύκολη πρόσβαση σε υποκουλτούρες που ευνοούν τη βία μπορεί να αποτελέσουν καταλυτικό παράγοντα, για την εκδήλωση του φαινομένου (Bersani & Chen, 1988).

Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει το εργασιακό περιβάλλον. Αν η εργασία το ατόμου απαιτεί αυξημένες ευθύνες και είναι, ιδιαίτερα ψυχοφθόρα, πιεστική και εξαντλητική ή αν εργάζεται σ' ένα άθλιο περιβάλλον, όπου υπάρχει ένταση στις σχέσεις, μεταξύ των εργαζομένων, είναι πιθανόν το άτομο να μεταφέρει αυτή την ένταση και στην σχέση του, ως μία έκρηξη θυμού προς τη σύντροφό του, η οποία μπορεί να εξελιχθεί σε κακοποίηση. Αυξημένες πιθανότητες για την εκδήλωση βίας εις βάρος της συντρόφου τους αντιμετωπίζουν τα άτομα που νοιώθουν ότι δεν έχουν τον έλεγχο στη δουλειά τους ή που καταπνίγουν τα αρνητικά συναισθήματα τους, επειδή πιστεύουν ότι η έκφραση τους είναι απαγορευμένη στο χώρο εργασίας ή γιατί θα

ισοδυναμούσε με απόλυση τους ή για άλλους λόγους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από τις έρευνες των Gaguin και Schulman, σύμφωνα με τους οποίους οι κληρικοί και οι υπάλληλοι ή οι μάνατζερ και οι υψηλόβαθμοι, εξειδικευμένοι επαγγελματίες υπηρεσιών αποτελούν ομάδα πολύ υψηλού κινδύνου, για την εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης (Stark & Flitcraft, 1988).

Ένας άλλος παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο. Ωστόσο, τα αποτελέσματα των ερευνών σχετικά με τη συμβολή του παράγοντα αυτού, είναι αντιφατικά. Φαίνεται, όμως, σύμφωνα με τους Downs, Miller και Panek, να συμφωνούν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση, μεταξύ μέτριας και σοβαρής κακοποίησης, με την απουσία πανεπιστημιακής μόρφωσης (Jasinski & Williams, 1998).

Το μορφωτικό επίπεδο, πάντως, φαίνεται ότι παίζει σημαντικό ρόλο, αφού συνδέεται άμεσα με την προοπτική εξεύρεσης σταθερής και καλά αμειβόμενης εργασίας, η οποία, σύμφωνα με τα παραπάνω, αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα, για την εκδήλωση σωματικής κακοποίησης.

Ακόμα, το μορφωτικό επίπεδο παίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση στάσεων και απόψεων, καθώς και στη διαμόρφωση του κοινωνικού πλαισίου του ατόμου. Συνεπώς, άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου υιοθετούν, συνήθως, στάσεις, οι οποίες αποθαρρύνουν και απορρίπτουν την βία, ενώ, παράλληλα, έχουν ευκολότερη πρόσβαση σε κοινωνικά υποστηρικτικά συστήματα.

Σύμφωνα με στοιχεία από ιατροδικαστικές υπηρεσίες, μάλιστα, υπάρχει άμεση συσχέτιση, μεταξύ υψηλού μορφωτικού επιπέδου και προσφυγής στη δικαιοσύνη (Χλιόβα, 1990). Το υψηλό μορφωτικό

επίπεδο, λοιπόν, αποτελεί κατασταλτικό παράγοντα, εφόσον συντελεί στην έγκαιρη διακοπή του φαινομένου της κακοποίησης.

Αυτό, πάντως, που φαίνεται ότι επηρεάζει σημαντικά την εκδήλωση του φαινομένου, είναι οι ανακολουθίες μεταξύ των παραγόντων που καθορίζουν την κοινωνική θέση ενός ατόμου. Όταν, δηλαδή, το άτομο κατέχει ιεραρχικά υψηλή θέση, όσον αφορά κάποιο παράγοντα (π.χ. τη μόρφωση), ενώ όσον αφορά κάποιο άλλο (π.χ. το εισόδημα) κατέχει χαμηλή θέση. Η ανακολουθία αυτή δημιουργεί ένα δίλημμα στην επικοινωνία του ατόμου με άλλους ανθρώπους. Δηλαδή, το άτομο τείνει να αξιολογεί τον εαυτό του βάσει της υψηλότερης κοινωνικής θέσης, ενώ οι άλλοι, βάσει της χαμηλότερης. Αυτή η ανακολουθία προκαλεί άγχος και δυσαρέσκεια, τα οποία, στη συνέχεια, οδηγούν στην ανάπτυξη αντικοινωνικών στάσεων και συμπεριφορών, προκειμένου να αντισταθμισθεί η αντίφαση αυτή (Bersani & Chen, 1988).

Μέσα στο οικογενειακό σύστημα, οι άνδρες κατέχουν παραδοσιακά την υψηλότερη θέση. Όταν, όμως, η θέση τους σε άλλους τομείς, όπως η μόρφωση, το εισόδημα ή το επάγγελμα είναι χαμηλή, η ανακολουθία αυτή μπορεί να οδηγήσει σε συζυγική κακοποίηση, επειδή ο σύζυγος νοιώθει να απειλείται η παραδοσιακή του θέση από μία περισσότερο μορφωμένη ή επιδέξια σύζυγο και καταφεύγει στη βία, προκειμένου να διατηρήσει τον κυριαρχικό του ρόλο (Jasinski & Williams, 1998).

Αλλά και η αντίθετη περίπτωση, όταν ο σύζυγος, δηλαδή, έχει πολύ υψηλότερη κοινωνική θέση, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα

κινδύνου. Στην περίπτωση αυτή η βία χρησιμοποιείται ως ένας μηχανισμός ελέγχου και κυριαρχίας (Bersani & Chen, 1988).

Οι ταξικές ανισότητες, πάντως, έχει διαπιστωθεί ότι αποτελούν πολύ ισχυρό παράγοντα για την εκδήλωση συντροφικής/ συζυγικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Τέλος, ένας άλλος παράγοντας, σύμφωνα με τους Yllo και Straus, είναι η ανακολουθία μεταξύ της θέσης της γυναίκας στους οικονομικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς και νομικούς θεσμούς και των κοινωνικών κανόνων, οι οποίοι υποδεικνύουν ότι η θέση της στην οικογένεια πρέπει να είναι κατώτερη. Έχει διαπιστωθεί, μάλιστα, ότι στις κοινωνίες, όπου η θέση της γυναίκας είναι χαμηλή, η συζυγική κακοποίηση είναι ευρύτατα διαδεδομένο φαινόμενο (Sedlak, 1988).

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Σύμφωνα με τη θεωρία της συναλλαγής του Homans, το άτομο υιοθετεί μια συμπεριφορά, προκειμένου είτε να κερδίσει κάποια αμοιβή ή να αποφύγει την τιμωρία. Όσο περισσότερο επιβραβεύεται μια πράξη του και όσο πιο σημαντικό είναι το αποτέλεσμα της πράξης αυτής για το άτομο, τόσο περισσότερο θα τείνει να την επαναλαμβάνει (θετική ενίσχυση). Σε μία σχέση συναλλαγής, λοιπόν, αναμένεται ότι η αμοιβή του ατόμου θα είναι ανάλογη του κόστους του – όσο μεγαλύτερη αμοιβή, τόσο μεγαλύτερο κόστος - και ότι η τελική αμοιβή ή το τελικό κέρδος του ατόμου θα είναι ανάλογα με την επένδυση του – όσο μεγαλύτερη η επένδυση τόσο μεγαλύτερο το κέρδος (Bersani & Chen, 1988).

Ενώ, σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, η εγκληματικότητα είναι μέρος της ανθρώπινης φύσης, η οποία αν αφηθεί ελεύθερη, χωρίς την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση, θα εκφρασθεί εμπράκτως (Bersani & Chen, 1988).

Η κοινωνία, λοιπόν, ως οργανωμένο σύνολο, προκειμένου να αποτρέψει μια τέτοιου είδους εξέλιξη, η οποία θα οδηγούσε στην αποδιοργάνωση και τον κατακερματισμό της και να ρυθμίσει την συμπεριφορά των ατόμων και των συνόλων, που την απαρτίζουν, χρησιμοποιεί τον κοινωνικό έλεγχο (Τσαούσης, 1993).

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί μια κοινωνία για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση προς τους κανόνες και τα κανονιστικά πρότυπα, που ισχύουν στους κόλπους της, σε μια δεδομένη στιγμή. Κοινό χαρακτηριστικό των μέσων αυτών είναι ότι

ασκούν, άμεσα ή έμμεσα, πίεση προς ορισμένη πράξη, παράλειψη ή ανοχή, μέσω της θετικής ή αρνητικής ενίσχυσης, η οποία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στη θεωρία της συναλλαγής, καθορίζει τη συμπεριφορά του ατόμου (Τσαούσης, 1993).

Ο κοινωνικός έλεγχος, λοιπόν, μπορεί να είναι *θετικός*, όταν συνεπάγεται την επιδοκιμασία της συμπεριφοράς του ατόμου ή *αρνητικός*, όταν συνεπάγεται την αποδοκιμασία της. Με τον όρο θετικός ή αρνητικός έλεγχος εννοείται κάθε είδους θετική ή αρνητική αντίδραση του συνόλου απέναντι στη συμπεριφορά ενός ατόμου αλλά και η υπόσχεση ή απειλή βράβευσης ή κολασμού, όπως και η αντίστοιχη προσδοκία ή φόβος του ατόμου (Τσαούσης, 1993).

Ακόμα, ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να είναι *ενεργός*, να συνοδεύεται, δηλαδή, από κάποια συγκεκριμένη δράση του κοινωνικού συνόλου ή *ενδεχόμενος*, να λειτουργεί, δηλαδή, ως υπόσχεση ή προσδοκία επιβράβευσης και ως απειλή ή φόβος κολασμού. Επίσης, μπορεί να είναι *τυπικός*, όταν συνδέει, δηλαδή, ορισμένη συμπεριφορά με ορισμένη συνέπεια και προβλέπει ορισμένους θεσμούς και διαδικασίες για τη διάγνωση και αξιολόγηση της συμπεριφοράς και την επέλευση της προβλεπόμενης συνέπειας. Η *άτυπος*, όταν δεν περιβάλλεται, δηλαδή, με συγκεκριμένη μορφή ούτε σε σχέση με τη διατύπωση ούτε σε σχέση με την εφαρμογή του. Χαρακτηριστική μορφή τυπικού ελέγχου είναι ο νόμος, ο οποίος εκφράζεται κατά τρόπο γενικό και απρόσωπο, ενώ χαρακτηριστικές μορφές άτυπου ελέγχου είναι τα ήθη, η κοινή γνώμη, ο σεβασμός κλπ., οι οποίες έχουν, συνήθως, προσωπικό χαρακτήρα και απευθύνονται σε

συγκεκριμένα άτομα ή συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων (Τσαούσης, 1993).

Ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου είναι η διαδικασία της κοινωνικοποίησης, η οποία, σύμφωνα με τον Freud, με τη μετάδοση και εσωτερίκευση του συστήματος των κανόνων και των αξιών της οικογένειας, αρχικά και της κοινωνίας, αργότερα, δημιουργεί μηχανισμούς ενοχής, με τους οποίους η πίεση του συνόλου μεταφέρεται μέσα στο ίδιο το άτομο που ενεργεί, μέσα από τη δημιουργία της ηθικής συνείδησης, του Υπερεγώ (Τσαούσης, 1993).

Μέσω της κοινωνικοποίησης, λοιπόν, δημιουργούνται εσωτερικοί μηχανισμοί ελέγχου, οι οποίοι, σε συνδυασμό με τους εξωτερικούς, καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων. Η επάρκεια και η αποτελεσματικότητα των εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου και άρα η αποτροπή βίαιων ή εγκληματικών πράξεων εξαρτάται από το εσωτερικό και εξωτερικό περιεχόμενό τους (θεωρία του περιεχομένου /containment theory). Το εσωτερικό περιεχόμενο συνίσταται στον αυτοέλεγχο, την καλή εικόνα εαυτού, το δυνατό εγώ, το υπερεγώ, τον προσανατολισμό σε σαφείς, συγκεκριμένους στόχους, κτλ., ενώ το εξωτερικό περιεχόμενο συνίσταται στην λειτουργική οικογενειακή ζωή και τις υποστηρικτικές ομάδες και περιλαμβάνει παράγοντες όπως, συνεπή ηθικό προσανατολισμό, λογικούς κανόνες και προσδοκίες, συνοχή κτλ (Bersani & Chen, 1988).

Η λειτουργία των εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου συνίσταται στο ότι, έχοντας εσωτερικεύσει το άτομο μηχανισμούς αναστολής και ανάλογα μέτρα αξιολόγησης, αποφεύγει τη μη συμμόρφωση και

ακολουθεί τους κανόνες της ομάδας, γιατί επιθυμεί να αποφύγει την αυτοκριτική ή να μεγιστοποιήσει την αυτό-επιδοκιμασία (Τσαούσης, 1993).

Όταν το άτομο δεν έχει εσωτερικεύσει, κατά τη διαδικασία κοινωνικοποίησής του, τους κανόνες αυτούς, θα ρέπει προς την εγκληματικότητα και την αντικοινωνική συμπεριφορά (Παρασκευόπουλος, 1985) και άρα είναι πολύ πιθανόν να γίνει δράστης συζυγικής κακοποίησης.

Εν αντιθέσει προς τους εσωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου, η λειτουργία των εξωτερικών μηχανισμών συνίσταται στο ότι το άτομο συμμορφώνεται με τους κανόνες της ομάδας, εξαιτίας του κόστους της μη συμμόρφωσής του – αρνητική κρίση των άλλων, η οποία, στη συνέχεια, θα προκαλέσει την επιβολή κάποιας ποινής εκ μέρους τους- ή εξαιτίας της επιβράβευσης της συμμόρφωσής του, που προκύπτει από την κρίση των άλλων (Τσαούσης, 1993).

Οι σημαντικότεροι εξωτερικοί μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου είναι το δίκαιο, η θρησκεία και η ηθική, τα ήθη και τα έθιμα, οι συνήθειες, η κοινή γνώμη, ακόμη και η μόδα (Τσαούσης, 1993).

Στους εξωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου υπάρχει μικρότερη συναισθηματική προσκόλληση απ' ότι στους εσωτερικούς. Το άτομο αντιμετωπίζει τους κανόνες τους σαν μέρος του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο ενεργεί και τους θεωρεί εξωτερικούς, σε σχέση με τον πυρήνα του εαυτού του. Η συμμόρφωση του ατόμου με αυτούς και άρα η αποφυγή βίαιων, εγκληματικών πράξεων εξαρτάται από το κατά πόσον το άτομο είναι συνδεδεμένο με την κοινωνία, μέσα στην οποία ζει. Όσο περισσότερο συνδεδεμένο είναι το άτομο με την κοινωνία,

τόσο περισσότερο θα τείνει να εσωτερικεύει τους εξωτερικούς κανόνες της (Τσαούσης, 1993).

Σύμφωνα με τον Hirschi, η σύνδεση του ατόμου με την κοινωνία εξαρτάται από τέσσερα βασικά στοιχεία. Την *πρόσδεση*, το ενδιαφέρον, δηλαδή και την ευαισθησία απέναντι στις απόψεις των άλλων, η οποία αποτελεί και το πιο σημαντικό στοιχείο, απαραίτητο για την εσωτερίκευση των αξιών και των κανόνων. Την *δέσμευση*, τη λογική επένδυση, δηλαδή, χρόνου και ενέργειας, την οποία αφιερώνει το άτομο στη συμβατική κοινωνία και η οποία τίθεται σε κίνδυνο από τον ενστερνισμό αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Την *σύνδεση*, η οποία εξασφαλίζει τον περιορισμό των πιθανοτήτων για εγκληματικές δραστηριότητες και τέλος, τις *πεποιθήσεις*, οι οποίες αναφέρονται στην παραδοχή της ηθικής ισχύος των συμβατικών κανόνων (Bersani & Chen, 1988).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, ο κοινωνικός έλεγχος, μέσα από εσωτερικούς και εξωτερικούς μηχανισμούς, θα συγκρατήσει τα άτομα στην κοινωνική τάξη και θα αποτρέψει τα μέλη της οικογένειας από πράξεις βίας. Ωστόσο, επειδή, όπως και σε μία ομάδα, έτσι και στην κοινωνία, υπάρχουν διαφορές στη θέση και τη δύναμη των μελών, λόγω της διαφορετικής συνεισφοράς τους σ' αυτήν, οι αμοιβές και το κόστος των μελών θα είναι ανάλογα προς τη θέση και τη δύναμή τους και όχι, πάντα, ως προς την επένδυσή τους, όπως περιγράφηκε παραπάνω στη θεωρία της συναλλαγής του Homans. Υπ' αυτή την έννοια, λοιπόν και ο κοινωνικός έλεγχος δεν λειτουργεί σε ισότιμη βάση προς όλα τα μέλη της κοινωνίας αλλά ευνοεί εκείνους που έχουν οικονομικά, φυλετικά, κοινωνικά και άλλα προνόμια

(Bootomore, 1993). Στην περίπτωση της συζυγικής κακοποίησης, ευνοεί τους άντρες, εφόσον εκείνοι κατέχουν υψηλότερες κοινωνικές θέσεις και κερδίζουν περισσότερα χρήματα και άρα δεν φοβούνται ότι θα υποστούν οικονομικές ή κοινωνικές κυρώσεις ως συνέπεια της κακοποίησης της συντρόφού τους (Hammer, 1977· Κωστοβέλου Β., 1979· Κωσταβάρα 1999).

Έχοντας, επίσης μεγαλύτερη σωματική δύναμη από τις συντρόφους τους, δεν φοβούνται ότι, στην προσπάθειά τους να τις κακοποιήσουν, μπορεί να τραυματιστούν σοβαρά και οι ίδιοι. Έτσι, ελλείψει οποιωνδήποτε συνεπειών, οι άνδρες μπορούν ελεύθερα να κακοποιούν τις συντρόφους τους. Όπως, χαρακτηριστικά, λέει ο Gelles, «Οι άνθρωποι χτυπούν και κακοποιούν άλλα μέλη της οικογένειας, απλούστατα, επειδή μπορούν» (Bersani & Chen, 1988).

Από την άλλη πλευρά, σε αντίθεση με τις συνήθεις κοινωνικές συναλλαγές, όπου, αν οι αμοιβές δεν είναι ίσες και για τα δύο μέρη, η συναλλαγή αυτή θα διακοπεί, οι ενδοοικογενειακές σχέσεις δεν μπορούν, εύκολα, να διακοπουν. Κατά συνέπεια, όταν τα μέλη της οικογένειας εισπράττουν, από τις καθημερινές συνδιαλλαγές τους, αδικία, θα θυμώσουν, θα δυσανασχετήσουν και ως αποτέλεσμα θα έρθει η σύγκρουση ή ακόμα και η βία, όταν δεν υπάρχουν επαρκείς μηχανισμοί ελέγχου και όταν το κόστος της βίαιης πράξης δεν υπερβαίνει το κέρδος (Bersani & Chen, 1988).

Συνοψίζοντας, λοιπόν, οι παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση του φαινομένου συντροφικής κακοποίησης είναι οι εξής:

1. Όταν το κόστος της κακοποίησης, για τον δράστη, είναι μικρότερο από την αμοιβή του, απ' την πράξη αυτή.

2. Η απουσία ουσιαστικού, αποτελεσματικού κοινωνικού ελέγχου στις σχέσεις της οικογένειας, η οποία μειώνει το κόστος των μελών της οικογένειας, για τη διάπραξη βιαιοτήτων του ενός εις βάρος του άλλου.

3. Ορισμένες κοινωνικές και οικογενειακές δομές, οι οποίες συντελούν στη μείωση του κοινωνικού ελέγχου στις οικογενειακές σχέσεις και κατ' επέκταση, μειώνουν το κόστος και / ή αυξάνουν την αμοιβή για τη εκτέλεση βίαιων πράξεων.

Αλλά και η ίδια κοινωνία χρησιμοποιεί τη βία, ως μέσο άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Η βία εκφράζεται μέσα από τις κοινωνικές δομές και τον νόμο, στηρίζεται από θεσμούς, όπως η αστυνομία και τα δικαστήρια και ενισχύεται και νομιμοποιείται, μέσα από τη διαδικασία κοινωνικοποίησης (Boothmore, 1993).

Οι άνθρωποι κοινωνικοποιούνται με γνώμονα ότι η σωματική δύναμη δεν είναι μόνο κάτι ουσιαστικό και ισχυρό αλλά και ότι η χρήση της, δηλαδή, η άσκηση βίας είναι σωστή, χρήσιμη και επιθυμητή. Η χρήση της σωματικής δύναμης προωθείται τόσο μέσα από την οικογένεια όσο και μέσα από τις κοινωνικές δομές και την κοινωνία, εν γένει (Bersani & Chen, 1988).

Όσο, όμως, μια κοινωνία θα τείνει να επικυρώνει τη χρήση της σωματικής δύναμης, προκειμένου να επιτύχει κοινωνικά αποδεκτούς στόχους—όπως, η ευταξία στα σχολεία, ο έλεγχος της εγκληματικότητας και η διεθνής κυριαρχία, τόσο περισσότερο θα αυξάνεται η πιθανότητα η νομιμοποίηση αυτής της δύναμης να γενικευθεί και σε άλλους τομείς της ζωής, όπου η χρήση της είναι λιγότερο κοινωνικά

αποδεκτή, όπως είναι η οικογένεια και οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων (Levinson, 1988).

IV. ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο μελετήθηκε ο κοινωνικός έλεγχος και η επίδρασή του στο φαινόμενο της συντροφικής / σύζυγικής κακοποίησης. Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετηθούν οι διάφορες μορφές και φορείς κοινωνικού ελέγχου, τα μέσα που χρησιμοποιούν και με ποιο τρόπο συμβάλλουν στην εμφάνιση και διατήρηση του φαινομένου.

Οι βασικές μορφές κοινωνικού ελέγχου είναι ο νόμος, η θρησκεία, η εκπαίδευση, η ηθική, η κοινή γνώμη και τα έθιμα. Ο σημαντικότερος μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου είναι η κοινωνικοποίηση, ενώ ο σημαντικότερος φορέας παραγωγής και εφαρμογής συστημάτων κοινωνικού ελέγχου είναι το κράτος (Bootomore, 1993· Τσαούσης, 1993).

α. ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

Το δίκαιο είναι, ίσως, ο σημαντικότερος αυτοτελής θεσμός κοινωνικού ελέγχου και η κατεξοχήν μορφή τυπικού ελέγχου. Είναι ένας μηχανισμός παγίωσης της συμπεριφοράς και των σχέσεων και, επομένως και ένας μηχανισμός αύξησης της σταθερότητας και της προβλεψιμότητας της συλλογικής ζωής. Ο χαρακτήρας του δικαίου είναι διττός. Από τη μία πλευρά, δηλαδή, λειτουργεί κατασταλτικά, με την επιβολή ή την απειλή επιβολής νομικών κυρώσεων, προκειμένου να διασφαλιστεί η έννομος τάξη και η ευρυθμία του κοινωνικού συνόλου, ενώ από την άλλη πλευρά λειτουργεί διαπλαστικά και «παιδευτικά», ως μέσο, δηλαδή, ρυθμιστικής παρέμβασης του ανθρώπου στα κοινωνικά πράγματα και ειδικότερα, ως μέσο δημιουργίας νέων

κοινωνικών πραγματικοτήτων και εξάλειψης αναχρονιστικών αντιλήψεων και ιδεολογιών (Τσαούσης, 1993· Μάνεσης, 1983).

Υπ' αυτή την έννοια, έχουν θεσπιστεί, τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, αρκετές εκσυγχρονιστικές νομικές ρυθμίσεις, κυρίως, όσον αφορά το οικογενειακό δίκαιο, οι οποίες προασπίζουν τα δικαιώματα της γυναίκας και την προστατεύουν από τη βία στο σπίτι.

Αναφέρονται, ενδεικτικά, η ρητή και κατηγορηματική θεσμοθέτηση της ισονομίας των δύο φύλων (άρθρο 116 παρ. 1 Συντ.) και η κατάργηση των άρθρων, που προέβλεπαν ότι ο άντρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και έχει την αποκλειστική εξουσία, για όλα τα θέματα, που αφορούν το παιδί, ότι η σύζυγος και τα παιδιά παίρνουν υποχρεωτικά το επώνυμο του συζύγου και ότι είναι υποχρεωτική η χορήγηση προίκας. Σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία, οι σύζυγοι διατηρούν, υποχρεωτικά, μόνο το οικογενειακό τους επώνυμο, ενώ, για το επώνυμο των παιδιών τους, αποφασίζουν από κοινού, πριν τον γάμο, με γραπτή δήλωσή τους, αν αυτό θα να είναι του συζύγου, της συζύγου ή και των δύο. Ακόμα, η νομοθεσία ορίζει ότι και οι δύο σύζυγοι πρέπει να αποφασίζουν μαζί για κάθε θέμα της συζυγικής τους ζωής, να έχουν κοινή ευθύνη για τη φροντίδα και λειτουργία του σπιτιού τους, να ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα, προς όφελος του παιδιού και να ανατρέφουν τα παιδιά τους, χωρίς διάκριση φύλου.

Ωστόσο, αρκετές ρυθμίσεις της ισχύουσας νομοθεσίας όχι μόνο δεν δρουν ανασταλτικά αλλά και ευνοούν τη συντήρηση του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης. Μία απ' αυτές είναι η πολυπλοκότητα της διαδικασίας έκδοσης διαζυγίου, για ισχυρό κλονισμό του γάμου.

Οι περισσότερες γυναίκες δεν φθάνουν ποτέ στο δικαστήριο, διότι θέλουν να αποφύγουν την αναβίωση της τραυματικής τους εμπειρίας, κατά την ακροαματική διαδικασία της δίκης, όπου οι συνήγοροι «ανατέμνουν» τον οικογενειακό τους βίο. Φοβούνται, δηλαδή, να έρθουν αντιμέτωπες με τον δράστη, αναβιώνοντας έτσι την κακοποίησή τους, αλλά και με τους συγγενείς του δράστη, οι οποίοι, προκειμένου να υπερασπίσουν τον θύτη, πιθανώς, να ψευδομαρτυρήσουν και να ταπεινώσουν το θύμα, αποδίδοντας σ' εκείνο την υπαιτιότητα, για την κακοποίηση του. Επίσης, φοβούνται ότι ο δράστης, κατά την αποχώρησή τους από το δικαστήριο, θα τις εντοπίσει και θα απειλήσει ξανά τη ζωή και την ακεραιότητά τους, με πιθανή απόληξη ακόμα και τον φόνο (Τραϊού, 1992).

Ένας άλλος λόγος, που αποτρέπει τις γυναίκες από το να καταφύγουν στη δικαιοσύνη είναι, επίσης, το μεγάλο χρονικό διάστημα αναμονής, που μεσολαβεί, για την εκδίκαση της υπόθεσης "διαζυγίου και κατά το οποίο οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση. Στην περίοδο αυτή, ο δράστης, ο οποίος δεν επιθυμεί την διακοπή του γάμου, θα βρει την ευκαιρία να κακοποιήσει ξανά τη σύζυγο του, συχνά δε, βαρύτερα απ' ότι στη διάρκεια του γάμου, προκειμένου να την εκβιάσει να αναστείλει την απόφασή της (Τραϊού, 1992).

Ακόμα, ένα άλλο νομοθετικό μέτρο, που ευνοεί τη συντήρηση του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης, είναι η από κοινού επιμέλεια των παιδιών, που δίδεται, συχνά, από το δικαστήριο. Αυτή η δικαστική απόφαση αναγκάζει την κακοποιημένη γυναίκα να έρχεται σε συχνή επαφή με τον δράστη, με αποτέλεσμα να τίθεται η σωματική και ψυχική ακεραιότητά της σε κίνδυνο (Τραϊού, 1992).

Ωστόσο, τα μεγαλύτερα ελλείμματα στη νομοθεσία εντοπίζονται στο ποινικό δίκαιο. Κατά κανόνα, τα εγκλήματα, που άπτονται της σωματικής κακοποίησης και των προσβολών της τιμής, διώκονται κατ'έγκληση. Έτσι, η κακοποιημένη γυναίκα ερχόμενη αντιμέτωπη με την αστυνομία, καλείται, μέσα σ' ένα κλίμα εκφοβισμού και τρομοκρατίας του συζύγου, να καταθέσει μήνυση εις βάρος του, χωρίς να της παρέχεται κανενός είδους προστασία από τον δράστη, ο οποίος, αν, τελικά, εκείνη προβεί σ' αυτή την ενέργεια, θα την κακοποιήσει ακόμα πιο βάνουσα. Επίσης, η διαδικασία υποβολής και εκδίκασης της μήνυσης είναι χρονοβόρα και πολυδάπανη, χωρίς άμεσα αποτελέσματα (Αρβανιτάκη, 1999· Σαγγανά & Ιωαννίδη, 1999).

Αλλά ακόμα και αν η κακοποιημένη γυναίκα καταθέσει μήνυση και ο δράστης καταδικαστεί, οι ποινή, που προβλέπεται από τον ποινικό κώδικα, για τέτοιου είδους εγκλήματα είναι τόσο μικρή, ώστε λειτουργεί αποτρεπτικά. Συγκεκριμένα, η απλή σωματική βλάβη τιμωρείται με φυλάκιση το πολύ έξι μηνών ή με χρηματική ποινή, ενώ αν είναι ασήμαντη, τιμωρείται με κράτηση ή πρόστιμο. Για την επικίνδυνη σωματική βλάβη επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ενώ για τη βαριά σωματική βλάβη, κάθειρξη έως δέκα ετών.

Το πλέον πιθανόν, δηλαδή, είναι ότι, ακόμα και αν καταδικαστεί ο δράστης, ή δεν θα εκτίσει καμία ποινή ή θα αποφυλακιστεί, ύστερα από λίγους μήνες. Έτσι, θα είναι και πάλι ελεύθερος να κακοποιεί την πρώην σύζυγό του, ενώ ενδέχεται η βία να κλιμακωθεί και να φτάσει ακόμα και στον φόνο, προκειμένου να την εκδικηθεί, επειδή κατέφυγε στη δικαιοσύνη.

Οι προβλεπόμενες ποινές, λοιπόν, όχι μόνο δεν λειτουργούν αποτρεπτικά, αλλά και ενθαρρύνουν τον δράστη να προβεί σε συντροφική κακοποίηση, εφόσον γνωρίζει ότι οι νομικές κυρώσεις, για την πράξη του αυτή, δεν είναι παρά μηδαμινές.

Το μείζον πρόβλημα, πάντως, εντοπίζεται, κυρίως, στην εφαρμογή του δικαίου και τις αρμόδιες αρχές, την αστυνομία, δηλαδή και τους εισαγγελικούς και δικαστικούς λειτουργούς.

Η στάση της αστυνομίας απέναντι στις κακοποιημένες γυναίκες είναι από αδιάφορη έως αρνητική. Οι αξιωματικοί της αστυνομίας διακρίνονται, συχνά, από πατριαρχικές αξίες και αντιλήψεις και σεξιστικές διακρίσεις, ενώ, στη μεγάλη τους πλειονότητα, δεν είναι ευαισθητοποιημένοι, γύρω από τα ζητήματα της άσκησης βίας, κατά των γυναικών. Συχνά, ακόμα, θεωρούν ότι τα θύματα είναι υπεύθυνα για την κακοποίηση τους (Χλιόβα, 1990).

Σε γενικές γραμμές, θεωρούν ότι δεν είναι δουλειά της αστυνομίας να ασχολείται με τέτοια περιστατικά, ωστόσο, σπάνια, παραπέμπουν σε πιο εξειδικευμένες υπηρεσίες, παρόλο που, συχνά, έχουν προηγηθεί ενημερωτικά σεμινάρια από τους αρμόδιους φορείς (Χλιόβα, 1990).

Στην καλύτερη περίπτωση, όταν δείξουν ενδιαφέρον, καλούν τον σύζυγο για συστάσεις και προσπαθούν να τους συμφιλιώσουν, επισείοντας, κυρίως, τους κινδύνους για τα παιδιά τους, αν χωρίσουν. Αν το ζευγάρι επιστρέψει μαζί στο σπίτι, θεωρούν ότι το έργο τους ευοδώθηκε, αγνοώντας ότι, εκεί, θα επακολουθήσει πολύ αγριότερη κακοποίηση (Walker, 1989).

Συνήθως, δε, δεν ενημερώνουν τις γυναίκες για τα δικαιώματά τους, όπως είναι η καταχώρηση του γεγονότος στο βιβλίο συμβάντων, η

οποία θα χρησίμευε ως αποδεικτικό στοιχείο σε μία πιθανή δίκη (Χλιόβα, 1990).

Αλλά, ακόμα και αν οι ίδιες οι γυναίκες ζητήσουν να υποβάλουν μήνυση, τις αποτρέπουν με κάθε τρόπο. Σε καμία περίπτωση δε, δεν κινητοποιούνται να συλλάβουν τον δράστη με αυτόφωρο, ώστε να εκδικαστεί, αμέσως, η μήνυση, ακόμα και όταν, αντικειμενικά, είναι πολύ εύκολο (Χλιόβα, 1990).

Στις μικρές πόλεις και στην ύπαιθρο, η αστυνομία κινητοποιείται ακόμη λιγότερο, προς οποιανδήποτε κατεύθυνση, κατά του άντρα, γιατί εκεί παρεμβαίνει και ο παράγοντας προσωπικής γνωριμίας με τον δράστη (Χλιόβα, 1990).

Αλλά και οι εκπρόσωποι των δικαστικών αρχών, όταν η γυναίκα υποβάλλει μήνυση, εφιστούν την προσοχή της στη βαρύτητα της πράξης της και προσπαθούν να αποτρέψουν τη διάλυση της οικογένειας, λαμβάνοντας, κατ' αρχήν, υπ' όψιν το συμφέρον του παιδιού (Τραΐου, 1992).

Ωστόσο, η στάση τους αυτή είναι υποκριτική ή πιθανώς, να οφείλεται σε έλλειψη γνώσης και ευαισθητοποίησης, διότι συμφέρον του παιδιού είναι να ζει σε ένα υγιές περιβάλλον, όπου θα περιφρουρούνται οι αρχές του σεβασμού, της αξιοπρέπειας και της ασφάλειας και όχι μέσα σε ένα κλίμα έντασης και βίας.

Συνέπεια της στάσης τους αυτής είναι οι γυναίκες, συχνά, να αποσύρουν τις μηνύσεις, που τόλμησαν να υποβάλουν εναντίον του συζύγου τους, με αποτέλεσμα η ένταση και η έκταση της βίας να κλιμακώνεται, αφού ο δράστης πείθεται ότι η γυναίκα του αδυνατεί να

απεξαρτοποιηθεί απ' αυτόν και αποθρασύνεται περισσότερο (Τραϊού, 1992).

Αλλά και όταν η υπόθεση φτάνει στο δικαστήριο, οι ποινές, που επιβάλλονται από τους δικαστές και τους εισαγγελείς, είναι πολύ χαμηλές. Με αυτό τον τρόπο, προσπαθούν οι εκπρόσωποι της δικαιοσύνης να αποφύγουν μια ουσιαστική παρέμβαση, που θα οδηγούσε, πιθανώς, στη διάλυση της οικογένειας (Bersani & Chen, 1988).

Μέσα από τη στάση τους αυτή, όπως και των υπολοίπων φορέων εφαρμογής του δικαίου, διαφαίνεται η επικρατούσα αντίληψη ότι η συζυγική κακοποίηση είναι μια *ιδιωτική υπόθεση*. Ως τέτοια αντιμετωπίζεται, άλλωστε, τόσο από τον νόμο όσο και από τους εκπροσώπους του, καθώς φαίνεται από τη διάκριση, που γίνεται, βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας, στην αντιμετώπιση της βίας στο οικογενειακό περιβάλλον, από τη βία στον δημόσιο χώρο.. Ενώ, δηλαδή, η νομοθεσία ορίζει αυτεπάγγελτη δίωξη για τις περισσότερες πράξεις βίας, που συμβαίνουν στο δημόσιο χώρο, δεν ισχύει το ίδιο και για εκείνες που λαμβάνουν χώρα στην οικογενειακή εστία, της γυναικείας κακοποίησης συμπεριλαμβανομένης.

Όπως προκύπτει, λοιπόν, από τα παραπάνω και όπως επισημαίνουν οι αρμόδιες κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι επίσημες εκθέσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, χρειάζεται να γίνουν ουσιαστικές παρεμβάσεις τόσο στην νομοθεσία όσο και στους αρμόδιους, για την εφαρμογή της, φορείς, προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματα των γυναικών στη ζωή, την ασφάλεια, την ελευθερία και την

αξιοπρέπεια και να προστατευθεί η ψυχική και σωματική τους ακεραιότητα.

Τέλος, θα πρέπει η πολιτεία και οι αρμόδιοι φορείς της να διενεργήσουν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, για το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης, παράλληλα με τη διεξαγωγή εκστρατειών, με στόχο την ενημέρωση των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών, για τα δικαιώματά τους.

β. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η θρησκεία είναι η κοινή πίστη και η κοινή λατρεία, που συνενώνουν τα άτομα σε ένα σύνολο και θεμελιώνουν τη συνοχή τους. Σύμφωνα με τον Ντυρκάιμ, είναι: «ένα ενοποιημένο σύστημα δοξασιών και πράξεων, που αναφέρονται σε ιερά πράγματα, σε πράγματα, δηλαδή, απρόσιτα και απαγορευμένα, ένα σύστημα δοξασιών και πράξεων, που ενώνουν όσους τις αποδέχονται σε μία ενιαία ηθική κοινότητα, η οποία ονομάζεται Εκκλησία» (Τσαούσης, 1993, σελ. 511).

Η θρησκεία, όμως, είναι και ένας κοινωνικός θεσμός, ένας σημαντικός παράγοντας κοινωνικού ελέγχου, που καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τους ηθικούς κανόνες, οι οποίοι ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και τις σχέσεις των ατόμων, μέσα στην κοινωνία (Bootomore, 1993).

Στην παραδοσιακή ελληνική κοινωνία, η ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία έπαιζε πολύ σημαντικό ρόλο, ως φορέας ηθικής συνείδησης και διαμορφωτής των εγκόσμιων συνθηκών.

Ωστόσο, στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, η θρησκεία και οι θρησκευτικοί θεσμοί φαίνεται να έχουν χάσει, πλέον, την κοινωνική τους σημασία. Εξακολουθούν, όμως, σε προσωπικό επίπεδο, να επηρεάζουν τα άτομα, μέσα από την εσωτερίκευση των κανονιστικών τους προτύπων και των κωδίκων ηθικής.

Ειδικότερα, όσον αφορά την ελληνορθόδοξη χριστιανική θρησκεία, η διδασκαλία της και τα κανονιστικά πρότυπα, που απορρέουν απ' αυτήν, είναι διαποτισμένα από πατριαρχικές αξίες και αντιλήψεις.

Στην χριστιανική θρησκεία, η γυναίκα είναι κατώτερη από τον άνδρα, συχνά, δε, διακρίνεται από ένα βέβηλο στοιχείο. Το γεγονός αυτό διαφαίνεται, τόσο μέσα από την διδασκαλία της, όσο και μέσα από τις τελετουργίες της. Αναφέρεται, ενδεικτικά, ότι: σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, η γυναίκα δημιουργήθηκε από το πλευρό του άντρα. Στο μυστήριο του γάμου, περιέχεται η φράση «Η δε γυνή να φοβήται τον άνδρα». Στις γυναίκες δεν επιτρέπεται να καταλαμβάνουν ιερά αξιώματα, ούτε καν να μπαίνουν στο ιερό του ναού.

Η γυναίκα καθαγιάζεται, μόνο, μέσα από τον μητρικό ρόλο (π.χ. Παναγία) και μοναδικός προορισμός της είναι ο γάμος και η οικογένεια. Μέσα στην οικογένεια και τον γάμο, πρέπει να υπακούει και να υποτάσσεται στον άντρα, στον οποίο και ανήκει.

Οι ηθικοί αυτοί κώδικες και οι εξουσιαστικές σχέσεις, τις οποίες καλλιεργούν, μεταξύ των δύο φύλων και οι οποίες αντανακλώνται και μέσα στο θεσμό της Εκκλησίας, ευνοούν τη συντήρηση του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης.

Μερικές γυναίκες διηγούνται ότι, όταν εξομολογήθηκαν στον πνευματικό τους σύμβουλο την κακοποίηση, την οποία υφίσταντο, εκείνοι τις παρότρυναν να προσεύχονται για βοήθεια, να γίνουν καλύτερες γυναίκες και να βοηθήσουν τους συζύγους τους «να γίνουν πιο πνευματικοί και να βρουν τον Θεό», συντηρώντας, με την στάση τους αυτή, τη βία εις βάρος των γυναικών (Walker, 1989).

Ωστόσο, θα ήταν άδικο να καταδικαστεί, συλλήβδην, η θρησκεία, ως ένας θεσμός, που ευνοεί τη συζυγική κακοποίηση των γυναικών.

Η πίστη στον Θεό και η θρησκεία δίνουν δύναμη στον άνθρωπο, τον ανακουφίζουν από τον πόνο και τον βοηθούν να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες, τις οποίες αντιμετωπίζει.

Ειδικότερα, η χριστιανική θρησκεία, μέσα από τη διδασκαλία της, διακηρύσσει αξίες όπως, η αγάπη, η ειλικρίνεια και ο σεβασμός προς τον συνάνθρωπο, οι οποίες βοηθούν τον άνθρωπο να χαλιναγωγεί τις επιθετικές του ορμές και να νοιώθει ασφαλής.

Για αρκετές κακοποιημένες γυναίκες, η θρησκεία ήταν ένα στήριγμα, που τις όπλισε με δύναμη, τις βοήθησε να ξεπεράσουν τις δυσκολίες, που αντιμετώπιζαν και να χωρίσουν από τον δράστη, βάζοντας, έτσι, τέλος, στην κακοποίησή τους. Μάλιστα, κάποιες γυναίκες διηγούνται, ότι σημαντικό ρόλο, σ' αυτό, έπαιξαν οι πνευματικοί σύμβουλοι τους, οι οποίοι κατανόησαν τα προβλήματά τους και τις βοήθησαν να ξεφύγουν από τις καταστροφικές τους σχέσεις (Walker, 1989).

Και ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι η Εκκλησία, συχνά, στηρίζει και οικονομικά, τα μειονεκτούντα μέλη της κοινωνίας, των κακοποιημένων γυναικών συμπεριλαμβανομένων.

Πάντως, δεν είναι εύκολο να διερευνηθεί η συμβολή της θρησκείας στο φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης. Ωστόσο, μπορεί κανείς να διαπιστώσει, ότι, στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, η επιρροή της θρησκείας, ως μέσο διαμόρφωσης ηθικών κανόνων και κοινωνικών συμπεριφορών, έχει, σημαντικά, περιοριστεί. Οι ηθικοί κανόνες δεν απορρέουν, πλέον, από τις παραδοσιακές θρησκευτικές αντιλήψεις, αλλά από κοινωνικές και πολιτικές ιδεολογίες (Bootmore, 1993). Κατά συνέπεια, η επίδραση των θρησκευτικών πιστεύω, στο φαινόμενο της κακοποίησης, φαίνεται να είναι μικρή.

γ. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Για τον Ντυρκάιμ, εκπαίδευση είναι: «η δράση που κατευθύνεται από τις γενιές των ενηλίκων στις γενιές εκείνες, που δεν είναι ακόμα αρκετά ώριμες, για την κοινωνική ζωή. Η δράση αυτή σκοπό έχει να προκαλέσει και να αναπτύξει στο παιδί ορισμένες φυσικές, πνευματικές και ηθικές καταστάσεις, που απαιτούν από αυτό, τόσο η πολιτική κοινωνία, στο σύνολό της, όσο και το ιδιαίτερο κοινωνικό περιβάλλον, για το οποίο προορίζεται το παιδί» (Τσαούσης, 1993, σελ. 566).

Ανάλογα, λοιπόν, με τις αξίες και τους κανόνες της κάθε κοινωνίας και τις κρατούσες πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις, διαμορφώνεται και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, το οποίο στόχο έχει να διαμορφώσει πολίτες χρήσιμους, για τη συγκεκριμένη κοινωνία. Έτσι, μέσα από την εκπαίδευση, πέραν όλων των άλλων, τα άτομα διδάσκονται την «θέση» τους και τις «υποχρεώσεις» τους στο σύστημα της κοινωνικής διαφοροποίησης και στρωμάτωσης, όχι μόνον όσον αφορά

την ταξική τους συμμετοχή, αλλά και τους ρόλους των φύλων (Τσαούσης, 1993).

Μέχρι πριν από μερικά χρόνια, στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία, οι γυναίκες είχαν ελάχιστη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, υψηλός, δε, ήταν ο αριθμός των γυναικών, που δεν ολοκλήρωναν καν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Ενώ, παλαιότερα, η πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση ήταν, σχεδόν, απαγορευτική, αφού, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής, τα «γράμματα» ήταν άχρηστα για μια γυναίκα, που προορισμός της ήταν ο γάμος και η τεκνοποίηση. Η όποια εκπαίδευση, δε, στόχο είχε την καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως η χάρη, η λεπτότητα, η θηλυκότητα, οι οποίες αποτελούσαν απαραίτητη προϋπόθεση για έναν καλό γάμο.

Στη σημερινή κοινωνία, αν και η θέση της γυναίκας έχει σημαντικά βελτιωθεί, εξακολουθούν να επικρατούν πατριαρχικές αξίες και αντιλήψεις στην εκπαίδευση, η οποία γίνεται βάσει διάκρισης φύλου (Χλιόβα, 1990).

Στο μάθημα της χειροτεχνίας, όταν τα αγόρια κάνουν ξυλοκοπτική, τα κορίτσια κάνουν κέντημα ή ζωγραφική. Στο μάθημα της γυμναστικής, όταν τα αγόρια παίζουν ποδόσφαιρο, τα κορίτσια παίζουν βόλεϊ, το οποίο δεν απαιτεί απότομες και άκομπες κινήσεις.

Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα κορίτσια στρέφονται, συνήθως, προς την κλασική κατεύθυνση, με ιδιαίτερη προτίμηση σε σχολές όπως, η παιδαγωγική, η φιλολογία και η ψυχολογία, ενώ τα αγόρια στρέφονται προς την θετική κατεύθυνση.

Με αυτό τον τρόπο, συντηρούνται οι στερεότυποι πατριαρχικοί ρόλοι, οι οποίοι θέλουν τη γυναίκα να μην εργάζεται σκληρά,

προκειμένου να αναθρέφει τα παιδιά και να φροντίζει το σπίτι και τον άντρα να επιτυγχάνει υψηλή οικονομική και κοινωνική θέση, μετά από σκληρή δουλειά.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, δηλαδή, αναπαράγει το κυρίαρχο ανδροκρατούμενο κοινωνικό σύστημα, διαπαιδαγωγώντας τις γυναίκες, ώστε να είναι κομπές, θηλυκές, αδύναμες, παθητικές και εξαρτημένες από τους άντρες. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν μαθαίνει στις γυναίκες να διεκδικούν, να προστατεύουν και να υπερασπίζονται τον εαυτό τους. Αντίθετα, τις αποπλίζει, από αυτού του προσανατολισμού, τις δεξιότητες, θεωρώντας τις προτερήματα για έναν άντρα, μειονεκτήματα, ωστόσο, για μια γυναίκα.

Έτσι, όμως, ευνοεί το φαινόμενο της κακοποίησης, αφού διαπλάθει γυναίκες αδύναμες και εξαρτητικές. Γυναίκες, για τις οποίες βασική πηγή χαράς είναι η ικανοποίηση του άντρα, με τον οποίο συνδέονται συναισθηματικά. Γυναίκες, που στρέφουν τον θυμό τους προς τον εαυτό τους, κάνοντας τον ενοχή και κατάθλιψη. Γυναίκες-θύματα.

δ. Η ΗΘΙΚΗ

Ηθική είναι το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας, που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων, με βάση το αποδεκτό κοινωνικά, το καλό και το κακό. Οι κανόνες αυτοί πηγάζουν μέσα από την θρησκεία, το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο του ατόμου και παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του (Τσαούσης, 1993).

Βασική επιδίωξη στην όλη διαδικασία της κοινωνικοποίησης είναι η εσωτερίκευση αυτών των ηθικών κανόνων, δηλαδή, η ηθικότητα.

Η ανάπτυξη μιας ισχυρής και ώριμης ηθικότητας εξαρτάται από το οικογενειακό, κοινωνικό, πολιτικό, θρησκευτικό και πολιτισμικό περιβάλλον του ατόμου (Bootomore, 1993).

Όσον αφορά το οικογενειακό πλαίσιο, η ηθική ανάπτυξη του ατόμου εξαρτάται από το κατά πόσον οι γονείς είναι στοργικοί, διατηρούν μια στενή και ζεστή σχέση μαζί του και εκδηλώνουν μια γενική θετική στάση προς τους συνανθρώπους τους. Έτσι, όσο πιο ώριμο και πλήρες είναι το Υπερεγώ των γονέων και όσο πιο ζεστή και στενή είναι η σχέση τους με το παιδί, τόσο ισχυρότερη ηθική συνείδηση και εντονότερο συναίσθημα ενοχής θα διαθέτει το άτομο. Αντίθετα, όσο πιο ελλειμματικό ή υπερβολικά αυστηρό, περιοριστικό και ανελαστικό είναι το Υπερεγώ των γονέων, τόσο χαλαρότερος και ατελέσφορος θα είναι ο ηθικός εξοπλισμός του ατόμου (Παρασκευόπουλος, 1985).

Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η χρήση της λογικής ανάλυσης των συνεπειών των πράξεων του παιδιού, για τα συναισθήματα των άλλων και η συνεπής πειθαρχική τακτική των γονέων. Η ανάλυση των συνεπειών βοηθάει το παιδί να αποκτήσει επίγνωση των πράξεων του, να νοιώθει άγχος για τις τυχόν αρνητικές επιπτώσεις τους στους άλλους και το εξοπλίζει με μεγαλύτερη αντίσταση στις προκλήσεις για παραπτωματική συμπεριφορά. Στην αντίθετη περίπτωση, είναι πιθανόν το άτομο να αναπτύξει αντικοινωνική συμπεριφορά και να μη διστάζει να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσο, ακόμα και τη βία, προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του (Παρασκευόπουλος, 1985).

Οι ποινές, που επιβάλλουν στο παιδί οι γονείς, πρέπει να είναι εξειδικευμένες, συνεπείς, άμεσες και ανάλογες προς το παράπτωμα. Όταν η πειθαρχική τακτική των γονέων έχει συνέπεια, το παιδί νοιώθει ασφαλές. Οι γονείς πρέπει να ορίσουν σαφώς καθορισμένα και γνωστά και στα δύο μέρη όρια, μέσα στα οποία το παιδί θα μπορεί να κινείται ελεύθερα, αλλά να μην τα υπερβαίνει. Όταν δεν συμβαίνει αυτό, όταν, δηλαδή, το παιδί έχει να αντιμετωπίσει έναν ασυνεπή γονέα, νοιώθει ότι δεν μπορεί να ασκήσει έλεγχο στο περιβάλλον του, αναπτύσσει μια παθητική στάση έναντι της ζωής και πιστεύει ότι η μοίρα του είναι στα χέρια των άλλων. Έτσι, είναι πιθανόν, κατά την ενήλικη ζωή του, να γίνει θύμα συντροφικής κακοποίησης (Παρασκευόπουλος, 1985).

Τέλος, οι ίδιοι οι γονείς θα πρέπει να εφαρμόζουν, στην πράξη, όσα διακηρύσσουν ως λογικά και ώριμα ηθικά κριτήρια και την εφαρμογή των οποίων απαιτούν από το παιδί. Όταν αυτά που διακηρύσσουν οι γονείς έρχονται σε αντίθεση με τις πράξεις τους, το άτομο θα αναπτύξει μια ελλειμματική και ανίσχυρη ηθικότητα και άρα θα είναι πιο επιρρεπές στη χρήση βίας (Παρασκευόπουλος, 1985).

Σύμφωνα με τον Kohlberg (Παρασκευόπουλος, 1985), υπάρχουν, τρία επίπεδα ηθικότητας. Το *προηθικό*, όπου οι ηθικές κρίσεις είναι βασισμένες αποκλειστικά στις επικείμενες ποινές ή αμοιβές και όπου η ηθική είναι εστιασμένη είτε στην τιμωρία και την υπακοή ή στον αφελή συντελεστικό ηδονισμό. Όταν το άτομο καθηλωθεί στο στάδιο της ηθικής του αφελούς συντελεστικού ηδονισμού, θα αξιολογεί τις πράξεις του, ως ηθικές ή μη, ανάλογα με το αν έχουν ευχάριστα ή δυσάρεστα αποτελέσματα, αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, προκειμένου να

εξασφαλίσει ό,τι επιθυμεί από την σύντροφό του, δεν θα διστάσει ακόμα και να τη δειρεί. Το ίδιο θα συμβεί και αν το επίπεδο ηθικής ανάπτυξης του έχει φτάσει ως το στάδιο της εστιασμένης, προς την τιμωρία και την υπακοή, ηθικής, αρκεί η πράξη του αυτή να μην επισύρει κάποια ποινή.

Το δεύτερο επίπεδο ανάπτυξης της ηθικότητας είναι η *συμβατική ηθική*, όπου οι ηθικές κρίσεις είναι βασισμένες στα πρότυπα, κυρίως και στις προσδοκίες των ισχυρών προσώπων. Ως ηθικό κρίνεται ό,τι είναι αποδεκτό, ό,τι επιδοκιμάζεται και ό,τι επαινείται από την κοινωνική ομάδα. Τα συναισθήματα ενοχής αποβάλλονται, πράττοντας ό,τι επιδοκιμάζει το κοινωνικό σύνολο.

Η συμβατική ηθική περιλαμβάνει δύο στάδια. Το στάδιο της ηθικής του «καλού παιδιού», κατά το οποίο οι πράξεις πρέπει να είναι σε συμφωνία προς τις προσδοκίες της στενότερης ομάδας: της οικογένειας, του εργασιακού περιβάλλοντος, της ομάδας των φίλων. Το άτομο συμμορφώνεται, για να αποφύγει την αποδοκιμασία και την απόρριψη της στενότερης ομάδας, ενώ η ηθικότητα των πράξεων του κρίνεται από την ευαρέσκεια ή τη δυσαρέσκεια, που προκαλούν στους άλλους.

Τι γίνεται, όμως, όταν η στενότερη ομάδα του ατόμου εντάσσεται σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο, που στηρίζει πατριαρχικές αξίες και αρχές και ευνοεί τη βία; Το άτομο, προκειμένου να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της ομάδας του, οι οποίες επιτάσσουν, ότι ο άντρας πρέπει να είναι ο σκληρός, κυρίαρχος εξουσιαστής, στον οποίο θα πρέπει να υποτάσσονται όλα τα μέλη της οικογένειας του και ότι, με κάθε τρόπο, πρέπει να περιφρουρήσει την κυριαρχία του αυτή, δεν θα

διστάσει να ασκήσει βία εις βάρος της συζύγου του (Bersani & Chen, 1988). Η ροπή προς τη βία θα ενισχυθεί, αν το άτομο έχει γεννηθεί ή διαμένει σε μια γειτονιά με υψηλή εγκληματικότητα, όπου εκτίθεται, καθημερινά, σε βίαιες και εγκληματικές καταστάσεις (Goleman, 1997).

Το δεύτερο στάδιο της συμβατικής ηθικής είναι η ηθική της «έννομης τάξης». Στο στάδιο αυτό, ηθικό για το άτομο είναι ό,τι λέει ο νόμος. Η εκτέλεση του καθήκοντος, ο σεβασμός προς την εξουσία, η διατήρηση της κοινωνικής τάξης, όπως αυτή υπάρχει, το status quo θεωρούνται ηθικά. Όταν τα άτομα έχουν φτάσει σ' αυτό το επίπεδο ηθικής ανάπτυξης, οι πιθανότητες εκδήλωσης του φαινομένου της κακοποίησης είναι μικρότερες. Ωστόσο, αυτό εξαρτάται από τις αξίες και τους κανόνες της συγκεκριμένης κοινωνίας, αν, δηλαδή, αυτοί καταδικάζουν τη βία και τις διακρίσεις εις βάρος του φύλου ή τις υποθάλλουν.

Το τρίτο επίπεδο είναι αυτό της *αυτόνομης ηθικής*, το οποίο περιλαμβάνει το στάδιο της ηθικής του κοινωνικού συμβολαίου, κατά το οποίο το άτομο συμμορφώνεται, για να αποφύγει τις επικρίσεις του εσωτερικού αμερόληπτου παρατηρητή, που κρίνει με βάση το γενικό καλό και το στάδιο της ηθικής των προσωπικών αρχών, κατά το οποίο ηθικό είναι ό,τι προκαλεί εσωτερική ικανοποίηση και ανήθικο ό,τι προκαλεί αυτοκαταδίκη. Στο στάδιο αυτό, ο άνθρωπος ως ψυχοπνευματική ύπαρξη αποτελεί το ανώτερο αγαθό και τα οικουμενικά δικαιώματα του είναι ανεξάρτητα από τους στενότερους κοινωνικούς σκοπούς μιας συγκεκριμένης ομάδας. Στο επίπεδο της αυτόνομης ηθικής, το άτομο έχει αποκτήσει, πλέον, ισχυρή και ώριμη ηθικότητα, έχει αυτοπειθαρχία και αυτοέλεγχο και σέβεται και

συμπονάει τους συνανθρώπους του. Άρα, σε καμία περίπτωση και για κανέναν λόγο, δεν είναι δυνατόν να καταφύγει στη βία.

Η ηθικότητα, όμως, του ατόμου, όπως προαναφέρθηκε, επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες, όπως είναι η θρησκεία. Η πίστη σε μία θρησκεία, όπως η χριστιανική και η ενστάλαξη των αρχών και αξιών της, μέσα από την οικογένεια, βοηθούν στην ανάπτυξη θετικών, προς τον συνάνθρωπο, στάσεων και στην χαλιναγώγηση των επιθετικών ορμών.

Ένας άλλος παράγοντας διαμόρφωσης της ηθικότητας είναι η πολιτική ιδεολογία. Αν η πολιτική ιδεολογία ενός ατόμου χαρακτηρίζεται από εθνικιστικές και ρατσιστικές αντιλήψεις και επικυρώνει τη χρήση βίας, το άτομο θα τείνει να εκδηλώνει επιθετικές και βίαιες συμπεριφορές.

Άλλοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ηθικότητα του ατόμου είναι ο χαμηλός δείκτης νοημοσύνης, η διαταραχή ελέγχου παρορμήσεων, η χρήση ουσιών, καθώς και κάποιες ψυχικές διαταραχές, όπως είναι η μανία. Σε όλες αυτές τις καταστάσεις, οι ηθικές αναστολές αίρονται και το άτομο είναι εύκολο να καταφύγει στη βία, για οποιονδήποτε λόγο (Μάνος, 1988).

Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζει η διανοητική ωριμότητα και η παιδεία του ατόμου. Όσο πιο καλλιεργημένο και διανοητικά ώριμο είναι ένα άτομο, τόσο πιο πιθανόν είναι να αποκτήσει μια ισχυρή και ώριμη ηθικότητα (Παρασκευόπουλος, 1985).

Ωστόσο, είναι δύσκολο, για τον σύγχρονο άνθρωπο, να αναπτύξει μια λογική, ώριμη και ισχυρή ηθικότητα, που να χαλιναγωγεί τις επιθετικές ορμές του και παράλληλα, να τον προστατεύει. Η

σύγκρουση των ηθικών αξιών, οι αυξημένες απαιτήσεις των σύγχρονων, σύνθετων κοινωνιών, οι ραγδαίες κοινωνικές μεταβολές και η προβολή κοινωνικών προτύπων, με αμφιλεγόμενο ήθος φέρνουν, καθημερινά, τον άνθρωπο, μπροστά σε πλείστα ηθικά διλήμματα. Ο άνθρωπος, καθημερινά, αμφιταλαντεύεται, ανάμεσα σ' αυτό που υπαγορεύουν οι προσωπικές ηθικές αρχές του και αυτό, που ορίζει ως επιτυχία και απαιτεί η κοινωνία απ' αυτόν (Κατάκη, 1997). Αυτά τα ηθικά διλήμματα δημιουργούν εσωτερικές συγκρούσεις, άγχος και ανασφάλεια και είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε αυξημένη επιθετικότητα και βία.

ε. ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

Έθιμα είναι οι συνήθειες μιας κοινωνίας, οι οποίες προέρχονται από την παράδοση της. Είναι οι κοινώς παραδεδεγμένοι, παραδοσιακοί, άγραφοι κανόνες δικαίου, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Boottomore, 1993).

Η κοινή γνώμη είναι η γνώμη των περισσότερων ανθρώπων σε μια κοινωνία, η οποία, αφ' ενός μεν ασκεί μία ευρεία, μαχητική αντίδραση εναντίον των αντιλήψεων, οι οποίες θεωρούνται αντίθετες προς αυτά που καθορίζουν τα έθιμα και οι νόμοι, αφ' ετέρου δε διατηρεί υπό έλεγχο αυτό το σύνολο των, περί ηθικής και δικαίου, αντιλήψεων, βολιδοσκοπώντας το και διαμορφώνοντας το, παράλληλα (Τσαούσης, 1993).

Όσον αφορά το φαινόμενο της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, η κοινή γνώμη, στην Ελλάδα, δεν στάθηκε, ιδιαίτερα,

βοηθητική, στην καταπολέμησή του. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί σε τρεις, κυρίως, λόγους.

Καθοριστικό παράγοντα έπαιξε η παράδοση της ελληνικής κοινωνίας, τα ήθη και έθιμα της. Έως και πριν από μία εικοσιπενταετία, η θέση της γυναίκας θεωρούνταν ότι ήταν μέσα στο σπίτι. Στην οικογένεια καταγωγής της, ανήκε στον πατέρα της, για να περάσει, στη συνέχεια, με τον γάμο της, στην κατοχή του συζύγου της. Η γυναίκα είχε θέση, μέσα στην κοινωνία, μόνο, ως κόρη, σύζυγος ή μητέρα ενός άντρα. Χρέος της ήταν να υποτάσσεται στον άντρα – αφέντη, να φροντίζει τον ίδιο και τα παιδιά τους και να «κρατήσει» τον γάμο της, με οποιοδήποτε κόστος. Ένα διαζύγιο ισοδυναμούσε με προσωπική αποτυχία και κοινωνικό στιγματισμό.

Οι πατριαρχικές αυτές αξίες και αντιλήψεις στηρίζονταν, επίσης, από την κρατούσα ηθική της εποχής, καθώς και από τα θρησκευτικά πιστεύω, τα οποία υπαγόρευαν, ότι η γυναίκα πρέπει να υποτάσσεται στον άντρα και ότι το διαζύγιο είναι αμαρτία και απαγορεύεται, ρητώς.

Κατάλοιπα αυτών των αρχών και αξιών υπάρχουν ακόμα και σήμερα. Οι στερεότυποι ρόλοι των φύλων εξακολουθούν να είναι ισχυροί, επικυρώνοντας, έτσι και συντηρώντας τις άνισες σχέσεις, μεταξύ ανδρών και γυναικών. (Κωσταβάρα – Παπαρρήγα, 2000). Η γυναίκα, παρότι ο νόμος ορίζει το αντίθετο, εξακολουθεί να θεωρείται, συγκεκριμένα, πλέον, κατώτερη και ιδιοκτησία του άντρα - συμβολικά, αυτό εκφράζεται, μέσα από το επώνυμο των γυναικών, που εξακολουθεί να εκφέρεται στη γενική κτητική. Για το αν μία σχέση θα έχει καλή ή όχι εξέλιξη, αλλά και για όλες τις

διαπροσωπικές και ενδοοικογενειακές σχέσεις, εν γένει, υπεύθυνη θεωρείται η γυναίκα –χαρακτηριστική είναι η φράση «Δεν μπόρεσε να τον κρατήσει»– (Walker, 1989). Με την ίδια λογική, για την κακοποίηση της ευθύνεται η ίδια η γυναίκα, που δεν είναι καλή μάνα και σύζυγος.

Συναφής με τα παραπάνω, είναι και η αντίληψη, ότι η συζυγική κακοποίηση είναι «ιδιωτική υπόθεση». Οι άνθρωποι θεωρούν, ότι το να καταγγείλουν, ότι μία γυναίκα κακοποιείται από τον σύζυγο της, στο διπλανό σπίτι, ισοδυναμεί με παραβίαση της προσωπικής ζωής του ατόμου (Bersani & Chen, 1988).

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι οι άνθρωποι, προκειμένου να νοιώθουν ασφαλείς, θέλουν να πιστεύουν, ότι ζουν σε μία «δίκαιη» κοινωνία, όπου τίποτα κακό δεν πρόκειται να τους συμβεί, αν δεν συμβάλλουν κι ίδιοι-σ'–αυτό. Δεν αντέχουν τον φόβο, τη θλίψη, την οργή και τον πόνο που τους προκαλεί η συνειδητοποίηση ότι κάποιοι άνθρωποι, σ' αυτό τον κόσμο, κακοποιούνται άδικα (Herman, 1996). Έτσι, νοιώθουν καλύτερα αποδίδοντας την ευθύνη στο θύμα, εφόσον αυτό τους εξασφαλίζει την διατήρηση της ψευδαίσθησης, ότι ζουν σε έναν ασφαλή κόσμο.

Τέλος, ένας άλλος λόγος που συμβάλλει είναι ο ίδιος ο πολιτισμός και οι δομές της κοινωνίας, που μυσούν τα άτομα σε σχέσεις ανωτέρου – κατωτέρου και νικητή – ηττημένου (Hammer, 1977; Bersani & Chen, 1988). Σαφής επιταγή της κοινωνίας είναι, ότι «πρέπει να είσαι νικητής, με όποιο κόστος». Και ο νικητής, βέβαια, δεν θα πάρει, ποτέ, το μέρος των ηττημένων, των θυμάτων, δηλαδή, της κακοποίησης, στην προκειμένη περίπτωση.

Έτσι, δημιουργούνται στερεότυπα και μύθοι, γύρω από το φαινόμενο της κακοποίησης, οι οποίοι έχουν ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να μην διακόπτουν τις βίαιες σχέσεις, φοβούμενες τον κοινωνικό στιγματισμό των ίδιων και των παιδιών τους.

Από την άλλη πλευρά, με την στάση της αυτή, την απόδοση, δηλαδή, της ευθύνης στο θύμα, η κοινή γνώμη, έμμεσα, προστατεύει τον ένοχο, τόσο από τη δικαστική καταδίκη όσο και από την ηθική απαγόρευση, την κοινωνική ηθική καταδίκη, δηλαδή, που αποτελεί ισχυρότερο ανασταλτικό παράγοντα και από αυτή την ίδια τη νομική απαγόρευση και τον φόβο της ποινής, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσαούσης (1993).

Όσον αφορά, δε, τις μετανάστριες – θύματα συντροφικής κακοποίησης, η κοινή γνώμη είναι ακόμα πιο αρνητική, λόγω του επικρατούντος ρατσισμού. Ένα σοβαρό εμπόδιο, για τις μετανάστριες, είναι ότι, λόγω της ξενοφοβίας, δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Έτσι, μην έχοντας επαρκείς πόρους διαβίωσης και υποστηρικτικά κοινωνικά συστήματα, είναι δύσκολο να ξεφύγουν από τον δράστη (Αρχές και Συστάσεις του Συνεδρίου Εμπειρογνομόνων του Baden, 1998).

Ένας σημαντικός φορέας, που επηρεάζει τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας. Αν και τα τελευταία χρόνια, είναι γεγονός ότι έχει αυξηθεί η δημοσιοποίηση των θεμάτων βίας κατά των γυναικών, μέσω του Τύπου και της Ραδιοφωνίας, η τηλεόραση, ωστόσο, που είναι και το πιο άμεσο και αποτελεσματικό μέσο, εξακολουθεί να μην προβάλλει θετικά το θέμα,

ούτε να διαδραματίζει το ρόλο που θα έπρεπε, σε όλα τα επίπεδα πρόληψης, πρωτογενές, δευτερογενές, τριτογενές.

Αντίθετα, διαφημίσεις, ψυχαγωγικές εκπομπές, ταινίες πορνογραφικού και βίαιου περιεχομένου κλπ. ενισχύουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα των δύο φύλων και νομιμοποιούν και επιβραβεύουν τη βία, ενισχύοντας, παράλληλα, με τον τρόπο αυτό, τη βία κατά των γυναικών.

Ένα άλλο μέσο, που συμβάλλει στο φαινόμενο της κακοποίησης, είναι το Διαδίκτυο (Internet). Στις σελίδες του, προβάλλονται κάθε είδους βίαια και πορνογραφικά θέματα, χωρίς να υφίσταται κανένας έλεγχος, γεγονός που επιτρέπει την εύκολη, ελεύθερη πρόσβαση όλων, ακόμα και των ανηλίκων. Σε αυτού του είδους, τις ηλεκτρονικές σελίδες, η γυναίκα παρουσιάζεται με τον πλέον προσβλητικό, ταπεινωτικό και ρατσιστικό τρόπο. Ενώ, παράλληλα, κατοχυρώνεται η βία και γίνεται έως και αντικείμενο διασκέδασης! Έτσι, νομιμοποιείται και κατοχυρώνεται και η συντροφική κακοποίηση εις βάρος των γυναικών.

Η κοινή γνώμη, ωστόσο, δεν είναι κάτι στατικό. Αντίθετα, έχει μια δυναμική, μεταβάλλεται και ωριμάζει. Για να γίνει, όμως, αυτό, χρειάζονται εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, αλλά και των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών, που, συχνά, δεν έχουν γνώση των δικαιωμάτων τους. Η γνώση είναι το μοναδικό αντίδοτο στην προκατάληψη, τα στερεότυπα και τους μύθους. Ευθύνη γι' αυτό έχουν το κράτος και όλοι οι αρμόδιοι φορείς κυβερνητικοί και μη.

στ. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Το κράτος είναι ένας πολιτικός, εξουσιαστικός θεσμός, που δημιουργήθηκε, με κοινή σύμβαση, από τον λαό, ο οποίος του μεταβίβασε την εξουσία του και την αντίληψη, ότι είναι ένα όργανο (το κράτος), εξυπηρέτησης των βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου (Τσαούσης, 1993).

Επειδή, όμως, ο λαός δεν είναι ένα ομοιογενές σύνολο, με κοινές ανάγκες και σκοπούς, αλλά, αντίθετα, περικλείει στους κόλπους του συγκρουόμενες ανάγκες και συμφέροντα, στόχος του κράτους πρέπει να είναι η εξισορρόπηση αυτών των αντιθέσεων και η επιβολή κοινωνικής ειρήνης, καθώς και η, κατά το δυνατόν, πληρέστερη ικανοποίηση των περισσοτέρων αναγκών και η αναπαραγωγή του κοινωνικού συνόλου (Τσαούσης, 1993).

Ωστόσο, συχνά, το κράτος τείνει να αντιπροσωπεύει όχι τις συνολικές ανάγκες, αλλά τα συμφέροντα της κυρίαρχης ομάδας του λαού (Boottomore, 1993). Στην προκειμένη περίπτωση, εκπροσωπεί τα συμφέροντα των ανδρών, εφόσον από άνδρες - φορείς πατριαρχικών αξιών και αντιλήψεων, στη μεγάλη τους πλειονότητα, στελεχώνεται, κυρίως, η κρατική εξουσία και οι άνδρες, είναι αυτοί που επηρεάζουν τις πολιτικές εξελίξεις και τις κρατικές αποφάσεις, αφού εξακολουθούν να έχουν μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική ισχύ (Levinson, 1988· Bersani & Chen, 1988· Hammer, 1977· Κωσταβάρα - Παπαρρήγα, 2000).

Έτσι, το κράτος, παρεμβαίνοντας, με τις πολιτικές του, στην κοινωνική αναπαραγωγή, στηρίζει ένα πατριαρχικό πρότυπο οικογένειας

και ενθαρρύνει σχέσεις εξάρτησης, μεταξύ των δύο φύλων, με τη γυναίκα ως κύριο φορέα άσκησης φροντίδας και υποταγής. Στηρίζοντας, όμως, αναχρονιστικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, ενισχύει και συντηρεί την ανισότητα των δύο φύλων και τις σεξιστικές διακρίσεις εις βάρος των γυναικών, περιορίζοντας, έτσι, τα δικαιώματα τους και στην ουσία, καταστρατηγώντας την αρχή της ελευθερίας του ατόμου (Hammer, 1977).

Οι διακρίσεις εις βάρος των γυναικών, οι οποίες διαφαίνονται, μέσα από τις στάσεις και τις αντιλήψεις διαφόρων κρατικών θεσμών, εξουσιών, φορέων και υπηρεσιών, έχουν ως αποτέλεσμα την συντήρηση της κοινωνικής κατώτερότητας των γυναικών και τον αποκλεισμό τους από βασικές οικονομικές και κοινωνικές πηγές (Hammer, 1977· Bersani & Chen, 1988· Stark & Flitcraft, 1988). Οι κοινωνικές αυτές ανισότητες αναστέλλουν όχι μόνο τη δράση των ίδιων των γυναικών, αλλά και την εξέλιξη της κοινωνίας, στο σύνολο της (Επιτροπή για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1997).

Η κοινωνική ανισότητα εις βάρος των γυναικών, η οποία προωθείται και συντηρείται από το κράτος, κατοχυρώνει την κυριαρχία των αντρών σε όλους τους τομείς της ζωής και νομιμοποιεί τα μέσα επιβολής της, συμπεριλαμβανομένης και της βίας.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από την μελέτη των Yllo και Straus (Sedlak, 1988), σύμφωνα με την οποία, τα ποσοστά βαριάς συζυγικής - σωματικής κακοποίησης είναι ιδιαίτερα υψηλά, σε Αμερικανικές πολιτείες, όπου η θέση των γυναικών είναι χαμηλή.

Επίσης, αυξημένη έκταση του φαινομένου παρατηρείται, όταν οι γυναίκες κατέχουν υψηλή θέση στους οικονομικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς και νομικούς θεσμούς, αλλά οι κοινωνικές νόρμες υποδεικνύουν, ότι η θέση τους στην οικογένεια πρέπει να είναι κατώτερη (Levinson, 1988· Sedlak, 1988). Η βία εις βάρος των γυναικών, στην προκειμένη περίπτωση, αντανακλά την απειλή της ανδροκρατούμενης καπιταλιστικής κοινωνικής οργάνωσης, από την κοινωνική ανέλιξη των γυναικών, την οποία, προκειμένου να αναστείλει, χρησιμοποιεί τη βία εις βάρος τους, τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια σφαίρα (Bersani & Chen, 1988).

Η άνιση μεταχείριση των γυναικών από το κράτος, γίνεται φανερή από τους νόμους και την εφαρμογή τους, την στεγαστική πολιτική, τα κοινωνικά επιδόματα, την απασχόληση και τους μισθούς, τα οποία εγκλωβίζουν τη γυναίκα στη θέση εξάρτησης (Hammer, 1977).

Ειδικότερα, όσον αφορά το φαινόμενο της συντροφικής κακοποίησης, όπως, ήδη, έχει αναφερθεί, το ποινικό και οικογενειακό δίκαιο δεν προστατεύει την κακοποιημένη γυναίκα από τον δράστη, ο οποίος, στην ουσία, μένει ατιμώρητος.

Η αστυνομία, συχνά, θεωρεί την ίδια τη γυναίκα υπεύθυνη για την κακοποίηση της και εν αντιθέσει, προς αυτά που ορίζει ο νόμος, δεν θεωρεί την κακοποίηση ποινικό αδίκημα, αλλά ιδιωτική υπόθεση, που η επίλυση της είναι ευθύνη των συντρόφων και όχι αρμοδιότητα της αστυνομίας ή κάποιου άλλου δημόσιου φορέα.

Αλλά ακόμα και οι υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες υιοθετούν, συχνά, στρατηγικές παρέμβασης, οι οποίες κάνουν τα

θύματα της κακοποίησης να νοιώθουν προσωπικά υπεύθυνα, για την κακοποίηση τους και οδηγούν στην επαναθυματοποίηση τους.

Ενώ, όσον αφορά τις οικονομικές παροχές και τα επιδόματα, δεν υπάρχει καμία κρατική μέριμνα, για τις κακοποιημένες γυναίκες, έτσι ώστε η επιβίωση μιας άνεργης κακοποιημένης γυναίκας να επαφίεται, αποκλειστικά, στην καλή θέληση των συγγενών, των φίλων και των γειτόνων και στην ευαισθησία της Εκκλησίας, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και μεμονωμένων δημόσιων λειτουργιών. Όσο, δε, για τα επιδόματα, που χορηγεί το κράτος στις εν διαστάσει ή διαζευγμένες μητέρες, για τα παιδιά τους, δεν επαρκούν, καν, για την κάλυψη των βασικών αναγκών τους.

Τέλος, ένας άλλος ανασταλτικός παράγοντας, για τις κακοποιημένες γυναίκες, είναι η γραφειοκρατία και η έλλειψη συντονισμού και οργάνωσης των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών. Ιδιαίτερη δυσκολία, δε, αντιμετωπίζουν οι γυναίκες χαμηλού κοινωνικοοικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, οι οποίες, έως ότου να φτάσουν στις αρμόδιες υπηρεσίες, χρειάζεται να καταβάλουν σεβαστή ποσότητα χρόνου και ενέργειας, πράγμα που, συχνά, είναι αδύνατον, λαμβανομένης υπ' όψιν της ψυχολογικής τους κατάστασης (συχνά, πάσχουν από κατάθλιψη ή βρίσκονται στα πρόθυρα αυτοκτονίας) και της καταπίεσης και της κοινωνικής απομόνωσης, που υφίστανται από τον δράστη.

Ένα άλλο εγγενές χαρακτηριστικό των κρατικών και πολιτικών δομών είναι οι σχέσεις εξουσιαστή – υποταγμένου, νικητή – ηττημένου. Το μοντέλο των σχέσεων, δηλαδή, πάνω στο οποίο βασίζεται η δομή του κράτους, αν και ονομάζεται ιεραρχικό, στην ουσία, είναι κυριαρχικό (Hammer, 1977). Γιατί, ενώ στο ιεραρχικό μοντέλο οι

σχέσεις είναι σχέσεις κατάταξης, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, στο κυριαρχικό μοντέλο, στο μοντέλο, δηλαδή, εξουσιαστή – υποταγμένου, οι σχέσεις είναι σχέσεις εξάρτησης και εξαναγκασμού, που εμπεριέχουν το στοιχείο της βίας (Τσαούσης, 1993).

Έτσι, το κράτος, μέσα από τις πολιτικές, τους θεσμούς και τα όργανα του, διαχωρίζει τους πολίτες σε δύο στρώματα, τους ανώτερους και τους κατώτερους. Οι ανώτεροι είναι αυτοί που έχουν το προνόμιο της εξουσίας και χρέος τους είναι να ικανοποιούν τις ανάγκες της κυρίαρχης ομάδας, στην οποία ανήκουν, εις βάρος της κατώτερης ομάδας και να επιβάλλουν την εξουσία τους στους κατώτερους, με οποιοδήποτε μέσο και κόστος. Ενώ, χρέος των κατωτέρων είναι η χωρίς όρους, υπακοή και υποταγή στους ανωτέρους.

Το κράτος, δηλαδή, διαμορφώνει πολίτες, που δεν έχουν ως στόχο το συλλογικό, κοινό συμφέρον, του οποίου η επίτευξη προκύπτει, μέσα από την ισότιμη συνεργασία των κοινωνικών ομάδων και τη σύνθεση των διαφορετικών απόψεων, αλλά στόχος τους είναι το υποτιθέμενο ατομικό συμφέρον της ομάδας τους, το οποίο απειλείται, δήθεν, από τα ατομικά συμφέροντα των υπολοίπων ομάδων. Έτσι, η κοινωνία οδηγείται στην πόλωση, ενώ το δυναμικό των πολιτών της σπαταλιέται σε άσκοπες και ατελέσφορες συγκρούσεις, επειδή οι πολίτες, στο βάθος, πιστεύουν, ότι το κέρδος μιας κοινωνικής ομάδας αποτελεί απειλή και απώλεια, για την δική τους. Αυτό το μοντέλο σχέσεων οδηγεί στην περιχαράκωση των κοινωνικών ομάδων και στη διαιώνιση μιας τεχνητής σύγκρουσης, η οποία δεν λύνει κανένα

πρόβλημα, αλλά αντίθετα, εντείνει τα, ήδη, υπάρχοντα, ενισχύει τη βία και εμποδίζει την εξέλιξη της κοινωνίας.

Το κυριαρχικό μοντέλο σχέσεων μεταφέρεται από τη δημόσια στην ιδιωτική σφαίρα (Levinson, 1988). Ο σύζυγος θεωρεί ότι η ικανοποίηση των αναγκών της συζύγου του απειλεί τον κυριαρχικό του ρόλο. Στην περίπτωση, που οι ανάγκες τους είναι διαφορετικές, η ικανοποίηση της ανάγκης της συζύγου του ή η εξεύρεση μίας μέσης λύσης, ισοδυναμεί με προσβολή του κυριαρχικού του ρόλου, ήττα. Έτσι, προκειμένου να υπερασπίσει τις ανάγκες του και τον κυριαρχικό του ρόλο, δεν θα διστάσει να ασκήσει βία εις βάρος της.

Από την άλλη πλευρά, το προνόμιο της άσκησης εξουσίας, που δίνει στους άνδρες ο κοινωνικός ρόλος τους, τους γεμίζει με άγχος και ανασφάλεια. Νοιώθουν ότι, στην οικογένεια, εκείνοι πρέπει να είναι οι κυρίαρχοι. Ωστόσο, ο ρόλος αυτός είναι, ιδιαίτερα, πιεστικός, απαιτεί διαρκή επαγρύπνηση και αυξημένες ευθύνες, ενώ δεν είναι και ο ενδεδειγμένος, για τις οικογενειακές σχέσεις. Το άγχος και η πίεση, που τους προκαλεί, ο ρόλος αυτός και η αδυναμία τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του, μπορεί να οδηγήσει στην άσκηση βίας εις βάρος της συντρόφου τους, προκειμένου να αντισταθμίσουν τα συναισθήματα αποτυχίας και να αποκαταστήσουν την ανδρική κυριαρχία τους (Bersani & Chen, 1988· Κωσταβάρα – Παπαρρήγα, 2000).

Αλλά και το ίδιο το κράτος χρησιμοποιεί τη βία ως μέσο επιβολής, εφόσον, σύμφωνα με τον M. Weber (Τσαούσης, 1993), έχει το αποκλειστικό προνόμιο της νόμιμης χρήσης της. Αν και η άσκηση βίας από το κράτος, σε κάποιες περιπτώσεις, είναι επιβεβλημένη,

όπως, π.χ. όταν απειλείται η εδαφική ακεραιότητα του, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι καταχρηστική (Levinson, 1988). Όταν, όμως, ένα κράτος χρησιμοποιεί τη βία, καταχρηστικά, πέραν των επιτρεπτών και στενά περιορισμένων ορίων, αυτό, σύμφωνα με τους Baron και Straus (Levinson, 1988), έχει άμεσο αντίκτυπο σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, δημόσιας και ιδιωτικής. Όταν, δηλαδή, ένα κράτος επεκτείνει τη χρήση βίας και σε άλλους, πέραν των επιτρεπτών, τομείς δράσεις, προκειμένου να πραγματοποιήσει κοινωνικά αποδεκτούς, στο σύνολο τους, στόχους, όπως είναι π.χ. ο έλεγχος της εγκληματικότητας, νομιμοποιεί τη βία, στο σύνολό της. Αυτή η νομιμοποίηση της βίας διευρύνεται και σε άλλους τομείς της ζωής, όπου η χρήση βίας είναι λιγότερο κοινωνικά αποδεκτή και μπορεί να αποβεί καταστροφική, όπως είναι η οικογένεια και οι διαπροσωπικές σχέσεις.

Αλλά και όταν δεν κάνει το ίδιο το κράτος εκτεταμένη χρήση της βίας, αλλά την ανέχεται και δεν κάνει τίποτα για να τη σταματήσει, με τον τρόπο αυτό, την ενισχύει, τη συντηρεί και συμβάλλει στην επέκτασή της.

Αυτή είναι και η στάση, που έχει κρατήσει, σε γενικές γραμμές, το κράτος, έως τώρα, απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης. Είχε λάβει, μάλιστα, δηλαδή, κάποια μέτρα, τα οποία είχαν κατασταλτικό, κυρίως, χαρακτήρα, δεν αντιμετώπιζε, όμως, το πρόβλημα, ουσιαστικά και έδειχνε μεγάλη ανοχή στη χρήση βίας εις βάρος των γυναικών. Όσον αφορά, δε, την πρωτογενή πρόληψη, δεν είχε ληφθεί καμία πρωτοβουλία.

Τα τελευταία χρόνια, ύστερα και από πίεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των γυναικείων οργανώσεων, έχουν ληφθεί από την πολιτεία κάποια σημαντικά μέτρα, για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κακοποίησης, όπως είναι η ίδρυση δύο Ξενώνων Κακοποιημένων Γυναικών και η αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δεν επαρκούν, αλλά χρειάζονται και άλλα δραστικότερα μέτρα, όπως η μεταρρύθμιση του ποινικού δικαίου, ώστε το έγκλημα της κακοποίησης να διώκεται αυτεπάγγελτα και να αυξηθούν οι ποινές για τον δράστη, η ίδρυση περισσότερων Ξενώνων Κακοποιημένων Γυναικών και η δημιουργία θεραπευτικών προγραμμάτων αντιμετώπισης των δραστών. ✓

V. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Οι θεωρίες της κοινωνικής οργάνωσης υποστηρίζουν, ότι οι βασικές αιτίες της οικογενειακής βίας εντοπίζονται στα δομικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας, τα οποία καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας (Bersani & Chen, 1988).

Οι δύο κεντρικοί άξονες, στις θεωρίες της κοινωνικής οργάνωσης, σύμφωνα με τις οποίες συνδέονται άμεσα με την οικογενειακή βία, είναι ο χαρακτηριστικός τύπος οικογένειας σε μια κοινωνία και η σύνθεση της οικογένειας (Levinson, 1988).

Υπάρχουν πέντε τύποι οικογένειας (Levinson, 1988): η *μονογονεϊκή*, η οποία περιλαμβάνει ένα γονέα και τα ανήλικα τέκνα του και η οποία μπορεί να είναι *μητροκεντρική* ή *πατροκεντρική*. Η *πυρηνική*, η οποία συνίσταται από την σύζυγο/μητέρα, τον σύζυγο/πατέρα και τα παιδιά τους. Η *πολυγονική*, η οποία αποτελείται από τον σύζυγο/πατέρα, δύο ή περισσότερες συζύγους/μητέρες και τα παιδιά τους. Η *πολυανδρική*, η οποία αποτελείται από μια σύζυγο/μητέρα, τα παιδιά της και δύο ή περισσότερους συζύγους/πατέρες. Και η *εκτεταμένη* οικογένεια, που περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές. Επίσης, σύμφωνα με τον Τσαούση (1993), η οικογένεια μπορεί να είναι *πατροτοπική*, όταν η νύφη εγκαθίσταται στο πατρικό σπίτι του γαμπρού ή κοντά του. *Μητροτοπική*, όταν ο γαμπρός εγκαθίσταται στο πατρικό σπίτι της νύφης ή κοντά του. Και *νεοτοπική*, όταν η οικογένεια εγκαθίσταται ανεξάρτητα από τις γονεϊκές οικογένειες των συζύγων.

Ο πιο σπάνιος τύπος οικογένειας είναι η πολυανδρική, ενώ ο πιο κοινός είναι η πυρηνική. Κάθε τύπος οικογένειας έχει διαφορετικά οργανωτικά δυναμικά και τα μέλη της έχουν διαφορετικούς ρόλους. Κατά συνέπεια, αντιμετωπίζουν και διαφορετικά διαπροσωπικά προβλήματα (Levinson, 1988).

Σύμφωνα με τους Straus, Gelles και Steinmetz, καθώς και άλλους ερευνητές (Levinson, 1988), μεγαλύτερη έκταση του φαινομένου της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας από τον σύντροφο της παρατηρείται στις κοινωνίες, στις οποίες επικρατεί ο πυρηνικός τύπος οικογένειας, εν συγκρίσει με τις κοινωνίες, όπου επικρατέστερη είναι η εκτεταμένη οικογένεια. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί στην κοινωνική απομόνωση και τα δυναμικά, που ευνοούν την ανάπτυξη εχθρικών συναισθημάτων, τα οποία χαρακτηρίζουν τις πυρηνικές οικογένειες.

Ακόμα, αυξημένη πιθανότητα εκδήλωσης συζυγικής βίας εμφανίζουν οι πατροτοπικές οικογένειες, αν και κάτι τέτοιο δεν αποδεικνύεται από σχετικές έρευνες. Στην καλύτερη περίπτωση, η μετά γάμου διαμονή και καταγωγή αποτελεί, μάλλον, ένα ανακριβές κριτήριο εκτίμησης της σεξουαλικής ανισότητας (Levinson, 1988).

Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η σύνθεση και η δομή της ίδιας της κοινωνίας, η οποία καθορίζει τους κοινωνικούς και οικογενειακούς ρόλους. Στις αγροτικές παραδοσιακές κοινωνίες, για παράδειγμα, ο ρόλος της γυναίκας στην παραγωγή είναι ενεργός, εν αντιθέσει προς τις παραδοσιακές αστικές κοινωνίες, όπου η γυναίκα δεν εργάζεται. Αυτό σημαίνει ότι, στην πρώτη περίπτωση, η γυναίκα έχει οικονομική

δύναμη και άρα έχει και μια πιο ισότιμη σχέση με τον σύζυγο της, η οποία αποτρέπει την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς εις βάρος της.

Από την άλλη πλευρά, στις αγροτικές κοινωνίες, είναι έντονη η παρουσία κοινωνικών υποστηρικτικών συστημάτων (συγγενείς, γείτονες, εκτεταμένη οικογένεια) και παραδοσιακών μοντέλων κοινωνικού ελέγχου, τα οποία αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες για την εκδήλωση συζυγικής κακοποίησης. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τη μελέτη του Erchak (Levinson, 1988), σύμφωνα με την οποία η γυναικεία κακοποίηση ξεκινά, μόλις τα ζευγάρια μετακομίσουν στην πόλη. Πέραν της απουσίας κοινωνικού ελέγχου, άλλοι παράγοντες που μπορεί να συμβάλλουν, σ' αυτό, είναι η αστικοποίηση, η εκπαίδευση, το χαμηλό επίπεδο των εργατικών μισθών, η οικονομία και η μαζική εισροή των τουριστών.

Αυτό, πάντως, που, κυρίως, φαίνεται να συμβάλλει στην εκδήλωση του φαινομένου είναι η σεξουαλική και οικονομική ανισότητα των γυναικών, η χαμηλή κοινωνική θέση της γυναίκας, οι πολιτισμικές νόρμες και οι εξουσιαστικές κοινωνικές δομές, που νομιμοποιούν τη βία (Levinson, 1988).

VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}, ολόκληρη η ανθρωπότητα έχει εμπλακεί σε μια γενική διαδικασία εξαιρετικά ταχύρυθμης και συνεχούς κοινωνικής αλλαγής, σε όλους τους τομείς και τις περιοχές της ανθρώπινης δράσης, η οποία συνοδεύεται από ταχείες και αλυσιδωτές αντιδράσεις, σε πολλές πλευρές της κοινωνικής ζωής και εξαπλώνεται, με ταχύτατους ρυθμούς, από τη μια κοινωνία στην άλλη.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα της γενικής ρευστότητας και αστάθειας, όπου οι πάλαι ποτέ πανίσχυρες βιολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές καταρρέουν εν μία νυκτί, μάταια, προσπαθεί ο άνθρωπος να ενσωματώσει τα ατέλειωτα, αντιφατικά ερεθίσματα, που τον κατακλύζουν και να βρει νέα στηρίγματα και καινούργιες κατευθυντήριες γραμμές, που θα αντικαταστήσουν αυτές που απώλεσε (Κατάκη, 1997).

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο της κοινωνικής αλλαγής, η οποία συντελείται σε παγκόσμιο επίπεδο, εντάσσεται και το φαινόμενο του εξαστισμού και της αστικοποίησης, η οποία συνοδεύεται από βαθιές μεταβολές σε όλες, σχεδόν, τις πλευρές της κοινωνικής ζωής.

Οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις απαριθμούν εκατομμύρια κατοίκους, οι οποίοι συνωστίζονται, κατά χιλιάδες, ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Σε κάθε άνθρωπο της πόλης δεν αντιστοιχεί παρά ελάχιστος χώρος. Οι άνθρωποι στριμώχνονται ο ένας πάνω στον άλλο για να μετακινηθούν, για να διασκεδάσουν, για να ζήσουν. Οι συνθήκες διαβίωσης, συχνά, είναι άθλιες, ιδιαίτερα, για τις ασθενείς κοινωνικές ομάδες και τις

μειονότητες (Τσαούσης, 1993). Η αστικοποίηση και ο υψηλός βαθμός πυκνοκατοίκησης οδηγούν σε αυξημένο άγχος και επιθετικότητα, η οποία μπορεί να εκδηλωθεί με τη μορφή βίαιης συμπεριφοράς εις βάρος της συζύγου, της συντρόφου ή άλλων προσφιλών προσώπων (Levinson, 1988).

Απόρροια της αστικοποίησης είναι η χαλάρωση των δεσμών των κατοίκων και η απομάκρυνση από την παραδοσιακή κοινωνία (Τσαούσης, 1993), τον κοινωνικό εκείνο τύπο, που χαρακτηρίζεται από παγιωμένες, δομημένες και ιεραρχημένες σχέσεις και που προστατεύει και στηρίζει τα μέλη του (Κατάκη, 1997). Όσο περισσότερο μεγαλώνει η πόλη, τόσο λιγότερο γνωρίζονται οι κάτοικοι μεταξύ τους. Οι κοινωνικές σχέσεις γίνονται απρόσωπες, επιφανειακές, μεταβατικές και κατατμημένες και τείνουν να μετατραπούν σε μέσα για την εξυπηρέτηση ατομικών σκοπών και συμφερόντων (Τσαούσης, 1993). Την κατάσταση αυτή περιγράφει, με γλαφυρότητα, ο Engels, στο έργο του «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία», το οποίο αν και είναι γραμμένο το 1974, εξακολουθεί να είναι επίκαιρο, περισσότερο παρά ποτέ:

«...οι άνθρωποι διασταυρώνονται τρέχοντας, σαν να μην έχουν τίποτα το κοινό μεταξύ τους, τίποτα να κάνουν από κοινού. Κι ωστόσο, η μόνη σύμβαση που 'χουν κάνει μεταξύ τους, είναι η σιωπηρή συμφωνία, που σύμφωνα μ' αυτήν, ο καθ' ένας κρατά στο πεζοδρόμιο το δεξί του μέρος, έτσι που τα δύο ρεύματα του πλήθους που διασταυρώνονται, δεν αλληλοεμποδίζονται. Κι ωστόσο, σε κανενός τη σκέψη δε γεννιέται η ιδέα ν' αφιερώσει στον άλλο έστω και μια ματιά. Αυτή η βάρβαρη αδιαφορία, αυτή η αναισθητη απομόνωση του

κάθε ατόμου στο εσωτερικό των ιδιαίτερων συμφερόντων του, είναι τόσο πια αποκρουστικά και προσβλητικά φαινόμενα, όσο ο αριθμός αυτών των ανθρώπων, που γειτνιάζουν σ' αυτό το χώρο, είναι μεγαλύτερος. Κι ακόμα αν ξέρουμε ότι αυτή η απομόνωση του ατόμου, αυτός ο περιορισμένος εγωισμός αποτελούν παντού τη θεμελιακή αρχή της σύγχρονης κοινωνίας, ωστόσο πουθενά δεν εκδηλώνονται με μια τέτοια αναισχυντία, με μια τέτοια ολοκληρωτική αυτοπεποίθηση, όσο στην οχλαγωγία αυτής της μεγάλης πόλης. Η αποσύνθεση της ανθρωπότητας σε μονάδες, που η κάθε μια απ' αυτές έχει μια ιδιαίτερη αρχή στη ζωή της και μια ιδιαίτερη επιδίωξη, αυτή η ατομικοποίηση του κόσμου έχει προωθηθεί εδώ στο ακρότατο όριο της.(...)» (Τσαούσης, 1993, σελ.. 409–410).

Το φαινόμενο αυτό είναι παγκόσμιο και παρατηρείται σε όλες τις μεγάλες πόλεις των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Όπως, χαρακτηριστικά, λέει ο Μάρτιν Σέλιγκμαν, ψυχολόγος του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια:

«Κατά τα τελευταία τριάντα με σαράντα χρόνια, υπήρξαμε μάρτυρες της έντονης διάδοσης του ατομικισμού και της αποδυνάμωσης των ευρύτερων θρησκευτικών πεποιθήσεων και των στηριγμάτων από την πλευρά της κοινωνίας και της διευρυμένης οικογένειας. Αυτό σημαίνει ότι χάνεις τις πηγές από τις οποίες αντλεις δύναμη και οι οποίες σε στηρίζουν στις αποτυχίες και στις ήττες. Στο βαθμό που βλέπεις μια αποτυχία ως κάτι που διαρκεί και το οποίο μεγαλοποιείς για να αμαυρώσεις το καθετί στη ζωή σου, είσαι έτοιμος να αφήσεις μια στιγμιαία ήττα να εξελιχθεί σε μια διαρκή πηγή απελπισίας. Αν όμως έχεις έναν ευρύτερο οπτικό ορίζοντα, προσδοκίες, όπως πίστη στο Θεό

και στη μετά θάνατο ζωή και τύχει, για παράδειγμα, να χάσεις τη δουλειά σου, το θεωρείς απλώς μια προσωρινή ήττα» (Goleman, 1997, σελ. 335).

Οι σύγχρονες συνθήκες ζωής έχουν διαβρώσει και εξασθενήσει τα υποστηρικτικά κοινωνικά δίκτυα αμοιβαίας αλληλεξάρτησης, ενώ από την άλλη πλευρά οι απαιτήσεις της κοινωνίας από το άτομο και οι κοινωνικές πιέσεις, διαρκώς, αυξάνονται. Οι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να κινούνται σε εξωφρενικούς ρυθμούς, προκειμένου να προλάβουν τις εξελίξεις. Η αγορά εργασίας είναι περισσότερο απαιτητική παρά ποτέ. Η εξασφάλιση και διατήρηση μιας θέσης στην αγορά εργασίας απαιτεί από το άτομο διαρκή επαγρύπνηση και ολοκληρωτική αφοσίωση. Οι επιστημονικές εξελίξεις είναι ραγδαίες και ο ανταγωνισμός αδυσώπητος. Ο σύγχρονος άνθρωπος τρέχει για να προλάβει τον χρόνο, ο οποίος έχει μετατραπεί στον μεγαλύτερο εχθρό του. Όπως λέει, χαρακτηριστικά και ο Γιούρι Μπρονφενμπρένερ, εξέχων εξελικτικός ψυχολόγος στο Πανεπιστήμιο Κορνέλ, ο οποίος πραγματοποίησε μια συγκριτική μελέτη σε παγκόσμιο επίπεδο, γύρω από την ευημερία των παιδιών: «Εφόσον απουσιάζουν τα συστήματα σωστής υποστήριξης, τα εξωτερικά άγχη έχουν τόσο διογκωθεί που ακόμα και οι δυνατές (υγιείς) οικογένειες συντρίβονται. Η αναστάτωση, η αστάθεια και η ασυνέπεια της οικογενειακής καθημερινής ζωής είναι ανεξέλεγκτες, σε όλα τα τμήματα της κοινωνίας μας και εδώ, συμπεριλαμβάνονται και οι μορφωμένοι και οι οικονομικά ισχυροί. Αυτό που βρίσκεται σε κίνδυνο δεν είναι άλλο από την επόμενη γενιά, ιδιαίτερα οι άνδρες, οι οποίοι μεγαλώνοντας γίνονται ιδιαίτερα ευάλωτοι σε αυτές τις καταστροφικές δυνάμεις,

όπως είναι οι συγκλονιστικές επιπτώσεις του διαζυγίου, της φτώχειας και της ανεργίας... Στερούμε από εκατομμύρια παιδιά τις ικανότητες και την ηθική ανάπτυξη του χαρακτήρα τους» (Goleman, 1997, σελ. 324).

Οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις έχουν επιφέρει μια τρομερή διάβρωση στον πυρήνα της οικογένειας - διπλασιασμός του ποσοστού των διαζυγίων, μείωση του ελεύθερου χρόνου που αφιερώνουν οι γονείς στα παιδιά τους, απομάκρυνση από την πιο διευρυμένη οικογένεια. Οι άνθρωποι μεγαλώνουν, στην ουσία, μόνοι τους, χωρίς ηθικά ερείσματα, χωρίς αγάπη, ζεστασιά και τρυφερότητα (Goleman, 1997). Οι απώλειες αυτών των σταθερών πηγών διαπαιδαγώγησης, στήριξης και αυτοαναγνώρισης συνεπάγονται μια αυξημένη ροπή προς τη βία, η οποία είναι πιθανόν να εκδηλωθεί, κατά την ενήλικη ζωή, εις βάρος της συντρόφου ή της συζύγου, ως μετάθεση των συναισθημάτων θυμού προς τους γονείς.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός σταθερού, εσωτερικευμένου συστήματος κανόνων και αξιών συντρίβουν τον σύγχρονο άνθρωπο. Δεν γνωρίζει, πια, ποια είναι η θέση του και ο ρόλος του στις διαπροσωπικές σχέσεις, στην οικογένεια, στην κοινωνία. Ο τρόπος που έμαθε να σκέπτεται του είναι άχρηστος, στον σύγχρονο κόσμο. Ο εσωτερικός του κόσμος διακατέχεται από ασάφεια, σύγχυση, στρες, ανασφάλεια, κενό, αδιέξοδο. Όλα αυτά τα συναισθήματα είναι δυσβάσταχτα και προκειμένου να βρει διέξοδο από την απελπισία του, φορτώνει τις ευθύνες στους άλλους: Οι άνδρες στις γυναίκες, οι γυναίκες στους άνδρες, τα παιδιά στους γονείς, η μια κοινωνική ομάδα στην άλλη, το ένα κράτος στο άλλο, το ένα

πολιτικό σύστημα στο άλλο. Ολόκληρη η κοινωνία έχει μετατραπεί σε πεδίο μάχης (Κατάκη, 1997).

Μέσα σ' αυτό το πεδίο μάχης, άνδρες και γυναίκες στέκονται ο ένας απέναντι στον άλλο, χωρίς να ξέρουν, πια, ποιος είναι ο ρόλος τους, αποδιοργανωμένοι και συγχυσμένοι. Οι ρόλοι του άντρα και της γυναίκας από ξεχωριστοί και συμπληρωματικοί γίνονται ολοένα και πιο επάλληλοι και συμμετρικοί, με αποτέλεσμα τα όρια να γίνονται ασαφή και να εντείνονται οι συγκρούσεις, ανάμεσα τους (Κατάκη, 1997).

Παρ' όλες τις κοινωνικές αλλαγές, η γυναίκα εξακολουθεί να είναι φορέας των παραδοσιακών ρόλων και θέσεων, ενώ, παράλληλα, οι καινούργιοι ρόλοι, που έχει αναλάβει στην αγορά εργασίας είναι, ιδιαίτερα, απαιτητικοί. Αυτό συνεπάγεται τη σωματική και ψυχική εξάντληση της γυναίκας, αφού, ταυτόχρονα, πρέπει να είναι «καλή» εργαζόμενη, «καλή» μητέρα, «καλή» σύζυγος, «καλή» ερωμένη, «καλή» νοικοκυρά. Από την άλλη πλευρά, οι άνδρες δεν ξέρουν, πια, ποιος είναι ο ρόλος τους. Νοιώθουν συγχυσμένοι, μπροστά στη σύγχρονη γυναίκα και τους νέους ρόλους, που έχει αναλάβει. Αυτή η γυναίκα, τη μία στιγμή είναι μία ισχυρή και δυναμική προσωπικότητα και την αμέσως επόμενη, μετατρέπεται στην παραδοσιακή εκείνη συγκαταβατική γυναίκα, που δεν μοιάζει να διαφέρει και πολύ από τη μητέρα τους ή άλλες γυναίκες της προηγούμενης γενιάς. Και ενώ οι γυναίκες διαδραματίζουν, σχεδόν, όλους τους ρόλους, οι σύγχρονοι άντρες νοιώθουν ότι η θέση τους κλονίζεται, τόσο στο κοινωνικό πεδίο, όσο και μέσα στην οικογένεια. Από τη μία πλευρά νοιώθουν ότι πρέπει να σηκώσουν το αφόρητο βάρος του παραδοσιακού τους

ρόλου, από την άλλη, όμως, βλέπουν ότι η εκπλήρωση του παραδοσιακού επιθετικού ρόλου τους δεν επιβραβεύεται, πια, αλλά αντίθετα, προκαλεί θυμό και δυσαρέσκεια στους άλλους, ενώ αφήνει τον ίδιο μόνο, με συναισθήματα θλίψης, οργής και αδυναμίας, τα οποία έχοντας μάθει ότι δεν επιτρέπεται να τα εκφράσει, αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη διάσταση μέσα του και τον αποδυναμώνουν (Κατάκη, 1997). Όλη αυτή η εσωτερική σύγκρουση και τα συσσωρευμένα συναισθήματα θυμού και αδυναμίας, καθώς και η αίσθηση απειλής της ανδρικής ταυτότητας και ρόλου τους δεν θα αργήσουν να έρθουν στην επιφάνεια και πιθανώς, να ξεσπάσουν σε βία εις βάρος της συντρόφου τους, προκειμένου να αναπληρώσουν το αίσθημα αδυναμίας και να επιβεβαιώσουν τον κυριαρχικό ρόλο τους, που νοιώθουν ότι χάνουν (Bersani & Chen, 1988).

Οι πιθανότητες άσκησης βίας, εις βάρος της συντρόφου, θα ενισχυθούν, αν το άτομο έχει μεγαλώσει σε μια περιοχή με υψηλή εγκληματικότητα, η οποία του παρέχει εύκολη πρόσβαση στην αγορά όπλων και σε ναρκωτικά ή αν προέρχεται από μία φτωχή οικογένεια. Η πίεση της φτώχειας διαβρώνει την οικογενειακή ζωή: ολοένα και λιγότερες εκδηλώσεις εκ μέρους των γονιών, μεγαλύτερη κατάθλιψη στις μητέρες (που συχνά είναι ανύπαντρες, μόνες και άνεργες) και περισσότερες σκληρές ποινές, φωνές, ξύλο και απειλές για σωματικές τιμωρίες στα παιδιά. Ενώ, η διαμονή σε περιοχές με υψηλή εγκληματικότητα μυσούν το άτομο, από μικρή ηλικία, στη βία και του παρέχουν βίαια πρότυπα κοινωνικοποίησης (Goleman, 1997).

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ

I. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Σύμφωνα με την φεμινιστική θεωρία, ο κεντρικός παράγοντας συζυγικής κακοποίησης είναι η ιστορικά ανδροκρατούμενη, πατριαρχική κοινωνική δομή και οι πρακτικές κοινωνικοποίησης, οι οποίες διδάσκουν σε άνδρες και γυναίκες στερεότυπους, βάσει του φύλου τους, ρόλους (Hammer, 1977· Jasinski & Williams, 1998· Αγάθωνος, 1990· Κωσταβάρα, 1999, 2000).

Η πατριαρχία ορίζεται ως η ανδρική κυριαρχία και ο έλεγχος που ασκείται στη γυναικεία σεξουαλικότητα και στη γυναικεία βιολογία, κυρίως στην βιολογική αναπαραγωγή (Στασινοπούλου, 1992). Ενώ, σύμφωνα με την Walby, πατριαρχία είναι ένα σύστημα αλληλοσυσχετιζόμενων δομών, μέσω των οποίων οι άνδρες εκμεταλλεύονται τις γυναίκες (Παναγάκη και Σολωμού, 1994). Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει και η Martin, σύμφωνα με την οποία: «Οι οικονομικές και κοινωνικές δομές της κοινωνίας μας στηρίζονται πάνω στον εξευτελισμό, την καθυπόταξη και εκμετάλλευση των γυναικών» (Bersani & Chen, 1988, σελ. 73).

Βάση της πατριαρχίας, σύμφωνα με τον Curtis, είναι η εξουσία, η οποία αποτελεί και την πιο σημαντική πηγή δύναμης, εφόσον δίνει στο άτομο, που την κατέχει, το δικαίωμα λήψης αποφάσεων, οι οποίες μπορεί να έχουν αντίκτυπο σε όλα τα μέλη μιας ομάδας. Μέσα στην οικογένεια αναδύονται πολλές πλευρές της πατριαρχίας, αφού ο

βασικός θεσμός του πατριαρχικού συστήματος είναι η οικογένεια (Bersani & Chen, 1988).

Ο θεσμός της παραδοσιακής οικογένειας θεμελιώνεται πάνω σε ένα «συμβόλαιο», το οποίο υποδεικνύει την κυριαρχία των ανδρών. Οι ρίζες αυτού του «συμβολαίου», καθώς και οι αντιλήψεις και οι στάσεις, που ενισχύουν και νομιμοποιούν το καθεστώς κυριαρχίας των ανδρών πρέπει να αναζητηθούν στην ιστορία και τις παραδόσεις των Δυτικών κοινωνιών (Bersani & Chen, 1988).

Το πατριαρχικό οικογενειακό σύστημα υποστηρίζεται και ενισχύεται από τους υπάρχοντες κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς και θρησκευτικούς θεσμούς, οι οποίοι κατοχυρώνουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία και τον έλεγχο των αντρών εις βάρος των γυναικών. Η πατριαρχική κοινωνική δομή εκφράζεται μέσα από τις σεξιστικές διακρίσεις και την ανισότητα των δύο φύλων, όσον αφορά τη δύναμη, την εξουσία και την κοινωνική θέση (Hammer, 1977· Walker, 1989· Bersani & Chen, 1988· Stark & Flitcraft, 1988· Κωστοβέλου, 1979· Κωσταβάρα, 1999, 2000· Στασινοπούλου 1992).

Μέσα στο πατριαρχικό σύστημα, ευνοείται η συζυγική κακοποίηση, καθώς μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις και τον καθαγιασμό αυτού του συστήματος κοινωνικών σχέσεων ενισχύεται, καθημερινά, η κυριαρχία και ο έλεγχος των αντρών, καθώς και η βία μεταξύ αντρών και γυναικών.

Κεντρικό στοιχείο του πατριαρχικού συστήματος, το οποίο ενισχύει την πιθανότητα συζυγικής κακοποίησης, είναι οι διαδικασίες κοινωνικοποίησης, οι οποίες διδάσκουν και μούν τους ανθρώπους σε σχέσεις ανωτέρου – κατωτέρου (Bersani & Chen, 1988). Μέσα από

αυτού του είδους την κοινωνικοποίηση, οι άνδρες μαθαίνουν ότι πρέπει να είναι δραστήριοι, επιθετικοί και να κυριαρχούν στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο, ενώ οι γυναίκες κοινωνικοποιούνται πιστεύοντας ότι πρέπει να είναι «αδύναμες» και να μην εμπλέκονται σε βίαιες συναλλαγές, ενώ δεν μαθαίνουν τρόπους για να αποφεύγουν ή να σταματούν τη βία εναντίον τους, πιστεύοντας ότι δεν έχουν άλλη επιλογή (Walker, 1989).

Αυτές οι διαδικασίες κοινωνικοποίησης διδάσκουν, επίσης, ότι η εύλογη και φυσιολογική θέση και προορισμός των γυναικών είναι ο γάμος και η μητρότητα. Έτσι, όλες οι εξωτερικές δραστηριότητες περιορίζονται, καθώς ο ρόλος τους υποδεικνύει, ότι πρέπει να έχουν την αποκλειστική και ολοκληρωτική ευθύνη για όλα τα οικογενειακά θέματα και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις και ότι πρέπει να φροντίζουν αγόγγυστα και με αυταπάρνηση όλα τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (Bersani & Chen, 1988). Με άλλα λόγια, η γυναίκα στην οικογένεια είναι ο συναισθηματικός δότης (Napier, 1997), το αντικείμενο, μέσω του οποίου όλοι οι άλλοι ικανοποιούν τις ανάγκες τους, τροφοδοτούνται και παίρνουν δύναμη και ενέργεια. Το αντάλλαγμα για εκείνη είναι η χαρά, η πρόοδος και η ευτυχία τους, ενώ το τίμημα είναι ο εγκλωβισμός της στον στερεότυπο ρόλο υποταγής και η απώλεια του εαυτού της.

Ο περιορισμένος προσανατολισμός των γυναικών, η χαμηλή κοινωνική τους θέση αλλά και η βία των αντρών εις βάρος τους αντικατοπτρίζεται μέσα από τις κρατικές, πολιτικές και οικονομικές δομές. Η αγορά εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί άνισο πεδίο για τις γυναίκες, γεγονός που διαφαίνεται από την θέση των γυναικών στην

κλίμακα της ιεραρχίας, τους χαμηλούς μισθούς εν συγκρίσει με εκείνους των αντρών, τις σεξιστικές διακρίσεις. Αν και η πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι πλέον εφικτή, εξακολουθούν να επικρατούν οι στερεότυποι πατριαρχικοί ρόλοι και να ασκείται συγκεκαλυμμένη βία εναντίον τους, η οποία ενισχύεται από την αίσθηση απειλής του κυριαρχικού ρόλου των αντρών, λόγω της εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας. Προκειμένου να εμποδίσουν την ανάπτυξη μιας «ελεύθερης», για τις γυναίκες, αγοράς εργασίας, γεγονός το οποίο θα σήμαινε την απώλεια των προνομίων του κυριαρχικού ρόλου τους, οι άντρες προσπαθούν είτε να αποκλείσουν τις γυναίκες από ορισμένους τομείς εργασίας ή να τις περιορίσουν, μέσω του επαγγελματικού διαχωρισμού, σε υποδεέστερες θέσεις, ώστε να τις ελέγχουν. Έτσι, εφόσον οι άντρες έχουν την εξουσία να καθορίζουν την κοινωνική πραγματικότητα, μπορούν να αποκλείουν τις γυναίκες από ορισμένους τομείς ή χώρους δράσης και να εμποδίζουν την επαγγελματική ανέλιξη τους, στην κλίμακα της ιεραρχίας (Παναγάκη και Σολωμού, 1994· Hammer, 1977).

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανής η άμεση συσχέτιση πατριαρχίας και καπιταλισμού. Στόχος της πατριαρχίας είναι η διατήρηση της κυριαρχίας των αντρών, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της οικονομικής εξάρτησης των γυναικών. Στόχος του καπιταλισμού είναι το κέρδος, το οποίο εξασφαλίζεται μέσω της χαμηλόμισθης εργασίας των γυναικών. Οι χαμηλοί μισθοί κρατούν τις γυναίκες εξαρτημένες από τους άντρες και την οικογένεια, ενθαρρύνουν τον γάμο και την διατήρηση των οικιακών υπηρεσιών, ενώ, παράλληλα, το κεφάλαιο επωφελείται, εξασφαλίζοντας φθηνότερη παραγωγή. Έτσι, οι άντρες, στην

προσπάθειά τους να διατηρήσουν την εξουσία τους και να υπερασπίσουν την αντρική τους περηφάνια, γίνονται σύμμαχοι και υπηρέτες της κυρίαρχης τάξης και του κεφαλαίου (Παναγάκη και Σολωμού, 1977).

Μέσα στα πλαίσια αυτά, η γυναίκα παραμένει κατώτερη, εξαρτημένη από τον άνδρα – αφέντη, ο οποίος επιβεβαιώνει την κυριαρχία του πάνω στη γυναίκα – κτήμα του, μέσω της άσκησης βίας. Ενώ, η οικονομική εξάρτηση αποτρέπει την γυναίκα από τον τερματισμό της σχέσης αυτής, εφόσον δεν διαθέτει παρά ελάχιστους πόρους για να ζήσει.

Αλλά και απέναντι στο κράτος και τον νόμο, η γυναίκα είναι κατώτερη και εξακολουθεί να θεωρείται εξαρτημένη από τον σύζυγο / σύντροφο – πατριάρχη. Αυτή η νομική και κρατική εύνοια, που απολαμβάνουν οι άντρες ενθαρρύνει την άσκηση βίας εις βάρος των γυναικών, εφόσον οι συνέπειες μιας τέτοιας πράξης δεν είναι παρά ελάχιστες, για τον δράστη. Παράλληλα, η νομική και κρατική δομή αποθαρρύνει τις γυναίκες από το να καταγγείλουν το γεγονός και να χωρίσουν από τον σύντροφο – δράστη. Ακόμα, οι αξίες και η νοοτροπία, που προωθεί το υπάρχον σύστημα, σε συνδυασμό με τις στρατηγικές και την πολιτική, που υιοθετούν οι αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες, έχουν ως αποτέλεσμα τα θύματα να νοιώθουν υπεύθυνα, για την κακοποίησή τους (Hammer, 1977).

Συνοψίζοντας, λοιπόν, το πατριαρχικό οικογενειακό και κοινωνικό σύστημα συντελεί στην εμφάνιση και διατήρηση του φαινομένου της συζυγικής κακοποίησης, μέσα από την αποδυνάμωση των γυναικών και την κυριαρχία των αντρών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν την γυναίκα ως

αντρική ιδιοκτησία, την οποία μπορούν να μεταχειρίζονται, καθ' οιονδήποτε τρόπο επιθυμούν.

II. Η ΥΠΟΚΟΥΛΤΟΥΡΑ (ΥΠΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ) ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Μετά από μελέτες, οι Wolfgang και Ferracuti διαπίστωσαν, ότι μαζί με τον κυρίως πολιτισμικό προσανατολισμό μιας κοινωνίας συνυπάρχουν υποπολιτισμικοί, ευνοϊκοί προς τη βία, προσανατολισμοί, ιδιαίτερα, μεταξύ συγκεκριμένων εθνικών ομάδων και συγκεκριμένων χαμηλού εισοδήματος ομάδων (Bersani & Chen, 1988).

Ως υποκουλτούρα ή υποπολιτισμός ορίζονται οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των υποομάδων και υποσυνόλων της κοινωνίας, οι οποίες υπάρχουν και λειτουργούν σαν εκφράσεις ξεχωριστών ταυτοτήτων, χωρίς να ανατρέπεται, με αυτό, η πολιτιστική ενότητα στο σύνολό της. Σε γενικές γραμμές, η υποκουλτούρα είναι ένας τυποποιημένος τρόπος ζωής, παρόμοιος, σε κάποια πράγματα, με εκείνον του κυρίαρχου πολιτισμού (/κουλτούρας), αλλά διαφορετικός σε άλλα (Τσαούσης, 1993).

Μεταξύ, λοιπόν, των συμπλεγμάτων αξιών, οι οποίες καθορίζουν τον κυρίαρχο τρόπο ζωής μιας κοινωνίας, υπάρχει, συχνά, ένας διαφορετικός προσανατολισμός, όσον αφορά τη βία, ο οποίος αντικατοπτρίζεται, μέσα από τις πολιτισμικές διαφορές στις αξίες, τις πεποιθήσεις και τους κανόνες, που ευνοούν την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς, κάτω από προκαθορισμένες συνθήκες. Αυτές οι υποκουλτούρες δεν εντοπίζονται, απαραίτητα, σε ένα συγκεκριμένο σημείο, αλλά μπορούν να είναι ευρέως χωροταξικά κατανεμημένες (Bersani & Chen, 1988).

Τα μέλη, λοιπόν, αυτών των υποομάδων, των οποίων το σύστημα αξιών ενθαρρύνει τη χρήση βίας, μούνται, από μικρή ηλικία, στην

βίαη συμπεριφορά. Οι αξίες και κανόνες αυτών των υποπολιτισμικών ομάδων είναι αυθύπαρκτες και προσανατολίζουν τα μέλη τους σε κατευθύνσεις, όπως η σκληρότητα, η σημασία της τιμής και της υπακοής, η αντρική υπόληψη και ο χαρακτήρας του «πραγματικού» άντρα (real man). Έτσι, οι άνδρες, που ανήκουν σ' αυτού του είδους τις υποκουλτούρες, μαθαίνουν, ότι οποιαδήποτε προσβολή της τιμής, της υπόληψης ή του κυριαρχικού τους ρόλου πρέπει να αντιμετωπιστεί με τη χρήση βίας. Η σκληρότητα, η επιθετική, σεξουαλική και βίαη συμπεριφορά θεωρούνται απόδειξη του ότι είναι «αληθινοί» άντρες (Bersani & Chen, 1988).

Θεμέλιο της υποκουλτούρας είναι η οικογένεια. Οι βασικές αξίες της υποκουλτούρας αντανακλώνται μέσα στην οικογένεια και καθορίζουν τις αρχές, τη δομή και τους κανόνες λειτουργίας της. Η οικογένεια ως η αρχική και πλέον σημαντική πηγή κοινωνικοποίησης, διδάσκει στα μέλη της και μεταφέρει από γενιά σε γενιά, τις αξίες αυτές. Συχνά, οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας όχι μόνο καλλιεργούν βίαιες αντιδράσεις αλλά αποτελούν το κεντρικό ενισχυτικό στοιχείο της κοινωνικοποίησης στη βία (Bersani & Chen, 1988).

Στις οικογένειες, που διακρίνονται από αυτού του είδους τις αρχές, κυριαρχούν, επίσης, πατριαρχικές αξίες και αντιλήψεις και στερεότυποι ρόλοι των φύλων. Η γυναίκα βρίσκεται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του συζύγου της και αποτελεί ιδιοκτησία του. Εκφράσεις, όπως: «Δεν βλέπεις, κάπου κάπου, να δέρνεις την γυναίκα σου» επιβεβαιώνουν ότι, σε αυτές τις κουλτούρες, σύμφωνα με τον Pagelow, «η άδεια γάμου ισοδυναμεί με άδεια κακοποίησης» (Bersani & Chen, 1988, σελ. 67),

ενώ η οικογένεια αποτελεί κοιτίδα βίας, με θύματα γυναίκες και παιδιά.

Οι άντρες, που μεγαλώνουν σε τέτοιου είδους οικογένειες, κοινωνικοποιούνται με κριτήρια ικανοποίησης, τα οποία απαιτούν απόλυτη κυριαρχία πάνω στις συζύγους και τα παιδιά τους, απαρέγκλιτη υποταγή και συνολική παραδοχή των υπολοίπων μελών της οικογένειας, ότι βρίσκονται υπό τον απόλυτο έλεγχό τους. Επίσης, κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης τους, μέσα στην οικογένεια, δεν εμφυσώνται από διανοητικές και συναισθηματικές δεξιότητες, για την αντιμετώπιση του πόνου, των πιέσεων και των απειλών. Έτσι, όταν νοιώσουν ότι απειλείται η αυτοεκτίμησή τους και ο κυρίαρχος ανδρικός τους ρόλος, είναι πιθανόν να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά (Bersani & Chen, 1988).

Η ροπή προς τη βία αυξάνεται, ανάλογα με την έκταση της συμμετοχής και της ταύτισης με τις αξίες της υποκουλτούρας. Άντρες, οι οποίοι διατηρούν στενές κοινωνικές σχέσεις με άλλους άντρες της ίδιας κοινωνικής ομάδας, οι οποίοι υποστηρίζουν και ενισχύουν, σταθερά, πρότυπα ικανοποίησης, που εκφράζονται μέσα από την κυριαρχία των αντρών, έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά εις βάρος της συζύγου τους. Μέσα από αυτές τις ανδρικές, «υποστηρικτικές» σχέσεις, των οποίων η δράση εντοπίζεται, κυρίως, στον χώρο εργασίας, στα μπαρ και στις κοινές αθλητικές δραστηριότητες, τα μέλη της υποκουλτούρας «αλληλοκοινωνικοποιούνται», προσδιορίζοντας τις καταστάσεις, που, κατά τη γνώμη τους, απαιτούν χρήση βίας και μεταφέροντας ο ένας στον άλλο αξίες, πεποιθήσεις και κανόνες, σχετικά με την ανδρική

κυριαρχία, παράλληλα με το κύριο ενδιαφέρον τους, που δεν είναι άλλο από το να είναι βέβαιοι, ότι οι γυναίκες τους είναι υπάκουες και υπό τον πλήρη έλεγχό τους. Αθέτηση των κοινών αρχών ισοδυναμεί με γελοιοποίηση και στιγματισμό (Bersani & Chen, 1988).

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η σωματική κακοποίηση της γυναίκας αλλά και η βία εις βάρος άλλων μελών της οικογένειας όχι μόνο δεν καταδικάζονται από την υποκουλτούρα αλλά δικαιώνονται και ενισχύουν την κοινωνική θέση των αντρών, μέσα σ' αυτήν.

Αλλά και οι γυναίκες, μέσα σ' αυτές τις υποπολιτισμικές κοινότητες, μεγαλώνουν, θεωρώντας τη βία εις βάρος τους ως ένα φυσιολογικό φαινόμενο, το οποίο, μάλιστα, είναι, ιδιαίτερα, εκτεταμένο σε όλο το εύρος της κοινότητας. Μάλιστα, σε αρκετές τέτοιου είδους κοινότητες, ακόμα και σε ολόκληρες πόλεις (π.χ. Νάπολη) ή χώρες (π.χ. Ρωσία), ο ξυλοδαρμός θεωρείται από τις γυναίκες ως ένδειξη αγάπης και ερωτικού ενδιαφέροντος, ενώ η απουσία του συνδέεται με την ύπαρξη εξωσυζυγικής σχέσης.

Ωστόσο, όταν μελετάται η υποκουλτούρα της βίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο διαμορφώνεται. Το οικονομικό επίπεδο των μελών αυτών των υποπολιτισμικών ομάδων είναι, συνήθως, χαμηλό, ενώ απαντώνται, συχνά, υψηλά επίπεδα ανεργίας. Η οικονομική αβεβαιότητα οδηγεί σε άγχος, το οποίο, με τη σειρά του, μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες συζυγικής κακοποίησης. Επίσης, η κοινωνική θέση των μελών της υποκουλτούρας είναι, συνήθως, χαμηλή, ενώ η πρόσβασή τους σε εκπαιδευτικούς, επαγγελματικούς και οικονομικούς θεσμούς αλλά και σε κοινωνικά υποστηρικτικά συστήματα εμποδίζεται, λόγω φυλετικών

διακρίσεων, λόγω δυσκολίας προσαρμογής στους κανόνες και τα πρότυπα συμπεριφοράς της κυρίαρχης κουλτούρας ή ακόμα και λόγω παντελούς άγνοιας των κανόνων και των νόμων της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, καθώς και της ύπαρξης σχετικών, με τα προβλήματα τους, υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών). Ο κοινωνικός αποκλεισμός περιχαράκωνει και ενισχύει, περαιτέρω, τις αξίες και τους κανόνες της υποκουλτούρας, ενώ οι δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες εντείνουν τη ροπή, προς τη βία (Jasinski & Williams, 1998· Bersani & Chen, 1988).

Το γεγονός, ωστόσο, ότι ένα άτομο ανήκει σε μια υποκουλτούρα, που ευνοεί τη βία, δεν σημαίνει ότι θα εκδηλώσει, οπωσδήποτε, βίαιη συμπεριφορά εις βάρος της συντρόφου του ή άλλων μελών της οικογένειας. Η τάση για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς θα εξαρτηθεί, πέραν της ψυχικής ταύτισης και της σύνδεσης με την υποκουλτούρα, από την προσωπικότητα και τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ίδιου του ατόμου, καθώς και από εναλλακτικές πηγές κοινωνικοποίησης, οι οποίες θα αναστείλουν ή θα επιτείνουν την τάση αυτή.

III. ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

Μελέτες έχουν δείξει, ότι τα ποσοστά γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης είναι υψηλότερα σε μειονοτικούς πληθυσμούς. Για την κατανόηση του φαινομένου αυτού, είναι απαραίτητη η μελέτη των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και του κοινωνικοοικονομικού πλαισίου των μειονοτήτων.

Ως μειονότητα, σύμφωνα με τον Wirth (Τσαούσης, 1993), ορίζεται ένα σύνολο, μία ομάδα προσώπων, τα οποία, εξαιτίας των φυσικών ή πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους, τα ξεχωρίζουν τα άλλα μέλη της κοινωνίας, στην οποία ζουν και τα μεταχειρίζονται διαφορετικά και άνισα και τα οποία, ως εκ τούτου, θεωρούν τον εαυτό τους αντικείμενο συλλογικής διάκρισης εις βάρος τους. Η ύπαρξη μιας μειονότητας σε μια κοινωνία συνεπάγεται την ύπαρξη μιας αντίστοιχης κυρίαρχης ομάδας, που απολαμβάνει μια ανώτερη κοινωνική θέση και μεγαλύτερα προνόμια.

Σε μια κοινωνία, στην οποία η φυλή και η εθνικότητα καθορίζουν την πρόσβαση στους οικονομικούς πόρους, οι εθνικές μειονότητες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Η έλλειψη πρόσβασης σε εκπαιδευτικούς θεσμούς και η έλλειψη επαγγελματικών ευκαιριών οδηγεί στην οικονομική περιθωριοποίηση και τη φτώχεια, οι οποίες, με τη σειρά τους, δημιουργούν άγχος και αυξάνουν την πιθανότητα κατάχρησης αλκοόλ, με αποτέλεσμα να επιτείνεται η ροπή προς τη βία και να αυξάνεται η πιθανότητα συζυγικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Ένας παράγοντας που συμβάλλει στην κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίησή τους είναι το χαμηλό επίπεδο προσαρμογής και ένταξης στον κυρίαρχο πολιτισμό της κοινωνίας, στην οποία ζουν (Jasinski & Williams, 1998). Συχνά, η ένταξη των μεταναστών στην κυρίαρχη κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα δύσκολη, αφού είναι πιθανόν να μην γνωρίζουν την γλώσσα, το μορφωτικό τους επίπεδο να είναι χαμηλό, ενώ οι κανόνες και οι αξίες της κοινωνίας, στην οποία ζουν, να τους είναι παντελώς άγνωστοι, καινούργιοι και πολλές φορές, ακόμα και αντίθετοι με τους αντίστοιχους της δικής τους κουλτούρας. Η έλλειψη μορφωτικών προσόντων και η σύγκρουση της κουλτούρας τους με την κυρίαρχη κουλτούρα, σε συνδυασμό με τις υψηλές απαιτήσεις της κοινωνίας, στην οποία ζουν και τις φυλετικές διακρίσεις, οι οποίες εμποδίζουν την πρόσβαση τους σε οικονομικούς και εκπαιδευτικούς θεσμούς έχουν ως αποτέλεσμα την οικονομική και πολιτισμική περιθωριοποίηση τους και τον περαιτέρω υποβιβασμό της κοινωνικής τους θέσης. Η κοινωνική απομόνωση οξύνει τις, τυχόν, υποπολιτισμικές, ευνοϊκές προς τη βία, στάσεις και προκαλεί αισθήματα ματαίωσης και ανικανότητας, τα οποία, προκειμένου να αντισταθμιστούν, μπορεί να οδηγήσουν σε κακοποίηση της συζύγου (Bersani & Chen, 1988).

Επιπλέον, όταν η υποκουλτούρα της μειονότητας διακατέχεται από πατριαρχικές αξίες και αρχές, οι οποίες υποδεικνύουν τον κυριαρχικό αντρικό ρόλο, αλλά οι τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δεν επιτρέπουν στον άντρα να αναλάβει τον ρόλο αυτό, ως ο κύριος οικονομικός συντηρητής της οικογένειάς του, είναι πιθανόν να εκδηλωθεί συζυγική κακοποίηση, σαν αποτέλεσμα της ανασφάλειας και

της έλλειψης αυτοεκτίμησης, που προκύπτει από την αδυναμία του συζύγου να ανταποκριθεί στον ρόλο αυτό (Jasinski & Williams, 1998).

Αλλά ακόμα και όταν τα μέλη κάποιας μειονότητας καταφέρνουν να προσαρμοστούν και να ενταχθούν στους κυρίαρχους πολιτισμικούς κανόνες και αρχές, έρχονται αντιμέτωποι με πληθώρα προβλημάτων, τα οποία μπορεί να αποτελέσουν παράγοντα συζυγικής κακοποίησης.

Οι μετανάστες προέρχονται, συνήθως, από περιοχές, όπου οι συνθήκες διαβίωσης τους, λόγω φυσικών, οικονομικών, κοινωνικών και άλλων παραγόντων, είχαν καταστεί, πλέον, δυσμενείς. Συχνά, οι προσδοκίες τους για τον τόπο προορισμού είναι εξιδανικευμένες και πιστεύουν ότι αν δουλέψουν σκληρά θα πετύχουν. Προκειμένου να κατορθώσουν τον στόχο τους, υιοθετούν τους κανόνες και τις συμπεριφορές της κυρίαρχης πολιτισμικής πραγματικότητας, πιστεύοντας ότι, με αυτόν τον τρόπο, θα εξασφαλίσουν την πρόσβασή τους σε εκπαιδευτικές και οικονομικές πηγές και θα ανελιχθούν κοινωνικά. Όλες αυτές, όμως, οι προσπάθειές τους προσκρούουν πάνω στην προκατάληψη και το ρατσισμό και παρεμποδίζονται. Τα συναισθήματα θυμού, ματαίωσης και έχθρας, που απορρέουν από την κατάσταση αυτή, μπορεί να βρουν διέξοδο (/εκφραστούν), με τη μορφή συζυγικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Από την άλλη πλευρά, η ενσωμάτωση στην κυρίαρχη κουλτούρα, ο εκσυγχρονισμός και η εξασθένιση της φυλετικής ταυτότητας μπορεί να οδηγήσουν στην υποχώρηση κάποιων υποπολιτισμικών αξιών και σταθερών της οικογένειας, οι οποίες βοηθούσαν τη συγκρότηση του ατόμου και συντελούσαν στην απορρόφηση των εντάσεων και των αρνητικών εκδηλώσεων, μέσα από προκαθορισμένους ρόλους, ήθη και

έθιμα και άγραφους κανόνες (Jasinski & Williams, 1998). Έτσι, το άτομο, στην προσπάθειά του να ενσωματωθεί στον κυρίαρχο πολιτισμό χάνει το στήριγμά του και μένει ανερμάτιστο, στο μεταίχμιο δύο πολιτισμών. Αυτή η κρίση ταυτότητας και οι εσωτερικές συγκρούσεις, που συνεπάγεται, δημιουργούν ένταση και άγχος και μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα συζυγικής κακοποίησης.

Μία άλλη λειτουργία, που επιτελεί η κοινότητα της υποκοουλτούρας είναι ο κοινωνικός έλεγχος, ο οποίος αποτρέπει την εκδήλωση αρνητικών, σύμφωνα με τους κανόνες και τα κανονιστικά της πρότυπα, συμπεριφορών. Η απομάκρυνση από την υποπολιτισμική ομάδα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του κοινωνικού ελέγχου, η οποία, σε συνδυασμό με την έλλειψη της αλληλεγγύης, που προσέφερε η κοινότητα, μπορεί να ευνοήσει την εκδήλωση συζυγικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, αυτή καθαυτή η υποπολιτισμική ομάδα μπορεί και να καλλιεργήσει τη ροπή προς τη βία, μώνοντας τα μέλη της σε αξίες, κανόνες και αρχές, που ευνοούν τη βία. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από σχετικές μελέτες, οι οποίες δείχνουν ότι η έκταση του φαινομένου συντροφικής κακοποίησης είναι πολύ μεγάλη μεταξύ συγκεκριμένων εθνικών ομάδων, οι οποίες προωθούν αξίες, όπως η απόλυτη κυριαρχία των αντρών και η απαρέγκλιτη ύποταγή των υπολοίπων μελών της οικογένειας στις επιταγές τους. Τέτοιες υποκοουλτούρες δεν ευνοούν μόνο την εκδήλωση αλλά και τη συντήρηση του φαινομένου, θεωρώντας τη γυναίκα όχι απλώς κατώτερη αλλά χωρίς κοινωνική υπόσταση, μακριά από τον άνδρα – πατριάρχη. Η κακοποίησή της όχι

μόνο δεν θεωρείται ικανή αιτία χωρισμού αλλά αντιμετωπίζει τον κίνδυνο να στιγματιστεί ή ακόμα και αποβληθεί από τους κόλπους της κοινότητας, αν προβεί σε ένα τέτοιο διάβημα. Έτσι, ευνοείται η περαιτέρω θυματοποίησή της (Bersani & Chen, 1988· Jasinski & Williams, 1998).

Επίσης, συχνά, οι μετανάστριες δεν γνωρίζουν τα νομικά και κοινωνικά δικαιώματα τους και τις αρμόδιες, για την προστασία τους, υπηρεσίες. Αλλά ακόμα και αν γνωρίζουν, αντιμετωπίζουν με φόβο και καχυποψία τις δημόσιες υπηρεσίες, ιδιαίτερα, δε, την αστυνομία, ενώ, παράλληλα, η δύσκολη πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας και η ανεργία, τις αποτρέπει από το να καταγγείλουν τον δράστη, εφόσον εξαρτώνται οικονομικά από αυτόν. Ακόμα, οι μετανάστριες που κακοποιούνται βρίσκονται σε δυσχερέστερη θέση, λόγω του ρατσισμού και της έλλειψης κοινωνικών υποστηρικτικών συστημάτων. Μόνες τους, σε μια ξένη, εχθρική χώρα, βρίσκονται αντιμέτωπες με σωρεία προβλημάτων. Η θέση τους γίνεται ακόμα πιο δυσχερής, όταν δεν έχουν νόμιμη άδεια παραμονής (Αρχές και συστάσεις του Συνεδρίου Εμπειρογνομόνων, 1998).

Όπως προκύπτει, λοιπόν, από τα παραπάνω, δεν αποτελεί παράγοντα κακοποίησης αυτό καθαυτό το «ανήκειν» σε μία μειονοτική, εθνική ομάδα αλλά οι ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που την περιβάλλουν και οι, τυχόν, ευνοϊκές προς τη βία, υποπολιτισμικές αξίες της. Μάλιστα, μελέτες έχουν δείξει ότι, όταν εκλείπουν παράγοντες όπως η οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση, δεν παρατηρούνται διαφορές στην έκταση του φαινομένου, εν συγκρίσει με την αντίστοιχη στην υπόλοιπη κοινωνία

(Jasinski & Williams, 1998). Τέλος, ένας άλλος λόγος, που τα ποσοστά συζυγικής κακοποίησης εμφανίζονται υψηλότερα μεταξύ κάποιων εθνικών ομάδων, είναι ότι οι γυναίκες, που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες, συνηθίζουν να καταγγέλλουν, συχνότερα, το γεγονός απ' ότι οι αυτόχθονες (Stark & Flitcraft, 1988).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ – ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

A. ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Το ιστορικό βίας, στην οικογένεια καταγωγής, αποτελεί, ίσως, τον πλέον, ευρέως, αποδεκτό προβλεπτικό παράγοντα συντροφικής κακοποίησης (O'Leary, 1988· Levinson, 1988· Bersani & Chen, 1988· Jasinski & Williams, 1998). Σύμφωνα, με τις έρευνες, μάλιστα, ένας δυσανάλογα μεγάλος αριθμός δραστών προέρχεται από οικογένειες, όπου ο πατέρας τους κακοποιούσε την μητέρα τους (Jasinski & Williams, 1998).

Ιδιαίτερη έμφαση στη διαγενεακή μεταφορά της βίας έχει δώσει η θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, ο πρωτογενής μηχανισμός, που εμπλέκεται στη διαγενεακή μεταφορά της βίας είναι η μίμηση ή η εκμάθηση των βίαιων, γονεϊκών συμπεριφορών, που έχουν παρατηρηθεί, από τον δράστη (O'Leary, 1988).

Σύμφωνα με την Arias (O'Leary, 1988), η διαδικασία της μίμησης μπορεί να έχει τριών ειδών αποτελέσματα, για τον παρατηρητή: α. την

απόκτηση καινούργιων τρόπων απαντήσεων (σσ. απάντηση: σκέψεις, συναισθήματα, συμπεριφορά) ή σταθερότυπων (patterns) συμπεριφοράς β. την αναστολή ή την άρση αναστολών, για την εκτέλεση της προηγουμένως, εκμαθημένης συμπεριφοράς και γ. την διευκόλυνση της απάντησης. Η απόκτηση καινούργιων τρόπων απάντησης αναφέρεται στην εκμάθηση και εκτέλεση ενός διαφορετικού τρόπου συμπεριφοράς (για τον παρατηρητή), σε μία καινούργια κατάσταση, παρόμοιου με τον τρόπο απάντησης, που έχει επιδείξει το πρότυπο μίμησης του, σε παρεμφερείς καταστάσεις. Η αναστολή ή η άρση των αναστολών, για την εκτέλεση των προηγούμενων, εκμαθημένων συμπεριφορών αναφέρεται στη μείωση ή την αύξηση, αντίστοιχα, των πιθανοτήτων, ότι ο παρατηρητής θα εκτελέσει μια απάντηση, που υπάρχει, ήδη, στο ρεπερτόριο των απαντήσεων του, ανάλογα με τις συνέπειες της συμπεριφοράς του προτύπου μίμησης του, ανάλογα, δηλαδή, με το αν τιμωρείται ή αμείβεται η συγκεκριμένη συμπεριφορά του προτύπου. Τέλος, η διευκόλυνση της απάντησης αναφέρεται στην αύξηση των πιθανοτήτων για την εκτέλεση μιας απάντησης, που υπάρχει, ήδη, στο ρεπερτόριο του παρατηρητή και η οποία είναι αποτέλεσμα παρατήρησης μιας παρόμοιας απάντησης από το πρότυπο του.

Η διαφορά μεταξύ διευκόλυνσης της απάντησης και άρσης των αναστολών της απάντησης έγκειται στο κατά πόσον κοινωνικά αποδεκτή είναι η μιμούμενη συμπεριφορά. Η διευκόλυνση της απάντησης, δηλαδή, αναφέρεται στην αύξηση των πιθανοτήτων εκδήλωσης μιας κοινωνικά αποδεκτής και επιθυμητής συμπεριφοράς, ενώ η άρση των αναστολών της απάντησης αναφέρεται στην αύξηση

των πιθανοτήτων εκτέλεσης μίας μη αποδεκτής, κοινωνικά, συμπεριφοράς.

Η διαγενεακή μεταφορά της βίας προκαλείται από την άρση των αναστολών, για την εκτέλεση της προηγούμενης εκμαθημένης συμπεριφοράς. Μάλιστα, πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι η διαδικασία της μίμησης είναι πολύ περισσότερο αποτελεσματική, όταν το άτομο παρατηρεί δραστηριότητες άλλων, από τις οποίες αυτοί παίρνουν απόλαυση, ενώ για τον παρατηρητή είναι απαγορευμένες, παρά όταν παρατηρεί συμπεριφορές, οι οποίες είναι κοινωνικά επιθυμητές. Η επιθετική συμπεριφορά που τιμωρείται, μειώνει τη μίμηση της, ενώ όταν ο παρατηρητής βλέπει ότι αυτή αμείβεται, τότε αυξάνει και τη δική του επιθετικότητα (Μπουλουγούρης, 1992). Με άλλα λόγια, αν το παιδί παρατηρεί τον πατέρα του να κακοποιεί τη μητέρα του και μέσα από την πράξη του αυτή να αποκομίζει θετικά οφέλη, όπως π.χ. να κάνει η σύζυγος του κάποια πράξη, που εκείνος επιθυμεί, οι πιθανότητες να ασκήσει και το ίδιο το παιδί βία, εις βάρος της συντρόφου του, κατά την ενήλικη ζωή, αυξάνονται.

Άλλοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την μίμηση της επιθετικής συμπεριφοράς είναι οι ομοιότητες στην ηλικία και το φύλο, με το μοντέλο. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι άντρες που έχουν γίνει μάρτυρες συζυγικής κακοποίησης του πατέρα τους, εις βάρος της μητέρας τους, αναπτύσσουν θετικές στάσεις, όσον αφορά την έγκριση της άσκησης βίας των ανδρών εις βάρος της συντρόφου τους και εχθρικές στάσεις, απέναντι στις γυναίκες, εν γένει. Μάλιστα, κάποιες έρευνες δείχνουν ότι τα ποσοστά των δραστών συντροφικής κακοποίησης, που προέρχονται από οικογένειες, που ο πατέρας τους

κακοποιούσε τις μητέρες τους, ανέρχονται, έως και στο 70% (O'Leary, 1988).

Μία άλλη διαδικασία, η οποία, πιθανώς, εμπλέκεται στη διαγενεακή μεταφορά της βίας είναι αυτή, που ο Φρόιντ ονομάζει «ταύτιση με τον επιτιθέμενο». Το παιδί, δηλαδή, που βλέπει τον πατέρα του να κακοποιεί την μητέρα του, ενδοβάλλει την επιθετικότητα του πατέρα του και έτσι, αφομοιώνει την εμπειρία άγχους, που έχει βιώσει. Ο μηχανισμός ταυτοποίησης ή ενδοβολής συνδυάζεται με ένα δεύτερο σημαντικό μηχανισμό, την προβολή. Παριστάνοντας τον επιτιθέμενο, οικειοποιώντας τα γνωρίσματα του ή μιμούμενος την επιθετικότητα του, το άτομο μετατρέπει τον εαυτό του από απειλούμενο πρόσωπο στο πρόσωπο που απειλεί, προκειμένου να αφομοιώσει το τραυματικό βίωμα του. Η ταύτιση με τον επιτιθέμενο ακολουθείται από μία ενεργητική επίθεση, ενάντια στον εξωτερικό κόσμο και συγκεκριμένα, ενάντια στη σύντροφό του, στην οποία προβάλλονται τα αισθήματα ενοχής, που έχει για τον εαυτό του και τα συναισθήματα θυμού, προς τους γονείς του (Freud A., 1978).

Ακόμα και τα άτομα, που, συνειδητά, προσπαθούν να διαφοροποιηθούν από το πρότυπο του πατέρα τους, μ' έναν ασύνειδο τρόπο, ταυτίζονται και τείνουν να γίνουν σαν κι αυτόν (Freud A., 1978).

Ένας άλλος μηχανισμός, που εμπλέκεται στη διαγενεακή μεταφορά της βίας, είναι ότι η παρατήρηση των επαναλαμβανόμενων περιστατικών βίας, μεταξύ των γονέων, κατά την παιδική ηλικία, μειώνει την αυτοεκτίμηση των αντρών. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση αυξάνει το άγχος, μέσα στον γάμο, την ροπή προς τον αλκοολισμό

(που συνδέεται άμεσα με την κακοποίηση) και την επιδοκιμασία της συζυγικής βίας (Jasinski & Williams, 1998).

Αρκετές μελέτες, πάντως, υποδεικνύουν ότι, αν και οι επιπτώσεις της βίας, στην οικογένεια καταγωγής είναι εξίσου σημαντικές και για τα δύο φύλα, φαίνεται, ωστόσο, να είναι διαφορετικές, για τους άντρες και τις γυναίκες (O'Leary, 1988· Jasinski & Williams, 1998). Σύμφωνα, δηλαδή, με εμπειρικές έρευνες, η έκθεση στην ενδογονεϊκή βία συνδέεται άμεσα με συντροφική κακοποίηση, για τους άντρες, όχι, όμως και για τις γυναίκες. Από την άλλη πλευρά, η ενδογονεϊκή βία συνδέεται άμεσα, για τις γυναίκες, με την ανάπτυξη επιθετικού τύπου προσωπικότητας και επιθετικών στάσεων, εν γένει, εις βάρος άλλων ανθρώπων, όχι, όμως και για τους άντρες. Η ενδογονεϊκή βία, δηλαδή, φαίνεται να έχει μία πιο άμεση επίδραση στους άντρες, απ' ότι στις γυναίκες. Με άλλα λόγια, αν και η παρατήρηση επαναλαμβανόμενων περιστατικών βίας, μεταξύ των γονέων, συνδέεται με υψηλότερα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης, τόσο για τους άντρες, όσο και για τις γυναίκες, το φαινόμενο αυτό φαίνεται να είναι άμεσο αποτέλεσμα της βίας, που έχουν βιώσει, κατά την παιδική τους ηλικία, για τους άντρες, ενώ για τις γυναίκες φαίνεται να είναι εκδήλωση μιας επιθετικού τύπου προσωπικότητας, που έχουν αναπτύξει, λόγω των παιδικών βιωμάτων τους (O'Leary, 1988).

Μια άλλη επίδραση, ακόμα, για τις γυναίκες, οι οποίες έχουν γίνει μάρτυρες γονεϊκής κακοποίησης, κατά την παιδική τους ηλικία, είναι ότι, μέσω της διαδικασίας «ταύτισης με το θύμα», αποκτούν μειωμένη αυτοεκτίμηση και αναπτύσσουν αντιλήψεις, οι οποίες δικαιολογούν και δικαιώνουν τις βίαιες πράξεις εις βάρος τους, από αγαπημένα

πρόσωπα. Έτσι, αντιμετωπίζουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν και οι ίδιες θύματα συντροφικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998· Herman, 1996). Παραδόξως, μάλιστα, η έγκριση, από τις γυναίκες, της συντροφικής βίας, εις βάρος τους, συνδέεται, άμεσα, με την έκθεση τους, σε περιστατικά κακοποίησης του πατέρα τους, από τη μητέρα τους, στην οικογένεια καταγωγής. Ενώ, η αντίθετη περίπτωση, η κακοποίηση, δηλαδή, της μητέρας τους, από τον πατέρα τους, δεν αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα, για την ανάπτυξη στάσεων επιδοκιμασίας της γυναικείας κακοποίησης (O'Leary, 1988).

Πάντως, η ενδογονεϊκή βία, στην οικογένεια καταγωγής, φαίνεται να αποτελεί, περισσότερο, σταθερό προβλεπτικό παράγοντα ανδρικής συντροφικής βίας και λιγότερο, θυματοποίησης των γυναικών ή άσκησης βίας, εις βάρος του συντρόφου τους (Jasinski & Williams, 1998). Ωστόσο, ακόμα και για τους άντρες, η έκθεση στη βία, στην οικογένεια καταγωγής δεν συνεπάγεται, οπωσδήποτε, ότι θα γίνουν και οι ίδιοι δράστες κακοποίησης της συντρόφου τους, αλλά χρειάζεται να μεσολαβήσουν και άλλοι παράγοντες, προκειμένου να συμβεί κάτι τέτοιο.

B. ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η παιδική κακοποίηση, αν και δεν έχει λάβει, από την επιστημονική κοινότητα, τη δέουσα προσοχή, φαίνεται να αποτελεί ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα συντροφικής κακοποίησης, εξίσου, μάλιστα, σημαντικό με την παρατήρηση ενδογονεϊκής βίας, στην οικογένεια καταγωγής (O'Leary, 1988).

Τα παιδιά, που έχουν μεγαλώσει, μέσα σε χαοτικές, επιθετικές οικογένειες και έχουν βιώσει, κατά την παιδική τους ηλικία, την παραμέληση, σε συνδυασμό με τις σκληρές και άκαιρες τιμωρίες, από τους γονείς τους, αντιμετωπίζουν αυξημένες πιθανότητες να αναπτύξουν μία προσωπικότητα, με παρανοϊκά, επιθετικά και αντικοινωνικά στοιχεία (Goleman, 1997) και κατά συνέπεια, είναι πολύ πιθανόν, ως ενήλικες, να γίνουν δράστες συντροφικής κακοποίησης.

Οι γονείς, που κακοποιούν τα παιδιά τους έχουν, συχνά, υποστεί και οι ίδιοι σωματική κακοποίηση, κατά την παιδική τους ηλικία. Χαρακτηρίζονται από ανωριμότητα, εξαρτητικότητα, αυταρχικότητα, χαμηλό έλεγχο των παρορμήσεων, έλλειψη ενσυναίσθησης και στοργικότητας και έχουν πολύ υψηλές απαιτήσεις από τα παιδιά τους, παράλογες για την ηλικία τους (McLeer, 1988).

Οι γονείς των κακοποιημένων παιδιών, αν και τα τιμωρούν, με ιδιαίτερη σκληρότητα, συχνά, ενδιαφέρονται, ελάχιστα, για τη ζωή τους και μάλιστα, τον περισσότερο καιρό, τα αγνοούν, πλήρως. Οι γονείς αυτοί δεν εφαρμόζουν μια συνεπή πειθαρχική τακτική, βασισμένη σε καθορισμένους κανόνες, αλλά, αντίθετα, η τιμωρία των παιδιών τους δεν εξαρτάται, τόσο από τις πράξεις τους και τη

βαρύτητα αυτών, όσο από τις παραξενιές και τη διάθεση των ίδιων (Goleman, 1997).

Έτσι, τα παιδιά αυτά, μεγαλώνοντας, γίνονται συναισθηματικά ευάλωτα και τους καλλιεργούνται συναισθήματα ανικανότητας και απόγνωσης, καθώς και η αίσθηση ότι παντού επικρέμεται μια απειλή, που μπορεί, οποιαδήποτε στιγμή να ξεσπάσει. Ακόμα, τα παιδιά αυτά, ταυτιζόμενα με τους γονείς ή τον γονέα, που τα κακοποιεί, αναπαράγουν το πρότυπο τους/ του και προβάλλουν τα συναισθήματα θυμού, προς εκείνους/ -ον, στον εξωτερικό κόσμο, διαμορφώνοντας, έτσι, εχθρικές και επιθετικές στάσεις, απέναντι στους άλλους (Goleman, 1997).

Οι ψυχολογικές συνέπειες της παιδικής κακοποίησης είναι πολύ σοβαρές. Τα άτομα, που έχουν υποστεί κακοποίηση, κατά την παιδική τους ηλικία, χαρακτηρίζονται από ανασφάλεια, εξαρτητικότητα, υψηλά επίπεδα άγχους, χαμηλή αυτοεκτίμηση, μειωμένο έλεγχο των παρορμήσεων, χαμηλά όρια στεναχώριας και έλλειψη ενσυναίσθησης, για τους άλλους. Ακόμα, κουβαλούν σημαντικά ελλείμματα εμπιστοσύνης, αυτονομίας και πρωτοβουλίας (Herman, 1996).

Οι ενήλικες επιζήσαντες, από παιδική κακοποίηση, δεν έχουν αναπτύξει μια ολοκληρωμένη ταυτότητα, δεν έχουν σαφή όρια του εγώ και αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη χρήση της λογικής σκέψης. Οι στενές σχέσεις τους χαρακτηρίζονται από τη δίψα για φροντίδα, από τη μια, ενώ, από την άλλη, κυριαρχούνται από το φόβο της εγκατάλειψης ή της εκμετάλλευσης (Herman, 1996).

Ωστόσο, αν και τα άτομα, που έχουν υποστεί κακοποίηση, κατά την παιδική τους ηλικία, έχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, φαίνεται ότι

οι επιδράσεις διαφέρουν, ανάλογα με το φύλο τους. Οι γυναίκες, δηλαδή, με ιστορικό παιδικής κακοποίησης, τείνουν να γίνονται οι ίδιες θύματα άλλων, σε αντίθεση, με τους άντρες, οι οποίοι τείνουν να γίνονται δράστες κακοποίησης. Ακόμα, συχνά, οι γυναίκες χαρακτηρίζονται από καταθλιπτικές και αυτοκαταστροφικές τάσεις (Herman, 1996).

Ωστόσο, δεν αποκλείεται γυναίκες, που έχουν γίνει αντικείμενο κακοποίησης από τους γονείς τους, να αναπτύξουν αντικοινωνική συμπεριφορά, όπως αποδεικνύεται, από την έρευνα των Simons, Johnson, Beaman και Conger (Jasinski & Williams, 1998). Αυτές οι γυναίκες, σύμφωνα με τους προαναφερθέντες, αντιμετωπίζουν αυξημένες πιθανότητες να συνάψουν σχέσεις ή να παντρευτούν με επίσης, αντικοινωνικούς άντρες. Η τάση αυτή θα ενισχυθεί, περαιτέρω, αν μεσολαβούν και άλλοι παράγοντες, όπως είναι το κοινό ιστορικό παραβατικής συμπεριφοράς και κατάχρησης ουσιών, καθώς και ο κοινός τρόπος ζωής. Οι πιθανότητες άσκησης βίας, μεταξύ τέτοιου τύπου συντρόφων, είναι πολύ αυξημένες.

Από την άλλη πλευρά, οι άντρες, όπως προαναφέρθηκε, τείνουν, στην πλειονότητα τους, να αναπτύσσουν αντικοινωνική συμπεριφορά και να εκδηλώνουν βία, εις βάρος άλλων ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των προσφιλών τους προσώπων, ως αντίβαρο στις ματαιώσεις και τις πιέσεις, που αντιμετωπίζουν. Ακόμα, τείνουν να παρερμηνεύουν και τις πιο ουδέτερες πράξεις, θεωρώντας τις απειλητικές και ταπεινωτικές ή και ως ένδειξη εγκατάλειψης και απόρριψης, αν πρόκειται, για τη σύντροφό τους και να αντιδρούν, παρορμητικά, με τη χρήση βίας, εις βάρος του προσώπου, από το

οποίο νοιώθουν να απειλούνται. Με άλλα λόγια, οι άντρες, που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση, κατά την παιδική τους ηλικία, μπορεί να γίνουν, στην ενήλικη ζωή τους, ψυχοπαθητικά άτομα και οι πλέον επικίνδυνοι δράστες συντροφικής κακοποίησης (Goleman, 1997· Herman, 1996).

Καθοριστικό παράγοντα, για την μελλοντική θυματοποίηση ή την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς, σύμφωνα με την έρευνα του Langhinrichsen - Rohling και των συνεργατών του (Jasinski & Williams, 1998), παίζει το φύλο του γονέα, που κακοποιεί το παιδί. Η κακοποίηση από τη μητέρα αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες, ότι θα γίνουν δράστες συντροφικής κακοποίησης, ενώ η κακοποίηση από τον πατέρα αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα συζυγικής θυματοποίησης. Σύμφωνα με τους ερευνητές, η μητρική βία μεταφέρει ένα βίαιο μήνυμα, σχετικά με τους κατάλληλους τρόπους επίλυσης συγκρούσεων, ενώ η πατρική βία οδηγεί σε ένα αίσθημα αβοηθητότητας.

II. ΤΑ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ «ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ» ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Σύμφωνα με τους Rosenbaum και O'Leary (O'Leary, 1988), ο πιο σημαντικός παράγοντας συντροφικής κακοποίησης είναι οι σημαντικές διαφωνίες, μέσα στη σχέση ή το γάμο (όσον αφορά βασικά θέματα, όπως είναι η φιλοσοφία της ζωής, τα οικονομικά, το σεξ) και η δυσαρέσκεια ή η έλλειψη ικανοποίησης, από τη σχέση, που μπορεί να προκύψει, από τη μεγάλη διάσταση απόψεων σε θεμελιώδη ζητήματα, για τη ζωή του ζευγαριού και του ανθρώπου, εν γένει. Μάλιστα, στη μελέτη τους, συμπεραίνουν ότι η δυσαρέσκεια από τη σχέση είναι πολύ πιο σημαντικός παράγοντας, τόσο από τη βία, στην οικογένεια καταγωγής, όσο και από τις παραδοσιακές στάσεις, απέναντι στις γυναίκες, τη χρήση αλκοόλ και τη γενικότερη έλλειψη θετικού κλίματος.

Ο παράγοντας αυτός, όπως διαπιστώνεται από τους μελετητές, είναι πολύ πιο σημαντικός, για τα μεγαλύτερα, σε ηλικία, ζευγάρια, ενώ η παρουσία του δεν είναι αναγκαία, για την εκδήλωση βίας, στα νέα ζευγάρια. Ωστόσο, σε όλα, σχεδόν, τα ζευγάρια, διαπιστώνεται μια αρνητική συναλλαγή, μεταξύ των συντρόφων, πριν από κάθε επεισόδιο συντροφικής κακοποίησης.

Με άλλα λόγια, ο δράστης δεν έρχεται, απλά, στο σπίτι και δέρνει τη σύντροφό του. Μπορεί να έρχεται με άσχημη διάθεση ή να είναι θυμωμένος, για άλλους λόγους, αλλά αυτό δεν αρκεί, για να πυροδοτήσει ένα επεισόδιο συντροφικής κακοποίησης. Φαίνεται να

υπάρχει ένα πρότυπο αρνητικής αλληλεπίδρασης, μεταξύ των συντρόφων, το οποίο οδηγεί στη χρήση βίας (O'Leary, 1988).

Είναι πιθανόν οι σύντροφοι να προέρχονται από βίαιες οικογένειες, οπότε τα πρότυπα σύγκρουσης και βίας θα μεταφερθούν, κατά πάσα πιθανότητα, και στην τωρινή τους σχέση. Ακόμα, φαίνεται ότι δεν υπάρχουν όρια στη σχέση τους, οι σύντροφοι δεν αναλαμβάνουν τις ευθύνες απέναντι στον εαυτό τους και τον άλλο και συχνά, οι ρόλοι είναι ασαφείς (Napier, 1997). Και οι δύο σύντροφοι, συχνά, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, μειωμένη αίσθηση των ορίων του εγώ, αίσθηση ανασφάλειας, υψηλή εξαρτητικότητα και φόβο εγκατάλειψης (Herman, 1996). Είναι λογικό, λοιπόν, κάτω από την πίεση αυτών των συναισθημάτων, την υπερεμπλοκή και την έλλειψη ορίων, μεταξύ των συντρόφων, η ποιότητα της, μεταξύ τους, επικοινωνίας να είναι χαμηλή και να αλληλεπιδρούν, μ' έναν αρνητικό τρόπο, με αποτέλεσμα να φτάνουν στη βία.

Τα ζευγάρια αυτά δεν μπορούν να επικοινωνήσουν ή να διαπραγματευτούν, με ένα λογικό, μη επικριτικό τρόπο. Η έλλειψη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, που σχετίζεται άμεσα με τη δομή της προσωπικότητας τους, οδηγεί σε συχνές και έντονες λογομαχίες και καβγάδες. Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, οι σύντροφοι επιτίθενται ο ένας στον άλλο, λέγοντας πράγματα, τα οποία μειώνουν την αυτοεκτίμηση, δημιουργούν συναισθήματα ευαλωτότητας και ενεργοποιούν φόβους απόρριψης και εγκατάλειψης. Ακόμα, μπορεί να επιτίθενται στα ευάλωτα σημεία του/ της συντρόφου τους και να εκφράζουν, με κατακλυσμικό τρόπο, τα εχθρικά, προς τον/ την

σύντροφο, συναισθήματα τους, με αποτέλεσμα να κλιμακώνεται η σύγκρουση και να φτάνει στη βία (Jasinski & Williams, 1998).

Οι δράστες, ιδιαίτερα, όταν έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, συχνά, καταφεύγουν στη βία, εις βάρος της συντρόφου τους, προκειμένου να αντισταθμίσουν τα συναισθήματα ματαιώσης και ευαλωτότητας και να αποκαταστήσουν την «προσωπική προσβολή», την οποία νοιώθουν, ότι έχουν υποστεί, από την σύντροφό τους. Η βία αποτελεί, για τον δράστη, στην περίπτωση αυτή, ένα μέσο εκφοβισμού, ελέγχου και επιβολής σιωπής στη σύντροφό του, ώστε να έχει εκείνος το «πάνω χέρι», στη σχέση τους. Ακόμα, μπορεί να αποτελεί το κύριο ή ύστατο μέσο, για άντρες, οι οποίοι υστερούν στη λεκτική επικοινωνία και σε δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων (Jasinski & Williams, 1998). Αυτού του είδους οι άντρες απαιτούν την ανώτερη θέση εξουσίας στη σχέση τους, αλλά επειδή δεν έχουν την δύναμη να την επιβάλλουν, χρησιμοποιούν τη βία, ως μέσο επιβολής (Bersani & Chen, 1988).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των δραστών συντροφικής κακοποίησης είναι ότι, συχνά, δεν μπορούν να ανταποκριθούν, κατάλληλα, σε καταστάσεις, τις οποίες αντιλαμβάνονται ως προκλητικές ή ως μία μορφή απόρριψης, από την πλευρά της συντρόφου. Ακόμα και ουδέτερες συμπεριφορές, όπως το «κακό νοικοκυριό», από την πλευρά της συντρόφου, μπορεί να εξοργίσουν τον δράστη, ο οποίος ερμηνεύει το γεγονός, ότι το φαγητό δεν είναι μαγειρεμένο, όπως το θέλει και τα δωμάτια δεν είναι, κατά τη γνώμη του, καλά καθαρισμένα, ως ένδειξη περιφρόνησης από τη σύζυγό του (Jasinski & Williams, 1998).

Η βία, ακόμα, μπορεί να λειτουργεί και ως ένα ρυθμιστικό μέσο ανακούφισης των εντάσεων και δημιουργίας συναισθηματικής

απόστασης (Jasinski & Williams, 1998). Οι σύντροφοι, δηλαδή, σύμφωνα με τον Napier (1997), λόγω της βαθιάς εξάρτησης του ενός από τον άλλο και του φόβου ότι, λόγω αυτής της εξάρτησης, ο άλλος θα τους «καταβροχθίσει», καταφεύγουν στη σύγκρουση και, στη συνέχεια, στη βία, προκειμένου να κρατηθούν σε συναισθηματική απόσταση, να ανακτήσουν τον έλεγχο, τον οποίο νοιώθουν ότι χάνουν και να αποσοβήσουν τα συναισθήματα φόβου και άγχους. Στη σχέση τους, στην ουσία, επικρατεί μία διαρκής μάχη ελέγχου και εξουσίας, η οποία στηρίζεται στον φόβο τους, ότι η εγγύτητα θα σημάνει την απώλεια ελέγχου και την κυριαρχία τους από τον άλλο. Συνήθως, προέρχονται από οικογένειες, όπου οι γονείς τους, τους επιτίθενταν και κυριαρχούσαν σ' αυτούς, όταν ήταν παιδιά ή είχαν γονείς, που ο ένας κυριαρχούσε στον άλλο. Έτσι, παρά το μεγάλο ψυχολογικό κόστος, προσπαθούν, μέσω της επίθεσης και της βίας, η οποία, στην ουσία, αποτελεί μία ψυχολογική άμυνα τους, να κρατηθούν σε απόσταση, προκειμένου να μην κυριαρχηθούν. Συχνά, ακόμα, η βία μπορεί να καλύπτει, τυχόν, σεξουαλικά προβλήματα των συντρόφων.

Μπορεί, όμως, να συμβαίνει και το αντίθετο, όπως ισχυρίζεται ο Douglas (Jasinski & Williams, 1998), η χρήση βίας, δηλαδή, να εξυπηρετεί την ανάγκη των συντρόφων, για εγγύτητα. Αυτό συμβαίνει, όταν, μετά από ένα επεισόδιο κακοποίησης, οι σύντροφοι έρχονται κοντά, είτε συναισθηματικά ή ερωτικά.

Άλλοι παράγοντες που μπορεί να συμβάλουν είναι η μεγάλη διαφορά ηλικίας, η οποία αυξάνει την ανασφάλεια των συντρόφων και τις, μεταξύ τους, ανισότητες, δημιουργεί διαστάσεις στις αντιλήψεις, για τον τρόπο ζωής και συμβάλλει στην ανάπτυξη αισθημάτων

δυσαρέσκειας, από τη σχέση (O'Leary, 1988). Ακόμα, οι συγκρουσιακές δραστηριότητες, η εκτεταμένη γνώση του ερωτικού παρελθόντος των συντρόφων (η οποία μπορεί να υποδηλώνει έλλειψη ορίων), η κοινωνική απομόνωση (Bersani & Chen, 1988), καθώς και προβλήματα υγείας (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990) των θυμάτων ή των δραστών είναι παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να ενισχύσουν τις πιθανότητες εκδήλωσης συντροφικής κακοποίησης. Αλλά και εξωτερικοί λόγοι, μπορεί να συμβάλουν στην εκδήλωση του φαινομένου, όπως είναι επαγγελματικά άγχη και ματαιώσεις, κάποια αλλαγή στη ζωή του ενός ή και των δύο συντρόφων, η οποία προκαλεί άγχος και αστάθεια στη σχέση τους ή η παρουσία κοινού, κατά τη διάρκεια κάποιας σύγκρουσης τους (Bersani & Chen, 1988). Ενώ, ένας άλλος επιβαρυντικός παράγοντας μπορεί να είναι οι σοβαρές αποκλίσεις στο κοινωνικοπολιτισμικό και θρησκευτικό πλαίσιο των συντρόφων, όπως συμβαίνει στους μεικτούς γάμους.

Όπως προκύπτει, λοιπόν, από τα παραπάνω, η συντροφική βία φαίνεται να είναι ένα προϊόν του συστήματος, μάλλον, παρά της παθολογίας του ατόμου. Σύμφωνα με τη θεωρία των γενικών συστημάτων και τον Straus (Bersani & Chen, 1988), η συντροφική βία αυξάνεται, μέσω της θετικής επανατροφοδότησης (σ. Θετική επανατροφοδότηση: η λειτουργία, μέσω της οποίας, το σύστημα επιτρέπει και ενισχύει την εκδήλωση μίας συμπεριφοράς), όπως είναι α) ο στιγματισμός β) η δημιουργία δευτερογενούς σύγκρουσης, σχετικά με τη χρήση της βίας γ) η ενίσχυση των βίαιων πράξεων, μέσα από την επιτυχή χρήση της βίας και δ) η εκπλήρωση των προσδοκιών του

ρόλου και της αυτοεικόνας, όπως το να είναι κανείς σκληρός ή βίαιος.

Ο στιγματισμός ενός ατόμου ως βίαιου, μπορεί να λειτουργήσει ως μία «αυτοεκπληρούμενη προφητεία». Το άτομο, δηλαδή, προκειμένου να εκπληρώσει τις προσδοκίες των άλλων αλλά και τις προσδοκίες του ρόλου, που έχει εσωτερικεύσει και της εικόνας, που έχει το ίδιο, για τον εαυτό του, μπορεί να προβεί σε βίαιες και επικίνδυνες πράξεις. Ενώ, αν η χρήση βίας έρχεται σε αντίθεση με τους κανόνες του οικογενειακού συστήματος, θα δημιουργηθεί μία επιπλέον διαμάχη και ένα καινούργιο πεδίο συγκρούσεων, σχετικά με την άσκηση βίας.

Η Giles-Sims (Bersani & Chen, 1988), στηριζόμενη στη μελέτη του Straus και στις αρχές της θεωρίας των γενικών συστημάτων, προχωράει παραπέρα και ορίζει έξι χρονολογικά, αλληλοδιαδοχικά στάδια ανάπτυξης της σχέσης, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε συντροφική κακοποίηση. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής:

Στάδιο 1. Η Εγκατάσταση του Οικογενειακού Συστήματος. Στο στάδιο αυτό, τοποθετούνται τα θεμέλια, για τα εξελισσόμενα πρότυπα (patterns) αλληλεπίδρασης, εγκαθίστανται τα όρια και αναπτύσσονται οι κανόνες διακυβέρνησης του συστήματος. Τα πρότυπα αλληλεπίδρασης του καινούργιου οικογενειακού συστήματος επηρεάζονται, άμεσα, από τα πρότυπα προηγούμενων συστημάτων. Στο ξεκίνημα, δηλαδή, μίας σχέσης, κάθε άτομο έχει, ήδη, εσωτερικευμένους κανόνες, αξίες και τρόπους συμπεριφοράς. Το ιστορικό συγκρούσεων και βίαιων εμπειριών ενός ατόμου αποτελεί ένδειξη συγκρουσιακών και βίαιων προτύπων και σε επόμενες σχέσεις. Τα άτομα, δηλαδή, που είχαν βίαιες εμπειρίες, κατά την παιδική τους

ηλικία, αντιμετωπίζουν περισσότερες πιθανότητες να ασκήσουν βία, εις βάρος του παιδιού τους και/ ή της συντρόφου τους, απ' ότι εκείνοι, που δεν είχαν ανάλογες εμπειρίες.

Ένας παράγοντας, ο οποίος μπορεί να επηρεάσει θετικά την εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης, είναι ότι, σύμφωνα με την Giles-Sims, αρκετές γυναίκες τείνουν να αυξάνουν τη δέσμευση και την αφοσίωση τους, προς τον σύντροφό τους, με την πάροδο του χρόνου, ακόμα και αν αυτός έχει ιστορικό βίας. Οι γυναίκες αυτές τείνουν να παραβλέπουν ή να δείχνουν κατανόηση στις εκδηλώσεις βίαιης συμπεριφοράς του δράστη, ακόμα και αν αυτός τις είχε χτυπήσει, πριν παντρευτούν ή πριν αρχίσουν να ζουν μαζί.. Σύμφωνα με τη συστημική προσέγγιση, το πρότυπο (pattern) αυξανόμενης δέσμευσης και αφοσίωσης εκφράζει μια θετική ανατροφοδότηση της βίας, την εκδήλωση της οποίας ενθαρρύνει και στο μέλλον

Το πρότυπο αφοσίωσης της γυναίκας στον άνδρα πηγάζει από τις κοινωνικές δομές και την κοινωνικοποίηση της, τόσο μέσα στην οικογένεια καταγωγής της, όσο και μέσα στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον. Ο ρόλος της άγαμης μητέρας ή της διαζευγμένης γυναίκας εξακολουθεί να είναι, ακόμα, αρκετά, στιγματισμένος, με αποτέλεσμα πολλές γυναίκες να νοιώθουν την πίεση να δεσμευτούν και να αφοσιωθούν περισσότερο σε μία σχέση, ακόμα και κατά τη διάρκεια του γάμου.

Σημαντικό ρόλο, ακόμα, στην εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης, θα παίξουν οι κανόνες, που έχουν εγκατασταθεί, σχετικά με τη χρήση βίας και την κατανομή δύναμης. Ένας πολύ σημαντικός τομέας των προσδοκιών, που έχουν οι σύντροφοι από τον γάμο τους, ο οποίος

συνδέεται, άμεσα, με τις διαδικασίες σύγκρουσης, αφορά τη συγκριτική δύναμη ανδρών και γυναικών. Για παράδειγμα, ένας άντρας μπορεί να χρησιμοποιεί τη βία ως μια αντίδραση, στην προσπάθεια της γυναίκας να διακόψει τη σχέση. Το ιστορικό βίας, σε προηγούμενα συστήματα, είτε του άντρα ή της γυναίκας ή, μερικές φορές, και των δύο, θα καθορίσουν την αντίδραση στη βία, στο καινούργιο σύστημα.

Επιπλέον, η κατανομή δύναμης, μεταξύ άνδρα και γυναίκας, αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν το πρότυπο βίας. Αν ένας άντρας νοιώθει ότι εκείνος πρέπει να έχει τη δύναμη, μέσα στη σχέση, μπορεί να χρησιμοποιήσει βία, προκειμένου να ενισχύσει τη δύναμη αυτή. Αν μια γυναίκα αποδέχεται ότι ο άντρας πρέπει να έχει αυτή τη δύναμη, μπορεί να αποδεχτεί και τη βία του, εις βάρος της.

Στάδιο 2. Το Πρώτο Επεισόδιο Βίας. Πως μπορεί να επηρεάσει ό,τι συνέβη, μεταξύ του ζευγαριού, κατά το πρώτο επεισόδιο βίας, την πιθανότητα μελλοντικών επεισοδίων; Σύμφωνα με τη συστημική προσέγγιση, την απάντηση θα δώσει η επανατροφοδότηση. Αν οι στόχοι του δράστη ικανοποιηθούν, η συμπεριφορά του θα ανατροφοδοτηθεί θετικά και οι πιθανότητες εκδήλωσης βίας και στο μέλλον, θα ενισχυθούν. Θετική επανατροφοδότηση, επίσης, θα συμβεί, όταν το θύμα δεν αντιδράσει στη βία του δράστη, όταν, δηλαδή, είναι διατεθειμένο να τον συγχωρήσει και να ξεχάσει ό,τι συνέβη.

Στάδιο 3. Η Σταθεροποίηση της Βίας. Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία, η συμπεριφορά, η οποία λαμβάνει θετική επανατροφοδότηση, θα κλιμακωθεί και θα τείνει να γίνει ένα εγκατεστημένο μέρος του

συστήματος. Κατά συνέπεια, κάθε πράξη βίας θα αποτελεί το έδαφος, για περαιτέρω συγκρούσεις.

Με την πάροδο του χρόνου, δηλαδή, η βία δημιουργεί μια εχθρότητα, μεταξύ των συντρόφων, έτσι ώστε, μετά από λίγο, να ξεχνούν τον πραγματικό λόγο σύγκρουσης και το μόνο, που τους ενδιαφέρει, να είναι το πώς θα πάρουν εκδίκηση ο ένας από τον άλλο, για τις πράξεις του παρελθόντος. Μερικές κακοποιημένες γυναίκες αντιμάχονται στον δράστη, αλλά πολλές όχι. Όταν οι γυναίκες, όμως, υποχωρούν, η αντίδραση τους αυτή αποτελεί θετική ανατροφοδότηση της βίας, η οποία, σύντομα, γίνεται ένα εγκατεστημένο πρότυπο, στη σχέση του ζευγαριού.

Όταν οι διορθωτικές κινήσεις δεν μπορέσουν να κρατήσουν τη βία, σε ανεκτά επίπεδα, τότε, το σύστημα θα οδηγηθεί σε μία αλλαγή των βασικών κανόνων του, σε μία *μορφογένεση*. Για παράδειγμα, μετά από ένα σημείο, η βία έχει κλιμακωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι διορθωτικές κινήσεις δεν επιφέρουν κανένα, απολύτως, αποτέλεσμα. Η κακοποιημένη γυναίκα πρέπει να στραφεί, για βοήθεια, σε ανθρώπους, έξω από το σπίτι, όπως συγγενείς, φίλους, στην αστυνομία ή στις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες. Αν οι πράξεις της αυτές λάβουν θετική επανατροφοδότηση, η διαδικασία κλιμάκωσης θα ανακοπεί. Διαφορετικά, το πρότυπο βίας θα ενδυναμωθεί, ακόμη, περισσότερο.

Στάδιο 4. Το Κρίσιμο Σημείο. Το καθοριστικό επεισόδιο, το οποίο πυροδότησε την αλλαγή, δεν είναι, απαραίτητα, ούτε το πιο βίαιο, ούτε το πιο πρόσφατο. Το επεισόδιο, το οποίο θυμούνται οι γυναίκες, όταν προσφεύγουν στα καταφύγια, ζητώντας βοήθεια, ως το πιο σημαντικό και το πιο κρίσιμο, για την απόφασή τους, συχνά,

συνέβη, πριν από μερικές εβδομάδες έως και μερικούς μήνες ή ακόμα και πριν μερικά χρόνια.

Για τις κακοποιημένες γυναίκες, καθοριστικοί παράγοντες, για την απόφαση τους, να εγκαταλείψουν το σύστημα, στάθηκαν οι ακόλουθοι τρεις: α) ο φόβος ότι θα τραυματιστούν τα παιδιά, β) το μίσος για τους συζύγους τους, οι οποίοι επέτρεπαν στα παιδιά να βλέπουν τη μητέρα τους να κακοποιείται και γ) η αποκάλυψη του βίαιου προτύπου σε ανθρώπους, έξω από την οικογένεια.

Στάδιο 5. Φεύγοντας από το Σύστημα. Έχει βρεθεί, ότι πολλές από τις γυναίκες, στα καταφύγια κακοποιημένων γυναικών, είχαν συνδεθεί στενά με κάποιο άλλο πρόσωπο, τουλάχιστον, για μερικούς μήνες, την περίοδο, μεταξύ του κρίσιμου επεισοδίου και του χρόνου προσφυγής τους στο καταφύγιο, το οποίο δείχνει ότι οι γυναίκες, σε εκείνη την περίπτωση, ζήτησαν και βρήκαν εναλλακτικές πηγές ανατροφοδότησης, έξω από το οικογενειακό σύστημα. Οι κακοποιημένες γυναίκες και οι έμπιστοι τους ανέπτυξαν μια σχέση, η οποία ξεπέρασε τα όρια του πρωτογενούς συστήματος. Αυτή η γεφυρωτική σχέση ήταν πολύ σημαντική, για αυτές τις γυναίκες, γιατί, όλο το προηγούμενο διάστημα, ήταν τόσο πολύ εμπλεγμένες στο οικογενειακό σύστημα, ώστε χρειάζονταν ένα καινούργιο υποστηρικτικό σύστημα, το οποίο θα λειτουργούσε ως μία γέφυρα, μεταξύ του πρωτογενούς οικογενειακού συστήματος και του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος.

Καθώς άνοιξαν τα όρια του συστήματος, οι γυναίκες έγιναν, περισσότερο, ενήμερες των νέων ευκαιριών και πηγών πληροφόρησης, καθώς και των συγκρούσεων, μεταξύ του πρωτογενούς οικογενειακού

συστήματος και του καινούργιου, που αναδύθηκε. Το αποτέλεσμα θα εξαρτηθεί από τη δύναμη και τους διαφορετικούς στόχους των δύο συστημάτων, αλλά και των ίδιων των γυναικών.

Στάδιο 7. Διάλυση ή «Μια απ' τα ίδια». Μετά τη διαμονή στο καταφύγιο, θα αναδομηθεί το πρωτογενές οικογενειακό σύστημα, ώστε να μην ενθαρρυνθεί η εκδήλωση βίας, στο μέλλον; Αν οι γυναίκες αποφασίσουν να μην επιστρέψουν, ξανά, σ' εκείνο το σύστημα, μπορούν να εγκαθιδρύσουν καινούργια, ικανοποιητικά συστήματα, τα οποία θα το αντικαταστήσουν; Πόσο πιθανόν είναι οι γυναίκες, οι οποίες ξαναγυρίζουν στο πρωτογενές σύστημα, να επιστρέψουν στο ίδιο πρότυπο και να εκδηλωθεί, ξανά, βία, εις βάρος τους;

Το 45% του δείγματος γυναικών της Giles-Sims, υπεβλήθησαν, ξανά, σε συνέντευξη, έξι μήνες, μετά την εισαγωγή τους, στο καταφύγιο. Το 58% των γυναικών αυτών, είχαν επιστρέψει, ξανά, στον δράστη, τουλάχιστον, προσωρινά, μετά την αποχώρησή τους από το καταφύγιο. Το 42% είχαν παντρευτεί ή ζούσαν μαζί με τον δράστη, στη διάρκεια της δεύτερης συνέντευξης.

Από όλα τα ζευγάρια της διαχρονικής παρακολούθησης, το 56% ανέφερε, τουλάχιστον, ένα επεισόδιο βίας, κατά το μεσοδιάστημα αυτό. Οι γυναίκες, που επέστρεψαν και δεν ξαναέφυγαν ποτέ, ανέφεραν τα υψηλότερα ποσοστά βίαιων επεισοδίων, υψηλότερα από τις γυναίκες, οι οποίες επέστρεψαν και ξαναέφυγαν ή εκείνες, οι οποίες δεν ξαναγύρισαν, ποτέ, στον δράστη.

Η επιστροφή σε μία σχέση, στην οποία είναι εγκατεστημένο ένα βίαιο πρότυπο, σε αρκετές περιπτώσεις, ισοδυναμεί με συμμόρφωση στο πρότυπο αυτό. Αν το σύστημα δεν έχει αλλάξει, η επιστροφή

αντιπροσωπεύει θετική επανατροφοδότηση των εγκατεστημένων προτύπων.

Η αλλαγή του βίαιου αυτού προτύπου είναι, ιδιαίτερα, δύσκολη, λόγω των πολύπλοκων και σύνθετων δυναμικών αυτών των συστημάτων (σχέσεων), καθώς και λόγω του ότι τα συστήματα αυτά είναι κλειστά και ανελαστικά. Η αλλαγή του συστήματος μπορεί να προέλθει, μόνο, από την οριστική απομάκρυνση της κακοποιημένης γυναίκας, από το σύστημα αυτό.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, τα ίδια τα δυναμικά της σχέσης ευνοούν τη συντήρηση του φαινομένου της κακοποίησης. Αυτά τα δυναμικά είναι που δημιουργούν τον φαύλο κύκλο της βίας, ο οποίος είναι πολύ δύσκολο να σπάσει. Τον κύκλο της βίας θα εξετάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

III. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Σύμφωνα με την κυκλική θεωρία της βίας, της Walker (1989), η κακοποίηση δεν είναι συνεχής, ούτε συμβαίνει σε τυχαία χρονικά διαστήματα. Υπάρχει ένας «Κύκλος της Βίας», ο οποίος εμφανίζεται σε τρεις φάσεις, που ποικίλουν σε χρόνο και σε ένταση, από ζευγάρι σε ζευγάρι.

Στην πρώτη φάση, της «δημιουργίας της έντασης», παρατηρείται κάποια εκρηκτικότητα του θύτη, η οποία εκφράζεται με απειλές και λεκτική επιθετικότητα. Κάποια μικρά επεισόδια κακοποίησης μπορεί να συμβούν, όπως μικροσπρωξίματα, τραβήγματα, τσιμπήματα, τα οποία το θύμα, συνήθως, δέχεται με παθητικότητα ή σπανιότερα, αντεπιτίθεται λεκτικά. Στην προσπάθεια του να μην κακοποιηθεί περισσότερο, το θύμα γίνεται υποχωρητικό, περιποιητικό ή μπορεί να κρατάει αποστάσεις, αφήνοντας τον δράστη να νομίζει πως δέχεται ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος. Ο δράστης, παρακινούμενος από τη φανερά παθητική αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς του, δεν προσπαθεί να ελέγξει τον εαυτό του και εξοργίζεται ακόμη περισσότερο.

Στη δεύτερη φάση της «έκρηξης», τα επεισόδια κακοποίησης είναι πολύ σοβαρά και η κατάσταση είναι, πλέον, ανεξέλεγκτη. Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται από αδυναμία πρόβλεψης και έλλειψη ελέγχου, τόσο από τον δράστη, όσο και από το θύμα. Το θύμα είτε προσπαθήσει να αντεπιτεθεί, είτε κρατήσει μια παθητική στάση, θα κακοποιηθεί, ανεξάρτητα από την αντίδραση του. Μερικές φορές ένα επεισόδιο της δεύτερης φάσης προκαλείται από την ίδια την

κακοποιημένη γυναίκα, λόγω του ότι δεν μπορεί, πλέον, να αντέξει τα συναισθήματα τρόμου, θυμού και άγχους, που προκαλεί η αίσθηση ότι επίκειται η αναπόφευκτη περίοδος της μεγάλης βίας. Με τον τρόπο αυτό νοιώθει ότι έχει εκείνη τον έλεγχο του χρόνου και της αιτίας του επεισοδίου και δεν βρίσκεται στο έλεος του δράστη. Η δεύτερη φάση είναι η συντομότερη από τις τρεις και η διάρκεια της κυμαίνεται, συνήθως, μεταξύ δύο έως είκοσι τεσσάρων ωρών.

Η τρίτη φάση, της «ευγενικής και μεταμελημένης συμπεριφοράς», χαρακτηρίζεται από την υπερβολική αγάπη, τη γενναιοδωρία, την ευγένεια και τη μεταμέλεια του δράστη. Ο θύτης παρακαλεί την κακοποιημένη γυναίκα να τον συγχωρήσει, με ικεσίες, δώρα και απειλές, ότι θα καταστραφεί, αν εκείνη τον εγκαταλείψει. Προσπαθεί, ακόμα, να την πείσει, ότι, στο εξής, θα ελέγχει τον εαυτό του και ότι δεν πρόκειται να την κακοποιήσει, ποτέ ξανά. Ωστόσο, μετά από κάποιο διάστημα, ξεκινάει, πάλι, ένας καινούργιος κύκλος κακοποίησης.

Σύμφωνα με την κυκλική θεωρία της Walker, με την πάροδο του χρόνου, η συχνότητα και η βαρύτητα (/δριμύτητα) της κακοποίησης αυξάνεται.

Ωστόσο, ο κύκλος της κακοποίησης δεν φαίνεται να χαρακτηρίζει την πλειονότητα των περιπτώσεων συντροφικής κακοποίησης, αλλά αντιπροσωπεύει, μάλλον, σύμφωνα με τον Johnson (Jasinski & Williams, 1998), την πατριαρχική, τρομοκρατική μορφή γυναικείας, συντροφικής κακοποίησης. Ενώ, σύμφωνα με τους Dutton και Starzomski (Jasinski & Williams, 1998), ο «κύκλος της κακοποίησης»

μπορεί να είναι αντιπροσωπευτικός, μόνο, των δραστών, με μεταιχμιακή διαταραχή προσωπικότητας.

Ακόμα, βάσει των κλινικών παρατηρήσεων του Douglas (Jasinski & Williams, 1998), διαπιστώνεται ότι, στα πρώιμα στάδια του κύκλου της βίας, μεσολαβούν περίοδοι, κατά τις οποίες οι σύντροφοι μοιράζονται καλές στιγμές και τρυφερά συναισθήματα. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, το πρότυπο σύγκρουσης εγκαθίσταται, τα προβλήματα μεταξύ των συντρόφων παραμένουν ανεπίλυτα και ξαναέρχονται, επαναλαμβανόμενα, συχνά, στο προσκήνιο, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ένταση των συγκρούσεων. Η αυξανόμενη βία διαβρώνει τη σχέση και μειώνει τις όποιες θετικές πλευρές της. Το επόμενο στάδιο, σύμφωνα με τον Douglas, είναι αυτό της βαριάς σωματικής κακοποίησης, όπου η βία είναι «εσκεμμένη, επικίνδυνη, προμελετημένη» και δεν υπάρχει καμία ανακούφιση από τις τιμωρίες, την κυριαρχική συμπεριφορά, την υπερβολική ζήλια και τις επικρίσεις του δράστη. Ο δράστης μπορεί να γίνεται, ολοένα και περισσότερο, πιο κτητικός, να ασκεί, ολοένα και μεγαλύτερο έλεγχο και μπορεί να απομονώσει τη σύντρόφό του από την οικογένεια και τους φίλους της.

Ένα άλλο μοντέλο συντροφικής κακοποίησης είναι αυτό του Deschner (O'Leary, 1988), το οποίο περιλαμβάνει τα ακόλουθα επτά στάδια:

1. *Αμοιβαία εξάρτηση.* Δύο άτομα, με πολλές, βαθιές, ανικανοποίητες ανάγκες, συνάπτουν μία συζυγική σχέση, με την ελπίδα ότι όλες τους οι ανάγκες θα ικανοποιηθούν από τον σύντρόφό τους. Δίνονται πολλές υποσχέσεις και από τις δύο πλευρές και γεννιούνται παθιασμένα συναισθήματα. Η σχέση τους

είναι συναρπαστική, αλλά και απομονωμένη. Η κακοποιημένη γυναίκα, συχνά, νοιώθει ότι ο σύντροφος της μοιάζει σαν ένα παιδί, που χρειάζεται τη φροντίδα της.

2. *Το ολέθριο συμβάν.* Κάποιο, φαινομενικά, ασήμαντο γεγονός, όπως ότι η σύζυγος δεν ήταν στο σπίτι, όταν επέστρεψε εκείνος, μπορεί να θεωρηθεί, από τον δράστη, ως ένα πολύ σημαντικό, αρνητικό συμβάν.
3. *Ανταλλάσσονται εξαναγκασμοί.* Ο μελλοντικός δράστης προσπαθεί να σταματήσει συμπεριφορές της συντρόφου του, τις οποίες θεωρεί δυσάρεστες, με απειλές και ύβρεις. Σχηματίζεται το ελικοειδές των αρνητικών συναλλαγών.
4. *Η Απόφαση της «Τελευταίας Σταγόνας Υπομονής».* Η κατάσταση θα κορυφωθεί, όταν ο εν δυνάμει δράστης αποφασίσει, ότι η κατάσταση είναι ανυπόφορη. Σύμφωνα με τον Deschner, η απόφαση αυτή είναι καθοριστική. Αν δεν ληφθεί ποτέ, η βία θα έχει αποφευχθεί. Το ιστορικό λεκτικών επιθέσεων και οι πολιτισμικές αξίες, που καθορίζουν τι είναι σωστό και τι όχι, θα επηρεάσουν την ταχύτητα, με την οποία θα κλιμακωθεί η κατάσταση.
5. *Η Αρχική Οργή.* Επέρχεται η βία, ως απάντηση στην προηγούμενη απόφαση του δράστη. Αντικείμενα του σπιτιού ή ακόμα και τοίχοι ή πόρτες μπορεί να καταστραφούν. Ο δράστης κλοτσάει, δαγκώνει ή πνίγει το θύμα.
6. *Η Ενίσχυση της Βίας.* Σύμφωνα με τον Deschner, σχεδόν όλες οι κακοποιημένες γυναίκες συμφωνούν ότι, αν δεν έχουν μεγαλύτερη σωματική δύναμη από τον δράστη, ο καλύτερος

τρόπος για να αντιμετωπίσουν τη μανιώδη οργή του είναι να γίνουν υποχωρητικές. Το να παλέψουν ή να αντεπιτεθούν δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα, αντίθετα, μάλιστα, θα κλιμακώσει τη βία. Έτσι, όμως, το θύμα, χωρίς να το θέλει, ενισχύει την επιθετικότητα του συντρόφου του. Όπως παρατηρεί ο Deschner, αν το θύμα δεν είναι πολύ βαριά τραυματισμένο, μπορεί ακόμα και να επιβραβεύσει τον δράστη, με «χειρονομίες συμφιλίωσης, όπως να κατηγορεί τον εαυτό του, για ότι συνέβη ή να προσπαθεί, περισσότερο, να τον ικανοποιήσει, φτιάχνοντας φαγητό, κάνοντας δουλειές του σπιτιού ή σεξ». Αυτές οι «συμφιλιωτικές χειρονομίες» μπορούν να ενισχύσουν ακόμη περισσότερο τον δράστη.

7. *Η Φάση της Μετάνοιας.* Ο δράστης ορκίζεται ότι δεν πρόκειται να ξανασυμβεί κάτι τέτοιο. Μπορεί να ζητάει από το θύμα να τον συγχωρέσει και μπορεί να συμπεριφέρεται, ακόμα και στοργικά. Στο τέλος, μπορεί ακόμα και να παραιτηθεί από την ισχυρή θέση που κέρδισε, μέσω του βίαιου εξαναγκασμού.

Πάντως, παρά τις αντιγνώμεις, τόσο η κυκλική θεωρία της βίας της Walker, όσο και το μοντέλο του Deschner, είναι πολύ σημαντικά, γιατί μας παρέχουν ένα πλαίσιο κατανόησης του φαινομένου και του πως μπορεί ο κύκλος της βίας να σπάσει. Ιδιαίτερη, δε, είναι η αξία τους για τον προγραμματισμό των θεραπευτικών παρεμβάσεων, οι οποίες, ανάλογα με τον χρόνο και το στάδιο, στο οποίο θα επέλθουν, μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο αποτελεσματικές.

IV. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

Οι σχέσεις, όπως και ο άνθρωπος, εξελίσσονται, μέσα στο χρόνο και περνούν σε ανώτερα στάδια ανάπτυξης, από τα οποία το καθένα διαφέρει, όσον αφορά τα δυναμικά της σχέσης, τις ευθύνες και τους ρόλους των συντρόφων. Κατά συνέπεια, σε κάθε εξελικτικό στάδιο της σχέσης, ενέχονται διαφορετικοί παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να συμβάλουν στην εκδήλωση του φαινομένου της κακοποίησης ή αντίθετα, να την αναστείλουν. Αυτό, άλλωστε, ερμηνεύει και το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα ευρήματα σχετικών ερευνών (Jasinski & Williams, 1998), ενώ, σε πολλές σχέσεις, παρατηρούνται υψηλά ποσοστά κακοποίησης, κατά την πρώιμη φάση του γάμου, τα ποσοστά αυτά μειώνονται, αισθητά, κατά τις επόμενες φάσεις. Τα στάδια αυτά θα μελετήσουμε, στο κεφάλαιο αυτό.

- *Προγαμιαία περίοδος της σχέσης.*

Με τον όρο προγαμιαία περίοδος, εννοείται η αρχική, μη συμβιωτική φάση της σχέσης, μεταξύ ενήλικων συντρόφων. Παρ' ότι οι σχέσεις αυτές μπορεί να διακρίνονται από υψηλού βαθμού εγγύτητα, συνήθως, δεν θεωρούνται επίσημες, ούτε κοινωνικά, ούτε νομικά.

Μελέτες, πάντως, έχουν δείξει ότι, αν και οι προγαμιαίες σχέσεις έχουν σημαντικές διαφορές, από τις εν γάμω σχέσεις, όπως είναι η έλλειψη οικονομικών και συμβατικών δεσμεύσεων ή δεσμεύσεων, που προκύπτουν από την ύπαρξη παιδιών, οι παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση του φαινομένου της κακοποίησης, στις προγαμιαίες σχέσεις, είναι παρόμοιοι με αυτούς που συνδέονται με τη βία, μέσα

στο γάμο. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι κοινωνικοί κανόνες και οι κοινωνικές δομές, σε συνδυασμό με την έκθεση στη βία, στην οικογένεια καταγωγής, το διαζύγιο των γονέων και περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως είναι το στρες, η ζήλια, η χρήση αλκοόλ και άλλων ναρκωτικών ουσιών και η σοβαρότητα της σχέσης (Jasinski & Williams, 1998).

Οι πιθανότητες συντροφικής κακοποίησης αυξάνονται, αν ο δράστης έχει υποστεί κακοποίηση, κατά την παιδική του ηλικία ή αν έχει χαρακτηριστικά προσωπικότητας, τα οποία αποτελούν προδιαθεσικούς παράγοντες, για συντροφική κακοποίηση (O'Leary, 1988).

Άλλοι παράγοντες είναι ο αριθμός των συντρόφων και η συχνότητα των συναντήσεων, με τον εκάστοτε σύντροφο. Ο αριθμός των συντρόφων συνδέεται με το γεγονός ότι η συχνή εναλλαγή ερωτικών συντρόφων συνεπάγεται μεγαλύτερο χρονικό διάστημα έκθεσης της γυναίκας στον κίνδυνο κακοποίησης. Ενώ, οι συχνές συναντήσεις με τον σύντροφο επιταχύνουν την ανάπτυξη εγγύτητας. Όσο περισσότερος είναι ο κοινός χρόνος, που μοιράζονται οι σύντροφοι και άρα όσο μεγαλύτερη είναι η μεταξύ τους εγγύτητα, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες εκδήλωσης συγκρούσεων. Ενώ, επίσης, συχνά, η εγγύτητα συνδέεται με ένα αυθαίρετο δικαίωμα επιρροής, πάνω στη σύντροφο (Jasinski & Williams, 1998).

Σε γενικές γραμμές, πάντως, οι σοβαρές και συναισθηματικά έντονες σχέσεις αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες πιθανότητες εκδήλωσης συγκρούσεων, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε κακοποίηση της

γυναίκας. Αλλά ακόμα και οι σχέσεις μικρής διάρκειας ενέχουν την πιθανότητα σοβαρής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998).

Η Προγαμιαία Βία Μεταφέρεται και Μέσα Στον Γάμο;

Ένα πολύ ενδιαφέρον ερώτημα, το οποίο χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, είναι το αν η βία συνεχίζεται και μέσα στο γάμο ή τη σχέση συμβίωσης.

Τα ερευνητικά στοιχεία, πάντως, από δείγματα γυναικών, που είχαν κακοποιηθεί, κατά τη διάρκεια του γάμου τους και διέμεναν σε καταφύγια (κακοποιημένων γυναικών), δείχνουν ότι το ½ ή και παραπάνω είχαν κακοποιηθεί, επίσης και κατά τη διάρκεια της προγαμιαίας σχέσης (Jasinski & Williams, 1998). Ενώ, στη μελέτη των O'Leary, Arias, Rosenbaum και Barling (O'Leary, 1988), σε ζευγάρια, στον πρώτο τους γάμο, το 30%, τόσο των αντρών, όσο και των γυναικών δήλωσαν ότι, τελικά, παντρεύτηκαν κάποιον /-α, που τους /τις είχε κακοποιήσει, κατά την προγαμιαία σχέση τους.

• *Πρώιμη Φάση του Γάμου.*

Η νεότητα είναι, ίσως, ένας από τους ισχυρότερους παράγοντες επιθετικότητας και κατά συνέπεια, θα ανέμενε κανείς, η έκταση του φαινομένου της συζυγικής κακοποίησης να είναι μεγαλύτερη, μεταξύ νεαρών συντρόφων, στην πρώιμη φάση του γάμου. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από τη μελέτη του O'Leary και των συνεργατών του (Jasinski & Williams, 1998), σύμφωνα με την οποία τα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης, μεταξύ των νεαρών ζευγαριών, στην πρώιμη φάση του γάμου, είναι διπλάσια, από εκείνα των υπόλοιπων

παντρεμένων ζευγαριών. Και άλλες έρευνες, πάντως, επιβεβαιώνουν ότι η έκταση του φαινομένου είναι πολύ μεγαλύτερη, μεταξύ νεαρών ζευγαριών.

Εκτός από τη νεότητα, άλλοι παράγοντες, που συνδέονται με υψηλότερα ποσοστά κακοποίησης, κατά την πρώιμη περίοδο του γάμου, είναι η κατάχρηση αλκοόλ από τον σύζυγο, η δυσαρέσκεια από τον γάμο, η εχθρότητα του συζύγου και οι πεποιθήσεις, ότι το αλκοόλ δικαιολογεί τη βία.

- *Εγκυμοσύνη και Γάμος*

Η εγκυμοσύνη είναι ένα πολύ σημαντικό και κρίσιμο στάδιο, για την εξέλιξη της σχέσης. Οι αλλαγές που επιφέρει μπορεί να έχουν ως συνέπεια ακόμα και την συντροφική κακοποίηση.

Οι μελέτες, ωστόσο, δείχνουν αντιφατικά στοιχεία. Σύμφωνα με κάποιους συγγραφείς και ερευνητές, η εγκυμοσύνη είναι μία περίοδος ανάπαυλας, για τις κακοποιημένες γυναίκες, κατά την οποία οι σύντροφοι τους σταματούν να τις κακοποιούν, ενώ, σύμφωνα με κάποιους άλλους, η βία κλιμακώνεται, κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης (Jasinski & Williams, 1998).

Οι λόγοι, που μπορεί να οδηγήσουν τον δράστη στην κακοποίηση της εγκυμονούσας συζύγου του, είναι η ζήλια του και ο θυμός του, για το αγέννητο παιδί. Τα συναισθήματα αυτά, ενίοτε, εκφράζονται συμβολικά, μέσα από το είδος της κακοποίησης ή την περιοχή του σώματος, στην οποία επικεντρώνονται τα χτυπήματα, όπως π.χ. χτυπήματα στο υπογάστριο της γυναίκας (Campbell, 1989).

Ακόμα, ο δράστης μπορεί να βλέπει την εγκυμοσύνη ως κάτι, που έρχεται σε σύγκρουση με τους ρόλους των γυναικών και τα συζυγικά καθήκοντα τους, όπως π.χ. τη φροντίδα του συζύγου τους (Jasinski & Williams, 1998).

Υπ' αυτή τη συλλογιστική, μολονότι η βία εντοπίζεται στην περίοδο της εγκυμοσύνης, δεν έχει, ωστόσο, ως άμεσο στόχο το παιδί.

Τέλος, οι άντρες μπορεί να αντιμετωπίζουν την εγκυμοσύνη ως μια απειλή για τον ανδρισμό τους, για τον οποίο, η εικόνα που έχουν, δεν περιλαμβάνει τη φροντίδα μωρών. Ενώ, για κάποιους άντρες, η εγκυμοσύνη μπορεί να μην επηρεάσει καθόλου ούτε την ποσότητα, ούτε το είδος της κακοποίησης, που ασκούν εις βάρος των συντρόφων τους (Campbell, 1989).

- *Διάσταση και Διαζύγιο.*

Ένα διαζύγιο και ένας νέος γάμος είναι πολύ σημαντικά γεγονότα, για τη ζωή ενός ανθρώπου. Τα στάδια αυτά, λόγω των μεγάλων αλλαγών που επιφέρουν, είναι, ιδιαίτερα, στρεσογόνα και μπορεί να συμβάλουν στην εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης.

Ο τερματισμός μιας σχέσης μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς ή άσκησης σοβαρότερης μορφής βίας από τον σύντροφο, ο οποίος δεν επιθυμεί τη διακοπή της σχέσης. Ακόμα, ο κίνδυνος σεξουαλικής κακοποίησης και σοβαρής ή θανατηφόρου βίας είναι, δυσανάλογα, μεγάλος, για τις γυναίκες, οι οποίες προσπαθούν να διακόψουν μια σχέση. Ο δράστης, προκειμένου να εμποδίσει τη φυγή της συντρόφου του, μπορεί να προβεί ακόμα και σε απειλές, ότι θα σκοτώσει αγαπημένα της πρόσωπα. Τα θύματα

συντροφικής κακοποίησης, συχνά, παραμένουν σε μια βίαιη σχέση, επειδή φοβούνται την εκδίκηση ή τη δολοφονία τους, από τον δράστη (Jasinski & Williams, 1998).

Μετά από μία διάσταση ή ένα διαζύγιο, μπορεί να ακολουθήσει ένας καινούργιος γάμος και μια νέα οικογένεια. Το στάδιο αυτό ενέχει, επίσης, σοβαρούς κινδύνους, για την εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης, ιδιαίτερα, για τα άτομα, που ήταν βίαια και σε προηγούμενες σχέσεις. Λόγω του σταθερού, βίαιου προτύπου, που έχουν εσωτερικεύσει, είναι πολύ πιθανόν να επαναλάβουν αυτή τη συμπεριφορά και στην καινούργια τους σχέση. Τα άγχη, επίσης, μιας καινούργιας οικογένειας μπορεί να αυξήσουν τις πιθανότητες συζυγικής κακοποίησης. Σύμφωνα, μάλιστα, με την έρευνα των Kalmuss και Seltzer (Jasinski & Williams, 1998), τα ποσοστά συζυγικής κακοποίησης είναι διπλάσια στις οικογένειες, όπου οι σύζυγοι είχαν ξαναπαντρευτεί, στο παρελθόν, εν συγκρίσει, με εκείνες, που προέρχονται, απ' τον πρώτο γάμο των συντρόφων.

- *Υστερη Φάση του Γάμου.*

Η έκταση του φαινομένου της συντροφικής κακοποίησης, στην ύστερη φάση του γάμου, φαίνεται να είναι μικρότερη, απ' ότι στα υπόλοιπα στάδια. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικά ερευνητικά εμπόδια, τα οποία δεν μας επιτρέπουν να έχουμε μία σαφή, ακριβή εκτίμηση της έκτασης του (Jasinski & Williams, 1998).

Η κακοποίηση των ηλικιωμένων γυναικών από τον σύντροφό τους, μπορεί να αποτελεί ένα μεμονωμένο φαινόμενο, που να οφείλεται σε παράγοντες, που έχουν σχέση με τις ιδιαιτερότητες αυτού του σταδίου

και τις δυσκολίες της τρίτης ηλικίας ή μπορεί να είναι συνέχεια της κακοποίησης, που ξεκίνησε σε μία πιο πρώιμη φάση της σχέσης.

Σε αυτή την ηλικία, συμβαίνουν πολύ σημαντικές αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων, οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν καταλυτικούς παράγοντες, για την εκδήλωση συζυγικής κακοποίησης. Έτσι, λόγω της αυξημένης ευαλωτότητας των ηλικιωμένων γυναικών, της φύσης της κακοποίησης, την οποία υφίστανται και της σχέσης των ηλικιωμένων με την κοινωνία, η κακοποίηση των ηλικιωμένων γυναικών, μπορεί να καταταχθεί σε μια ιδιαίτερη κατηγορία (Jasinski & Williams, 1998).

Τα άγχη της τρίτης ηλικίας, όπως είναι η συνταξιοδότηση, η εξασθενημένη υγεία, το ότι γίνονται βάρος στους ανθρώπους, που τους φροντίζουν και η αυξημένη εξάρτηση αποτελούν παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να ευνοήσουν την εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης. Επίσης, συχνές, είναι, σ' αυτή την ηλικία, οι αναπηρίες και τα προβλήματα υγείας, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την βαθιά εξάρτηση των ηλικιωμένων θυμάτων από τον δράστη, αφού η βοήθεια του τους είναι απαραίτητη για τη μεταφορά, τη μετακίνηση και τις κοινωνικές δραστηριότητες τους (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1990). Αυτό κάνει, συχνά, τα θύματα να αρνούνται την θυματοποίησή τους, επειδή έχουν ανάγκη τον δράστη.

Άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν στη συντήρηση του φαινομένου είναι ο φόβος εκδίκησης από τον δράστη και ο φόβος ότι θα αναγκαστούν να παρουσιαστούν στο δικαστήριο ή ότι θα τους αφαιρεθεί το δικαίωμα λήψης αποφάσεων. Ακόμα, τα θύματα φοβούνται μήπως τοποθετηθούν, παρά τη θέληση τους, σε κάποιο

γηροκομείο, από τον δράστη ή μήπως εξαναγκαστούν να εγκαταλείψουν το σπίτι τους (Αγάθωνος, 1990).

Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχουν και κάποιοι κοινοί παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν στην εκδήλωση συντροφικής κακοποίησης, τόσο στην ύστερη φάση του γάμου, όσο και στα υπόλοιπα στάδια της σχέσης. Αυτοί περιλαμβάνουν κατάχρηση ουσιών, διαγενεακή μεταφορά της βίας, εξωτερικά άγχη, κοινωνική απομόνωση και εξάρτηση (Jasinski & Williams, 1998).

V. ΠΟΤΕ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑΛΗΓΕΙ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ;

Ένα στα πέντε θύματα ανθρωποκτονιών είναι γυναίκες, οι οποίες δολοφονήθηκαν από τον σύντροφό τους. Οι γυναίκες κινδυνεύουν να γίνουν θύματα ανθρωποκτονιών, από τον σύντροφό τους, 1,3 φορές, περισσότερο, από τους συζύγους τους (Jasinski & Williams, 1998).

Ο φόνος είναι η πιο τραγική έκβαση της συντροφικής/ συζυγικής κακοποίησης. Πότε, όμως, η συντροφική κακοποίηση καταλήγει στην ανθρωποκτονία και ποιοι παράγοντες χρειάζεται να μεσολαβήσουν;

Η μεγάλη διαφορά ηλικίας και η κατάχρηση αλκοόλ αποτελούν δύο πολύ σημαντικούς παράγοντες. Ακόμα, έχει διαπιστωθεί ότι, συχνά, των ανθρωποκτονιών προηγούνται οικογενειακοί καβγάδες (Jasinski & Williams, 1998).

Σύμφωνα με την ανασκόπηση των Aldarondo και Straus (Jasinski & Williams, 1998), για την ακραία συζυγική βία, οι παράγοντες, που συνδέονται με την απειλητική, για τη ζωή του ατόμου, βία, συνοψίζονται στους ακόλουθους:

- Υψηλή συχνότητα βίας
- Εξάρτηση
- Σωματικά τραύματα της γυναίκας
- Βίαιη συμπεριφορά του δράστη και έξω από το σπίτι
- Βιασμός της συντρόφου
- Σωματική κακοποίηση στην οικογένεια καταγωγής
- Κατοχή ή χρήση όπλων
- Απειλές ξυλοδαρμού και/ ή δολοφονίας της συντρόφου

- Ο δράστης να έχει σκοτώσει ή να έχει κακοποιήσει ζώα
- Εκτεταμένη άσκηση ελέγχου και ψυχολογική κακοποίηση

Αλλά και οι δράστες μπορεί να γίνουν θύματα ανθρωποκτονίας από την κακοποιημένη σύζυγό τους, αν και οι πιθανότητες να συμβεί κάτι τέτοιο είναι πολύ μικρότερες, για τους άντρες, απ' ό τι για τις γυναίκες. Οι παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν μια κακοποιημένη γυναίκα να σκοτώσει ή να τραυματίσει, σοβαρά, τον δράστη, σύμφωνα με τον Browne (Jasinski & Williams, 1998), είναι οι εξής:

- Συχνή μέθη του δράστη
- Χρήση ναρκωτικών ουσιών από τον δράστη
- Συχνή κακοποίηση
- Σοβαροί τραυματισμοί της γυναίκας από τον δράστη
- Βιασμός ή απειλές σεξουαλικής κακοποίησης από τον δράστη
- Απειλές από τον δράστη ότι θα την σκοτώσει
- Απειλές αυτοκτονίας από την γυναίκα.

Η κατάληξη αυτή γίνεται ακόμη τραγικότερη, αν αναλογιστεί κανείς, ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, έχει προηγηθεί ανεπιτυχής παρέμβαση της αστυνομίας (Walker, 1989).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Ο ρόλος, που μπορεί να διαδραματίσει ο κοινωνικός λειτουργός, στον νευραλγικό τομέα της κακοποίησης, σε όλα τα επίπεδα πρόληψης –πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή– κρίνεται, ιδιαίτερα, σημαντικός. Και αυτό, διότι η επιστημονική κατάρτιση και ο επαγγελματικός ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, του δίνει τη δυνατότητα να παρέμβει, αποφασιστικά, σε όλα τα επίπεδα αντιμετώπισης του προβλήματος, μέσα από μια ολοκληρωμένη, πολυσυνθετική θεώρηση του φαινομένου, η οποία αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της επιστημονολογίας και δεοντολογίας της Κοινωνικής Εργασίας.

Η Κοινωνική Εργασία ως μία Εφαρμοσμένη Επιστήμη του Ανθρώπου, που στόχο έχει την αποκατάσταση της ισορροπίας, στη σχέση ατόμου–περιβάλλοντος, είναι, από καταβολής, η μοναδική επιστήμη, ίσως, που μελετά, τη ζωή και συμπεριφορά του ανθρώπου, στο φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον, μέσα από ένα πολυσυνθετικό πρίσμα, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλες τις διαστάσεις και παραμέτρους της ανθρώπινης ύπαρξης και διαβίωσης. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από το θεωρητικό της υπόβαθρο, το οποίο αντλεί γνώσεις από ένα ευρύ πεδίο επιστημών, όπως είναι η Βιολογία, η Ψυχολογία, η Ψυχιατρική, η Κοινωνιολογία, το Δίκαιο, η Οικονομική και η Φιλοσοφία.

Από την άλλη πλευρά, ο πρακτικός, «εφαρμοσμένος» χαρακτήρας της και οι Μέθοδοι της Κοινωνικής Εργασίας (Κ.Ε.Α., Κ.Ε.Ο.,

Κ.Ε.Κ.), που εκτείνονται, σε όλο το φάσμα των σχέσεων ανθρώπου-περιβάλλοντος, καθώς και ο άμεσα συνυφασμένος, με το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, χαρακτήρας, ως μοχλού κοινωνικής πίεσης, με στόχο την καλύτερη διαβίωση του ανθρώπου, αναδεικνύουν την Κοινωνική Εργασία σε θεμελιώδη και καθοριστικό παράγοντα επίλυσης του προβλήματος.

Η πρωτογενής πρόληψη έχει σαν στόχο την επιβολή βασικών αλλαγών, στις κοινωνικές δομές. Ο ρόλος και τα καθήκοντα, που μπορεί να αναλάβει ο κοινωνικός λειτουργός, στο επίπεδο αυτό, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Συμμετοχή στο σχεδιασμό, οργάνωση και εκτέλεση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στα σχολεία (γυμνάσια και λύκεια), με στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων.
- Διενέργεια, σε συνεργασία και με άλλους επιστήμονες, προγραμμάτων διαδασκαλίας δεξιοτήτων, για την ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων, σε Γυμνάσια και Λύκεια.
- Συμμετοχή σε πανελλαδικές, πανευρωπαϊκές και παγκόσμιες εκστρατείες, για την εξάλειψη της βίας, με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, γύρω από το φαινόμενο της κακοποίησης. Ακόμα, ενημέρωση των πολιτών, ως προς τα δικαιώματά τους και τις πηγές βοήθειας.
- Την άσκηση πίεσης σε κρατικούς και κυβερνητικούς φορείς, για τη θεσμοθέτηση κατάλληλων νομοθετικών μέτρων, την έγκριση κονδυλίων και την ενεργή συμβολή τους στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

- Την άσκηση πίεσης, σε φορείς, που νομιμοποιούν και επιβραβεύουν τη βία, όπως είναι ο έντυπος και κυρίως, ο ηλεκτρονικός τύπος και το Internet.
- Τη συμβολή τους στη μείωση εκείνων των μορφών κοινωνικής βίας, όπως η φτώχεια, η ανισότητα και ο ρατσισμός, με την αξιοποίηση όλων των απαραίτητων επαγγελματικών και επιστημονικών μέσων, που διαθέτουν.
- Την ένταξη απομονωμένων οικογενειών, στον κοινωνικό ιστό της ευρύτερης οικογένειας και της κοινότητας, ώστε να μειωθεί η κοινωνική απομόνωση.
- Τη στήριξη της οικογένειας και ιδιαίτερα των πιο εξαρτημένων μελών της, όπως είναι τα παιδιά.
- Την κοινωνική πίεση, με στόχο την αλλαγή της εκπαίδευσης και των στοιχείων εκείνων, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση βίαιων σεξουαλικών προτύπων, στην κοινωνία και στη συντήρηση των ανισοτήτων, μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Τη διενέργεια εκπαιδευτικών προγραμμάτων γονέων, με στόχο τη διδασκαλία εναλλακτικών μεθόδων διαπαιδαγώγησης και πειθαρχίας των παιδιών και έλεγχο της βίας.

Η δευτερογενής πρόληψη στοχεύει στον έγκαιρο προσδιορισμό και εντοπισμό ατόμων και οικογενειών “υψηλού κινδύνου”. Στον τομέα αυτό, ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να συμβάλλει, με τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών και τη διερεύνηση, σε επίπεδο κοινότητας, της ύπαρξης περιστατικών κακοποίησης. Ακόμα, μπορεί να συμβάλλει, με την έγκαιρη διάγνωση αυτών των περιστατικών και την άμεση παραπομπή τους, στις αρμόδιες υπηρεσίες. Ωστόσο, για να είναι σε

θέση να διαγνώσει την κακοποίηση, θα πρέπει να είναι γνώστης των προδιαθεσικών παραγόντων της συντροφικής κακοποίησης και των χαρακτηριστικών και συμπτωμάτων των θυμάτων της, καθώς, επίσης και να έχει στη διάθεση του τα κατάλληλα διαγνωστικά μέσα.

Η τριτογενής πρόληψη αναφέρεται στους τρόπους αντιμετώπισης της κακοποίησης, εφ' όσον έχει, ήδη, διαγνωστεί. Αναφέρεται, δηλαδή, στην παροχή βοήθειας και τη θεραπευτική αντιμετώπιση των κακοποιημένων γυναικών, καθώς και στη θεραπεία των δραστών.

Η θεραπεία των δραστών πρέπει να γίνεται σε διαφορετικά πλαίσια και από διαφορετικούς επαγγελματίες. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του θεραπευτικού προγράμματος, από τον δράστη, μόνο, μπορεί, ενδεχομένως, να εφαρμοστεί θεραπεία ζεύγους, από εξειδικευμένο επαγγελματία, κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο.

Δυστυχώς, στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν, ακόμα, θεραπευτικά προγράμματα αντιμετώπισης των δραστών κακοποίησης. Όσον αφορά τις κακοποιημένες γυναίκες, στόχος του κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος εργάζεται στις αρμόδιες υπηρεσίες, είναι:

α. Η εξασφάλιση στέγης, προστασίας και ασφάλειας, στις κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους, με τη διεκπεραίωση όλων των απαραίτητων ενεργειών, για τη φιλοξενία τους, σε Ξενώνες.

β. Ενημέρωση των κακοποιημένων γυναικών, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και παροχή νομικών συμβουλών, σε συνεργασία, με δικηγόρους.

γ. Παροχή πληροφοριών, για τη λειτουργία άλλων Κοινωνικών Υπηρεσιών και φορέων, που μπορούν να αποτανθούν, αναλόγως των

προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν και παραπομπή τους, στις αρμόδιες υπηρεσίες.

δ. Ανάπτυξη συνεργασιών με άλλες υπηρεσίες, όπως π.χ. αστυνομία, τμήμα αλλοδαπών και με κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, με στόχο την καλύτερη, δυνατή κοινωνική υποστήριξη των κακοποιημένων γυναικών. Η κοινωνική υποστήριξη των γυναικών, ανάλογα με την περίπτωση, περιλαμβάνει εξασφάλιση προνοιακού ή άλλου επιδόματος, έκδοση ασφαλιστικού βιβλιαρίου υγείας, εξασφάλιση φιλοξενίας των παιδιών σε παιδικούς σταθμούς, διευκόλυνση των γυναικών, όπου είναι εφικτό, για την εξεύρεση εργασίας ή τη συμμετοχή τους σε επιδοτούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα, κ.α.

ε. Την παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, μέσω της συμβουλευτικής και υποστηρικτικής συνέντευξης (Κ.Ε.Α.) ή άλλων θεραπευτικών μεθόδων, που έχει στη διάθεση του ο Κ.Λ., όταν αυτές κρίνονται κατάλληλες.

Το έργο των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών, που δραστηριοποιούνται, στον χώρο της κακοποίησης, είναι ιδιαίτερα δύσκολο και απαιτητικό, ενώ συχνή είναι η ψυχική και επαγγελματική εξάντληση τους (“Burn out”). Γι’ αυτό, κρίνεται απαραίτητη η ψυχολογική στήριξη τους, μέσω της εποπτείας και ομάδων στήριξης, οι οποίες θα αποτελούνται από επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους και στις οποίες θα μπορούν να συζητούν τα περιστατικά τους και να δέχονται βοήθεια.

Από την πλευρά του κοινωνικού λειτουργού, κρίνεται απαραίτητη η διαρκής επιμόρφωση του, σχετικά με τη βία εις βάρος των γυναικών, τη φύση της και τις επιπτώσεις της και τους σύνθετους

κοινωνικοπολιτισμικούς και κοινωνικοψυχολογικούς παράγοντες, οι οποίοι εμποδίζουν ή διευκολύνουν την εκδήλωση του φαινομένου, την αναζήτηση βοήθειας και την αλλαγή των οικογενειακών συστημάτων. Τέλος, ο Κ.Α. θα πρέπει να είναι ενήμερος του δικού του, πιθανού ιστορικού θυματοποίησης ή άσκησης βίας, καθώς και των στάσεων και αντιλήψεων του, απέναντι στο φαινόμενο της συντροφικής κακοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ι. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη των παραγόντων, που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας, από τον σύντροφό της, μέσα σε μία σχέση γάμου ή συμβίωσης. Επειδή δεν ήταν δυνατόν να μελετηθούν όλοι οι πιθανοί προβλεπτικοί παράγοντες (οι οποίοι έχουν καταγραφεί, βάσει των ελληνικών και διεθνών ερευνητικών δεδομένων), που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου αυτού, από το σύνολο των παραγόντων, επιλέχθηκαν και μελετήθηκαν εκείνοι, οι οποίοι ήταν μετρήσιμοι και επιπλέον, κρίθηκαν, ως ιδιαίτερα σημαντικοί.

Ειδικότερα, διερευνώνται οι εξής παράμετροι:

- Ενδοατομικοί παράγοντες: Ατομικά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών (ηλικία, χρήση τοξικών ουσιών, ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά, οργανικές παθήσεις).
- Ατομικά χαρακτηριστικά των δραστών (χρήση τοξικών ουσιών, ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά, οργανικές παθήσεις), όπως αναφέρονται από τις κακοποιημένες γυναίκες.

- Κοινωνικοδομικοί και κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες:
Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο των κακοποιημένων γυναικών (εθνικότητα, μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, επαγγελματική κατάσταση).
- Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο των δραστών (εθνικότητα, επαγγελματική κατάσταση).
- Κοινωνικοψυχολογικοί Παράγοντες: Ιστορικό της κακοποίησης και σχέσεις του ζευγαριού.

II. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

α. Δείγμα

Το δείγμα αποτελείται από εικοσιδύο γυναίκες, οι οποίες είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση από τους συντρόφους τους, μέσα σε μία σχέση γάμου ή συμβίωσης και οι οποίες απευθύνθηκαν, κατά το διάστημα, από 1/4/1998 έως 2/10/1998, στο «Γραφείο Ισότητας» του Δήμου Αθηναίων, για ψυχολογική υποστήριξη, συμβουλευτική και εισαγωγή στον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών. Προϋπόθεση για την επιλογή του δείγματος, προκειμένου να διασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας, ήταν οι γυναίκες να έχουν μακροχρόνια σχέση με τον δράστη (τουλάχιστον δύο ετών) και να έχουν υποστεί επαναλαμβανόμενα επεισόδια σωματικής κακοποίησης (τουλάχιστον τρία).

β. Κατάρτιση πλαισίου

Αξιοποιώντας τις διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης (ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία, σχετικές έρευνες, πρακτικά συνεδρίων, έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, πληροφορίες από εξειδικευμένους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, έντυπο υλικό και ενημερωτικά φυλλάδια από αρμόδιες οργανώσεις), καταρτίστηκε ένα γενικό πλαίσιο των παραγόντων που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας, από τον σύντροφό της, μέσα σε μία σχέση γάμου ή συμβίωσης. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της εξαμηνιαίας πρακτικής άσκησης στο

Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων και τον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών, διερευνήθηκε η συμβολή των παραγόντων αυτών, μέσα από συνεντεύξεις με τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες.

Όσον αφορά το μέγεθος του δείγματος, κρίθηκε ότι ένα δείγμα είκοσι (20) έως τριάντα (30) γυναικών θα ήταν επαρκές, για την ικανοποίηση των αναγκών της μελέτης.

Οι κακοποιημένες γυναίκες, μετά το πέρας της συνέντευξης, για τη λήψη κοινωνικού ιστορικού, ερωτώνταν, για το αν θα συμφωνούσαν τα στοιχεία, που είχαν παράσχει, να χρησιμοποιηθούν για την έρευνα, αφού, βέβαια, ενημερώνονταν, πρώτα, για το είδος και τον σκοπό της (έρευνας) και διαβεβαιώνονταν, για την τήρηση της ανωνυμίας τους.

Τελικά, το δείγμα αποτέλεσαν εικοσιδύο (22) κακοποιημένες γυναίκες.

γ. Απόφαση για τη φύση και τον τρόπο συλλογής πληροφοριών

Το είδος των πληροφοριών, που συγκεντρώθηκαν, βασίστηκε στους σκοπούς της έρευνας, όπως έχουν διατυπωθεί, παραπάνω.

Οι συνεντεύξεις με τις κακοποιημένες γυναίκες πραγματοποιούνταν, κατόπιν προκαθορισμένου, τηλεφωνικού ραντεβού. Ο τόπος, που πραγματοποιήθηκαν, ήταν το *Γραφείο Ισότητας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου Αθηναίων.*

Οι περισσότερες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν, παρουσία της Κ.Λ. ή της ψυχολόγου του Γ.Ι. και του Ξ.Κ.Γ. Το σκεπτικό ήταν ότι

η παρουσία επόπτη μειώνει τον κίνδυνο παρείσφρυσης υποκειμενικών στοιχείων, κατά τη διαδικασία της συνέντευξης και συντελεί στην αντικειμενικότερη επεξεργασία των δεδομένων.

Σαν εργαλείο, για τον τρόπο συλλογής πληροφοριών, επιλέχθηκε η συνέντευξη (δομημένη), η οποία θεωρείται η ισχυρότερη ερευνητική μέθοδος, που χρησιμοποιείται από τους περισσότερους ερευνητές κοινωνικών επιστημών, λόγω της μεγάλης δύναμης, που αυτή εμπεριέχει στο να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να αποκαλύψουν, με πλούσιες περιγραφές, τις εμπειρίες τους (Χατζηφωτίου, 1999). Με τον τρόπο αυτό, η επικοινωνία γίνεται πιο άμεση, οι απαντήσεις δίνονται αυθόρμητα και υπάρχει δυνατότητα να διευκρινιστούν σημεία, που δεν είναι κατανοητά και έτσι, να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία.

Με τις ημικατευθυνόμενες ερωτήσεις, που επιλέγησαν, επιδιώχθηκε η αποκόμιση συγκεκριμένων πληροφοριών, σχετικά με τις παραμέτρους, που είχαν τεθεί, χωρίς να αποτρέπεται η δυνατότητα για εκτενέστερη ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεμάτων.

Ακόμα, το γεγονός ότι οι συνεντεύξεις διενεργούνταν, μέσα στα πλαίσια λήψης κοινωνικού ιστορικού, μετά από επιθυμία των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών, να προσέλθουν, για βοήθεια, στο Γ.Ι., συντελούσε στην ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης και στην ειλικρινή, αυθόρμητη και χωρίς προκαταλήψεις, κατάθεση των απαντήσεών τους. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το ότι ήταν πρόσφατη η κακοποίηση τους και άρα τα γεγονότα ήταν νωπά στη μνήμη τους, έδινε τη δυνατότητα αντικειμενικής και σε βάθος διερεύνησης του

θέματος και παράλληλα εξασφάλιζε υψηλού βαθμού εγκυρότητα και αξιοπιστία, στην έρευνα.

Τέλος, το γεγονός, ότι ήταν η πρώτη φορά, που προσέρχονταν οι κακοποιημένες γυναίκες στην υπηρεσία, απέτρεπε την ανάπτυξη υποκειμενικών κρίσεων, οι οποίες θα απειλούσαν την αντικειμενικότητα της έρευνας και διασφάλιζε την αξιοπιστία της.

Οι απαντήσεις των ερωτωμένων καταγράφονταν, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, σε ειδικό έντυπο.

δ. Δυσκολίες – Προβλήματα

Όσον αφορά την επιλογή και προσέγγιση του δείγματος, δεν υπήρξαν ιδιαίτερες δυσκολίες, για τους εξής λόγους. Κατ' αρχήν, λόγω της άριστης συνεργασίας με την Κ.Α. και την ψυχολόγο του Γραφείου Ισότητας και του Ξεώνα Κακοποιημένων Γυναικών, αλλά και με την υπηρεσία, στο σύνολο της. Επίσης, λόγω της σχέσης εμπιστοσύνης, που υπήρχε, μεταξύ των κακοποιημένων γυναικών και της υπηρεσίας.

Ωστόσο, προέκυψαν προβλήματα, λόγω της ιδιαίτερης δυσκολίας του ερευνητικού θέματος, σε συνδυασμό με την επιλογόμενη μέθοδο συλλογής των δεδομένων. Η έκταση, δηλαδή, των προς διερεύνηση ερωτημάτων ήταν μεγάλη, το θέμα ιδιαίτερα λεπτό, ενώ η μέθοδος που επιλέχθηκε, αν και εξασφάλιζε υψηλού βαθμού εγκυρότητα και αξιοπιστία στην έρευνα και παρείχε τη δυνατότητα αντικειμενικής και εις βάθος, διερεύνησης των παραμέτρων του θέματος, ωστόσο καθιστούσε δύσκολη τη συλλογή και κωδικοποίηση των δεδομένων.

Επειδή, δηλαδή, η συνέντευξη λαμβανόταν, στα πλαίσια λήψης κοινωνικού ιστορικού, απαιτούνταν λεπτοί και δεξιοτεχνικοί χειρισμοί, έτσι ώστε να αναπτυχθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και η κακοποιημένη γυναίκα να νοιώσει καλύτερα, παράλληλα, όμως και να επιτευχθεί η αποκόμιση των απαραίτητων, για την έρευνα και το κοινωνικό ιστορικό, πληροφοριών.

Από την άλλη πλευρά, η συγκεκριμένη δομή ενός κοινωνικού ιστορικού καθιστούσε δύσκολη την κωδικοποίηση των συλλεγόμενων πληροφοριών.

Ακόμα, επειδή η εμπειρία της κακοποίησης ήταν πολύ πρόσφατη στις ερωτώμενες – σε αρκετές, μάλιστα, ήταν νωπά τα σημάδια της κακοποίησης τους, με εμφανή τα ίχνη της ψυχικής κόπωσης και της κακής ψυχολογικής τους κατάστασης – ήταν πολύ δύσκολη η συλλογή των απαραίτητων, για το κοινωνικό ιστορικό και την έρευνα, πληροφοριών. Οι περισσότερες γυναίκες μιλούσαν, για πρώτη φορά, σε μία εξειδικευμένη υπηρεσία και το συναισθηματικό φορτίο ήταν πολύ μεγάλο, με αποτέλεσμα οι συναισθηματικές αντιδράσεις, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, να είναι έντονες.

Τέλος, μία άλλη σημαντική δυσκολία ήταν ότι, οι κακοποιημένες γυναίκες, αρκετές φορές, δεν γνώριζαν κάποια στοιχεία, που αφορούσαν τον δράστη ή μπορεί να έδιναν μια αρνητική απάντηση, ενώ, στην πραγματικότητα, να συνέβαινε το αντίθετο, αλλά να μην το γνώριζαν. Ακόμα, δεν μπορούσε να ελεγχθεί η αντικειμενικότητα των απαντήσεων τους, για πληροφορίες, που αφορούσαν τον δράστη, εφόσον αυτές υπόκεινταν στην προσωπική εκτίμηση και αξιολόγησή

τους. Πάντως, με τη διατύπωση των ερωτήσεων, έγινε προσπάθεια να μειωθούν οι κίνδυνοι αυτοί, στο ελάχιστο.

III. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

- Ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των κακοποιημένων γυναικών (επαγγελματική κατάσταση, ηλικία, εθνικότητα, επίπεδο εκπαίδευσης, οικονομική κατάσταση).
- Ερωτήσεις, σχετικά με το ιστορικό της κακοποίησης και τις σχέσεις του ζευγαριού.
- Ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των δραστών (εθνικότητα, επάγγελμα).
- Ερωτήσεις, που αφορούν ατομικά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών.
- Ερωτήσεις που αφορούν τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας και το ιστορικό των δραστών.

IV. ΕΥΡΗΜΑΤΑ

A. ΕΝΔΟΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ηλικία: Οι περισσότερες γυναίκες (8) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 41 έως 50 ετών, καθώς και στην ηλικιακή ομάδα 31 έως 40 ετών (7). Από τις υπόλοιπες, οι τρεις ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 21 έως 30 ετών, οι δύο στην ηλικιακή ομάδα 51 έως 60 ετών, ενώ μία (1) είναι 72 ετών.

Οργανικές Παθήσεις: Δύο γυναίκες, μόνο, ανέφεραν σοβαρές σωματικές παθήσεις. Η μία έμφραγμα και καρκίνο γεννητικών οργάνων και η άλλη νεοπλασία του μαστού.

Χρήση Τοξικών Ουσιών: Σε καμία γυναίκα δεν διαπιστώθηκε χρήση τοξικών ουσιών.

Ψυχολογικά και Ψυχοπαθολογικά Χαρακτηριστικά: Σύμφωνα με τις διαγνώσεις του Πανεπιστημιακού Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αθηνών (Αιγινήτειο), μία (1) γυναίκα πάσχει από συναισθηματική διαταραχή (υποτροπιάζουσα μείζωνα κατάθλιψη) και μία (1) από σχιζοφρενική διαταραχή. Επίσης, για μία (1) κακοποιημένη γυναίκα, πιθανολογείται ψυχωσική συνδρομή. Ακόμα, σύμφωνα με το κοινωνικό ιστορικό των κακοποιημένων γυναικών, διαπιστώνεται, ότι έξι (6) διακρίνονταν από συναισθηματική αστάθεια με επιπολαιότητα στη σύναψη

διαπροσωπικών σχέσεων και τέσσερις (4) ήταν παθητικές – εξαρτητικές προσωπικότητες με χαμηλή διεκδικητικότητα. Δεκαοχτώ (18) είχαν χαμηλή αυτοεκτίμηση.

II. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

Χρήση Τοξικών Ουσιών: Χρήση και κατάχρηση τοξικών ουσιών αναφέρθηκε στους έξι (6) από τους εικοσιδύο δράστες. Οι τέσσερις (4) έκαναν κατάχρηση αλκοόλ και οι δύο (2) χρήση ηρωίνης.

Ψυχολογικά και Ψυχοπαθολογικά Χαρακτηριστικά: Οι έξι (6) από τους δράστες εμφάνιζαν παθολογική ζηλοτυπία (Σύνδρομο Οθέλλου). Τρεις (3) δράστες ήταν αντικοινωνικού τύπου προσωπικότητες. Ένας (1) έπασχε από παραληρητική διαταραχή και ένας (1) από άνοια, ενώ ένας εμφάνιζε ομοφυλόφυλη συμπεριφορά. Ένας (1) έπασχε από παθολογική χαρτοπαιξία, σε πλαίσια διαταραχής ελέγχου παρορμήσεων.

Οργανικές παθήσεις: Ένας (1) έπασχε από κήρωση του ήπατος.

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Εθνικότητα: Οι δεκαέξι (16) είναι Ελληνίδες και οι έξι (6) αλλοδαπές. Δύο (2) από τη Ν.Αμερική (Ισημερινός, Χιλή), μία (1)

από την Αίγυπτο, μία (1) από τη Ν.Αφρική, μία (1) από την Ουκρανία και μία (1) από την Αλβανία.

Μορφωτικό Επίπεδο: Οι περισσότερες γυναίκες (12) είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, απόφοιτες Δημοτικού ή Γυμνασίου. Τέσσερις (4) είναι απόφοιτες Λυκείου, δύο (2) είναι απόφοιτες Ιδιωτικής Σχολής, δύο (2) είναι απόφοιτες Ανωτάτης Σχολής, ενώ μία (1) φοιτούσε σε Ανώτατη Σχολή, αλλά διέκοψε.

Οικονομικό Επίπεδο: Το οικονομικό επίπεδο των περισσότερων γυναικών (14) είναι πολύ χαμηλό. Τριών (3) είναι μέτριο και πέντε (5) καλό.

Επαγγελματική Κατάσταση: Οι περισσότερες γυναίκες (14) δεν εργάζονται. Τέσσερις (4) εργάζονται ως καθαρίστριες ή οικιακοί βοηθοί, δύο (2) εργάζονται στη δουλειά του συζύγου τους, μία (1) είναι ιδιωτική υπάλληλος και μία (1) λαμβάνει αναπηρική σύνταξη.

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

Εθνικότητα: Όλοι οι δράστες ήταν Έλληνες.

Επαγγελματική Κατάσταση: Τρεις (3) δράστες είναι άνεργοι, τρεις (3) δράστες είναι συνταξιούχοι, δύο (2) εργάζονται περιστασιακά ως εργάτες, δύο (2) είναι δημόσιοι υπάλληλοι, δύο (2) είναι ναυτικοί, δύο (2) οδηγοί, δύο (2) είναι ιδιοκτήτες καφετέριας, ένας (1) είναι

ιδιωτικός υπάλληλος, ένας (1) ηλεκτρονικός, ένας (1) μάγειρας, ένας (1) μηχανικός αυτοκινήτων, ένας (1) οικοδόμος και ένας (1) αγρότης.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Έναρξη Κακοποίησης: Για τις περισσότερες γυναίκες (11), η σωματική κακοποίηση τους, από τον δράστη, ξεκίνησε, από την αρχή του γάμου. Για επτά (7) από τις γυναίκες, η κακοποίηση τους από τον δράστη, ξεκίνησε, κάποια στιγμή, κατά τη διάρκεια του γάμου, τα τελευταία 2 έως 10 χρόνια. Για μία (1) γυναίκα, η σωματική κακοποίηση ξεκίνησε, κατά τη διάρκεια της συμβίωσης.

Διάρκεια Κακοποίησης: Για οχτώ (8) γυναίκες, η διάρκεια της κακοποίησης τους είναι μικρότερη των 5 ετών. Για πέντε (5) γυναίκες, η διάρκεια της κακοποίησης τους ανέρχεται τα 11 έως 20 έτη. Σε δύο (2) γυναίκες ανέρχεται στα 5 έως 10 έτη και σε δύο (2), στα 21 έως 30 έτη. Μία (1) γυναίκα κακοποιείται 50 χρόνια.

Άλλα Είδη Κακοποίησης των Θυμάτων από τον Δράστη: Όλες οι γυναίκες (22) είχαν υποστεί και ψυχολογική κακοποίηση από τον δράστη. Έξι (6) είχαν υποστεί οικονομική παραμέληση, ενώ από δύο (2) γυναίκες, οι δράστες αφαιρούσαν τα χρήματα τους. Τρεις (3) γυναίκες είχαν υποστεί, από τον δράστη, εκδίωξη από τη συζυγική τους εστία. Δύο (2) γυναίκες είχαν υποστεί κατακράτηση και εγκλεισμό. Μία (1) γυναίκα είχε υποστεί σεξουαλική κακοποίηση και

καταναγκασμό σε σκληρή σωματική εργασία. Μίας (1) γυναίκας ο συζύγος συναινούσε στην εξώθηση της, από τον εραστή του, σε σεξουαλική πράξη, επί πληρωμή. Τριών (3) γυναικών η ζωή είχε απειληθεί, σοβαρά, από τη βία του δράστη. Δύο (2) γυναίκες είχαν αποβάλλει, μετά από σωματική κακοποίηση τους από τον δράστη. Δύο (2) δράστες είχαν βάλει φωτιά στο σπίτι τους. Ένας (1) δράστης κατακρατούσε, παράνομα, επίσημα, κρατικά έγγραφα του θύματος.

Χαρακτηριστικά της Σχέσης: Έξι (6) παντρεύτηκαν από «προξενιό», από τις οποίες οι τρεις (3), μετά από πίεση του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Δύο (2) είχαν παντρευτεί, μετά από ερωτική απογοήτευση, από άλλο άντρα. Μία (1) είχε παντρευτεί, για να ξεφύγει από τη γονεϊκή καταπίεση. Τέσσερις (4) είχαν παντρευτεί ή είχαν συμβιώσει, μετά από πολύ σύντομη σχέση. Μία (1) είχε παντρευτεί, για τη λήψη της ελληνικής υπηκοότητας και για αναγνώριση του εξώγαμου τέκνου της.

Τρεις (3) γυναίκες έχουν διαφορά ηλικίας με τον δράστη, 21 έως 30 έτη. Δύο (2) έχουν διαφορά ηλικίας, 11 έως 20 έτη και δύο (2) έχουν διαφορά ηλικίας, μικρότερη των 5 ετών. Από αυτές, μόνο, μία είναι μεγαλύτερη από τον δράστη, ενώ οι υπόλοιπες είναι νεότερες.

V. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

A. ΕΝΔΟΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ηλικία: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες (15) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 31 έως 50 ετών (από τις οποίες οι οχτώ είναι 41 έως 50 ετών και οι επτά, 31 έως 40 ετών). Το εύρημα αυτό φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με σχετικές έρευνες (McLaughlin et al., 1992· Straus et al., 1980, στο Jasinski & Williams, 1998), σύμφωνα με τις οποίες τα μεγαλύτερα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης απαντώνται, μεταξύ ατόμων ηλικίας, κάτω των 30 ετών και ιδιαίτερα, στην ηλικιακή ομάδα, μεταξύ 18 έως 24 ετών (Fagan & Browne, 1994, στο Jasinski & Williams, 1998). Ωστόσο, λαμβανομένων υπ' όψιν της έναρξης της κακοποίησης, της διάρκειας και της ηλικίας γάμου ή συμβίωσης των κακοποιημένων γυναικών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η έναρξη της κακοποίησης των περισσότερων γυναικών τοποθετείται, σε ηλικία, κάτω των 30 ετών, για τις περισσότερες (12), αν και αρκετές είναι και εκείνες, οι οποίες άρχισαν να υφίστανται κακοποίηση, σε ηλικία μεγαλύτερη των 30 ετών (9). Ωστόσο, σε αντίθεση με τα ευρήματα της έρευνας των Fagan και Browne (1994, στο Jasinski & Williams, 1998), οι γυναίκες, οι οποίες άρχισαν να υφίστανται κακοποίηση, από τον σύντροφό τους, σε ηλικία 18 έως 24 ετών, δεν υπερτερούν των υπολοίπων, αλλά είναι ακριβώς, οι μισές (6).

Ακόμα, σε αντίθεση με την έρευνα του O'Leary και των συνεργατών του (1989), σύμφωνα με την οποία τα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης εμφανίζονται, ελαφρώς, μειωμένα, δύομισι (2,5) χρόνια, μετά τον γάμο, εν συγκρίσει με τους πρώτους 18 μήνες του χρόνου (Jasinski & Williams, 1998), δεν διαπιστώνεται κάτι τέτοιο από την έρευνα μας. Αντίθετα, για όλα τα θύματα, η κακοποίηση τους συνεχιζόταν, επί σειρά ετών, με βαθμιαία κλιμάκωση, ώσπου να απευθυνθούν στο Γραφείο Ισότητας. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο στη διαφορά των αποτελεσμάτων παίζει το δείγμα. Τα αποτελέσματα, δηλαδή, από δείγματα γενικού πληθυσμού διαφέρουν, συχνά, από εκείνα ερευνών, με δείγματα από Ξενώνες Κακοποιημένων Γυναικών (Jasinski & Williams, 1998). Το φαινόμενο αυτό πρέπει να αποδοθεί στη διαφορετική μορφή βίας, που υφίστανται οι γυναίκες των δύο δειγμάτων. Επικρατέστερη, δηλαδή, στα δείγματα γενικού πληθυσμού, είναι η ελαφριά, η χαρακτηριζόμενη ως «φυσιολογική», μορφή βίας, ενώ επικρατέστερη, στα δείγματα από Ξενώνες (Καταφύγια) Κακοποιημένων Γυναικών, είναι η βαριά, «τρομοκρατική» βία (Jasinski & Williams, 1998). Αυτές οι δύο μορφές σωματικής κακοποίησης διαφέρουν, τόσο, ως προς τα δυναμικά, όσο και ως προς την πορεία και τους αιτιολογικούς παράγοντες.

Χρήση Τοξικών Ουσιών: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, σε καμία γυναίκα δεν παρατηρήθηκε χρήση ή κατάχρηση τοξικών ουσιών. Το εύρημα αυτό έρχεται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα της μελέτης των Kaufman Kantor και Straus (1987), σύμφωνα με τα οποία, σπάνια, διαπιστώνεται κατάχρηση αλκοόλ, από κακοποιημένες γυναίκες,

σε δείγματα γενικού πληθυσμού. Ωστόσο, το εύρημα μας αυτό είναι ιδιαίτερης σημασίας, λόγω του ότι η έρευνα μας στηρίχθηκε σε δείγμα από ξενώνα κακοποιημένων γυναικών.

Ψυχολογικά και Ψυχοπαθολογικά Χαρακτηριστικά: Τα αποτελέσματα των ερευνών, σχετικά με τα ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών, είναι αντιφατικά και αλληλοσυγκρουόμενα (Stark & Flitcraft, 1998). Φαίνεται, πάντως, ότι δεν υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές, μεταξύ κακοποιημένων γυναικών και μη, όπως διαφαίνεται και από σχετική έρευνα του Graff (1980, στο Stark & Flitcraft, 1988). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και στην έρευνα μας, σύμφωνα με την οποία, τρεις (3) από τις εικοσιδύο (22) γυναίκες είχαν μείζονα ψυχοπαθολογία (σχιζοφρενικού ή συναισθηματικού τύπου), μέγεθος, δηλαδή, που συμφωνεί με τον επιπολασμό των ψυχικών διαταραχών, στον γενικό πληθυσμό (15% – Μάνος, 1988).

Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας των κακοποιημένων γυναικών του δείγματος μας ήταν αρκετά διαφορετικά, κατορθώσαμε, όμως, να ομαδοποιήσουμε τα τρία πιο κοινά χαρακτηριστικά: χαμηλή αυτοεκτίμηση (18), παθητικότητα – εξαρτητικότητα (4), συναισθηματική αστάθεια με επιπολαιότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις και στη λήψη αποφάσεων (6).

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η παθητικότητα – εξαρτητικότητα αποτελούν σταθερά χαρακτηριστικά προσωπικότητας των κακοποιημένων γυναικών. Ωστόσο, δεν είναι γνωστό, αν τα

χαρακτηριστικά αυτά είναι πρωτογενή ή αποτελούν συνέπεια της έκθεσης, στη χρόνια βία. Είναι, βέβαιο, όμως, ότι συμβάλλουν στη συντήρηση της θυματοποίησης των κακοποιημένων γυναικών (Walker, 1989· Herman, 1996· Stark & Flitcraft, 1988· Jasinski & Williams, 1998· Σακαρέλη, 2000).

Η συναισθηματική αστάθεια είναι ένα χαρακτηριστικό, το οποίο δεν έχει επαληθευθεί από σχετικές έρευνες, αν και υπάρχουν ευρήματα, που την υποδηλώνουν, όπως π.χ. χαμηλή αίσθηση των ορίων του εγώ (Herman, 1996· Σακαρέλη, 2000). Η συναισθηματική αστάθεια, με επιπολαιότητα στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και στη λήψη αποφάσεων συνδέεται άμεσα με τη βία στην οικογένεια καταγωγής και την παιδική σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση. Λαμβανομένου υπ' όψιν του γεγονότος ότι η βία στην οικογένεια καταγωγής και η παιδική κακοποίηση αποτελούν ισχυρούς προβλεπτικούς παράγοντες, για μελλοντική θυματοποίηση των γυναικών, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι οι γυναίκες, με αυτού του τύπου την προσωπικότητα έχουν κακοποιηθεί, κατά την παιδική τους ηλικία ή έχουν γίνει μάρτυρες βίας, μεταξύ των γονέων τους.

Η σύναψη «θυελλωδών» σχέσεων, τυπική των συναισθηματικά ασταθών γυναικών, αυξάνει, σημαντικά, την πιθανότητα θυματοποίησης τους.

II. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

Χρήση Τοξικών Ουσιών: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, έξι (6) δράστες έκαναν παθολογική χρήση τοξικών ουσιών, εκ τους οποίους τέσσερις (4) έκαναν κατάχρηση αλκοόλ και δύο (2) χρήση ηρωίνης.

Τόσο το αλκοόλ, όσο και η ηρωίνη είναι ουσίες με καταθλιπτική δράση (Μάνος, 1988), οι οποίες, σύμφωνα με τους Taylor και Chermack (Jasinski & Williams, 1998), διευκολύνουν την εκδήλωση επιθετικότητας.

Ο αριθμός των δραστών, στους οποίους, διαπιστώθηκε κατάχρηση αλκοόλ, σύμφωνα με την έρευνα μας, είναι, αρκετά, μεγαλύτερος, από τα ποσοστά του αλκοολισμού, στον γενικό πληθυσμό, τα οποία ανέρχονται στο 5% έως 15% (Μάνος, 1988). Παρόμοια ευρήματα, με τα δικά μας, έχουν διαπιστωθεί και σε άλλες σχετικές έρευνες, αν και τα ποσοστά που έχουν ανευρεθεί, παρουσιάζουν μεγάλο εύρος διακυμάνσεων, που κυμαίνεται από 6% έως 85% (Jasinski & Williams, 1998). Όλοι, πάντως, οι ερευνητές συμφωνούν ότι υπάρχει άμεση σύνδεση, μεταξύ κατάχρησης αλκοόλ από τους δράστες και συντροφικής κακοποίησης (Leonard & Jacob, 1988· Jasinski & Williams, 1998· O'Leary, 1988· Walker, 1989).

Η άμεση συσχέτιση, μεταξύ αλκοόλ και συντροφικής κακοποίησης μπορεί να αποδοθεί σε τέσσερις λόγους: α. Διαταραχή ελέγχου των παρορμήσεων, που κλιμακώνεται, κατά τη διάρκεια της μέθης β. Καταθλιπτογόνα δράση του αλκοόλ, στη χρόνια λήψη του γ. Ανάπτυξη παραληρητικών ιδεών ζηλοτυπίας, στη χρόνια λήψη του (Σύνδρομο Οθέλλου), η οποία συνδέεται, τόσο με εγκεφαλική βλάβη, όσο και με

διαταραχή της στητικής λειτουργίας δ. Εκπτώση της κοινωνικής και επαγγελματικής λειτουργικότητας, που σχετίζεται με τη χρόνια λήψη αλκοόλ (Μάνος, 1988), η οποία, όπως έχει προαναφερθεί, σε προηγούμενα κεφάλαια, αυξάνει την επιθετικότητα και συντελεί στην εκδήλωση συντροφικής βίας. Οι παράγοντες αυτοί ανευρέθηκαν και στη δική μας έρευνα, όπου όλοι οι δράστες γίνονταν περισσότερο βάνουσοι, κατά τη διάρκεια της μέθης και είχαν όλοι αναπτύξει ιδέες ζηλοτυπικού περιεχομένου, ενώ η οικονομική κατάσταση των οικογενειών αυτών ήταν κακή.

Όσον αφορά τον αριθμό των δραστών, που έκαναν χρήση οπιοειδών (ηρωίνη), αυτός υπερβαίνει το ποσοστό που ανευρίσκεται στον γενικό πληθυσμό, το οποίο είναι της τάξεως του 0,7% (Μάνος, 1988). Σύμφωνα με τον Aldarondo (Jasinski & Williams, 1998), το ιστορικό χρόνιας λήψης οποιουδήποτε «σκληρού ναρκωτικού», από τον σύντροφο, συνδέεται με ένα επιδιαρκές μοντέλο συντροφικής κακοποίησης.

Αξίζει, ακόμα, να αναφερθεί ότι οι δύο δράστες, που έκαναν χρήση ηρωίνης είχαν, επίσης και ποινικό ιστορικό, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την ύπαρξη στοιχείων αντικοινωνικής προσωπικότητας. Αυτού του είδους οι δράστες υπάγονται, σύμφωνα με τον Gottman (Jasinski & Williams, 1998), στους δράστες *Τύπου I*, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από αντικοινωνική συμπεριφορά και οι οποίοι ασκούν την πλέον επικίνδυνη και σοβαρή μορφή βίας, εις βάρος των συντρόφων τους, συχνά, με ένα τρόπο αδίστακτο και χωρίς κανένα φαινομενικά λόγο, η οποία μπορεί να καταλήξει έως και την ανθρωποκτονία (Goleman, 1997). Παραδόξως, αυτές οι σχέσεις

τερματίζονται δυσκολότερα και σπανιότερα, από άλλες σχέσεις, όπου παρατηρούνται ηπιότερες μορφές κακοποίησης, γεγονός που πρέπει να αποδοθεί, μάλλον, στον τρόπο του θύματος να εγκαταλείψει έναν τόσο βίαιο δράστη. Ανάλογες συμπεριφορές διαπιστώθηκαν και από τους δράστες και τα θύματα της δικής μας μελέτης.

Ψυχολογικά και Ψυχοπαθολογικά Χαρακτηριστικά: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, οχτώ (8) από τους δράστες εμφάνιζαν παθολογική ζηλοτυπία, εκ τους οποίους οι δύο (2), μέσα σε πλαίσια παραληρητικά, ενώ οι τέσσερις (4), λόγω της χρόνιας λήψης αλκοόλ. Η συμπεριφορά των δραστών αυτών χαρακτηριζόταν από εκτεταμένο έλεγχο κάθε δραστηριότητας των συντρόφων τους, καχυποψία και παρερμηνευτικότητα, στοιχεία τα οποία πυροδοτούσαν τις εκρήξεις της βίαιης συμπεριφοράς τους. Τα στοιχεία αυτά έρχονται σε συμφωνία με τις περιγραφές της Walker, στο βιβλίο της «Η Κακοποιημένη Γυναίκα» (1989).

Τρεις (3) από τους δράστες εμφάνιζαν στοιχεία αντικοινωνικής διαταραχής προσωπικότητας, από τους οποίους οι δύο (2) είχαν ιστορικό χρήσης οπιοειδών και ιστορικό παραπτωματικότητας. Οι δράστες αυτοί κακοποιούσαν τις συντρόφους τους, με τρόπο αδίστακτο, φαινομενικά, χωρίς κανένα λόγο και χωρίς κανένα αίσθημα συμπόνιας, απέναντι τους.

Ένας (1) από τους δράστες ενεφάνιζε παθολογική χαρτοπαιξία, ενώ δύο (2) είχαν βάλει φωτιά στο σπίτι τους, συμπεριφορές τυπικές της διαταραχής ελέγχου των παρορμήσεων (Μάνος, 1988). Αυτού του

τύπου οι δράστες κακοποιούσαν τις συντρόφους τους, με τρόπο διαλείποντα και παρορμητικό.

Τέλος, ένας (1) από τους δράστες ενέφανιζε ομοφυλόφιλη συμπεριφορά, η οποία θα μπορούσε, πιθανώς, να ενταχθεί σε πλαίσια διαταραχής προσωπικότητας, με έλλειψη ορίων και σοβαρή διαταραχή ταυτότητας. Ο συγκεκριμένος δράστης άρχισε να κακοποιεί τη σύζυγό του, όταν εκείνη του ζήτησε διαζύγιο. Η έλλειψη ορίων, η σοβαρή διαταραχή ταυτότητας, όπως και ο φόβος εγκατάλειψης συνηγορούν υπέρ της διάγνωσης της μεταιχμιακής διαταραχής προσωπικότητας (Μάνος, 1988).

Οι υπόλοιποι δράστες δεν εμφάνιζαν μείζωνα ψυχοπαθολογία, ωστόσο, διακρίνονταν από ορισμένα, κοινά, δυσλειτουργικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, όπως εξαρτητικότητα, φτώχη ανοχή στις ματαιώσεις, φτωχές επικοινωνιακές δεξιότητες, απρόσφορη συναισθηματική έκφραση, κτητικότητα και κυριαρχική συμπεριφορά.

Όλα τα προαναφερθέντα ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά επιβεβαιώνονται και από σχετικές έρευνες των Stark και Flitcraft (1988), O'Leary (1988), Bersani και Chen (1988), καθώς επίσης, είναι σύμφωνα με την τυπολογία των Holtzworth – Munroe και Stuart (Jasinski & Williams, 1998).

Οργανικές Παθήσεις: Ένας (1) δράστης έπασχε από κήρωση του ήπατος, απότοκο της χρόνιας χρήσης αλκοόλ.

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

I. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Εθνικότητα: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, δεκαέξι (16) κακοποιημένες γυναίκες ήταν Ελληνίδες, ενώ έξι (6) ήταν αλλοδαπές, με χώρες προέλευσης αναπτυσσόμενες χώρες της Ν.Αμερικής και της Αφρικής ή χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ. Οι σύντροφοι τους ήταν όλοι Έλληνες.

Ο αριθμός των αλλοδαπών κακοποιημένων γυναικών, στο δείγμα μας, είναι, ιδιαίτερα, υψηλός. Στις γυναίκες αυτές διαπιστώθηκε, επίσης, κακή οικονομική κατάσταση και απουσία οικογενειακού και κοινωνικού υποστηρικτικού συστήματος, στοιχεία τα οποία συνδέονται άμεσα με το γεγονός, ότι προέρχονταν από ξένη χώρα και ήταν μετανάστριες, στην Ελλάδα. Οι ιδιαίτερα αρνητικές οικονομικές και κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, που απορρέουν από τη μετανάστευση, έχουν ως αποτέλεσμα την οικονομική περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό των αλλοδαπών γυναικών (Jasinski & Williams, 1998), παράγοντες οι οποίοι, όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, συμβάλλουν στη θυματοποίηση τους.

Ένας άλλος παράγοντας, ο οποίος, πιθανώς, ενέχεται, είναι ό,τι όλες οι αλλοδαπές γυναίκες του δείγματος μας ήταν παντρεμένες με Έλληνες, είχαν, δηλαδή, μεικτούς γάμους. Οι έντονες κοινωνικοπολιτισμικές διαφορές, που διακρίνουν τους μεικτούς γάμους, διευκολύνουν τη δημιουργία εντάσεων και συγκρούσεων, οι οποίες, πιθανώς, να οδηγήσουν στη βία.

Ακόμα, ένα πολύ ενδιαφέρον εύρημα είναι, ότι οι αλλοδαπές κακοποιημένες γυναίκες του δείγματος μας προσήλθαν στο Γραφείο Ισότητας, για συμβουλευτική στήριξη, στα πρώτα 5 χρόνια της κακοποίησης τους. Εύρημα, από το οποίο συνάγεται ότι οι αλλοδαπές κακοποιημένες γυναίκες καταφεύγουν, συντομότερα, στις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες, αν και το μέγεθος του δείγματος μας είναι περιοριστικό, για τη γενίκευση συμπερασμάτων. Τέλος, το εύρημα μας αυτό μπορεί να αποδοθεί στην απουσία άλλων κοινωνικών υποστηρικτικών συστημάτων.

Μορφωτικό Επίπεδο: Σύμφωνα με τα ευρήματα μας, οι κακοποιημένες γυναίκες είναι ιδιαίτερα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Οι περισσότερες (12) είναι απόφοιτες Δημοτικού ή Γυμνασίου, ενώ τέσσερις (4), μόνο, είναι απόφοιτες Λυκείου και δύο (2) απόφοιτες Ιδιωτικής Σχολής. Οι απόφοιτες Ανωτάτης Σχολής είναι και οι δύο (2) αλλοδαπές.

Από τα ευρήματα αυτά συνάγεται το συμπέρασμα ότι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο συνδέεται, άμεσα, με τη συντροφική κακοποίηση. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουν, στην έρευνα τους (1993) και οι Downs, Miller και Panek (Jasinski & Williams, 1998), σύμφωνα με τους οποίους η απουσία πανεπιστημιακής εκπαίδευσης συσχετίζεται με υψηλή συχνότητα μέτριας και βαριάς σωματικής κακοποίησης.

Υψηλό μορφωτικό επίπεδο απαντάται, ωστόσο, στις αλλοδαπές (2 απόφοιτες Πανεπιστημίου και 1 διέκοψε τις σπουδές της στην Ιατρική Σχολή), εύρημα, το οποίο μπορεί να μας οδηγήσει στην υπόθεση, ότι στην κακοποίηση των αλλοδαπών γυναικών, εμπλέκονται, κυρίως,

άλλοι παράγοντες, όπως η οικονομική περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Ακόμα, σε αντίθεση με τις Ελληνίδες, η απόκτηση πανεπιστημιακού πτυχίου δεν εξασφαλίζει στις μετανάστριες σταθερή και καλά αμειβόμενη εργασία (η οποία αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την εκδήλωση σωματικής κακοποίησης), ειδικότερα, δε, όταν αυτό προέρχεται από Πανεπιστήμια των χωρών του πρώην Ανατολικού μπλοκ ή των αναπτυσσόμενων χωρών.

Οικονομικό Επίπεδο και Επαγγελματική Κατάσταση: Το οικονομικό επίπεδο των περισσότερων γυναικών (14) είναι πολύ χαμηλό, τριών (3) είναι μέτριο και πέντε (5), καλό.

Το παράδοξο είναι ότι όλες οι γυναίκες, εκτός από μία, οι οποίες έχουν καλή οικονομική κατάσταση, δεν εργάζονται, στην παρούσα φάση, αλλά τα έσοδα τους προέρχονται, είτε από προηγούμενη εργασία ή από περιουσία, που έχουν κληρονομήσει από την οικογένεια τους. Ακόμα, αξιοσημείωτο είναι ότι όλες αυτές οι γυναίκες έχουν καλό μορφωτικό επίπεδο, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει την άμεση συσχέτιση, μεταξύ μορφωτικού επιπέδου και οικονομικής κατάστασης.

Από τις γυναίκες, οι οποίες έχουν πολύ χαμηλό οικονομικό επίπεδο, οι περισσότερες (9), όπως είναι αναμενόμενο, δεν εργάζονται. Τρεις (3) εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί ή καθαρίστριες, αλλά τα έσοδα τους δεν επαρκούν, για να καλύψουν τις ανάγκες τους, μία (1) λαμβάνει αναπηρική σύνταξη και μία (1) εργαζόταν στην επιχείρηση του δράστη.

Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με άλλες σχετικές έρευνες, οι οποίες υποδεικνύουν ότι το χαμηλό εισόδημα και η

έλλειψη επαγγελματικού γοήτρου αποτελούν ισχυρούς παράγοντες συντροφικής κακοποίησης (Jasinski & Williams, 1998; Bersani & Chen, 1988). Η οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από τον δράστη είναι, επίσης, πιθανόν να οφείλεται στην κοινωνική απομόνωση, που τους επιβάλλει ο δράστης, καθώς, επίσης και στον παραδοσιακό τρόπο διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης τους. Η οικονομική εξάρτηση, πάντως, των θυμάτων αποτελεί, ίσως, τον βασικότερο παράγοντα συντήρησης του φαινομένου, αφού η απεμπλοκή των κακοποιημένων γυναικών, από τη σχέση τους με τον δράστη, συνεπάγεται δυσχερέστερες οικονομικές συνθήκες, στις οποίες δεν είναι δυνατόν να ανταποκριθούν, χωρίς τη βοήθεια κοινωνικού, υποστηρικτικού δικτύου. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δυσμενής, όταν οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν να συντηρήσουν και τα παιδιά τους.

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

Επαγγελματική Κατάσταση: Τα επαγγέλματα της πλειονότητας των δραστών είναι χαμηλού επαγγελματικού γοήτρου. Επίσης, από τα επαγγέλματα τους, συνάγεται ότι είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και ανήκουν στη χαμηλή ή σπανιότερα, στη μεσαία κοινωνική τάξη. Τα ευρήματα μας αυτά έρχονται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών και θεωρητικών μελετών, σύμφωνα με τα οποία, στους άντρες χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και χαμηλής κοινωνικοεπαγγελματικής τάξης, απαντώνται υψηλότερα ποσοστά συντροφικής κακοποίησης.

Ακόμα, στο δείγμα μας υπάρχουν τρεις (3) δράστες, οι οποίοι είναι άνεργοι και δύο (2), οι οποίοι εργάζονται, περιστασιακά. Όπως, ήδη,

έχει αναφερθεί, σε προηγούμενα κεφάλαια, η ανεργία και η μερική απασχόληση αποτελούν ισχυρούς προβλεπτικούς παράγοντες συντροφικής κακοποίησης. Ωστόσο, είναι ανάγκη να διερευνηθεί, κατά πόσον η ανεργία και η μερική απασχόληση συμβάλλουν αυτές καθαυτές ή είναι αποτέλεσμα της δομής της προσωπικότητας του δράστη, η οποία τον οδηγεί, τόσο στην ανεργία, όσο και στην κακοποίηση της συντρόφου του.

Από τους δράστες, πάντως, του δείγματος μας, γίνεται φανερό ότι η επαγγελματική τους κατάσταση βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την προσωπικότητα τους, εφόσον δύο (2) από τους δράστες, οι οποίοι είναι άνεργοι είναι χρήστες ηρωίνης και έχουν ιστορικό παραπτωματικότητας (αντικοινωνικές προσωπικότητες), ενώ ένας (1) είναι χρόνιος αλκοολικός. Ενώ, από τους δράστες, οι οποίοι εργάζονται, περιστασιακά, ένας είναι αντικοινωνικού τύπου προσωπικότητα και ένας πάσχει από παθολογική χαρτοπαιξία, σε πλαίσια διαταραχής ελέγχου των παρορμήσεων.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Για τις περισσότερες γυναίκες (12), η κακοποίηση τους τοποθετείται στην αρχή του γάμου ή της συμβίωσης, ενώ για επτά (7) γυναίκες, κάποια στιγμή, κατά τη διάρκεια του γάμου, τα τελευταία 2 έως 10 χρόνια. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κακοποιημένων γυναικών, προβλήματα, στη σχέση τους, υπήρχαν, πριν την έναρξη της κακοποίησης ή είχαν διαπιστωθεί κάποιες «παράδοξες» συμπεριφορές του δράστη, όπως παθολογική ζηλοτυπία και έντονη κτητικότητα, στις οποίες, όμως, δεν είχαν δώσει, τότε, τη δέουσα προσοχή.

Ακόμα, έξι (6) γυναίκες είχαν παντρευτεί με «προξενιό», από τις οποίες οι τρεις (3), μετά από πίεση του οικογενειακού περιβάλλοντος, ενώ δύο (2) είχαν παντρευτεί, μετά από ερωτική απογοήτευση από άλλο άντρα, από τις οποίες η μία (1), για να ξεφύγει, παράλληλα, από τη γονεϊκή καταπίεση. Τέσσερις (4) είχαν παντρευτεί ή είχαν συγκατοικήσει, μετά από πολύ σύντομη σχέση. Μία (1) είχε παντρευτεί και για τη λήψη της ελληνικής υπηκοότητας και την αναγνώριση του εξώγαμου τέκνου της. Πέντε (5) είχαν παντρευτεί ή είχαν συμβιώσει σε μικρή ηλικία, από 16 έως 18 ετών. Πέντε (5) είχαν διαφορά ηλικίας με τον δράστη, από 11 έως 30 έτη.

Από τα παραπάνω στοιχεία, λοιπόν, γίνεται φανερό ότι οι σχέσεις αυτές ξεκίνησαν, με αρκετές δυσκολίες, από την αρχή, είτε επειδή στηρίχθηκαν σε λανθασμένη βάση ή επειδή επισημοποιήθηκαν, πάρα πολύ γρήγορα ή λόγω μεγάλων αποκλίσεων, μεταξύ του ζευγαριού, όπως είναι η μεγάλη διαφορά ηλικίας ή για άλλους λόγους. Ακόμα,

γίνεται φανερό ότι το φαινόμενο της κακοποίησης δεν εκδηλώνεται, ξαφνικά, χωρίς να έχει προηγηθεί καμία ένδειξη, από την πλευρά του δράστη ή χωρίς να προϋπάρχουν προβλήματα, στις σχέσεις του ζευγαριού. Φαίνεται, μάλλον, ότι από την αρχή υπάρχουν αρνητικές εκδηλώσεις στη συμπεριφορά του δράστη, στις οποίες τα θύματα δεν δίνουν τη δέουσα προσοχή και οι οποίες, με την πάροδο του χρόνου, κλιμακώνονται, για να καταλήξουν στη βία. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η Giles – Sims (Bersani & Chen, 1988), σύμφωνα με την οποία, αρκετές γυναίκες τείνουν να συγχωρούν ή να δείχνουν κατανόηση στις αρνητικές εκδηλώσεις της συμπεριφοράς του συντρόφου τους, ακόμα και στις εκδηλώσεις βίας και να αυξάνουν, με την πάροδο του χρόνου, τη δέσμευση και την αφοσίωση τους, απέναντι του, με αποτέλεσμα η βία του δράστη να κλιμακώνεται.

Το πρότυπο δέσμευσης και αφοσίωσης των κακοποιημένων γυναικών, επιβεβαιώνεται και από τη διάρκεια της κακοποίησης τους, η οποία κυμαίνεται, μεταξύ 2 έως 50 ετών. Όλες αυτές οι γυναίκες είχαν υπομείνει, πολλά χρόνια κακοποίησης, τόσο σωματικής, όσο και ψυχολογικής, λεκτικής, οικονομικής και σεξουαλικής και αποφάσισαν να αναζητήσουν βοήθεια, όταν, πια, ένοιωσαν ότι δεν είχαν κανένα έλεγχο της κατάστασης, όταν είχαν εξαντλήσει όλα τα όρια τους και δεν είχαν άλλες ελπίδες ότι τα πράγματα θα αλλάξουν προς το καλύτερο, αλλά φοβούνταν, για τη ζωή και την ασφάλεια των ίδιων και των παιδιών τους.

Οι λόγοι, που αυτές οι γυναίκες υπέμεναν τόσα χρόνια κακοποίησης, έγκεινται, τόσο στην οικονομική εξάρτηση τους από τον δράστη, όσο και στον παραδοσιακό τρόπο κοινωνικοποίησης τους,

καθώς και σε κάποια δυσλειτουργικά στοιχεία της προσωπικότητας τους, όπως, ήδη, έχει προαναφερθεί. Οι γυναίκες αυτές, από τα παιδικά τους χρόνια, είχαν μάθει να σέβονται τον γάμο και να προσπαθούν να τον διατηρήσουν, με οποιοδήποτε κόστος, αφού, διαφορετικά, θα είχαν να αντιμετωπίσουν την κοινωνική και θρησκευτική αποδοκιμασία, τον στιγματισμό και την απόρριψη τους, ως σύζυγοι και μητέρες και γενικά, ως άνθρωποι. Άμεσα συνυφασμένο, με τον παραδοσιακό τρόπο κοινωνικοποίησης τους, τέλος, είναι και το γεγονός ότι πολλές γυναίκες υπέμεναν χρόνια κακοποίηση, γιατί πίστευαν ότι έπρεπε να κάνουν υπομονή, για χάρη των παιδιών τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσα από τη μελέτη μας αυτή, προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε τους παράγοντες, που συμβάλλουν στη σωματική κακοποίηση της γυναίκας, από τον σύντροφό της, μέσα σε μία σχέση γάμου ή συμβίωσης. Προσπαθήσαμε να συλλέξουμε, όσο το δυνατόν, περισσότερα και πιο σύγχρονα, βιβλιογραφικά και ερευνητικά δεδομένα. Επίσης, μέσα από την έρευνα μας, προσπαθήσαμε, να διερευνήσουμε, στην πράξη, μέσα από τις μαρτυρίες των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών, τη συμβολή των παραγόντων αυτών.

Στην προσπάθεια μας αυτή συναντήσαμε αρκετές δυσκολίες. Το θέμα της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης είναι ανεξάντλητο, ενώ η διεθνής βιβλιογραφία είναι έμπλη θεωρητικών αντιπαραθέσεων και αντικρουόμενων απόψεων. Η αντικειμενική καταγραφή και η σύνθεση όλων αυτών των αντικρουόμενων πληροφοριών ήταν ένα ιδιαίτερα δύσκολο έργο.

Έχοντας ολοκληρώσει, πια, τη μελέτη μας, μπορούμε, βάσει των βιβλιογραφικών και ερευνητικών δεδομένων μας, να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα:

- Η σωματική κακοποίηση της γυναίκας, από τον σύντροφό της, είναι ένα ευρύτατα διαδεδομένο φαινόμενο, η έκταση του οποίου είναι πολύ μεγαλύτερη, από αυτή, που καταγράφεται στις σχετικές έρευνες.

- Το φαινόμενο της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης είναι ένα μείζων κοινωνικό πρόβλημα, με σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.
- Το φαινόμενο της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης δεν μπορεί να αποδοθεί σε ένα, μόνο, παράγοντα ή μία κατηγορία παραγόντων. Τόσο ατομικοί, όσο και κοινωνικοπολιτισμικοί και κοινωνικοψυχολογικοί παράγοντες συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου αυτού. Οι πιο σημαντικοί θα μπορούσαν να συνοψιστούν στους εξής: Α. ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά των δραστών Β. κατάχρηση ουσιών Γ. οργανικές διαταραχές Δ. ηλικία Ε. χαμηλό μορφωτικό, οικονομικό και κοινωνικοεπαγγελματικό επίπεδο Στ. έλλειψη ή ανεπάρκεια κοινωνικού ελέγχου Ζ. ανεπαρκές νομοθετικό πλαίσιο Η. έλλειψη κοινωνικών υποστηρικτικών συστημάτων και κοινωνικός αποκλεισμός Θ. πατριαρχική δομή της κοινωνίας Ι. υποκουλτούρες της βίας Κ. θεσμοί και αξίες που κατοχυρώνουν και νομιμοποιούν τη βία Λ. παραδοσιακός τρόπος κοινωνικοποίησης των γυναικών Μ. βία στην οικογένεια καταγωγής Ν. τα δυναμικά της σχέσης του ζευγαριού – οικογενειακή δομή Ξ. περιστασιακοί παράγοντες Ο. μεγάλες αποκλίσεις, μεταξύ του ζευγαριού Π. άγχος.
- Το νομοθετικό πλαίσιο, για την αντιμετώπιση της συντροφικής κακοποίησης, είναι ανεπαρκές και δεν προστατεύει τις κακοποιημένες γυναίκες, από τον δράστη, αντίθετα, συμβάλλει στη συντήρηση του φαινομένου.
- Οι υπάρχουσες Κοινωνικές Υπηρεσίες δεν επαρκούν, για την κάλυψη των αναγκών των κακοποιημένων γυναικών. Υπάρχουν δύο,

μόνο, συμβουλευτικά κέντρα κακοποιημένων γυναικών, στην Αθήνα και δύο Ξενώνες, ο ένας, στην Αθήνα και ο άλλος, στον Πειραιά. Ιδιαίτερη δυσκολία, δε, αντιμετωπίζουν οι κακοποιημένες γυναίκες της επαρχίας, οι οποίες θα πρέπει να έρθουν στην Αθήνα, προκειμένου να απευθυνθούν σε κάποια αρμόδια υπηρεσία. Επίσης, μέχρι πρόσφατα, η προβολή αυτών των υπηρεσιών ήταν ανεπαρκής, με αποτέλεσμα οι ενδιαφερόμενες, αρκετές φορές, να μην γνωρίζουν την ύπαρξη τους.

- Η Κοινή Γνώμη δεν είναι αρκετά ευαισθητοποιημένη, για αυτό το τόσο σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Χρειάζονται πανελλήνιες, καλά οργανωμένες εκστρατείες ευαισθητοποίησης.
- Τα ΜΜΕ προάγουν και νομιμοποιούν τη βία, καθώς και τον στερεότυπο ρόλο των γυναικών, ως σεξουαλικά αντικείμενα, συμβάλλοντας, έτσι, στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης.
- Χαρακτηριστική είναι η ολιγωρία του κράτους και η ανεπάρκεια του κράτους πρόνοιας, όσον αφορά την αντιμετώπιση του φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης. Τα κονδύλια, που δαπανώνται από το κράτος, για την αντιμετώπιση του, δεν είναι, παρά ελάχιστα.
- Η σχετική ελληνική βιβλιογραφία είναι ανεπαρκής και συχνά, μονόπλευρη, ενώ δεν υπάρχει καμία, συστηματική, επιστημονική έρευνα, για το θέμα της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης και των παραγόντων που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του. Ούτε καν υπάρχει πρόσφατη, επίσημη, κρατική έρευνα, για την έκταση του φαινομένου, στην Ελλάδα.

- Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, είναι αναγκαίο ένα πολυσυνθετικό, ευέλικτο, θεραπευτικό μοντέλο, το οποίο θα προσαρμόζεται, ανάλογα με τις ανάγκες των κακοποιημένων γυναικών και το οποίο θα λαμβάνει υπ’ όψιν του όλες τις παραμέτρους αυτού του πολυδιάστατου φαινομένου.
- Το φαινόμενο της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί, αν δεν αντιμετωπιστούν οι δράστες. Είναι λυπηρό ότι, στην Ελλάδα, δεν υπάρχει κανένα θεραπευτικό πρόγραμμα αντιμετώπισης των δραστών.
- Οι εργαζόμενοι, στις εμπλεκόμενες, με το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης, υπηρεσίες, δεν είναι ευαισθητοποιημένοι και δεν έχουν τις κατάλληλες γνώσεις, ούτε καν γνωρίζουν, κάποιες φορές, την ύπαρξη αρμόδιων υπηρεσιών, με αποτέλεσμα, οι γυναίκες αυτές να επαναθυματοποιούνται και να μην φτάνουν, ποτέ, στις αρμόδιες υπηρεσίες. Το δίκτυο διασύνδεσης των σχετικών υπηρεσιών κρίνεται ανεπαρκές.
- Μέχρι σήμερα, στην Ελλάδα, η πρόληψη της συντροφικής βίας περιορίζεται, κυρίως, στην αντιμετώπιση της, αφού συμβεί, με στόχο να μη συνεχιστεί (τριτογενής πρόληψη). Ουσιαστικά, πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη δεν υφίστανται.

Όπως γίνεται φανερό από τα παραπάνω, η αντιμετώπιση του φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, στην Ελλάδα, είναι ανεπαρκής. Για την καλύτερη αντιμετώπιση του φαινομένου, θα προτείναμε τα εξής:

- Εμπλουτισμός της υπάρχουσας, σχετικής ελληνικής βιβλιογραφίας, με τη μετάφραση έγκριτων και αξιόλογων διεθνών συγγραμμάτων και ερευνών. Παροχή κινήτρων, για τη διενέργεια σχετικών, ελληνικών μελετών.
- Διενέργεια ερευνών για την έκταση του φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, στον Ελλαδικό χώρο, τους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του, καθώς και την αποτελεσματικότητα του δικτύου κοινωνικής υποστήριξης.
- Περαιτέρω διερεύνηση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των θυμάτων.
- Εξάλειψη των θεσμών που νομιμοποιούν και επιβραβεύουν τη βία, μέσα στην κοινωνία και την οικογένεια, όπως τη χρήση της βίας στα ΜΜΕ και ψυχαγωγίας.
- Αλλαγή των κοινωνικών δομών, που κατοχυρώνουν και νομιμοποιούν τη βία.
- Μείωση των παραγόντων κοινωνικού στρες, όπως είναι η φτώχεια και η ανισότητα.
- Ένταξη κάθε οικογένειας στον κοινωνικό ιστό της ευρύτερης οικογένειας και της κοινότητας, ώστε να μειωθεί η κοινωνική απομόνωση.
- Εξάλειψη των στοιχείων εκείνων, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση αρνητικών σεξουαλικών προτύπων.
- Διακοπή της κυκλικής μορφής της βίας στην οικογένεια, με τη διδασκαλία εναλλακτικών μεθόδων ελέγχου της βίας, ως μέσου διαπαιδαγώγησης και πειθαρχίας των παιδιών.
- Εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων αντι – βίας, σε έφηβους.

- Εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αλλά και στα πλαίσια άλλων θεσμών, τα οποία θα έχουν ως στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων, για τη δημιουργία υγιών διαπροσωπικών σχέσεων.
- Ενημέρωση των πολιτών και ειδικότερα, των μεταναστριών, για τα δικαιώματά τους και τις πηγές βοήθειας.
- Ευαισθητοποίηση της Κοινής Γνώμης, για την ισότητα των δύο φύλων και τα δικαιώματα των γυναικών.
- Ευαισθητοποίηση της Κοινής Γνώμης, για το φαινόμενο της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, με την οργάνωση και πραγματοποίηση καλά σχεδιασμένων, πανελλαδικών εκστρατειών. Αξιοποίηση των ΜΜΕ.
- Αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου, έτσι ώστε το αδίκημα της συντροφικής κακοποίησης να διώκεται αυτεπάγγελτα και όχι κατ'έγκληση. Αυστηρότερες ποινές για το δράστη.
- Προγράμματα επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης των αστυνομικών και των δικαστικών λειτουργών. Κάποια προγράμματα επιμόρφωσης των αστυνομικών, για την αντιμετώπιση των κακοποιημένων γυναικών, έχουν, ήδη, εφαρμοστεί, μέσα στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων «Δάφνη» και «Αριάδνη». Τα προγράμματα αυτά πρέπει να ενισχυθούν και να επεκταθούν.
- Διενέργεια κοινωνικών ερευνών, σε πλαίσια κοινότητας, για τον έγκαιρο εντοπισμό των ομάδων υψηλού κινδύνου και την άμεση αντιμετώπιση τους.
- Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση και Κινητοποίηση και άλλων επιστημονικών ομάδων, που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση του

φαινομένου της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, όπως είναι οι Κ.Υ. των νοσοκομείων και οι γιατροί, έτσι ώστε να γίνεται έγκαιρη διασύνδεση των ατόμων ή των οικογενειών, με τις αρμόδιες Κ.Υ.

- Ανάπτυξη του Δικτύου Διασύνδεσης, μεταξύ των εμπλεκομένων Κοινωνικών Υπηρεσιών, καθώς και με άλλες κυβερνητικές και μη οργανώσεις. Άμεση διασύνδεση των αρμόδιων Κ.Υ. με την Αστυνομία, τα Δικαστήρια και τις Κ.Υ. των νοσοκομείων.
- Άσκηση πίεσης σε κρατικούς φορείς, για τη διάθεση περισσότερων κονδυλίων και την ουσιαστική συμβολή τους στην αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού. Αναζήτηση εναλλακτικών πηγών εσόδων.
- Δημιουργία συμβουλευτικών κέντρων και Ξενώνων κακοποιημένων γυναικών και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, με ιδιαίτερη έμφαση στην τομεοποίηση.
- Δημιουργία προγραμμάτων θεραπευτικής αντιμετώπισης των δραστών.
- Δημιουργία εξειδικευμένων επιμορφωτικών προγραμμάτων, για επαγγελματίες, που δραστηριοποιούνται στον τομέα αντιμετώπισης της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης.
- Άμεση στελέχωση των αρμόδιων Κοινωνικών Υπηρεσιών, ιδιαίτερα, των Ξενώνων, με περισσότερους εξειδικευμένους επαγγελματίες (Κοινωνικούς Λειτουργούς, Ψυχολόγους, Ψυχιάτρους).

Ειδικότερα, δε, για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς, θα προτείναμε τα ακόλουθα.

- Για να μπορέσουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να προσφέρουν αποτελεσματικές υπηρεσίες, στην αντιμετώπιση του φαινομένου της

γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης, χρειάζεται να διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις. Οι γνώσεις που έχουν αποκομίσει από τη σχολή Κοινωνικής Εργασίας δεν επαρκούν, αφ' εαυτές. Επειδή, στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν εξειδικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα ή σεμινάρια, ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να ανατρέξει ο ίδιος στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία, να συμβουλευθεί εξειδικευμένους επαγγελματίες και να συμμετάσχει σε σχετικά συνέδρια.

- Είναι απαραίτητη η διαρκής επιμόρφωση του Κοινωνικού Λειτουργού, αφού, διαρκώς, έρχονται στην επιφάνεια καινούργια ερευνητικά δεδομένα και συνεχώς, εμπλουτίζεται το θεωρητικό υπόβαθρο, γύρω από αυτό το πολυδιάστατο φαινόμενο. Στην εκπαίδευση του Κοινωνικού Λειτουργού, ακόμα, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε πολιτισμικά, θρησκευτικά και κοινωνικοοικονομικά ζητήματα και πως αυτά επηρεάζουν την παροχή υπηρεσιών.
- Ο Κοινωνικός Λειτουργός, που εργάζεται στην πρόληψη ή καταστολή της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης θα πρέπει να είναι γνώστης των ατομικών, κοινωνικών, πολιτικών και ψυχολογικών παραγόντων, που συμβάλλουν στην εμφάνιση και συντήρηση του προβλήματος.
- Ο Κοινωνικός Λειτουργός πρέπει να κατέχει τα κατάλληλα διαγνωστικά και θεραπευτικά μέσα. Είναι πιθανόν να χρειαστεί να εξειδικευτεί στην εφαρμογή κάποιας θεραπευτικής μεθόδου.
- Είναι πολύ σημαντικό ο Κοινωνικός Λειτουργός να έχει πλήρη ενημερότητα της, τυχόν, δικής του θυματοποίησης ή της, πιθανής,

άσκησης βίας, καθώς και των στάσεων του, απέναντι στη συντροφική κακοποίηση. Η ομαδική ή ατομική ψυχοθεραπεία, η αυτό-ανάλυση και η εκπαίδευση είναι αναγκαίες, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος προβολών και ταυτίσεων, με τα θύματα.

- Παρουσία επόπτη, κατά τη διενέργεια των συνεντεύξεων, με τα θύματα. Επίσης, είναι απαραίτητες οι ομάδες στήριξης των επαγγελματιών, μιας και η εργασία στον τομέα της γυναικείας – συντροφικής κακοποίησης είναι ιδιαίτερα, ψυχοφθόρα, με αποτέλεσμα τη συχνή επαγγελματική και ψυχική τους εξάντληση (burnout).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Bloomfield H., Vettese S., Kory R.: «Σύντροφοι στη ζωή», εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1990.
- Bottomore T.B.: «Κοινωνιολογία», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1993.
- De Gouges O.: «Τα Δικαιώματα της Γυναίκας», στο Εκδοτική Ομάδα Γυναικών: «Η Εξέγερση αρχίζει από παλιά», εκδόσεις Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, Αθήνα 1980, σελ. 32-43.
- Fester R., Konig M.E.P., Jonas D.F., Jonas D.A.: «Γυναίκα και Εξουσία», εκδόσεις Πορεία, Αθήνα 1984.
- Freud A.: «Το Εγώ και οι Μηχανισμοί Άμυνας», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1978.
- Goleman D.: «Η Συναισθηματική Νοημοσύνη», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.

- Herman J.L.: «Η Βία. Επακόλουθα ψυχικά τραύματα και Θεραπεία», εκδόσεις Θέτιλη, Αθήνα 1996.
- Horney K.: «Οι συγκρούσεις του εσωτερικού μας κόσμου», εκδόσεις Τάμασος, Αθήνα 1964.
- Κατάκη Χ.: «Το Μωβ Υγρό», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
- Κολιάδης Ε.: «Συμπεριφοριστικές και νεοσυμπεριφοριστικές θεωρίες μάθησης: Γενική θεώρηση, ταξινόμηση, αξιοποίηση». Στο Καλατζή – Αζίζι Α., Δέγλερης Ν. (επιμέλεια): «Θέματα Ψυχοθεραπείας της Συμπεριφοράς», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992, σελ. 11–39.
- Κωτσοβέλου Β.: Εισαγωγή της Εκδοτικής Ομάδας Γυναικών στο Σβάτσερ Α.: «Η μικρή διαφορά και οι μεγάλες της συνέπειες», εκδόσεις Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, Αθήνα 1979, σελ. 9–16.
- Κωτσοβέλου Β.: Πρόλογος της Εκδοτικής Ομάδας Γυναικών στο Τικκάνεν Μ.: «Ο βιασμός ενός άνδρα», εκδόσεις Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, Αθήνα 1980, σελ. 7–14.
- Μάνος Ν.: «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1988.
- Μπουλουγούρης Γ.: «Θεωρίες της Κοινωνικής Μάθησης και Θεραπευτικές της Εφαρμογές». Στο Καλατζή - Αζίζι Α., Δέγλερης

- N. (επιμέλεια): «Θέματα Ψυχοθεραπείας της Συμπεριφοράς», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992, σελ. 41–72.
- Napier A.Y.: «Το Ζευγάρι ο Εύθραυστος Δεσμός», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
 - Παπακώστας Ι.Γ.: «Γνωσιακή Ψυχοθεραπεία. Θεωρία και Πράξη», εκδόσεις Ινστιτούτο Έρευνας Της Συμπεριφοράς, Αθήνα 1994.
 - Παρασκευόπουλος Ι.Ν.: «Εξελικτική Ψυχολογία», τόμοι 2ος, 3ος, Αθήνα 1985.
 - Παρασκευόπουλος Ι.Ν.: «Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας», τόμος 2^{ος}, Αθήνα 1993.
 - Ποινικός Κώδικας: Κεφάλαια 15^ο, 16^ο, 18^ο, Άρθρα 306–315^Α, 325–335, Αθήνα.
 - Ρεπούση Μ.: Πρόλογος της Εκδοτικής Ομάδας Γυναικών στο «Η Εξέγερση αρχίζει από παλιά», εκδόσεις Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, Αθήνα 1980, σελ. 9–15.
 - Skynner R., Cleese J.: «Οικογένεια, η σύγχρονη Οδύσσεια», εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1989.
 - Στασινοπούλου Ο.Β.: «Κράτος Πρόνοιας», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1992.

- Τσαούσης Δ.Γ.: «Η Κοινωνία του Ανθρώπου», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1993.
- Υπουργείο Προεδρίας Της Κυβέρνησης: «Το Νέο Οικογενειακό Δίκαιο», Έκδοση Συμβουλίου Ισότητας Των Δύο Φύλων, Αθήνα.
- Φίλιας Β., Παππάς Π. (επιμέλεια 1^{ου} μέρους) και συνεργάτες: «Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1994.
- Φρομ Ε.: «Ο άνθρωπος για τον εαυτό του», εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1974.
- Walker L.E.: «Η Κακοποιημένη Γυναίκα», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1989.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε.: “Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση”, Σύγχρονα Θέματα, 1990, σελ. 78–100.
- Αθανασάτου Γ.: «Ένα αδίκημα εκσυγχρονίζεται», Δίνη, Αύγουστος 1987, τεύχος 2ο, σελ. 1–10.

- Hammer J.: «Βία και κοινωνικός έλεγχος των γυναικών» (μετάφραση Παπαγεωργίου Γ.), περιοδικό Questions féministes 1, Δεκέμβριος 1977.
- Μάνεσης Α.: “Η συνταγματική καθιέρωση της ισονομίας ανδρών και γυναικών (τρεις βασικές προβληματικές)”, Δίκαιο και Πολιτική 1983, τεύχος 4.
- Τριανταφυλλίδου Τζ.: “Κακοποιημένες Γυναίκες. Μια Σύγχρονη Αντιμετώπιση”, Κοινωνική Εργασία 1986, τεύχος 4, σελ. 243–250.
- Φραγκουδάκη Α.: «Η άσκηση βίας κατά των γυναικών. Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου», Δίνη, Αύγουστος 1987, τεύχος 2^ο, σελ. 36–41.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Παναγάκη–Χατζημιχάλη Ε και Σολωμού Α.: «Γυναίκες και Αγορά Εργασίας», Αθήνα 1994.
- Σύνδεσμος για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας μέσα στην οικογένεια: «Προσπάθειες Για Αντιμετώπιση Της Βίας Μέσα Στην Κυπριακή Οικογένεια», Λευκωσία 1998.
- Τερζοπούλου Χ.: «Οικογενειακό Δίκαιο», Πάτρα 1994.
- Τερζοπούλου Χ.: «Ποινικό Δίκαιο – Εγκληματολογία», Πάτρα 1994.

- Τομαράς Β. και Πομίни Β.: «Χαρακτηριστικά της Οικογένειας. Η Ελληνική Οικογένεια», Αθήνα 1996.

ΈΡΕΥΝΕΣ

- Δρίτσας Σ. και συνεργάτες: «Η κακοποίηση των γυναικών στη χώρα μας», Αθήνα 1982–1992, Γ.Ν.Α. «Ερυθρός Σταυρός».
- Επιτροπή Για Την Καταπολέμηση Της Ανδρικής Βίας Κατά Των Γυναικών: «Βία κατά των γυναικών», Αθήνα 1998.
- Μπούκης Δ.: «Έρευνα επί της/του κακοποιημένου συζύγου», Αθήνα 1986–1989.
- Χατζηφωτίου Σ.: «Συζυγική Κακοποίηση στην Ελλάδα και Κοινωνική Υποστήριξη. Μια πιλοτική έρευνα.», Αθήνα 1997.
- Χλιόβα Α.: «Εθνική έκθεση για τη σωματική και σεξουαλική βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα», Αθήνα 1990.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. Δρ.: «Βία στην οικογένεια και θυματοποίηση παιδιών». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.

- Αλιπράντη Λ. Δρ.: «Καταμερισμός ή Συνέργεια; Ένα Δίλημμα για Άντρες και Γυναίκες. Οι Ρόλοι των Φύλων στις Σύγχρονες Κοινωνίες. Οικογένειες Διπλής Σταδιοδρομίας». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Οραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Αρβανιτάκη Κ.(συντονίστρια), εκπρόσωπος ΕΛ.ΑΣ.: «Η θέση της αστυνομίας, σχετικά με την κακοποίηση της γυναίκας». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία “Δάφνη”, Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
- Αρβανιτάκη Κ. (συντονίστρια), Κουμουρά Φ. (εισηγήτρια): «Αναγνώριση και εκτίμηση της κακοποίησης από ένα γιατρό». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία “Δάφνη”, Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
- Αρτινοπούλου Β.: «Έννοια και μορφές της ενδοοικογενειακής βίας». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ε.Ε., Κ.Ε.Θ.Ι., Γ.Γ.Ι. (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
- Αρτινοπούλου Β.: «Η βία στην οικογένεια». Ημερίδα «Η Ελληνική Οικογένεια Χτες – Σήμερα», Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 1994.
- Αρχές και συστάσεις του Συνεδρίου Εμπειρογνομόνων: «Γενικές βασικές αρχές». Συνέδριο «Μέτρα ενάντια στην ανδρική βία

- (ιδιαίτερα την ενδοοικογενειακή) κατά των γυναικών», Baden (Βιέννη) – Αυστρία, 30 Νοεμβρίου – 4 Δεκεμβρίου 1998.
- Γαρούφας Δ.: «Νομική βοήθεια για τις κακοποιημένες γυναίκες». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ευρωπαϊκή Ένωση, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
 - Διαμαντάκου Π.: «Η θυματοποίηση των γυναικών από τα Μ.Μ.Ε.». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ε.Ε., Κ.Ε.Θ.Ι., Γ.Γ.Ι. (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
 - Επιτροπή Για Την Καταπολέμηση Της Ανδρικής Βίας Κατά Των Γυναικών: «Η Επιτροπή μας – Οι Δραστηριότητες της και το Πρόγραμμα “Δάφνη”». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία «Δάφνη», Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
 - Καράμπελας Λ.: «Σεξουαλική Κακοποίηση – Βιασμός». Σεμινάριο με θέμα «Σεξουαλική Αγωγή και Υγεία», Εταιρεία Οικογενειακού Προγραμματισμού (Ε.Ο.Π.), Αθήνα, Νοέμβριος 1987.
 - Κορωναίου Α.: «Reality show και κακοποίηση: από το θέαμα στην ενοχοποίηση των γυναικών». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ε.Ε., Κ.Ε.Θ.Ι., Γ.Γ.Ι. (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
 - Κουτσιλαίου Μ.Ν.: «Η βία κατά των γυναικών». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.

- Κωσταβάρα – Παπαρρήγα Κ.: «Εισαγωγή στο θέμα του Συνεδρίου». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία «Δάφνη», Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
- Κωσταβάρα – Παπαρρήγα Κ.: «Η αντιμετώπιση των δραστών, βασική προϋπόθεση για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών στην οικογένεια». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ευρωπαϊκή Ένωση, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας και Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
- Λοίζος Ν.Δ. Δρ.: «Οικογενειακή ζωή σε μια πολιτισμική Ευρώπη». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Μηλιώρη Π.: «Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία “Δάφνη”, Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
- Μουσούρου Λ.Μ.: «Η Ευρώπη μπροστά στον 21^ο αιώνα. Τάσεις και εξελίξεις που επηρεάζουν την οικογένεια». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Μπούρη Γ.: «Κοινωνικές λειτουργοί: η πείρα τους και οι τεχνικές τους». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία “Δάφνη”, Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.

- Παπαδημητρίου Β.: «Η οικογενειακή ζωή σε μια πολυπολιτισμική Ευρώπη». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Πουλοπούλου Η.Ε.: «Η βία κατά των ηλικιωμένων στην οικογένεια». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Σαγγανά Δ. & Ιωαννίδη Ε.: «Βία στην Οικογένεια». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία «Δάφνη», Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.
- Σακαρέλη Σ.: «Μύθοι και πραγματικότητα για την κακοποιημένη γυναίκα». Συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Ευρωπαϊκή Ένωση, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας και Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΥΠΕΣΔΔΑ), Αθήνα, 15–16 Ιουνίου 2000.
- Τεπέρογλου Α. Δρ.: «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Οικογένεια». Ευρωπαϊκό Forum για την Οικογένεια «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΕΥΡΩΠΗ – 21^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Όραμα και Θεσμοί», Ίδρυμα Για Το Παιδί Και Την Οικογένεια, Αθήνα, 20–22 Μαΐου 1998.
- Χρονάκη Ζ.: «Σεξιστικές και ρατσιστικές πρακτικές δεν είναι ανεκτές, καθώς και οποιαδήποτε μορφή διακρίσεων ή προκαταλήψεων». Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία “Δάφνη”, Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Κυλάκου Κ.: «Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (Ε.Ο.Κ.): το θεσμικό πλαίσιο της ισότητας των δύο φύλων και οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών», Δικηγορική Επικαιρότητα (εφημερίδα Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιά), 1990.
- Τραΐου Ε.: «Συζυγική βία, μια “ιδιωτική υπόθεση”», Καθημερινή, 14 Ιουνίου 1992.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

- Επιτροπή για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: «Έκθεση, σχετικά με την ανάγκη διεξαγωγής εκστρατείας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μηδενική ανοχή της βίας κατά των γυναικών», 16 Ιουλίου 1997.

ΛΕΞΙΚΑ

- Γιαννακόπουλος Γ. και Σιαρένος Ε.: «Άριστον Αγγλοελληνικόν Λεξικόν», τόμοι Α, Β, εκδόσεις Π. Κουτσούμπος Α.Ε., Αθήνα.
- Γιαννακόπουλος Π.Ε.: «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», εκδόσεις Πελεκάνος, Αθήνα.
- Magenta ΠΟΛΥΛΕΞΙΚΟ (CD-ROM), έκδοση 2.3, 1995,96.

- Σταθόπουλος Π.Α.: «Αγγλοελληνικό και Ελληνοαγγλικό Λεξικό Όρων Κοινωνικών Επιστημών και Αρκτικόλεξων», εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1992.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ & ΕΝΤΥΠΟ ΥΛΙΚΟ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ, ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

- Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΥΠΕΣΔΔΑ).
- Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων.
- Γυναικεία Ομάδα Αυτοάμυνας.
- Διεθνής Αμνηστία.
- Δίκτυο Για Την Καταπολέμηση Της Ανδρικής Βίας Κατά Των Γυναικών.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Τομέας Πληροφόρησης Γυναικών.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – Επιτροπή για τα δικαιώματα της γυναίκας.
- Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).
- Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών (Θεσσαλονίκη).
- Κέντρο Υποδοχής για Κακοποιημένες Γυναίκες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.
- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών – Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών.
- Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα των γυναικών.
- Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

- Σύνδεσμος Πρόληψης Και Αντιμετώπισης Της Βίας Στην Οικογένεια (Κύπρος).

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Bersani C.A., & Chen H.T. (1988): "Sociological Perspectives in Family Violence". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 57-88.
- Elliot F.A. (1988): "Neurological Factors". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 359-382.
- Jasinski J.L., Williams L.M.: "Partner Violence (A Comprehensive Review of 20 Years of Research)", εκδόσεις Sage Publications, Thousand Oaks 1998.
- Leonard K.E., & Jacob T. (1988): "Alcohol, Alcoholism, and Family Violence". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 383-406.

- Levinson D. (1988): "Family Violence in Cross-Cultural Perspective". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 435-455.
- McLeer S.V. (1988): "Psychoanalytic Perspectives on Family Violence". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 11-30.
- O'Leary D.K. (1988): "Physical Aggression between Spouses: A social learning theory perspective". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 31-56.
- Sedlak A.J. (1988): "Prevention Of Wife Abuse". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 319-341.
- Stark E., & Flitcraft A. (1988): "Violence among Intimates: An Epidemiological Review". Στο Van Hasselt V.B., Morisson R.L., Bellack A.S., & Hersen M. (Eds.): "Handbook of Family Violence", εκδόσεις Plenum Press, New York 1988, σελ. 293-317.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Baron L., & Straus M.A.: “Four Theories of Rape: A Macrosocial Analysis”, *Social Problems*, December 1987, Vol. 34(5), σελ. 467–489.
- Campbell J.C.: “A Test of Two Explanatory Models Of Women’s Responses to Battering”, *Nursing Research*, January/Fabruary 1989, Vol. 38(1), σελ.18–25.
- Campbell J.C.: “Women’s Responses to Sexual Abuse in Intimate Relationships”, *Health Care for Women International* 1989, Vol. 10, σελ. 335–346.
- Helton A.: “Battering”, *American Journal Of Nursing*, August 1986, σελ. 910–913.
- Jacobson S.F.: “Psychosocial Stresses of Working Women”, *Nursing Clinics of North America*, March 1982, Vol. 17(1), σελ. 137–144.
- Kaufman Kantor G., & Straus M.A.: “The “Drunken Bum” Theory of Wife Beating”, *Social Problems*, June 1987, Vol. 34(3), σελ. 213–230.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- Lees S.: “Violence against women: What can Greece learn from the UK experience?”. Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή

μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία «Δάφνη», Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.

- Maanen van G.: “Support on child-rearing in residential homes for woman and their children”. Συνέδριο «Βία κατά των γυναικών – Ανοχή μηδέν», Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, Κοινοτική Πρωτοβουλία «Δάφνη», Αθήνα, 22–24 Ιανουαρίου 1999.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

- Comission on the Status of Women, Working Group on Violence against Women: “Draft Declaration on the Elimination of Violence against Women”, United Nations, Economic and Social Council, Vienna, 31 August – 4 September 1992.

ΛΕΞΙΚΑ

- Sykes J.B. (Ed.): “The Concise Oxford Dictionary (of Current English)” (based on Fowler H.W., & Fowler F.G.: “The Oxford English Dictionary and its Supplements”), εκδόσεις Clarendon Press, Oxford 1977.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Α. ΕΝΔΟΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Ι. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΗΛΙΚΙΑ

<i>Ηλικιακή Ομάδα</i>	<i>Αριθμός</i>
21 - 30	3
31 - 40	7
41 - 50	8
51 - 60	2
61 - 70	-
71 - 80	1

~~ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ~~

<i>Νοσήματα</i>	<i>Αριθμός</i>
Έμφραγμα	1
Νεοπλασία γεννητικών οργάνων	1
Νεοπλασία μαστού	1

ΧΡΗΣΗ ΤΟΞΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

<i>Ουσίες</i>	<i>Αριθμός</i>
Αλκοόλ	—
Ηρωίνη	—
Άλλες ουσίες	—

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

<i>Νοσήματα - Χαρακτηριστικά</i>	<i>Αριθμός</i>
Μείζων Κατάθλιψη	1
Σχιζοφρενική Διαταραχή	1
Ψυχωσική Συνδρομή	1
Οριακή Δομή Προσωπικότητας	6
Παθητικότητα - Εξαρτητικότητα	4
Χαμηλή Αυτοεκτίμηση	18

II. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

ΧΡΗΣΗ ΤΟΞΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

<i>Ουσίες</i>	<i>Αριθμός</i>
Αλκοόλ	4
Ηρωίνη	2
Άλλες ουσίες	-

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

<i>Νοσήματα - Χαρακτηριστικά</i>	<i>Αριθμός</i>
Παθολογική ζηλοτυπία	6
Αντικοινωνικού τύπου προσωπικότητα	3
Παραληρητική διαταραχή	1
Άνοια	1
Ομοφυλόφιλη συμπεριφορά	1
Παθολογική χαρτοπαιξία	1

ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ

<i>Νοσήματα</i>	<i>Αριθμός</i>
Κήρωση του ήπατος	1

Β. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Ι. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

<i>Χώρα Προέλευσης</i>	<i>Αριθμός</i>
Ελλάδα	16
Ν.Αμερική	2
Αίγυπτος	1
Ν.Αφρική	1
Ουκρανία	1
Αλβανία	1

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

<i>Επίπεδο Εκπαίδευσης</i>	<i>Αριθμός</i>
Δημοτικό – Γυμνάσιο	12
Λύκειο	5
Ιδιωτική Σχολή	2
Ανώτατη Σχολή	2

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

<i>Οικονομικό Επίπεδο</i>	<i>Αριθμός</i>
Χαμηλό	14
Μέτριο	3
Καλό	5

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

<i>Επαγγελματική Κατάσταση</i>	<i>Αριθμός</i>
Δεν εργάζονται	14
Καθαρίστρια ή οικιακή βοηθός	4
Οικογενειακή εργασία	2
Ιδιωτική υπάλληλος	1
Ανάπηρη συνταξιούχος	1

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

<i>Χώρα Προέλευσης</i>	<i>Αριθμός</i>
Ελλάδα	22

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

<i>Επαγγελματική Κατάσταση</i>	<i>Αριθμός</i>
Άνεργος	3
Περιστασιακή Εργασία (εργάτες)	2
Συνταξιούχος	3
Δημόσιος υπάλληλος	2
Ναυτικός	2
Οδηγός	2
Ιδιοκτήτης καφετέριας	2
Ιδιωτικός υπάλληλος	1
Ηλεκτρονικός	1
Μάγειρας	1
Μηχανικός αυτοκινήτων	1
Οικοδόμος	1
Αγρότης	1

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

<i>Χρόνος Έναρξης</i>	<i>Αριθμός</i>
Πριν τον γάμο	1
Από την αρχή του γάμου	11
Κατά τη διάρκεια του γάμου	7

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

<i>Διάρκεια</i>	<i>Αριθμός</i>
< 5 ετών	8
5 - 10 έτη	2
11 - 20 έτη	5
21 - 30 έτη	2
31 - 40 έτη	-
41 - 50 έτη	1

**ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΑΠΟ
ΤΟΝ ΔΡΑΣΤΗ**

<i>Άλλα Είδη Κακοποίησης</i>	<i>Αριθμός</i>
Ψυχολογική Κακοποίηση	22
Οικονομική Παραμέληση	6
Αφαίρεση χρημάτων από το θύμα	2
Εκδίωξη από τη συζυγική εστία	3
Καταναγκαστική κατακράτηση και εγκλεισμός	2
Σεξουαλική Κακοποίηση	1
Καταναγκασμός σε σκληρή σωματική εργασία	1
Παράνομη κατακράτηση κρατικών εγγράφων του θύματος	1
Έμπρησμός συζυγικής εστίας από τον δράστη	2
Αποβολή, λόγω ξυλοδαρμού	2
Απειλητική για τη ζωή του θύματος βία	3

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ – ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΑΜΟΥ

<i>Χαρακτηριστικά σχέσης</i>	<i>Αριθμός</i>
Γάμος από «προξενιό»	6
Γάμος μετά από πίεση του οικογενειακού περιβάλλοντος	3
Γάμος μετά από ερωτική απογοήτευση από άλλο άντρα	2
Γάμος ως διέξοδος από τη γονεϊκή καταπίεση	1
Γάμος μετά από πολύ σύντομη σχέση	4
Γάμος για τη λήψη ελληνικής υπηκοότητας	1
Γάμος για αναγνώριση εξώγαμου τέκνου	1

ΔΙΑΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΑΣ

<i>Διαφορά Ηλικίας</i>	<i>Αριθμός</i>
<5 ετών	2
5 – 10 έτη	–
11 – 20 έτη	2
21 – 30 έτη	3

